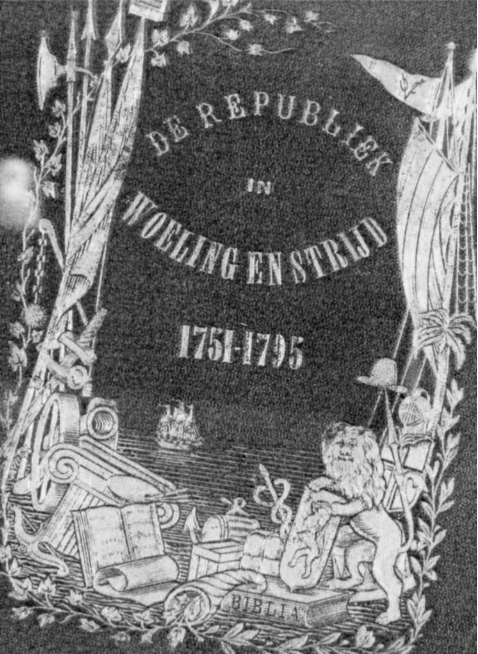
DE REPUBLIEK
IN
WOELING EN STRIJD
1751-1795
BIBLIA

1.90
1231
B14
X

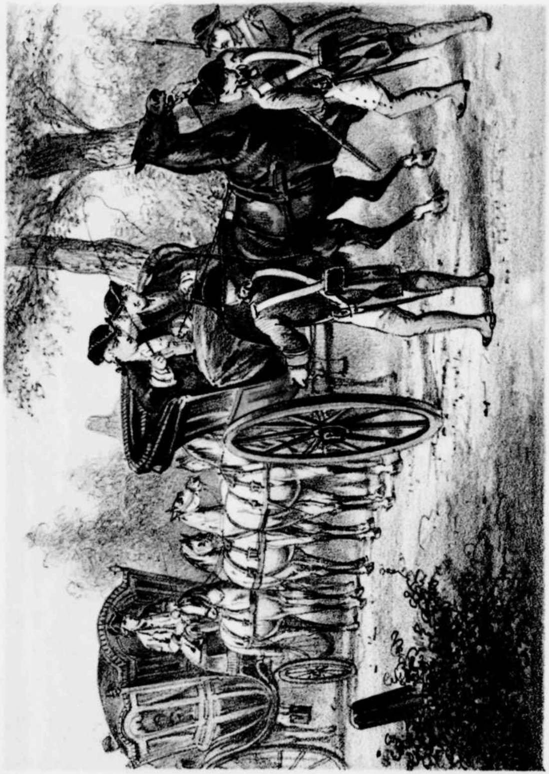

Bladz. 136.

1231
B14 IC-O K

DE REPUBLIEK
IN WOELING EN STRIJD,

OF

DE REGEERINGSJAREN VAN PRINS WILLEM V.

1751–1795.

DOOR

P. J. ANDRIESSEN.

Schrijver van »Adolf en Clara, Een Zoon van Friesland,
Het begin van den Strijd, enz.

BIBLIOTHEEK EN LEESZALEN
DER GEMEENTE ROTTERDAM

AMSTERDAM,
G. W. TIELKEMEIJER.

P 844 078 786
B1000 812 6895
1970-227
Informatiecentrum Jeugdlectuur

GEDRUKT BIJ DE ERVEN H. VAN MUNSTER & ZOON.

VOORBERICHT.

Een der onaangenaamste roepingen van den geschiedschrijver is het, die tijdperken te behandelen, voor welke hij geen sympathie gevoelt. En zeker is er wel geen tijdvak in onze vaderlandsche historie, hetwelk die sympathie minder kan opwekken, dan de rampzalige jaren, in dit boekje behandeld. Toch zijn ze zoo vol van leering niet alleen, maar ook, bij hun minder algemeene bekendheid, dubbel de moeite waard, om grondig behandeld te worden. En het is daarom dan ook, en om geen open vak in de door mij behandelde historische werkjes te laten, dat ik niet geaarzeld heb, die halve eeuw van woeling en strijd, reeds in mijn vorig boekje begonnen, met mijn lezeressen en lezers verder te behandelen.

Ik heb mij echter slechts tot het globale overzicht moeten bepalen. Alle gebeurde zaken te behandelen, was, in een bestek als dit, onmogelijk. Daarenboven is er te veel analogie in de tooneelen op de verschillende plaatsen voorgevallen, dan dat zulk een behandeling zou gestrekt hebben, om het werkje tot een aangename lektuur te maken. En dit toch is een eerste vereischte. Ik heb dan ook slechts de meest saillante voorvallen genomen en mij daartoe bepaaldelijk in Rotterdam, Utrecht en Amsterdam bewogen. In den

—

familiekring, waarin ik mijn lezeressen en lezers heb ingeleid, heb ik hun een levend beeld voor oogen gesteld van de verwoestingen, welke verdeeldheid en partijzucht in dien engen, door God geheiligden kring teweeg brengen. Ik heb vooral daarin getracht, zoo getrouw mogelijk het beeld van den tijd terug te geven, welken ik behandelde.

Zoo hoop ik, dat dit werkje moge strekken, niet alleen tot uitbreiding van ware historische kennis, maar ook en vooral om het opkomende geslacht, de toekomstige Nederlandsche natie, op te leiden tot gehoorzaamheid en onderdanigheid aan de over haar gestelde machten, haar op te wekken, om met verwerping van alle verdeeldheid, zich te scharen om het dierbaar stamhuis van Oranje, welks eerste loot zich, nu drie eeuwen geleden, op Nederlandschen bodem geplant heeft, en met en door hetwelk onze vaderen hun onafhankelijkheid verkregen en bewaard hebben.

Amsterdam, 1872.

P. J. ANDRIESSEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

WAARIN DE ZONDERLINGE COMBINATIE VAN EEN BEESTENSPEL, EEN KEIZER EN EEN MOSSELVROUW VOORKOMT.

Ik moet mijn lezeressen en lezers verzoeken, mij op Zaterdagavond den 14den Juli van 't jaar 1751 naar den Kloveniersburgwal in Amsterdam te vergezellen, waar we een inrichting willen bezoeken, die zeker eenig in haar soort mag worden genoemd. Schuin tegenover de Oudemanhuispoort, waar we David Rubensz eens den grond tot zijn latere fortuin zagen leggen, blijven we voor een porceleinwinkel stilstaan, die zich tusschen de Raamgracht en de Staalstraat bevindt. 't Is niet zoo'n fijne winkel als die van wijlen sinjeur Daniel Raap. We vinden er meest grof aardewerk, als Keulsche potten en Delftsche schotels en borden; maar we zijn er dan ook niet heengegaan om den winkel te bezoeken; we laten 't magazijn met recht links liggen, en gaan de breede deur ter rechterzijde binnen, boven welks ingang met groote letters „Blauw Jan" te lezen staat, en die met een ijzeren hek gesloten is.

Eigenlijk is 't woord „gesloten" niet juist; want we behoeven slechts tegen het hek te duwen en 't gaat van zelf open,

terwijl we ons in een ruimen, met blauwe tegels belegden gang bevinden. Niet zoo haastig, lieve jonge dames! Staat even stil! Daar aan uw linkerhand is een deur, die wij doormoeten. We staan in een ruime kamer, waar we twee geheel met plaatijzer beslagene en met sterke traliës voorziene hokken vinden. In 't eerste ziet gij den trotschen leeuw, in 't andere zijn vorstelijke gemalin. „Hoe" zegt gij, „een menagerie, midden in de hoofdstad!" Ja, een menagerie midden tusschen Amstelsgrachten en straten, en dat in 't jaar 1751. Dat hadt gij zeker niet verwacht.

Terwijl we nu deze beide dieren bekijken, wil ik de gelegenheid waarnemen en u wat van deze leeuwin verhalen. Ge moet dan weten, dat er een jaar of wat geleden met datzelfde beest bijna een groot ongeluk heeft plaats gehad. Een der oppassers namelijk had, door een onvergefelijke onvoorzichtigheid, het hok der leeuwin opengelaten of ten minste niet goed gesloten. Mevrouw de leeuwin, die een beetje nieuwsgierig was uitgevallen en graag eens wilde weten hoe 't er in Amsterdam toch wel mocht uitzien, misschien wel eens over 't mooie stadhuis had hooren praten, dat daar zoo trotsch op zijn 13659 palen staat, of.... kortom, mevrouw de leeuwin verliet haar hok, wandelde den gang door en keek zoo familjaar, alsof zij een Amsterdamsche keukenmeid was die over de onderdeur met den melkboer een praatje houdt, door het traliehek, dat gelukkig gesloten was. Of ze nu bijzonder trek in de voorbijgangers had, wordt niet gemeld; wel, dat de laatste het weinig op haar hadden begrepen en doodsbleek overal heenvluchtten, de niet weinig vergrootte tijding verbreidende, dat „de leeuwen en tijgers uit „Blauw Jan" waren losgebroken." Dat gaf een ontsteltenis van belang. Gelukkig kwam men op een lumineusen inval. Men maakte een gat in den zolder, vlak boven 't hok der leeuwin, en hield daarin een levende kip. Nu weet

ge, welk een geweld de kippen maken, als men ze bij de vlerken vasthoudt. Onze leeuwin, niet viesch van een kippenboutje, en misschien een beetje uit haar humeur, dat er geen mensch meer voorbijging, wandelde bedaard naar haar hok terug, en nu was het tegelijk: „kip, ik heb je," aan den kant der dierenkoningin, en „leeuwin, ik heb je," aan de zijde van den eigenaar van „Blauw Jan;" want het hok werd terstond gesloten, en men zorgde er voor, dat er in 't vervolg zoo iets niet weer kon gebeuren.

Klimmen we nu den trap op, dan vinden we op de eerste verdieping hokken met verschillende soorten van tijgers; zooals jaguars, panthers, luipaards, alsmede de gelagkamer, welke wij nu binnentreden. Kijk eens even uit de openstaande ramen op de binnenplaats. Wat een gesnater, niet waar? Nu, daar zullen wij straks wat uitrusten. 't Is daar met het heerlijke Juliweder vrij wat beter dan in deze kamer, hoe ruim zij ook is. 's Winters, als er een lekker haardvuur onder die breede schouw brandt, is 't hier beter.. Eer we haar echter verlaten, moet ik u even dat kleine gelapte plaatsje op den vloer wijzen. Ziet, nu staan we vlak boven 't hok der leeuwin, en 't was hier, dat het gat werd gemaakt, waardoor men de kip naar beneden liet.

Zie zoo, thans hebben we van een en ander genoeg gezien. Nu naar beneden, den gang verder door, tot op de ruime binnenplaats. Gaan we onder dien zuilengang zitten, die rondom de plaats gebouwd is; daar zullen we op ons gemak alles bekijken en tevens in de gelegenheid zijn, kennis met eenige bezoekers te maken, wier gesprek wij willen afluisteren. Maar vooraf nog eens rondgekeken. 't Eerst valt ons oog op de prachtige volière van gevlochten traliewerk. Binnen in die volière zijn rondom hokken, waarin verschillende vogels en dieren: papegaaien, kaketoes, parkieten, apen, bavianen, enz.. In 't midden op de opene vlakte loopen herten, rheeën, pauwen, vreemde

hoenders en andere gedierten, ook een paar struisvogels, twee kasuarissen, en wat gij daar al meer ziet. En aangenaam wordt uw oog van die bonte kleurenmengeling afgeleid naar de fraaie fontein met kunstige watersprongen, die, vooral in de zomerwarmte, een gevoel van frischheid verspreiden en wier geklater een aardig concert vormt met het leven, hetwelk de bevolking der volière maakt.

Hoeveel entrée hebben we betaald? vraagt gij. Wel geen duit, want deze diergaarde is een publieke plaats, een herberg, waar men iets gaat gebruiken en op den koop toe vrij wat ziet, hetwelk men (ik herinner u dat we in 't jaar 1751 zijn) thans nergens anders vindt. Geen vreemdeling komt er dan ook in Amsterdam, die vergeet om „Blauw Jan" te bezoeken. 't Zou zijn, of men te Rome was geweest en den Paus, te Chizlehurst, en den ex-keizer der Franschen niet had gezien.

't Is met deze herberg gegaan, als met den molen van Sanssouci, waarvan wij lezen;

„Le moulin prit le nom de son propriétaire."

De herberg namelijk draagt den naam van zijn stichter, BLAUW JAN, een blauwverver van zijn ambacht In vroeger tijd, toen de lakenweverij in Amsterdam nog een bloeiende tak van bestaan was, moest het zwarte laken eerst blauw geverwd en den staalmeesters vertoond worden. Dan ging het naar de zwartverwerij, die evenmin blauwe kuipen mocht hebben, als de blauwverwerijen zwarte.

Nu was er een zekere blauwverwer, JAN genaamd wiens zaken niet zeer naar den vleesche gingen; ten minste, hij had de blauwverwerij vaarwel gezegd en hier een herberg opgezet. Daar hij om zijn vorig ambacht in de wandeling „BLAUW JAN" genoemd werd, was het de gewoonte, dat men, als men wilde te kennen geven, waar men b.v. te vinden was, zeide: bij BLAUW

JAN, en zoo nam de herberg van tijd tot tijd den naam van den kastelein aan, die er dan ook in groote letters den langzamerhand beroemd geworden naam boven plaatste. Hij had er een goed en winstgevend standje; want zijn herberg, die hij in de nabijheid der lakenfabrieken had geplaatst, werd steeds druk bezocht door wolkammers, wevers, volders, blauw- en zwartverwers, kortom door allen, die in eenige betrekking stonden tot het fabriceeren van laken. Toen echter de lakenfabrieken van de hoofdstad achteruit begonnen te gaan, had zijn opvolger op andere middelen moeten zinnen, om de herberg niet te doen verloopen. Hij begon met de volière, welke hij met de apen, papegaaien en andere dieren bevolkte, van tijd tot tijd door zeevarenden medegebracht, en vermeerderde zijn verzameling later met andere vreemde dieren, waardoor deze inderdaad niet onaardige menagerie is ontstaan.

En nu we lang genoeg al de merkwaardigheden van „Blauw Jan" in oogenschouw hebben genomen, willen we eenige der tegenwoordig zijnde bezoekers eens opnemen. We laten dus den kastelein voor ons een kannetje bier brengen, en slaan onze oogen naar een groepje aan onze rechterhand, dat even als wij onder de galerij zit en de frischheid van „Blauw Jan's" binnenplaats en 't gezicht op de schoonheden der volière geniet.

Die oude man met zijn rok van blauw Leidsch laken, zijn korte broek van zwart trijp, zijn lang vest van gestreept sagrijn, zijn blauwe garen kousen en zijn lage schoenen met groote koperen gespen, doet ons een van die lieden uit den kleinen burgerstand herkennen, van welke men er tal in Amsterdam aantreft. Hij is al bij de zestig, maar nog stevig en opgeruimd, waartoe zeker zijn ongestoorde gezondheid en zijn werk, dat hij grootendeels in de opene lucht verricht, niet weinig bijdragen. Hij behoort tot de „Bijltjes" en is meesterknecht op de scheepstimmerwerf der Admiraliteit. Ge kunt het hem aanzien, dat hij

een onbezorgd leven heeft; zijn vroolijk gezicht, dat dien eigenaardigen bruinen tint heeft, welke de gewoonte van tegen weer en wind gehard te zijn, aan 't gelaat schenkt, doen u dat duidelijk zien, en als gij hem hoort spreken, bemerkt gij terstond, dat hij een Kattenburger is, aan den eigenaardigen tongval, die de Kattenburgers van de overige Amsterdammers onderscheidt. Zijn naam is Klaas Gerritsz, en hij hoopt, als 't God blieft, aanstaanden Allerheiligen zijn acht- en- vijftigsten verjaardag te vieren. Toch zoudt ge u grootelijks vergissen, als gij meendet, dat de man geen verdriet in zijn leven gekend had. Ook hij heeft als de meeste menschen daar ruim zijn deel van ontvangen; maar onze Klaas Gerritsz heeft zich boven dat alles weten te verheffen en de aardsche zaken niet zwaarder getild dan ze waardig waren.

Toen onze Klaas voor zes en dertig jaren met zijn Els huwde, dat oude vrouwtje, hetwelk gij daar naast hem ziet zitten en hetwelk, ofschoon twee jaren jonger dan hij, er wel tien ouder schijnt, was hij nog maar een gewoon werkman op de werf. Zijn weekgeld was toen bij lange niet zoo groot als tegenwoordig, en daar zijn huisgezin in weinige jaren vrij talrijk werd, had de man moeite genoeg gehad, om fatsoenlijk door de wereld te komen en ieder het zijne te geven. Maar daar de werklieden van de vorige eeuw vrij wat minder behoeften kenden dan onze tegenwoordige ambachtslui, was men er met wat zorg en spaarzaamheid, wat sukkelen en overleg toch gekomen. Wat echter onzen Klaas vrij wat smartelijker was gevallen en zijn Els zoo verouderd had, was, dat de dood hem van tijd tot tijd de meeste zijner kinderen had ontnomen, sommige zelfs reeds op volwassen leeftijd. Waarschijnlijk was het daaraan ook te wijten geweest, dat moeder Gerritsz haar jongsten zoon Jan, den „Benjamin" der familie, zoo vertroeteld en bedorven had, dat er geen huis meer met hem te houden was, en vader hem dan ook, op veertien-

jarigen leeftijd, volgens de gewoonte van die dagen, op 't oorlogschip had gedaan. En 't scheen, dat ten minste bij onzen Jan dat middel probaat geholpen had. Natuurlijk had hij tal van keeren voor de groote mast moeten staan, om door een pak slaag met de kat op zijn broek tot deugd en goede zeden te worden gedwongen; maar zeker is het, dat hij toch eindelijk begrepen had, dat men ook op zee, alleen door goed oppassen kan voortkomen. Hij had het ten minste al verder gebracht, dan vader ooit had durven hopen en, al was hij dan ook nog wel geen admiraal of schout-bij-nacht, hij diende toch tegenwoordig als bootsman op 't schip „Holland", gevoerd door Salomon Dedel. En dat mag inderdaad vrij wel heeten voor een jongeling van vier-en twintig jaren. Er zijn er een aantal op de vloot, die even als Jan om hun deugd op 't oorlogschip zijn gedaan, en 't nog niet verder hebben gebracht dan tot gemeen matroos.

Die vroolijke veertienjarige met haar jakje van Oostindische chits met zijn korte nauwe mouwen en haar zwarte kalaminken rok, die tusschen Gerritsz en zijn vrouw inzit, is de dochter van hun oudsten zoon, die als stuurman op een koopvaarder voer, en wiens schip met man en muis is vergaan, kort nadat zijn vrouw aan de tering was gestorven. Grootvader en grootmoeder hebben toen het tweejarige ouderlooze Elsje bij zich in huis genomen. En daar hebben ze nooit spijt van gehad: want het lieve kind vergoedt hun ruimschoots de liefde en de genegenheid, welke zij haar betoond hebben. Ze is dan ook grootmoeders rechterhand: want ofschoon ze eerst veertien jaren telt, weet ze de goede vrouw alles uit de handen te nemen, en doet dat met een vlugheid en een gedienstigheid, die bewonderenswaardig zijn om te aanschouwen. Ze is dan ook de oogappel der oude lieden, die haar om geen geld ter wereld zouden willen missen en kan van grootvader alles gedaan krijgen, wat zij maar wenscht.

Naast de oude vrouw zit een knaap van genoegzaam denzelfden leeftijd als ELSJE. Indien ge hem goed aanziet, zult ge terstond bemerken, dat hij den familietrek mist, dien ge zoo duidelijk in 't gelaat van het meisje opmerkt. Hij behoort dan ook in 't geheel niet tot de permittatie [1]) zooals vader GERRITSZ zegt. Hij is een Utrechtenaar en, daar hij lust had om scheepsbouwmeester te worden, heeft zijn moeder, die weduwe is en behalve hem nog slechts één dochter heeft, door den invloed van haar broeder, JAN VERBURG van de Prinsengracht, hem als leerling op de werf der Admiraliteit weten te krijgen. Hij woont nu bij KLAAS GERRITZ in, en, ofschoon hij daar slechts een matig kostgeld betaalt, heeft hij 't er goed en wordt er als kind behandeld. Zijn naam, want we moeten dien toch weten, is CORNELIS DE LANGE. En nu zoudt ge ook wel gaarne weten, wie die twee zijn, die 't halve dozijn volmaken, hetwelk dáár aan het tafeltje plaats heeft genomen. Beide zult ge aan hare platte Rotterdamsche spraak als inwoonsters der Maasstad herkend hebben. De jongste der twee, die vroolijke wilde meid van ongeveer zeventien jaren, heet KLAZINA VERRIJN en is de dochter van KLAAS GERRITSZ' dochter BETJE, die met TEUN VERRIJN te Rotterdam getrouwd is. De andere, in welke gij, al hoordet gij haar ook niet spreken, terstond een vrouw uit de heffe des volks zoudt herkennen, is een ruw, gemeen wijf, groot van gestalte en breed gebouwd, met gelaatstrekken, die bewijzen, dat ze er in haar jongen tijd niet onaardig moet hebben uitgezien. En nog is ze niet onknap, ondanks haar vijftig jaren, welke ze met eere draagt. Haar kleeding is burgerlijk, maar van goede stoffage; wat u echter terstond in 't oog

[1]) Verbastering van 't woord parentage, bloedverwantschap. Ieder Amsterdammer, al kent hij ook geen woord Fransch, weet zeer goed, wat het zegt van de „permittatie" te zijn.

valt, is 't goud waarmee ze behangen is en de juweelen ringen, welke aan hare vingers schitteren. Nu, ze kan 't dan ook goed doen in haar stand: want ze is keurvrouw der mosselen te Rotterdam en doet er zoo wat negotie in ook. Om die reden heet ze, ofschoon haar naam KATHARINA MULDERS is, in de wandeling KAAT MOSSEL. Ze is een hevige voorstandster van 't huis van Oranje, hetwelk gij terstond gewaar wordt door den oranjestrik, die op haar jakje van echt Oostindische chits prijkt. Maar wat ge haar niet kunt aanzien en 't geen u toch niet verwondert, als ge haar maar goed beschouwt, is dat zij bij het Rotterdamsche gemeen een invloed bezit, die inderdaad opmerkelijk is, zoodat men haar in zekeren zin de koningin der Rotterdamsche Vischmarkt kan noemen. In dat opzicht doet ze u zeker terstond aan een THÉROIGNE DE MÉRICOURT, een ROSE DE LA COMBE en andere dames van dat kaliber denken. Ze is gisterenochtend met de pakschuit uit Rotterdam gekomen, om KLAASJE VERRIJN te brengen, die voor een paar weken bij grootvader komt logeeren, en die nog zoo „bleu" is om alleen te reizen, dat KAAT gedacht heeft: „ik zal maar met haar meetrekken, dan hoeft het kind niet zoo eenzaam en alleen bij den schipper en zijn knecht te zitten."

„'t Is hier tegenwoordig vrij wat minder druk dan anders," zegt KLAAS GERRITSZ, terwijl hij 't woord tot KAAT MOSSEL richt. „Sedert den oorlog met Engeland, die verleden jaar op den tweeden December is uitgebroken, gaat Amsterdam van dag tot dag achteruit."

„Geen wonder" antwoordt KAAT, „als men bedenkt, hoe de handel genoegzaam stilstaat en de Engelschen onze koopvaardijschepen 't een vóór, 't ander na wegkapen. Rotterdam lijdt er ook bij."

„Dat komt in geen vergelijking met Amsterdam," herneemt GERRITSZ. „Maar om op „Blauw Jan" terug te komen.

Naast de oude vrouw zit een knaap van genoegzaam denzelfden leeftijd als ELSJE. Indien ge hem goed aanziet, zult ge terstond bemerken, dat hij den familietrek mist, dien ge zoo duidelijk in 't gelaat van het meisje opmerkt. Hij behoort dan ook in 't geheel niet tot de permittatie [1]) zooals vader GERRITSZ zegt. Hij is een Utrechtenaar en, daar hij lust had om scheepsbouwmeester te worden, heeft zijn moeder, die weduwe is en behalve hem nog slechts één dochter heeft, door den invloed van haar broeder, JAN VERBURG van de Prinsengracht, hem als leerling op de werf der Admiraliteit weten te krijgen. Hij woont nu bij KLAAS GERRITZ in, en, ofschoon hij daar slechts een matig kostgeld betaalt, heeft hij 't er goed en wordt er als kind behandeld. Zijn naam, want we moeten dien toch weten, is CORNELIS DE LANGE. En nu zoudt ge ook wel gaarne weten, wie die twee zijn, die 't halve dozijn volmaken, hetwelk dáár aan het tafeltje plaats heeft genomen. Beide zult ge aan hare platte Rotterdamsche spraak als inwoonsters der Maasstad herkend hebben. De jongste der twee, die vroolijke wilde meid van ongeveer zeventien jaren, heet KLAZINA VERRIJN en is de dochter van KLAAS GERRITSZ' dochter BETJE, die met TEUN VERRIJN te Rotterdam getrouwd is. De andere, in welke gij, al hoordet gij haar ook niet spreken, terstond een vrouw uit de heffe des volks zoudt herkennen, is een ruw, gemeen wijf, groot van gestalte en breed gebouwd, met gelaatstrekken, die bewijzen, dat ze er in haar jongen tijd niet onaardig moet hebben uitgezien. En nog is ze niet onknap, ondanks haar vijftig jaren, welke ze met eere draagt. Haar kleeding is burgerlijk, maar van goede stoffage; wat u echter terstond in 't oog

[1]) Verbastering van 't woord parentage, bloedverwantschap. Ieder Amsterdammer, al kent hij ook geen woord Fransch, weet zeer goed, wat het zegt van de „permittatie" te zijn.

valt, is 't goud waarmee ze behangen is en de juweelen ringen, welke aan hare vingers schitteren. Nu, ze kan 't dan ook goed doen in haar stand: want ze is keurvrouw der mosselen te Rotterdam en doet er zoo wat negotie in ook. Om die reden heet ze, ofschoon haar naam KATHARINA MULDERS is, in de wandeling KAAT MOSSEL. Ze is een hevige voorstandster van 't huis van Oranje, hetwelk gij terstond gewaar wordt door den oranjestrik, die op haar jakje van echt Oostindische chits prijkt. Maar wat ge haar niet kunt aanzien en 't geen u toch niet verwondert, als ge haar maar goed beschouwt, is dat zij bij het Rotterdamsche gemeen een invloed bezit, die inderdaad opmerkelijk is, zoodat men haar in zekeren zin de koningin der Rotterdamsche Vischmarkt kan noemen. In dat opzicht doet ze u zeker terstond aan een THÉROIGNE DE MÉRICOURT, een ROSE DE LA COMBE en andere dames van dat kaliber denken. Ze is gisterenochtend met de pakschuit uit Rotterdam gekomen, om KLAASJE VERRIJN te brengen, die voor een paar weken bij grootvader komt logeeren, en die nog zoo „bleu" is om alleen te reizen, dat KAAT gedacht heeft: „ik zal maar met haar meetrekken, dan hoeft het kind niet zoo eenzaam en alleen bij den schipper en zijn knecht te zitten."

„'t Is hier tegenwoordig vrij wat minder druk dan anders," zegt KLAAS GERRITSZ, terwijl hij 't woord tot KAAT MOSSEL richt. „Sedert den oorlog met Engeland, die verleden jaar op den tweeden December is uitgebroken, gaat Amsterdam van dag tot dag achteruit."

„Geen wonder" antwoordt KAAT, „als men bedenkt, hoe de handel genoegzaam stilstaat en de Engelschen onze koopvaardijschepen 't een vóór, 't ander na wegkapen. Rotterdam lijdt er ook bij."

„Dat komt in geen vergelijking met Amsterdam," herneemt GERRITSZ. „Maar om op „Blauw Jan" terug te komen.

Zou je wel willen gelooven, dat men hier vroeger op Zaterdagavond geen plaats kon krijgen?"

„Ei, is dat sinds dien tijd zoo verloopen, grootvader?" vraagt KLAASJE.

„Ja kind, dat is geducht. Als ik eens reken in mijn jongen tijd. Maar toen was hier ook nog wat anders te kijken."

„Nog meer dan nu?" herneemt KLAASJE.

„Dat zou ik meenen. Daar had je — maar dat is vóór mijn tijd geweest — TETJE-ROEN, die hier een tijdlang alle avonden was te vinden en den kastelein niet weinig klanten bezorgde."

„TETJE-ROEN? Wat was dat voor een kerel?" vraagt ELSJE.

„Is dat dezelfde, wiens geschiedenis op de duits-schoolprent is afgebeeld?"

„Dezelfde. Eerst had hij als pekelharing of hansworst bij een kwakzalver gediend, en, daar hij in den smaak van 't volk viel, zelf het doktersvak bij de hand genomen. En dat gelukte hem zoo goed, en 't was, wanneer hij Maandags of Vrijdags zijn kwinkslagen en zijn waren op de Botermarkt aan den man bracht, zoo vol om zijn standplaats, dat hij weldra genoodzaakt was, er zelf een pekelharing op na te houden, ja, zich weinig tijds later een paard kon aanschaffen. Toen hij 't nu zoover gebracht had, begreep hij zich op een deftiger voet te moeten inrichten, en ontving zijn bezoekers in 't wijnhuis „de Olyphant" op de Botermarkt, waar hij geen minderen toeloop had!"

„Is PETER DE GROOTE daar niet eens bij hem geweest, baas?" vraagt CORNELIS.

„Eens? Meermalen kwam de Czaar van Rusland bij den zonderlingen snaak, wien hij een schitterend aanbod deed, als deze naar Rusland wilde komen."

„Hetwelk hij afsloeg, niet waar?" herneemt CORNELIS.

„Natuurlijk. De man verdiende hier volop geld. Een bruiloft,

waarop TETJE-ROEN niet tegenwoordig was, mocht geen bruiloft heeten. En zulks legde hem geen windeieren, dat verzeker ik u."

„En was TETJE-ROEN getrouwd?" vraagt KAAT MOSSEL.

„Welzeker. Toen 't hem zoo goed ging, trouwde hij met een knappe burgermeid, die hem twee dochters schonk. Een van haar werd de vrouw van een wijnhuishouder op de Nieuwmarkt, en 'k behoef u niet te zeggen, dat zijn schoonvader veel tot den bloei van die affaire toebracht; daar hij er zich van tijd tot tijd 's avonds liet vinden. Zoozeer was zijn naam bekend, dat de schoonzoon 'smiddags zijn komst uit de bovenverdieping van zijn wijnhuis door trompetgeschal liet uitroepen; als wanneer 's avonds de gelagzaal te klein was, om de gasten te bevatten; daar de man zoo onuitputtelijk in allerlei kwinkslagen en geestige gezegden was, dat hij al de toegestroomde klanten door zijn grappen vermaakte."

„En hebt gij TETJE-ROEN nooit gezien, grootvader?" vraagt KLAASJE.

„O, meermalen, maar nooit bijgewoond; want de man had in 1720 sterk in den actiehandel gedaan en daarbij zooveel geld gewonnen, dat hij zich een huis op de Raamgracht kocht, waar hij tot in 1740, toen hij stierf, als een gezeten burger leefde en een aanzienlijk vermogen naliet."

„Nu, dat is zoo onaardig niet," meent KAAT MOSSEL. „Die man had het ver gebracht in de wereld."

„Dat had hij," hervat GERRITSZ. „Maar om op onzen „Blauw-Jan" terug te komen. Lang nadat TETJE-ROEN vergeten was, waren hier twee merkwaardige personen te kijken, die ik zelf menigmaal gezien heb. De een was een reus van acht voet negen duim, Amsterdamsche maat, de andere een dwerg, die de negenentwintig duim nog niet kon halen."

„Dat moet wel aardig geweest zijn," zegt ELSJE. „En hoe heetten die?"

„De reus was de bekende DANIEL CAJANUS. Hij was in 1702 in Finland geboren en had eenige jaren als kornet gediend onder koning AUGUSTUS II van Polen. Hij begreep echter, dat zijn kornetschap hem te weinig opbracht, en dat hij meer kon verdienen, als hij zich voor geld liet kijken. Zoo kwam hij ook van 1747 tot 48 in „Blauw Jan" logeeren, waar hij zich onder de deftige burgers mengde, die de herberg een bezoek brachten. Dan praatte hij heel verstandig met de lieden, of speelde een partijtje dammen met de liefhebbers."

„Dan zal zijn tegenpartij wel last gehad hebben van zijn lange beenen," meent KLAASJE.

„Daar kunt ge zeker van zijn. Maar als ge ook bij ongeluk een damschijf op den grond liet vallen, dan behoefdet ge er niet eens naar te bukken; CAJANUS, wiens armen, als hij zat, tot op den grond hingen, raapte de damschijf op, zonder ook maar eenigermate zijn lijf te buigen."

„Dat was een rare kerel," zegt KAAT MOSSEL. „Dien had ik ook wel eens willen zien."

„Zoover ik weet, is hij nooit te Rotterdam geweest," hervat GERRITSZ. „De groote lui hier waren ook nieuwsgierig om den reus te kijken, en de sleper in de buurt had steeds een toeslede in gereedheid, waaruit de banken waren weggenomen. Daarin ging de reus dan op zijn knieën liggen en liet zich zoo naar Heeren- en Keizersgracht rijden; waarvoor hij natuurlijk goed betaald werd. Daar hij op die manier een aardig sommetje bijeengaarde, kocht hij zich in 1748 den kost in 't proveniershuis te Haarlem, waar hij reeds op den 28sten Februari 1749 overleed. Je moet er de Haarlemmers maar over hooren, hun hart gaat open als ze van CAJANUS spreken. Dan vertellen ze u, hoe hij 's avonds bij zijn buurman, den smid, op den stoep zat te praten, hoe hij dan zijn pijpje stopte en den buurman een kooltje vuur in het tabakskomfoortje wilde doen; als wanneer

Mijnheer CAJANUS, zooals de Haarlemmers hem noemen, doodbedaard den smid tegenhield, de stadslantaren die boven op den hoefstal van den smid geplaatst was, opendraaide en zijn pijpje aan de vlam van de lantaarn opstak."

„Was hij dan zoo lang, grootvader?" vraagt ELSJE.

„Acht voet negen duim, Amsterdamsche maat, zooals ik reeds zeide. Zijn doodkist was anderhalf maal zoolang als een gewone, en toen men die op den lijkwagen wilde laden, was er geen enkele in Haarlem, waarin die kist paste."

„En wat deed men toen?" vraagt KAAT MOSSEL, die bijzonder veel schik in die vreemde historie schijnt te hebben.

„Wel, men richtte inderhaast een zich daar dicht bij bevindenden vrachtwagen tot een lijkkoets in, en zoo werd hij naar 't graf gebracht."

„Nu, een deftige begrafenis!" zegt CORNELIS.

„Zeg dat niet zoo spottend, CORNELIS," herneemt GERRITSZ. „Mijnheer CAJANUS had inderdaad een heel deftige begrafenis. Hij werd met veel plechtigheid in 't koor der groote kerk begraven; vijf-en-zestig paren volgden zijn lijk."

„En dat andere kereltje, dat wel driemaal uit CAJANUS kon. Hebt gij dat ook wel gezien, grootvader?" vraagt KLAASJE.

„Welzeker, KLAASJE," antwoordt grootvader. „Maar dat was drie jaren later, in 1751, toen CAJANUS al lang dood was. 't Was een boerenzoon uit Friesland, hij heette WIJNAND LOLKES en was, toen hij in „Blauw Jan" logeerde, reeds zes-en-twintig jaren oud. 't Is of ik hem nog zie, dat kleine verwaande kereltje, hetwelk, met zijn punthoed onder den arm, als een pauw de plaats overstapte of door de gelagkamer wandelde."

„Kijk eens, baas GERRITSZ," roept KAAT MOSSEL eensklaps uit, terwijl zij naar den ingang wijst. „Wat komt daar voor een vreemde stoethaspel binnenstappen?"

De persoon, dien zij bedoelt, is niemand anders dan keizer

Josephus II, de zoon van Maria Theresia, de broeder van Marie Antoinette van Frankrijk. Toen hij, bij zijn bezoek in zijne Oostenrijksche Nederlanden, te Brussel vertoefde en men hier te lande vernam, dat hij het plan had, ook de Geünieerde Provinciën met zijn tegenwoordigheid te vereeren, hadden de Staten-Generaal besloten, hem door den ambassadeur Hop een gezantschap van vier harer Leden aan te bieden, om hem aan onze grenzen te begroeten; waarvoor hij echter bedankte, daar hij wenschte 't land incognito te doorreizen. Onder den naam van Graaf van Falkenstein, en alleen vergezeld door zijn generaal, den bejaarden graaf de Tercy, en den baron van Reichsach, had hij achtervolgens Rotterdam, 's Gravenhage, Leiden en Haarlem bezocht. Van daar had hij zich naar den Helder begeven, waar hij het oorlogschip „de Admiraal-Generaal" bezichtigde; toen was hij naar Broek in Waterland, en vandaar naar Zaandam gegaan, waar hij zich behalve eenige molens en scheepstimmerwerven, ook het huisje liet wijzen, waar een andere keizer eenige dagen als timmermansknecht gewoond had. In den avond van Vrijdag den 13den Juli was hij met de gewone veerschuit van Zaandam te Amsterdam gearriveerd, en.... Doch laat ons nu verder hooren, wat vader Gerritsz ons van den binnentredenden persoon vertelt.

„Meen je dien man met zijn grijzen rok en dien grooten stok met ivoren knop?" vraagt hij. „Dat moet een heele sinjeur zijn, al ziet hij er zoo eenvoudig uit."

„Zou je dat meenen, grootvader?" vraagt Klaasje. „Ik vind, dat die drie anderen, welke hij bij zich heeft, vrij wat aanzienlijker uitzicht hebben."

„En toch houd ik hem voor een groot heer. Vooreerst, omdat burgemeester Rendorp er bij is en zich zoo eerbiedig jegens hem gedraagt, en ten tweede, omdat ik hem eergisteren

Bladz. 21

avond met de Zaandamsche veerschuit aan den stijger heb zien aankomen."

„En was daar zooveel bijzonders in?" vraagt KAAT MOSSEL. „Komen er dan met die veerschuit geen andere dan aanzienlijke personen aan? Mij dunkt, dat zulke groote heeren juist met extra-gelegenheid reizen en niet met de gewone veerschuit."

„Nu ja, dat was het dan ook niet, waarom ik hem voor een groot heer hield. Toevallig moest ik denzelfden weg, dien hij insloeg: hij ging namelijk langs het Singel, voorbij de ronde Luthersche kerk. Dicht daarbij stond een sleper bij een huis op volk te wachten. — Breng ons even naar „'t Wapen van Amsterdam", zei de heer met zijn grijzen rok op zijn moffrikaansch. — Ik dank je wel, sinjeur, antwoordde de man, ik sta op mijn volk te wachten. — Laat die maar wachten, hernam hij, hier zijn vier dukaten voor uw moeite. — Ja, sinjeur, gaf de sleper ten antwoord, dat wil ik graag verdienen, want zoo'n extraatje valt niet alle dagen voor, maar dan moet ik eerst mijn volk thuis brengen. — Loop naar den drommel met uw volk, bromde de grijsrok en ging voort."

„Nu, die kerel stond ook op zijn stuk als een boer op zijn klompen!" roept KAAT MOSSEL uit. „Jelui Amsterdammers zijt toch raar volk."

„'t Mooist van de grap kwam nog, toen de grijsrok een gracht verder een kruier ontmoette, die met een vracht op zijn handkar daar voortsjokte. — Vriendje, zei de grijsrok, altijd op zijn moffrikaansch, je moest me den weg eens wijzen naar „'t Wapen van Amsterdam." — Met alle pleizier, sinjeur, antwoordde de kruier, als je maar wilt wachten, tot ik mijn vrachtje bezorgd heb. — Hier heb je twee dukaten, man, laat uw vrachtje maar even staan, en wijs ons den weg. — Neen, sinjeur, dat gaat niet; maar je kunt den weg zelf best vinden. Als je 't Singel maar afloopt, dan kom je aan de Munt, en

vraag daar dan maar eens verder; een klein kind zal je terecht helpen. — En zoo moest de grijsrok verder voortsukkelen."

„En is hij nog aan „'t Wapen van Amsterdam" gekomen?" vraagt KLAASJE.

„Dat weet ik niet; want toen moest ik van hem af; anders had ik hem met pleizier den weg gewezen."

We laten nu ons groepje verder met elkander praten, en willen u liever eens iets meer aangaande keizer JOSEPHUS II mededeelen, dien we op het Singel verlaten hebben, toen de kruier hem den weg niet wilde wijzen.

„Ik zie wel," zeide hij, na deze tweede ontmoeting, „dat de menschen hier heel standvastig zijn; laat ons maar vragende en zoekende voortgaan." En zoo was hij met de beide heeren, die hem vergezelden in „'t Wapen van Amsterdam", op den hoek van den Kloveniersburgwal en 't Rusland, genoegzaam tegenover „Blauw-Jan" gelegen, aangekomen.

Den volgenden morgen liet de keizer, die nog steeds zijn incognito volhield, een huurkoets voorkomen, en reed met DE TERCY en VON REICHSACH, vergezeld van burgemeester RENDORP, die hem reeds vroeg in den morgen was komen begroeten, naar verschillende stedelijke inrichtingen en gebouwen. Des namiddags deed hij in 't jacht van genoemden burgemeester een tochtje naar Zeeburg; terwijl hij dien avond de synagoge der Portugeesche Israëlieten bezocht, en daarop naar „Blauw-Jan" ging, waar we hem zagen binnentreden.

Zondagmorgen woonde hij in de kerk de Star in de Spinhuissteeg de mis bij en reed toen naar 't huis van zijn bankier VAN GOLL, wiens prachtig kabinet van prentwerken hij bezichtigde, legde daarna een bezoek af bij de heeren VAN BRIENEN en HOPE, en liet zich toen langs de Heeren- en Keizersgracht, den Buitenkant en eenige verdere wijken der stad naar het Stadhuis rijden, waar de burgemeesters HOOFT, RENDORP, ELIAS, de toenmalige hoofdofficier DEDEL, benevens eenige aanzienlijke ingezetenen van Amsterdam vergaderd waren, om den vorst te begroeten.

Hier bezichtigde hij al 't merkwaardige. Toen men hem eenige harnassen wees, waaronder zich ook dat van DE RUYTER moet bevonden hebben, zeide hij:

„'t Verwondert mij, dat gij die harnassen niet naar andere steden zendt. Wat Amsterdam aangaat, er is waarlijk genoeg te zien, dan dat het deze herinneringen van vroegeren tijd zou behoeven."

Daarop hield hij voor een open raam een langdurig gesprek met burgemeester RENDORP en had hij er veel vermaak in, de ontzaggelijke drukte te zien, welke er op den Dam heerschte. Bij 't afscheidnemen, zeide hij:

„Mijne Heeren! Het bezichtigen van uw groote stad heeft mij veel vermaak gedaan. Ik neem deze gelegenheid waar, om u in vollen ernst te betuigen, dat ik u voor ware patriotten houd. Ik ben te veel wereldburger, om niet te spreken, zooals ik denk. Blijft bij uw gevoelens, mijne heeren, en uw burgers zullen gelukkig zijn."

Van Amsterdam vertrok de keizer naar Utrecht, waar hij slechts kort vertoefde, van daar over 's Hertogenbosch naar Maastricht, en hiermede was zijn reis door ons gemeenebest afgeloopen.

Over het doel van deze reis was men 't niet eens. Velen vreesden, dat het bezoek aan de Oostenrijksche Nederlanden en de Republiek een staatkundig doel had, en wel, om zich aan Engeland aan te sluiten; die vrees werd niet weinig gevoed, toen kort na zijn terugkomst de hertog van GLOCHESTER te Brugge kwam, om een mondgesprek met hem te houden. Zooveel echter is waar, dat hij neutraal bleef en Engelands zijde niet koos. Wat hij èn in 's Gravenhage èn in Amster-

dam met voorname personen, met welke hij lang en breedvoerig gesproken heeft, moge verhandeld hebben, daarvan is niets uitgelekt. Zooveel is zeker, dat hij zich in zijn openbare gesprekken zeer gunstig over de Republiek uitliet. Ook toonde hij later, ons niet ongenegen te zijn; want, ofschoon hij wel is waar zeer ten onzen ongerieve de barrière ophief, sloeg hij aan den anderen kant het verzoek der Antwerpenaars om de Schelde te openen, op grond van de heiligheid der bestaande verbonden, ruiterlijk af, en redde daardoor onzen handel van een onberekenbaar nadeel.

TWEEDE HOOFDSTUK.

IN HETWELK WE EEN GESPREK AFLUISTEREN, DAT ONS OP DE HOOGTE BRENGT, WAAR WE ZIJN MOETEN, OM HET VOLGENDE GOED TE VERSTAAN.

Thans moet ik mijn lezers verzoeken, mij op den volgenden dag, Zondagnamiddag naar een geheel ander tooneel te vergezellen, en wel naar 't huis van den makelaar in koffie, den Heer JAN VERBURG, op de Prinsengracht bij de Westermarkt. 't Huis hetwelk wij binnentreden, is een van de grootste welke zich daar bevinden, en, ofschoon het wel niet op zulk een aanzienlijken stand staat als de woningen op de Heeren- en Keizersgrachten, mag het toch even goed als deze op fikschen en sierlijken bouw bogen. Dat zouden u terstond bij het intreden de marmeren zerken van 't voorhuis en 't sierlijk stukadoorwerk kunnen getuigen; daarvan zouden u de prachtige geschilderde behangsels 't bewijs kunnen leveren. Maar daar we niet gekomen zijn, om het huis van den Heer VERBURG te bewonderen, maar alleen om een gesprek te hooren, zoo gaan we liever terstond het trapje op, dat zich aan 't eind van den gang bevindt en komen in de ruime zaal, welke 't uitzicht heeft

op een kleinen tuin, die er bevallig genoeg uitziet, om er met genoegen in te vertoeven.

In deze zaal, die als receptiekamer gebruikt wordt, vinden we drie heeren zitten, alle drie met lange goudsche pijpen gewapend, uit welke zij den geurigen damp der varinas doen opstijgen. Op de tafel staan twee fleschen wijn, en zes nog ledige glazen toonen aan, dat er nog meer heeren verwacht worden, en dat men nog niet aan den wijn begonnen is.

De eerste, die ons in 't oog valt, is de heer des huizes, Jan Verburg. Hij is deftig gekleed in paarschen broek met dito vest, maar heeft zijn rok uitgetrokken, en zich gemakkelijk in een korten slaaprok van lichtblauw satijn gewikkeld, hetgeen hij, daar de beide andere leden zijner familie en de te wachten heeren familiare vrienden zijn, gerust doen mag, zonder de étiquette te storen. De andere, die voor de tafel en dus met den rug naar de deur zit, is zijn zwager Gerard Everninck, die aan den Buitenkant een winkel in victualiën doet, en voor een welgesteld man gehouden wordt, hetgeen hij trouwens ook is.

De derde heer, die vlak over Verburg aan een der tuinramen geplaatst is, is iemand, wiens gebruind gelaat, met den eigenaardigen glans zijner oogen ons terstond doen bemerken, dat hij jaren lang de keerkringszon boven zijn hoofd heeft voelen branden. En we hebben goed gezien. Ludovicus Terhorst, zoo heet hij, is dertig jaren geleden als knaap van veertien jaren met een zijner ooms naar Oost-Indië gegaan. Hij heeft daar goede zaken gemaakt en is als een schatrijk man teruggekomen. Dat is trouwens geen bijzonderheid: want wie tegenwoordig (we zijn in 1781) uit de Oost terugkomt, doet het niet, of hij moet schatrijk zijn.

Maar is die man eerst vier en veertig jaren? vraagt gij. We zouden hem wel voor bij de zestig houden. Gij hebt gelijk. Dat is het eenige, wat de Oost tegen heeft. In dat heete klimaat verslijt een mensch gauwer dan onder een gematigder luchtstreek, en of dus de man met al zijn schatten zich niet eenige jaren levens te kort heeft gedaan, zouden we niet gaarne beslissen. Intusschen, hij heeft een stevig gestel, waardoor hij 't dan ook dertig jaren lang in Insulinde heeft kunnen uithouden. Menigeen, die korter of langer na hem kwam, is reeds sedert jaren door 't moordend klimaat bezweken en heeft het moederland nooit teruggezien. En dat de man een gelukskind is, bewijst reeds, dat hij met zijn geld ongedeerd aan Texels ree is aangekomen. Hadden toch de Engelschen zijn schip in 't oog gekregen, dan was alles voor prijs verklaard en was Ludovicus Terhorst, die nu als een prins kan leven en zich spoedig zoo fashionable mogelijk zal inrichten, als een arme drommel in zijn vaderstad teruggekomen

Mijnheer Everninck is zoo pas gekomen. Hij heeft zijn vrouw en beide oudste dochters bij jufvrouw Verburg gelaten, en is, na zich vergewist te hebben, dat allen gezoad zijn, naar de zaal gestapt, waar de heeren hem reeds zaten te wachten.

„Het doet mij genoegen, mijnheer Terhorst," zegt hij, toen hij zijn pijp heeft opgestoken, „dat gij gezond en frisch uit het apenland zijt teruggekomen."

„Hoe nu, Gerard," zegt Terhorst. „Noem je me mijnheer Terhorst? 't Is waar, het is dertig jaren sedert we naast elkander op de schoolbanken zaten en met elkaar speelden, maar dat is geen reden, waarom we elkaar niet bij onze doopnamen zouden noemen."

„Zoo als je wilt," hernam Everninck. „En dat toont me, Luud, dat de Oostindische lucht je niet veranderd heeft. En zeg me, heb je in 't peperland goede zaken gemaakt?"

„Dat gaat nog al, Gerard. Ik kan ten minste nu 't overige van mijn levensdagen mijn rust nemen. Intusschen ben ik blij, dat ik weer in Amsterdam ben."

„En vindt ge 't hier niet vreemd?"

„Wat zal ik zeggen. In dertig jaren is er nog al zoo iets veranderd, wat de menschen aangaat. Die toen kinderen waren, zijn nu mannen, en die toen volwassen waren, nu grijsaards of dood; zoodat ik hier eigenlijk omwandel als onder vreemden. Maar de huizen en de straten zijn dezelfde gebleven. Toch heb ik, toen ik van morgen herwaarts kwam, op de Keizersgracht te vergeefs naar onzen ouden Schouwburg gezocht. Op de plaats waar zij moest staan, stond een ander gebouw, waarop ik las: Roomsch-armencomptoir."

„Geen wonder, zeide VERBURG. „De schouwburg van vader VONDELS tijd is verdwenen."

„Verdwenen?" riep TERHORST uit. „Is zij dan afgebroken?"

„Neen, niet afgebroken, maar verbrand."

„Verbrand?" hernam TERHORST. „En is dat reeds lang geleden gebeurd?"

„Al meer dan negen jaar," hernam VERBURG, „en wel op Maandag, den elfden Mei van 't jaar 1772."

„En hoe is dat gekomen?" vroeg TERHORST.

„Dat zal ik u vertellen," hernam VERBURG, „en ik kan dat zeer goed doen, omdat ik er zelf bij tegenwoordig was."

„O, doe dat," hernam TERHORST. „Want al wat Amsterdam betreft, wekt mijn belangstelling."

„Volgaarne," hervatte VERBURG. „Maar dan moeten we eerst een glas wijn drinken. De andere heeren komen zoo laat, dat we niet op hen kunnen wachten. Zorg gij dan voor de flesch, GERARD."

En toen ze met het eerste glas den overzeeschen vriend een hartelijk welkom hadden toegedronken, begon VERBURG:

„Gelijk ge weet, eindigen onze acteurs hun speelsaisoen altijd in 't begin van Bloeimaand. Dat was dan ook op Donderdag den 7den dier maand gebeurd. Niet lang echter bleef de Schouwburg ongebruikt. Hij was gehuurd door de Vlaamsche operisten, onder directie van J. T. NEYTS, die er gedurende den zomer hun opera's in zouden geven. Reeds Zaterdag den negenden gaven zij hun eerste uitvoering. Daarop hadden ze tegen Maandag daarop volgende aangekondigd: „de kwalijk bewaarde dochter," een opera bouffe, en daarna „de deserteur" ook een opera, beide drie bedrijven groot. Ik zou er met mijn vrouw en MIEKEE naar toegaan, en had drie plaatsbriefjes laten halen, toen de arme meid even na den eten ongesteld werd, waardoor mijn vrouw genoodzaakt was, thuis te blijven. De ongesteldheid van MIEKEE was echter niet van dien aard, dat ook ik er voor behoefde thuis te blijven; ik gaf dus twee mijner entreebiljetten aan mijn kantoorbedienden en begaf mij naar den schouwburg."

„Dan moogt gij u gelukkig rekenen, dat die ongesteldheid nicht en MIEKEE beletten, om mee te gaan. 't Zou zeker uw angst en onrust niet weinig vermeerderd hebben," zeide TERHORST.

„Geen wonder," hervatte VERBURG. „Ik vermaakte mij best. Het eerste bedrijf, waar het tooneel een bosch met een bergachtig verschiet voorstelde, werd goed afgespeeld. Toen volgde het tweede, waarin een gedeelte van de kapel van den Gijsbrecht van Amstel, met de ijzeren traliën en de gevangenisdeur van de Konradijn vereenigd, een kerker moest voorstellen."

„O, ik herinner mij die schermen zeer goed," zeide TERHORST. „Ik heb die als jongen dikwijls gezien."

„Nu moest de gevangenis, om goed effect te maken, verdonkerd worden; daartoe moesten de schuiven voor de smeerkokers worden geschoven en de pitten met hun kokers worden omgedraaid."

„Je schijnt dat alles juist te weten JAN," zeide EVERNINCK. „'t Is, alsof je tot de werklieden van het tooneel behoord hebt."

„Daar ik mede in 't gevaar geweest ben, heb ik er mij later

misschien meer van op de hoogte gesteld dan anderen, die 't uit de kranten hebben gelezen. Reeds onder het tweede bedrijf rooken wij in de zaal een onaangenamen stank. Die stank moet op het tooneel nog veel erger zijn geweest en vergezeld van een walm, die de acteurs en werklieden op de borst sloeg. Men meende echter, dat het aan 't smeer der lampions scheelde; doch de directeur verzekerde, dat het door den vasten leverancier van den schouwburg geleverd was en een van diens bedienden ze dienzelfden morgen daarmede gevuld had. 't Werd intusschen al benauwder en benauwder in de zaal; niemand maakte zich daarover ongerust, daar men in 't minst geen brandlucht gewaar werd. Even na half negen echter liet zich een kleine vlam bespeuren, die uit den smeerkoker achter het beeld van Thalia te voorschijn kwam."

„Welk een schrik moet dat geweest zijn!" riep Terhorst uit.

„In den beginne begreep niemand nog de grootte van 't gevaar," hernam Verburg. „De acteur Mast kwam vóór op het tooneel en zeide tot de aanschouwers, dat men zich slechts rustig moest houden, als wanneer allen wel zouden gered worden. Doch toen een der werklieden een bak met water gehaald had, de schuif een weinig had opgetrokken en er 't water ingegoten had, om den brand te blusschen, had dit juist een tegenovergestelde werking. Nauwelijks toch kwam het water in aanraking met het smeer en de lucht met de vlam, of deze vloog met veel gedruisch naar boven tegen de onderste zoldering, door welke zij zich spoedig een weg baande. In een oogenblik stond het eerste scherm in den brand. Men haalde het om en wierp het op het tooneel. Dit hielp echter luttel, binnen weinige oogenblikken was het geheele tooneel een vuurpoel en stikte men in de zaal bijna van hitte en rook. Kort daarop viel het gordijn."

„Dit deed men, om den brand voor de oogen van 't publiek te verbergen," zeide Everninck.

„In 't geheel niet," hernam Verburg. „Men heeft dat later wel verteld. Maar daar ik er bij tegenwoordig was, heb ik alles kunnen zien. Zoo spoedig ging het in zijn werk, dat de vlam binnen minder dan tien minuten uit het dak sloeg en om negen uren 't geheele gebouw in den brand stond."

„Verschrikkelijk!" riep Terhorst uit. „En heerschte er geen algemeene consternatie?"

„Dat kunt gij begrijpen. Ik kan u geen beschrijving geven van 't gillen en 't angstgeschrei, dat de zaal vervulde. Maanden lang heb ik er van gedroomd en jaren zijn er verloopen, eer ik mij weer in den schouwburg gewaagd heb. En nog loopt mij een rilling over 't lijf, als ik er aan denk. Van den kant van het tooneel hoorde men de evenwichten met een donderend geluid neerstorten. De bak en de loges waren vol aanzienlijke heeren en dames. Zoolang de brand nog op het tooneel woedde, had elk zijn plaats verlaten en ging het uitgaan tamelijk bedaard. Maar toen het scherm viel, toen de touwen van de kronen vuur vatten en de luchters zelf naar beneden stortten en brand in den bak veroorzaakten, toen wilde ieder er 't eerst uit. Sommige dames vielen flauw, verscheidene menschen raakten onder den voet; 't was of helleangst allen naar den uitgang zweepte. Hoe ik zelf 't gevaar ontkomen ben, weet ik niet. Door de menigte meegesleept, die door de poort welke hier op de gracht uitkwam, wilde ontkomen, had men in de ontsteltenis een verkeerden weg ingeslagen. Eensklaps bevonden wij ons onder het tooneel. Nieuwe ontsteltenis! Maar gelukkig was daar een raam, dat op den gang uitzag, die naar de Prinsengracht liep. In een oogenblik was dat raam verbrijzeld en vonden wij redding."

„Waarlijk wel een geluk," zeide Terhorst. „En hoe ging 't met de menschen van de twaalfstuiversplaats? Die waren toch het dichtst bij den brand."

„Zij ontkwamen door middel van de ladder, waarmee de lantarens buiten den schouwburg werden opgestoken en die men tegen den muur had gezet, welke op 't binnenplaatsje van den kastelein uitkwam. Gelukkig was de twaalfstuivers-plaats dien avond niet erg vol; anders zouden er verscheidene van die menschen zijn omgekomen."

„Zijn er nog dooden geweest?" vroeg TERHORST.

„Gelukkig niet meer dan zestien, en daaronder de kleermaker van den troep van NEYTS, de tooneelmeester BRINKMAN en de machinist TEFERS," hernam VERBURG. „Zonderling was het, dat al de horologies der omgekomenen op half tien, kwart voor tienen waren blijven stilstaan, waaruit men kan bepalen, dat toen de hitte haar hoogste punt moet bereikt hebben."

„Daar zullen nog al wat brandspuiten in de weer geweest zijn," hernam TERHORST.

„Niet minder dan een en veertig. 't Was dan ook een vreeselijke brand. De vonken, zelfs stukken brandend hout, vielen op den Buitensingel, ja, tot op den Overtoom bij de Pestbrug. Tot Zaterdag bleef het puin smeulen en sloegen er van tijd tot tijd de vlammen uit. Daar de wind Noordoost was, liep de Runstraat groot gevaar; de stal van den sleper WINKELMAN brandde geheel af, en die van mijnheer NEUFVILLE was van achteren geheel verwoest. Natuurlijk werden de naburige huizen zeer beschadigd."

„En waarom heeft men den schouwburg niet weder opgebouwd?"

„De Regeering had besloten, op die plaats geen schouwburg meer te bouwen en heeft het terrein en drie perceelen voor *f* 27,500 van de hand gedaan. Twee daarvan zijn door de Regenten der Roomsche armen gekocht, alwaar zij hun armencomptoir gebouwd hebben [1])." Daarop heeft men op 't Leidsche

[1]) Dat nog daar ter plaatse aanwezig is.

Plein een houten hulpschouwburg [1]) gebouwd, die twee jaren later werd ingewijd en er nog staat."

„Wat er al niet gebeurt, als men dertig jaren 't land uit is," zeide TERHORST. „Daar in de Oost hoort men zoo weinig van 't geen in 't Moederland voorvalt. Zoo ben ik ook vrij wat ten achteren met de zaken des lands. Wel hoorden we in Indië, dat er een oorlog tusschen de Republiek en Engeland was uitgebarsten, 't geen den handel vrij wat belemmerde; maar de rechte stand van zaken bleef ons onbekend. Indien 't niet te veel van u gevergd is, zoudt ge mij zeer verplichten, mij eens te vertellen, wat er alzoo gebeurd is, sedert ik het gat van Texel verliet."

„Daar is in dien tijd nog al wat voorgevallen LUUD," hernam VERBURG. „Je zult je nog wel herinneren, hoe WILLEM IV stierf, na zijn vrouw, Princes ANNA, tot Gouvernante benoemd te hebben."

„Juist," hervatte TERHORST. „En tegelijk werd bepaald, dat de Stadhouder op zijn achttiende jaar meerderjarig zou zijn en de hertog VAN BRUNSWIJK-WOLFENBUTTEL hem, gedurende zijn minderjarigheid als kapitein-generaal zou vertegenwoordigen. Friesland droeg de voogdij op aan MARIJKE-MEUI [2]). Maar sedert dien tijd ben ik den draad kwijtgeraakt, en dient gij mij weer eens op de hoogte te brengen."

„Het eerste wat de Princes-Gouvernante deed, was te voorzien in den nood van 's landsgeldmiddelen," zeide EVERNINCK.

„Nu, dat was ook wel noodig," hernam TERHORST. „Ik herinner mij, dat er in 1750 alleen in Holland een tekort van

[1]) Die nog als schouwburg gebruikt wordt.

[2]) Princes MARIA-LOUIZE, de weduwe van JOHAN WILLEM FRISO, in Friesland, waar ze zeer bemind was, dus genoemd. Zij was dus de grootmoeder van Prins WILLEM V.

zeventig millioenen guldens was, veroorzaakt door de groote uitgaven der laatste oorlogen."

„Welnu," hervatte EVERNINCK, „de gouvernante bracht een ontwerp van bezuiniging in de Staten, waarbij jaarlijks acht ton en in vervolg van tijd anderhalf millioen zou bespaard worden. Alleen de garde zou ruim een ton minder kosten."

„Dan stonden de zaken in de Oost vrij wat beter," hernam TERHORST. „De Gouverneur-generaal VAN MOSSEL, die VAN IMHOFF was opgevolgd, had de Koloniën in een bloeienden toestand gebracht."

„Waardoor dan ook de actiën der Oost-Indische Compagnie, die gedurende den oorlog zoo laag gedaald waren, weer tot de oude hoogte kwamen," hernam EVERNINCK. „Hier te stede liep men echter niet hoog met het bestuur der Gouvernante. Onder oogluiking der Regeering werden er allerlei smaad- en schotschriften tegen haar en 't Stadhouderlijke Huis uitgegeven. Dit liep zoo erg, dat de Staten van Holland er een resolutie tegen uitvaardigden."

„In andere provinciën ging men nog verder," zeide VERBURG. „Daar betwistte men zelfs 't gezag der Staten, aan wie de steden de macht ontzeiden, om burgemeesteren, schepenen en raden te benoemen; ja, Zwolle, onder anderen, beweerde, dat het een volkomen onafhankelijke souvereiniteit was, die slechts God boven zich erkende."

„'t Zag er dan ook treurig uit met onze republiek," zeide EVERNINCK. „Inwendig een machtelooze regeering; de hertog VAN BRUNSWIJK, als vertegenwoordiger van den erfprins, door de Gouvernante niet vertrouwd; graaf BENTINCK, die naar haar zin te veel doortastende maatregelen wilde nemen, en de Raadpensionaris, die niet verkoos zich naar haar verlangen te schikken, en welhaast van haar bondgenoot, haar tegenstander werd. Naar 't buitenland was de toestand van ons land niet

beter. Algiers, met hetwelk wij jaren lang, door 't zenden van kostbare geschenken, de goede verstandhouding bewaard hadden, verklaarde ons [1]) den oorlog, eenvoudig omdat geen Mogendheid zooveel rijkgeladen schepen in de Middellandsche zee had als wij en daarbij geen, die machteloozer was, om ze te beschermen."

„Ongehoord!" riep TERHORST uit. „Als onze groote JAN DE WITT eens uit zijn graf was opgestaan, wat zou hij dan wel gezegd hebben!"

„Gezegd hebben?" zeide VERBURG. „De man zou schaamrood de oogen hebben neergeslagen en van verontwaardiging geen woord hebben kunnen uitbrengen. Of onze DE RUIJTER! Ik wed, dat de man, die nooit gevloekt heeft, zich niet had kunnen onthouden, een vloek op zijn lippen te nemen. Maar wij zijn sedert lang aan zulke beleedigingen gewoon. Spoedig ondergingen wij nieuwe vernederingen."

„Inderdaad?" zeide TERHORST. „Mij dunkt, dat de reden, door Algiers voor zijn oorlogsverklaring gegeven, reeds genoegzaam was."

„Engeland en Frankrijk kregen 't met elkander te kwaad in hun koloniën in Noord-Amerika," vervolgde VERBURG. „De Franschen sloegen de Engelschen op de Ohio, en deze ontnamen hun vijanden Nieuw Canada."

„Welnu, wat hadden wij daarmede te maken?" vroeg TERHORST. „We konden ons immers onzijdig houden."

„Dat konden we niet alleen, maar waren er zelfs toegedwongen door 't volslagen gebrek aan troepen, schepen en geld. Intusschen kwam er verschil. De Gouvernante en de Oranjepartij wilden een gewapende neutraliteit; de tegenstadhouderlijke wilde van geen wapening weten. Daar kwam een buitengewone

[1]) 19 Januari 1755.

gezant van Frankrijk, de graaf, D'AFFRIJ, die der Regeering uit naam van zijn koning vroeg, welke houding onze Republiek zou aannemen, indien de oorlog tusschen de beide groote Mogendheden mocht uitbarsten. Men verzekerde hem, dat wij ons onzijdig zouden houden. Tot overmaat van ramp vroeg de Engelsche gezant YORKE den volgenden dag om de 6000 man hulpbenden, waartoe wij volgens de gesloten tractaten verplicht waren, ja, zond men uit Engeland drie weken later reeds de transportschepen over, om ze aftehalen [1]). Toen berichtte D'AFFRIJ aan de Staten, dat zijn koning het ons zeer ten kwade zou duiden, indien we Engeland hulp verleenden, en toen nu, na een tweede aanvraag van YORKE, de troepen nog niet gereed waren, sloot Engeland een verbond met Pruisen en ontbood de gezonden schepen terug [2]).

„Daar zal Engeland niet vriendelijk om gekeken hebben," zeide TERHORST. „Daarenboven was 't schending der eens gesloten tractaten."

„'t Was de vrees voor Frankrijk, die onze Staten-Generaal zoo deed handelen," zeide EVERDINCK. „Toen nu 17 Mei 1756 de oorlog tusschen Engeland en Frankrijk werkelijk verklaard was, eischte eerstgenoemde Staat de bij het tractaat van 1678 beloofde hulptroepen, en andermaal werden die geweigerd. Daarbij kwam, dat de Franschen onder onze neutrale vlag han-

---

1) D'AFFRIJ had intusschen bij de staatsgezinde regenten gewerkt. Aan den eenen kant dreigde hij met Frankrijks ongenoegen, wanneer men de hulp zond, aan den anderen kant beloofde hij groote voordeelen voor den handel en herstel van 't wettig gezag der regenten tegen de opgedrongen stadhouderlijke macht.

2) Delft, Leiden en de meeste steden van 't Noorderkwartier hadden vóór 't verleenen van hulp gestemd, Dordrecht, Haarlem, Amsterdam, Gouda, Rotterdam en Enkhuizen hadden er zich, uit vrees of genegenheid voor Frankrijk, tegen verklaard.

del dreven, 't geen ten gevolge had, dat de Britsche kapers ook onze schepen aanhielden en opbrachten. Nu werden er veertien oorlogschepen uitgerust, om als konvooien te dienen. Tegelijkertijd deed de gouvernante een voorstel ter versterking van macht. Maar zoo bang was men hier voor Frankrijk, dat ook dit voorstel werd afgestemd [1])."

„Maar wilde men zich dan onvoorwaardelijk aan Frankrijk onderwerpen en Engeland nog meer verbitteren?" vroeg TERHORST.

„'t Werd nog erger," hernam VERBURG. „Den 17den Maart 1757 eischte D'AFFRIJ vrijen doortocht voor de legerbehoeften door Namen en Maastricht. Ook die eisch werd ingewilligd. Maar ik zou u vermoeien, als ik u al die vernederingen opsomde, welke wij ons om Frankrijks wille getroostten, en die Engeland hoe langer hoe meer tegen ons in 't harnas joegen."

„De Princes-Gouvernante bevond zich dunkt mij, in geen pleizierige positie," zeide TERHORST.

„Alles behalve," hernam EVERDINCK. „Daarbij kwamen allerlei onaangenaamheden, welke zij met de Regenten had, die er steeds op uit waren, om hun macht uit te breiden. Daarenboven werd zij met bezendingen uit den handelsstand als overstelpt. Eerst kwam er een van Amsterdam, die zich beklaagde over de schade, door 't aanhouden onzer schepen geleden, toen een tweede, die schadelijsten overlegde ten bedrage van acht millioenen, daarop een derde, waarbij zich ook Rotterdam en Dordrecht gevoegd hadden, met lijsten van ruim vijfentwintig millioenen. Eindelijk een, waarbij ook die van 't Noorderkwartier waren vertegenwoordigd."

---

1) Vijf gewesten stemden vóór, Holland verzette er zich tegen, Zeeland verklaarde zich onvermogend.

„En wat antwoordde de Princes daarop?" vroeg TERHORST.

„Zij beloofde te doen, wat zij kon," antwoordde VERBURG. „Toen echter de vierde bezending op tamelijk beleedigenden toon sprak, voegde zij hun toe, dat zij 't niet kon helpen, dat de handel niet meer beschermd werd; en dat men aan de regeeringen van Dordrecht, Haarlem, Amsterdam, Gouda en Rotterdam had te wijten, dat de land- en zeemacht in geen beteren staat verkeerde. Hierop lieten de kooplieden hun aanspraak drukken, wier inhoud de bevolking te meer tegen de Princes opzette. Deze was dan ook niet langer bestand tegen al de verdrietelijkheden, waarmede zij te kampen had. Zij stierf den 12den Januari 59 in den ouderdom van 49 jaren, aan een spoedig toenemende verzwakking. Haar dood redde 't stadhouderschap: want nu was het benoemen der magistraten, behalve in Friesland, waar MARIJKE-MEUI de macht in handen bleef houden, aan de Regenten."

„Maar dan de hertog van Brunswijk?" vroeg TERHORST. „Werd die geen regent?"

„Slechts in 't geen de krijgszaken aanbelangt en als voogd van zijne Hoogheid," hervatte EVERNINCK. „Door de Princes waren twee gecommitteerden uit Holland en een uit elk der andere gewesten benoemd, om voor de opvoeding van den Prins en zijn zuster CAROLINA te zorgen, over welke de koning van Engeland en MARIJKE-MEUI voogden waren [1]). De spanning tusschen Engeland en ons bleef voortduren en ofschoon die, toen koning GEORGE II in 1760 stierf, wel eenigszins scheen te verminderen, zag zijn opvolger GEORGE III zich toch 't volgende jaar genoodzaakt, ons het bondgenootschap op te zeggen, indien we nog langer werkeloos bleven en ons niet tegen Frankrijk verzetten. Gelukkig werd de vrede tusschen de beide oorlogvoerende mogendheden in 't begin van 63 gesloten."

„En heeft de stadhouder WILLEM V bij zijn aanvaarding van 't bestuur, de zaken niet veel verbeterd?" vroeg TERHORST. „Een mannelijke hand is toch krachtiger, om het roer van den Staat te omklemmen dan een vrouwelijke."

„Ach, mijn lieve vriend! Wat zal ik u zeggen?" hernam EVERNINCK. „Prins WILLEM is er de man niet naar, om met een vaste hand te regeeren [1]). Hij laat zich geheel en al door den hertog van Brunswijk besturen, die zich bij de acte van consulentschap verbonden heeft, zijne Hoogheid met raad en daad te dienen, zoolang deze 't noodig acht. Door die acte is BRUNSWIJK eigenlijk Stadhouder en WILLEM V zijn werktuig geworden, en daar nu BENTINCK en de Oranjepartij ook niets meer te zeggen hebben, heeft de hertog zich den haat van alle partijen te gelijk op den hals gehaald."

„Daar heb ik al zoo wat van gemerkt aan eenige uitdrukkingen, welke ik hier en daar heb opgevangen," zeide TERHORST. „Hij moet het er dan ook naar gemaakt hebben."

---

1) Princes MARIA LOUIZE trachtte met haar raadsman ONNO ZWIER VAN HAREN, in 't begin van haar voogdijschap WOLFENBUTTEL den voet dwars te zetten; maar dat gelukte haar niet. Zij beleefde echter het oogenblik niet, waarop haar kleinzoon de teugels des bewinds zelf in handen zou nemen; zij stierf dan 9den April 1765, in den ouderdom van 78 jaren.

1) Prins WILLEM V was een werkzaam, milddadig, minzaam en godvruchtig vorst. Hij kende de Fransche, Engelsche, Duitsche en Latijnsche talen, was een liefhebber van geschiedenis, had een uitstekend geheugen en kon zeer goed voor de vuist spreken. Maar hij miste ten eenemale alle zelfvertrouwen; daar de hoogleeraar WEISS en anderen, die zijn opvoeding bestuurden, zorg gedragen hadden, hem reeds van kindsbeen af een diep ontzag voor de heeren Staten in te boezemen. Daarbij had WOLFENBUTTEL, die de macht in handen verlangde te houden, hem tegelijk wantrouwen ingeboezemd tegen zichzelf en de Regenten; waardoor al zijn handelingen het kenmerk van onzekerheid droegen.

„Hij is een willekeurig regent," hernam Verburg. „Daarbij heeft hij de spanning tusschen ons en Engeland nog vermeerderd door 't bewerken van een huwelijk van den Prins met Princes Frederika Sophia Wilhelmina van Pruisen, de dochter van Prins August, den vermoedelijken opvolger van Pruisens troon [1]). Dit was alweer tegen Engeland, daar 't hof van Pruisen thans meer Fransch- dan Engelschgezind is. Dit huwelijk was echter zeer naar den zin der Staatspartij en werd vooral hier in Amsterdam met groote feesten gevierd [2]). Maar je bent een slechte schenker, Gerard," viel hij zich zelf in de rede. „Je bent zeker bang, dat ik geen wijn meer in mijn kelder heb, dan deze twee flesschen. Wees daar maar gerust op, man."

„De drukte van 't gesprek deed mij vergeten, de glazen te vullen," antwoordde Everninck, terwijl hij inschonk. „Als men zoo over zijn grieven spreekt, wordt men warm en vergeet alles."

Nadat men een teug gedronken had, vroeg Terhorst:

„En deed men niets, om de breuk met Engeland te heelen?"

„Integendeel," hernam Verburg. „Juist in dien tijd gebeurde er iets, dat de kloof nog zou verwijden: Engeland had ongenoegen gekregen met zijn koloniën in Noord-Amerika. Dit zag men hier met genoegen aan. Verloor toch Engeland die koloniën, dan werd het geducht verzwakt en meende men in 't jonge Amerika een rijke bron voor onzen handel geopend te zien. Men deed hier dan ook veel sympathie voor een opstand blijken, welken men bij dien van onze voorvaderen tegen Spanje vergeleek. Daarbij kwam, dat Frankrijk het voorbeeld gaf en van regeeringswege ondersteuning zond aan

[1]) 4 October 1767.

[2]) Indien gij u daarvan een denkbeeld wilt maken, leest dan daarover Wagenaars „verheugd Amsterdam."

de kolonisten, die reeds de wapens tegen 't Britsche gouvernement hadden opgevat. Verscheidene particulieren ontzagen zich niet, om den Amerikanen krijgsbehoeften te leveren, welke men nu eens rechtstreeks naar hen toezond, dan naar St. Eustatius of Curaçao liet brengen, van waar de Noord-Amerikanen ze afhaalden."

„Maar dat was immers alles behalve eerlijk," zeide Terhorst. „We leefden met Engeland in vollen vrede en ondersteunden hun vijanden. Dat was schennis van het algemeen erkende volkenrecht."

„Zoo dacht Yorke er ook over," zeide Everninck, „en daarom beklaagde hij zich dienaangaande bij de Staten-Generaal, die daaraan gehoor gaven en 't vervoeren van contrabande naar Noord-Amerika verboden. Iets later [1]) verzocht koning George de in onzen dienst zich bevindende Schotsche brigade en een gelijk aantal Hanoveranen ter leen. Terstond werd hiervan mededeeling gedaan aan de Staten, en gaven Gelderland, Friesland, Overijsel en Stad- en Lande hun toestemming, maar de overige provincien weigerden. Men antwoordde daarop aan Engeland, dat men de troepen zou zenden, indien ze slechts in Europa werden gebruikt. Vooral het lid van de Ridderschap in Overijsel, Johan Dirk van der Capellen tot de Poll, een eerste schreeuwer, had zich over deze zaak sterk uitgelaten. Intusschen hield het zenden van krijgsbehoeften naar Amerika niet op. Een nieuw verzoek van wege de Britsche regeering, zelfs een vertoog, waarbij het ontslag werd geëischt van den kommandant van St. Eustatius, die met de opstandelingen gehandeld had, werd onzerzijds met nieuwe beloften en 't terugroepen van den genoemden kommandant beantwoord; waarin Engeland berustte."

[1]) Nov. 1775.

Maar wilde men hier dan volstrekt oorlog met Engeland?" vroeg TERHORST. „'t Was of men 't er op toelegde."

„'t Was vooral Amsterdam, welks kooplieden uit haat tegen Engeland en uit weerzin tegen 't Stadhouderschap daartoe veel bijbrachten," hernam VERBURG. „In 1777 hadden de Noord-Amerikanen, onder GEORGE WASHINGTON en BENJAMIN FRANKLIN, zich vrijverklaard en een verbond van handel met Frankrijk gesloten. Daaraan nu kon dit laatstgenoemde land niet voldoen, tenzij wij het van hout en scheepsbehoeften voorzagen. Engeland, hetwelk gaarne met ons de goede verstandhouding wilde bewaren, bood aan, de hulptroepen, welke wij 't volgens het tractaat van 1678 moesten leveren, niet te eischen en onze scheepvaart niet in 't minst te zullen belemmeren, mits we noch aan Frankrijk, noch aan Amerika hout of scheepsmaterieëlen zouden leveren."

„En deed men het toch?" vroeg TERHORST.

„Wat zal ik u zeggen," hernam VERBURG. „Amsterdam zag in Frankrijk als voorstandster van de vrije zeevaart, een bondgenoot, en stond, door middel van haar Pensionaris van BERCKEL, in voortdurend contract met den Franschen gezant, den hertog DE LA VAUGUYON. Vooral onze burgemeesters DE VRIJ-TEMMINCK en HOOFT waren zeer op zijn hand. Ja, zoover dreef het de zaak, dat het in 't geheim met Noord-Amerika handelde en reeds een concept-tractaat met dit land sloot. Frankrijk verklaarde nu, dat het, wanneer we ons recht tegen Engeland om hout te leveren, niet handhaafden, zulks zou beschouwen als een vijandige houding. Zoo zaten we hier tusschen twee vuren, en dat zonder zeemacht tegen Engeland en zonder landmacht tegen Frankrijk. Ik zal u al de bijzondere verwikkelingen niet mededeelen, welke er nu volgden en die eindigden met de oorlogsverklaring van Engeland."

„Geen wonder, na al 't geen dit land reeds van ons had moeten verduren," zeide TERHORST.

„De voornaamste aanleiding tot deze oorlogsverklaring was het door mij genoemde ontwerp-tractaat tusschen Amsterdam en Noord-Amerika," hervatte VERBURG. „Den tienden September 1780 namelijk hadden de Engelschen een Noord-Amerikaansch schip genomen, waarop zich de President van het Noord-Amerikaansche congres bevond, die herwaarts op reis was. Zoodra deze zich in de macht der Engelschen zag, wierp hij een doos overboord, welke gevaarlijke papieren bevatte. De doos werd door de Engelschen opgevischt en daarin niet alleen het tractaat, geteekend door den Amsterdamschen koopman DE NEUFVILLE, als daartoe gemachtigd door VAN BERCKEL, maar nog andere stukken gevonden, uit welke bleek, welk aandeel de beide barons VAN DER CAPELLEN, de burgemeesters DE VRY-TEMMINK en HOOFT, benevens andere personen in die overkomst gehad hadden. De papieren werden door YORKE aan den Prins overhandigd, die ze aan de Staten van Holland indiende. Engeland wachtte echter het onderzoek in deze zaak niet af, maar verklaarde ons reeds den 29sten December van verleden jaar den oorlog."

Daar 't binnentreden van drie andere heeren 't gesprek afbrak, wil ik u nog 't volgende mededeelen.

Het bleek maar al te spoedig, hoe nadeelig die oorlog weder voor onzen handel was. Reeds op den 2den Januari 1781 waren er niet minder dan 60 koopvaarders, en eer de maand om was, nog 200 door de Engelschen genomen. Een en ander schatte men op vijftien millioenen guldens. En dat alles was 't gevolg van het drijven eener partij, die zich nog al patriotten (vaderlandsgezinden) noemde, en er zich op durfde beroemen, dat zij 't welzijn der Republiek als haar hoogste doel beschouwde.

Hoe 't mogelijk is geweest, om zoo 's Lands welvaart te verspelen, als toen Amsterdam, ja, geheel Holland deed, is onbegrijpelijk. Onze handel toch had het toppunt van zijn bloei bereikt, schatten bij schatten stroomden in de kassen en kisten der kooplieden, alle rangen der maatschappij genoten de hoogste welvaart, de financiën van Holland waren in goeden staat, de schatkist was ruim voorzien; — maar de ongelukkige partijzucht, de haat tegen 't stadhouderlijk bestuur en de voorliefde jegens Frankrijk, hadden de mannen verblind, wier roeping het was, de welvaart van 's lands ingezetenen te bevorderen, hadden al de rampen van den oorlog over ons vaderland gebracht,

DERDE HOOFDSTUK.

WAARIN WE EEN LIEVE FAMILIE BEZOEKEN, MET EEN VAN WIER LEDEN WE REEDS KENNIS HEBBEN GEMAAKT.

Ik moet mijn lezeressen en lezers verzoeken, mij een paar weken na het gesprek, waarvan wij getuigen waren, naar de stad Utrecht te vergezellen, en wel naar een klein buitenverblijf of liever optrekje even buiten de Witte-Vrouwepoort, op den weg naar de Bildt. Het huisje is lief gelegen, maar klein, doch goed gemeubeld en keurig onderhouden; terwijl de orde en zindelijkheid, welke daar binnen heerschen, een goed denkbeeld van den ordelijken en netten zin der beide bewoonsters geven. Want dit huisje is de woning van de weduwe DE LANGE en haar eenige dochter, de zestienjarige CAROLINA, in de wandeling LINA genoemd.

Toch had ze betere dagen gekend, de weduwe DE LANGE, toen haar man, die een geacht en druk kantoor had, nog leefde, en zij een niet onaanzienlijk huis op de Oude Gracht bewoonden. Toen had zij overvloed gekend en mocht ze zich onder de deftige burgers der bisschopsstad tellen. Maar toen, ten jare 1772, de val van een der soliedste huizen van Amsterdam, even als negen jaren vroeger een ander geacht kan-

toor, tal van handelshuizen in zijn verderf medesleepte, had ook mijnheer DE LANGE, die zich in uitgebreide zaken gestoken had, zich genoodzaakt gezien, zijn betalingen te schorsen. 't Gevolg hiervan was geweest, dat hij, om aan zijn verplichtingen te voldoen, huis en meubelen had moeten verkoopen en zich aanzienlijk had moeten verminderen. De man, ofschoon buiten zijn schuld in 't ongeluk geraakt, had de gedachte aan 't verlies van 't aanzienlijk kapitaal, hetwelk zijn vrouw, een juffrouw VERBURG, hem ten huwelijk had gebracht en de verandering van maatschappelijken toestand niet kunnen verkroppen: hij had zich 't ongeval zoozeer aangetrokken, dat hij aan 't sukkelen was geraakt en, ongeveer een jaar na 't ongeluk, gestorven was, een weduwe met twee kinderen nalatende, van welke het oudste, CAROLINE, eerst zes, en het jongste, CORNELIS, nog maar vier jaren oud was.

Daar zij, na den dood van haar man begreep, dat zij zich nog meer moest verminderen, had de weduwe geen oogenblik geaarzeld, om de stad te verlaten en had zij, op aanraden en door bemiddeling van haar eenigen broeder, mijnheer JAN VERBURG, dit huisje gehuurd, waar zij uiterst eenvoudig en zuinig van 't overschot van haar vermogen leefde en zich geheel en al wijdde aan de opvoeding van haar beide kinderen. Daar haar CORNELIS veel aanleg tot mechanischen arbeid toonde en vooral met het vervaardigen van scheepjes en andere kleine vaartuigen scheen op te hebben, had zij, in overleg met oom VERBURG, besloten, hem naar Amsterdam te zenden, om daar op de werf der admiraliteit den scheepsbouw te leeren. Gaarne had zij nu gezien, dat haar broeder den knaap bij zich in huis genomen had; maar deze, hoe gaarne hij dat ook zou gedaan hebben, had haar dit afgeraden; daar hij wist, hoezeer dat tegen den zin zijner vrouw zou zijn, die geen gemakkelijk humeur had en dat zeker ten aanzien van haar CORNELIS zou hebben bot-

gevierd. Men had dus besloten, den knaap bij baas GERRITSZ te besteden, en hoewel nu juist een omgeving, als waarin hij bij den meesterknecht van de werf zou leven, niet die was, welke de weduwe bij voorkeur voor haar zoon wenschte, VERBURG had haar onder 't oog gebracht, dat KLAAS GERRITSZ een heel braaf man was, en dat de jongen op de werf toch noodzakelijk met allerlei slag van lieden zou omgaan. Was hij dus bij den meesterknecht, dan kon deze meer op hem letten; daarenboven moest hij alle morgens vroegtijdig op zijn werk zijn en dat zou in 't huis van VERBURG een heele stoornis te weeg brengen. Opdat de knaap echter niet geheel en al buiten de sfeer, waarin hij was opgevoed, zou geraken, was er bepaald, dat hij de Zondagen bij oom VERBURG zou doorbrengen, hetwelk dezen tevens de gelegenheid zou schenken, om de vorming van zijn neefje wat nauwkeuriger gade te slaan. En al had de weduwe nu ook nog tegenbedenkingen gehad, ze werden alle weggenomen door het roijale aanbod van haar broeder, om het kostgeld van haar zoon geheel en al voor zijn rekening te nemen; hetgeen haar natuurlijk zeer verlichtte, daar zij nu slechts voor kleeding en gereedschap van den knaap en een klein zakduitje te zorgen had. Wel had het haar veel gekost, het kind op den jeugdigen leeftijd van veertien jaren geheel en al aan vreemden over te laten; zij vertrouwde echter te zeer op de goede beginselen, welke zij in zijn hart gelegd had, op de aanbeveling van haar broeder, en op diens toezicht op CORNELIS opvoeding, dan dat zij hem niet met een gerust hart had zien vertrekken; terwijl zij hem in den gebede opdroeg aan Hem, die, ook buiten 't moederoog, voor 't kind zou waken. En zoo hebben we dan CORNELIS op dien Zaterdagavond met meester GERRITSZ in »Blauw Jan" ontmoet en wel bemerkt, dat hij zich in den kring, in welken hij leefde, recht te huis vond.

toor, tal van handelshuizen in zijn verderf medesleepte, had ook mijnheer DE LANGE, die zich in uitgebreide zaken gestoken had, zich genoodzaakt gezien, zijn betalingen te schorsen. 't Gevolg hiervan was geweest, dat hij, om aan zijn verplichtingen te voldoen, huis en meubelen had moeten verkoopen en zich aanzienlijk had moeten verminderen. De man, ofschoon buiten zijn schuld in 't ongeluk geraakt, had de gedachte aan 't verlies van 't aanzienlijk kapitaal, hetwelk zijn vrouw, een juffrouw VERBURG, hem ten huwelijk had gebracht en de verandering van maatschappelijken toestand niet kunnen verkroppen: hij had zich 't ongeval zoozeer aangetrokken, dat hij aan 't sukkelen was geraakt en, ongeveer een jaar na 't ongeluk, gestorven was, een weduwe met twee kinderen nalatende, van welke het oudste, CAROLINE, eerst zes, en het jongste, CORNELIS, nog maar vier jaren oud was.

Daar zij, na den dood van haar man begreep, dat zij zich nog meer moest verminderen, had de weduwe geen oogenblik geaarzeld, om de stad te verlaten en had zij, op aanraden en door bemiddeling van haar eenigen broeder, mijnheer JAN VERBURG, dit huisje gehuurd, waar zij uiterst eenvoudig en zuinig van 't overschot van haar vermogen leefde en zich geheel en al wijdde aan de opvoeding van haar beide kinderen. Daar haar CORNELIS veel aanleg tot mechanischen arbeid toonde en vooral met het vervaardigen van scheepjes en andere kleine vaartuigen scheen op te hebben, had zij, in overleg met oom VERBURG, besloten, hem naar Amsterdam te zenden, om daar op de werf der admiraliteit den scheepsbouw te leeren. Gaarne had zij nu gezien, dat haar broeder den knaap bij zich in huis genomen had; maar deze, hoe gaarne hij dat ook zou gedaan hebben, had haar dit afgeraden; daar hij wist, hoezeer dat tegen den zin zijner vrouw zou zijn, die geen gemakkelijk humeur had en dat zeker ten aanzien van haar CORNELIS zou hebben bot-

gevierd. Men had dus besloten, den knaap bij baas GERRITSZ te besteden, en hoewel nu juist een omgeving, als waarin hij bij den meesterknecht van de werf zou leven, niet die was, welke de weduwe bij voorkeur voor haar zoon wenschte, VERBURG had haar onder 't oog gebracht, dat KLAAS GERRITSZ een heel braaf man was, en dat de jongen op de werf toch noodzakelijk met allerlei slag van lieden zou omgaan. Was hij dus bij den meesterknecht, dan kon deze meer op hem letten; daarenboven moest hij alle morgens vroegtijdig op zijn werk zijn en dat zou in 't huis van VERBURG een heele stoornis te weeg brengen. Opdat de knaap echter niet geheel en al buiten de sfeer, waarin hij was opgevoed, zou geraken, was er bepaald, dat hij de Zondagen bij oom VERBURG zou doorbrengen, hetwelk dezen tevens de gelegenheid zou schenken, om de vorming van zijn neefje wat nauwkeuriger gade te slaan. En al had de weduwe nu ook nog tegenbedenkingen gehad, ze werden alle weggenomen door het roijale aanbod van haar broeder, om het kostgeld van haar zoon geheel en al voor zijn rekening te nemen; hetgeen haar natuurlijk zeer verlichtte, daar zij nu slechts voor kleeding en gereedschap van den knaap en een klein zakduitje te zorgen had. Wel had het haar veel gekost, het kind op den jeugdigen leeftijd van veertien jaren geheel en al aan vreemden over te laten; zij vertrouwde echter te zeer op de goede beginselen, welke zij in zijn hart gelegd had, op de aanbeveling van haar broeder, en op diens toezicht op CORNELIS opvoeding, dan dat zij hem niet met een gerust hart had zien vertrekken; terwijl zij hem in den gebede opdroeg aan Hem, die, ook buiten 't moederoog, voor 't kind zou waken. En zoo hebben we dan CORNELIS op dien Zaterdagavond met meester GERRITSZ in »Blauw Jan" ontmoet en wel bemerkt, dat hij zich in den kring, in welken hij leefde, recht te huis vond.

En na deze mededeeling met het verleden en het heden van de weduwe DE LANGE, willen wij thans persoonlijk kennis met haar maken. We gaan daartoe het huisje op den Bildtweg binnen, loopen het gangetje door, en begeven ons door de deur met glazen in het bovenpaneel in den kleinen goed onderhouden tuin, waar we de weduwe met haar naaiwerk bezig in het lieve prieeltje zien zitten, hetwelk zich aan 't einde van het tuintje bevindt en waarin een groengeverwde bank, een tafel van dezelfde kleur omgeeft.

Ofschoon jufvrouw DE LANGE vijf jaren jonger is dan haar broeder en dus eerst den ouderdom van veertig jaren bereikt heeft, zou men haar zeker tien jaren meer gegeven hebben, niet alleen om haar oudere gelaatstrekken, maar ook, omdat heur haar reeds eenigermate de kleur heeft aangenomen, welke men gemeenlijk met den naam van peper-en-zout bestempelt en die de nadering van het tijdperk der grijsheid aanduidt. Geen wonder, dat haar tegenspoeden en wederwaardigheden haar vroeg oud hadden gemaakt; er waren zoovele treurige dagen over dat hoofd gegaan, welke hun indrukselen op de trekken van dat eens zoo schoone gelaat hadden achtergelaten, en 't was dan ook alleen 't geloof in Gods wijze en oneindige vaderliefde geweest, die de brave weduwe in al hare smarten en bij al hare verdrietelijkheden het hoofd hadden doen bovenhouden.

We vinden dan de weduwe DE LANGE gezeten in 't prieel. Ze rept de handen; 't schijnt dat er op dat oogenblik vroolijke gedachten haar ziel doorkruisen. En geen wonder — ze wacht heden haar CORNELIS, die voor eenige dagen zal overkomen, om op morgen moeders verjaardag te vieren en daarbij eens 't volle voorrecht van lucht en groen te genieten. Haar LINA is nog druk bezig met het in orde brengen van zijn kamertje, een aardig afgeschoten plekje op zolder, waar de weduwe een bedstede heeft laten timmeren en welks vloer keurig met matten gedekt was. 't Was inderdaad een aardig vertrekje, dat zolderkamertje, vooral des zomers, wanneer 't eenige raam, hetwelk het bezat, zulk een heerlijk uitzicht, niet alleen op den kleinen tuin van 't huis zelf, maar op tal van andere in den omtrek opleverde. Want de tuin der weduwe grensde aan vrij wat grootere; van daar dat men, wanneer men zich er in bevond en de met groen bewassen houten schuttingen wegdacht, zich licht kon voorstellen, in een uitgestrekten hof te wandelen. En daar CORNELIS een vriend van vroeg opstaan was, welke gewoonte hij trouwens toch wel door zijn betrekking aan de Admiraliteitswerf zou hebben gekregen, zou 't voor hem zeker een groot genoegen zijn, om, nu hij bij moeder logeerde, zijn raam open te zetten, de heerlijke zomerlucht in te ademen en te luisteren naar 't kwinkeleeren der vogels. Dat was reeds zijn lust geweest, toen hij nog thuis was en 't kamertje er nog niet zoo comfortable uitzag, hoeveel te meer zou 't niet zijn genoegen zijn, nadat hij dit genot maanden lang hàd moeten missen.

Zij werd in haar overpeinzingen gestoord door LINA, die thans met haar naaiwerk den tuin intrad, om moeder wat gezelschap te houden. 't Was een allerliefst meisje, de zestienjarige LINA, en reeds bij den eersten oogopslag zoudt gij in haar de zuster van CORNELIS, erkend hebben. Eenvoudig, maar keurig gekleed, van een slanke gestalte en in al haar bewegingen het toonbeeld van onbezorgd geluk, droegen haar manieren het kenmerk van een gesoigneerde opvoeding. Ofschoon men haar gelaat niet onberispelijk schoon kon noemen, ja, menigeen het alledaagsch zou hebben gevonden, werd dat gebrek volkomen vergoed door een buitengewone levendigheid, die niet alleen in haar oogen, maar ook in al haar trekken te lezen stond. En dat gelaat bedroog niet, die oogen waren de spiegels der ziel: LINA was een meisje, levendig en gevat in

den omgang, en daarbij in 't bezit van een onverstoorbare opgeruimdheid, welke zij eensdeels aan haar leeftijd, anderdeels aan haar gezond gestel te danken had en die haar in den omgang met haar vriendinnen steeds tot een welkome gast, in huis voor hare moeder tot een dagelijks wederkeerenden zegen maakte.

„Is alles in orde LINA?" vroeg de weduwe.

„Dat zou ik meenen, moeder," antwoordde zij, terwijl zij haar naaiwerk op de tuintafel plaatste. „De Prins van Oranje kan niet beter gehuisvest zijn."

„Nu, dat is bij overdrijving gesproken, LIENTJE," hernam de weduwe. „De Prins van Oranje zal toch wel wat beters bewonen, dan een klein afgeschoten zolderkamertje."

„De Prins van Oranje, moederlief, zal nooit zoo in zijn schik met zijn logeerkamer zijn geweest, als onze CORNELIS 't met de zijne zal wezen."

„O, dat is wat anders," hervatte de weduwe.

„Welnu, waar kan men beter gehuisd zijn, dan in een kamer die geheel en al naar onzen zin is?" hernam LINA. „Alles hangt toch maar af van 't oog, waarmede men de zaken aanziet. Ik durf u verzekeren, dat CORNELIS wat gelukkig zal wezen, nu zijn kamertje zoo opgeknapt is. Kijk, als 't in mijn aard lag, zou ik jaloersch op hem kunnen zijn, en misschien zoo die lage hartstocht diensondanks mijn boezem binnensluipen, indien 't niet voor onzen CORNELIS was, dat gij het kamertje zoo prachtig in orde hebt laten brengen."

„Prachtig!" zuchtte de weduwe, die daarbij aan de weelde dacht, welke zij vroeger genoten had en waarin hare kinderen ook hadden kunnen deelen. „Maar 't is beter zoo," dacht ze, ofschoon zij 't niet luid uitsprak. „Mijn kinderen hebben nu geleerd, met weinig tevreden te zijn, en doordien zij niet veel gewend zijn, verheugen zij zich des te meer over

een kleinigheid en is hun leven zooveel aangenamer, dan wanneer ze aan overvloed gewoon waren en alles hun onverschillig was."

„Nu, en waarom niet prachtig, moeder?" vroeg LINA. „Of wilt gij liever een ander woord; welnu, 't kamertje ziet er zoo recht vriendelijk uit. En op een jeugdig gemoed maakt een vriendelijk uiterlijk meer indruk dan overvloed en pracht."

„Je hebt volkomen gelijk, LINA," was 't antwoord der moeder. „En ik geloof, dat mijn jongen 't vrij wat pleizieriger zal vinden, eenvoudig maar netjes gehuisvest te zijn, dan in een vertrek, waar de pracht en weelde van den rijkdom heerschen, zoo dat hij misschien bang zou wezen het te gebruiken, uit vrees van 't vuil te maken of te bezoedelen."

„Wat dat aangaat, moeder," hernam LINA. „Zoodra hij hier komt, zal ik hem de les lezen, dat hij zijn kamertje zindelijk moet houden, want dat hij anders met mij te doen krijgt. De jongens zijn gewoonlijk zoo onachtzaam."

„Dus zul je hem verwelkomen met een strafpredikatie. Een aardige welkomst voor een broeder, die zijn zuster in eenige maanden niet gezien heeft."

„Hij zal er de tering niet van zetten, de arme sukkel," hervatte LINA. „Zoo aantrekkelijk is hij niet; of hij moest het onder de scheepstimmerlui geworden zijn. En ik geloof niet, dat dit slag van menschen zoo sentimenteel is uitgevallen."

„Ik ook niet," zuchtte de weduwe, en zij dacht daarbij aan de omgeving, in welke haar CORNELIS leefde, en die, wilde hij het door hem gekozen vak leeren, in haar oog een noodzakelijk kwaad was. Hierin echter oordeelde jufvrouw DE LANGE geheel en al naar de denkwijs van haar tijd. Immers, de menschen, met welke CORNELIS omging, mochten al ruwe vormen en minder beschaafde manieren hebben, in menige van die breede borsten huisde een braaf en trouw gemoed, en vele van die

ruwe handen stonden altijd gereed, als er hulp aan den naaste was toe te brengen.

„Ik kan er al naar verlangen, dat hij komt," hervatte LINA.

„Om hem de les te lezen?" vroeg de weduwe schertsend.

„Neen, om de groote oogen te zien, welke hij zal opzetten, wanneer hij de nieuwe inrichting van zijn kamertje ziet. Hij zal den prins te rijk wezen."

„Dat zal hij, en vooral zal 't hem genoegen doen, dat zijn zuster zich zoo voor hem heeft uitgesloofd. Wat echter zijn komst aangaat, daarop zul je nog wel eenige uurtjes mogen wachten. Al is hij ook, zooals hij zeker wel zal gedaan hebben, met de eerste schuit van de Berebijt vertrokken, dan kan hij hier niet voor over een uur of drie zijn."

Op 't oogenblik, dat de weduwe dit zeide, hield er een fourgon met twee paarden voor de deur van 't huisje stil. Een paar seconden later klonk de klopper zoo luid op de huisdeur, dat men 't geluid daarvan duidelijk in het priëel kon hooren.

„Als hij reeds kon zijn aangekomen, zou ik zeggen, dat CORNELIS daar zoo op de deur rammeide," zei LINA.

„'t Zal de groenboer zijn," zeide jufvrouw DE LANGE. „Die komt gewoonlijk op dezen tijd."

„Maar die klopt nooit zoo hard. Inderdaad, niemand doet dat zoo luid als CORNELIS."

„Dan moet hij zich vleugels hebben aangebonden."

„Hij kan ook met de nachtschuit zijn gekomen."

„Met de nachtschuit? Neen LINA, dan zou hij hier al veel vroeger geweest zijn. En toch, je hebt gelijk, 't is onze CORNELIS."

„Dag moeder, dag LINA," klonk de vroolijke stem van den knaap, die den tuin kwam inhuppelen. Een oogenblik daarna lag hij in de armen van zijn moeder.

„Wel, mijn jongen," zei de weduwe. „Hoe komt het, dat je ons zoo verrast? We hadden je nog niet verwacht."

„Ik ben met rijtuig gekomen, moeder. En hoe maak jij het LINA," hernam hij, terwijl hij zijn zuster kuste. „Me dunkt, dat je er even goed uitziet als moeder."

„En wat ben je groot geworden, mijn jongen," zei de weduwe. „Wel drommels, de mouwen van je wambuis zijn je te kort geworden. We zullen noodzakelijk den kleermaker moeten . . . . Maar wie is dat?" viel zij zich zelf in de rede, toen er een deftig heer den tuin kwam inwandelen en naar het priëel toetrad.

„Mijn reisgenoot, moeder," zeide CORNELIS. „Zonder hem ware ik nog niet hier geweest."

Jufvrouw DE LANGE en CAROLINA waren opgerezen, beide zagen met een verwonderd oog naar den vreemden heer. Zeker zou de blik, dien zij op hem wierpen, eenig wantrouwen hebben verraden over zijn onverwachte verschijning, zonder dat hij zich fatsoenlijk had laten aanmelden, indien de mededeeling van CORNELIS, dat die heer zijn reisgenoot was geweest, of liever, dat de knaap onder de bescherming van den vreemdeling was hier gekomen, beider hart niet eerder tot verwelkoming dan tot afwijzing gestemd had. Moeder en dochter maakten voor hem een diepe nijging.

„Mag ik weten, wien we de eer hebben, reeds zoo vroeg op den dag bij ons te zien?" vroeg de weduwe.

„De reisgenoot van uw zoon, SUZEBET," antwoordde de vreemdeling.

SUZEBET? Wie kon de man zijn, die haar zoo familjaar bij haar doopnaam noemde? Deze woorden brachten én de weduwe en haar dochter nog meer in verwarring.

„Ik dank u voor de vriendelijkheid, welke UEd. mijn CORNELIS heeft bewezen," hernam de weduwe. „En juist om den

dank, dien ik UEd. daarvoor verschuldigd ben, zou ik gaarne uw naam weten."

„Kijk me maar eens goed aan, SUZEBET," hernam de vreemdeling. „'t Is waar, dertig jaren veranderen een mensch veel, vooral wanneer hij die onder een tropischen hemel doorbrengt. Maar uw broer JAN herkende mij toch terstond."

„Je bent toch niet neef LUUD?" vroeg de weduwe, door de dertig jaren en den tropischen hemel eenigszins op 't spoor gebracht.

„Niemand anders, dan uw oude speelkameraad, LUDOVICUS TERHORST," antwoordde de vreemdeling. „Ik had CORNELIS verboden, 't u te zeggen, om te zien, of ge me herkennen zoudt."

„Nu, dat is een verrassing, LUUD," hernam de weduwe, terwijl zij hem de hand reikte. Deze nam die hand, maar daar hij deze begroeting te koel vond, gaf hij zijn nicht een paar welkomstkussen, welke begroeting ook CAROLINA ten deel viel.

„Wel, wel!" zeide TERHORST, toen hij zich op uitnoodiging der weduwe had neergezet, en aangenomen, om dien dag te blijven dineeren en den volgenden den verjaardag zijner nicht mede te vieren. „Wat is er al in die dertig jaren gebeurd, niet waar? Jij al weduwe en in 't bezit van twee lieve, aardige kinderen. Met uw CORNELIS ben ik al goede vrienden en van LINA heeft hij mij reeds zooveel verteld, dat ik er niet aan twijfel, of we zullen 't wel samen kunnen vinden."

„Dat denk ik ook wel," zeide de weduwe. „LINA is een allerliefste meid."

CAROLINA was daar niet bij tegenwoordig; ze was naar SAARTJE de meid gegaan, om de noodige bevelen voor 't middagmaal te geven. Want nu er zoo'n onverwachte gast was

gekomen, diende er wel voor gezorgd, dat hij dezen middag met geen hongerigen buik van tafel zou gaan.

„En ze ziet er niet onaardig uit ook," hernam TERHORST. „Een paar oogen, waarop men jaloersch zou worden. Ik geloof, dat ze bij de hand genoeg is."

„In een goeden zin, zeker," hernam de weduwe." „Doch beste LUUD, vertel me nu eerst eens, hoe 't je al dien tijd gegaan is, sedert je 't Gat van Texel bent uitgevaren? Ga jij intusschen eens naar LINA, CORNELIS, en laat ze je uw logeerkamer wijzen. Ik ben benieuwd, of je er mee tevreden zult zijn."

CORNELIS ging, en TERHORST begon zijn wedervaren te vertellen. Daar dit onze lezeressen en lezers weinig belang zou inboezemen, zullen we daarnaar niet luisteren, evenmin als naar de mededeelingen van jufvrouw DE LANGE, wier geschiedenis we reeds kennen. Ook zullen we ons den volgenden dag niet in hun midden verplaatsen. Liever wil ik u een ander bezoek van den Oostindischen neef mededeelen, hetwelk twee dagen later plaats vond.

„Lieve SUZEBET," begon hij, nadat hij plaats genomen had. „Ik kom u eens over een ernstige zaak raadplegen."

„Mij?" vroeg de weduwe verwonderd. „'t Gebeurt weinig, dat de heeren ons om raad vragen. Maar komaan; daar je zoo vriendelijk bent, mij die eer aan te doen, wil ik u naar mijn beste vermogen raden."

„Ja, maar 't is niet alleen om raad, dat ik bij u kom. Ik reken ook op uw ondersteuning en medewerking."

„Als die in mijn macht staan, waarom niet? Bloedverwanten moeten elkaar immers zooveel zij kunnen met raad en daad helpen."

„Braaf gesproken, SUZEBET," hernam TERHORST. „En daar 't in uw macht is, ben ik ten minste op dat punt gerust, en houd u aan uw woord."

„Ho, ho! niet zoo schielijk, mijnheer de Oosteenjevaarder," hernam de weduwe. „Je weet wel, dat we in onze familie niet gewoon zijn, om de kat in den zak te koopen. Eer ik u dus werkelijk mijn hulp beloof, dien ik te weten, wat je van mij verlangt."

„Niet veel en misschien toch heel veel, al naar je 't nemen wilt," hernam TERHORST.

„Nu schijnt neef wel de orakeltaal van Delphi te spreken," zeide LINA glimlachend. „Zoo sprak de PYTHIA ook."

„Hoor me zoo'n geleerdheid eens aan!" riep TERHORST uit. „Wie zou dat achter een deern van zestien jaren zoeken? Maar dat is de vooruitgang der achttiende eeuw. Die nufjes worden zoo wijs ...."

„Als SALOMO's kat," vervolgde CAROLINA. „Maar neef LUUD, nu in vollen ernst gesproken. Een derde persoon is toch niet overtollig bij 't gesprek met moeder? Anders ga ik zoolang heen."

„Integendeel, LINA. We hebben een derden persoon noodig, als we een werkwoord willen vervoegen. Als je maar, zoolang de eerste persoon, *ik*, tot den tweeden, uw moeder, spreekt, eenvoudig *zij*, dat is toehoordster wilt blijven. Daarna mag je gerust ook eens de eerste persoon worden; want ik geloof dat je, al ben je nog maar een kleuter van zestien jaren, hier wel een woordje moogt meespreken; daar ik volstrekt niet zou willen, dat uw moeder in mijn voorstel toestemde, als jij 't er niet mee eens waart."

„Inderdaad, veel eer voor zoo'n kleine kleuter, lieve neef," antwoordde CAROLINA. „En om u te toonen, dat ik voorloopig slechts voor derden persoon wil fungeeren, neem ik mijn naaiwerk ter hand en zwijg ik als een mof."

„Dus als de hertog VAN BRUNSWIJK-WOLFENBUTTEL," hernam TERHORST. „Want, waar ik hem in Amsterdam heb hooren

noemen, was 't altijd: die leelijke mof, die akelige mof, en welke mooie bijnamen men hem al zoomeer gaf. Doch nu ter zake."

„Iets, waarnaar ik al sedert tien minuten verlang," zeide de weduwe. „Want met al uw raadselen heb je me inderdaad nieuwsgierig gemaakt."

„Dat doet me genoegen," hernam TERHORST. „Want er is geen beter middel om een aandachtig gehoor te hebben, dan wanneer men de nieuwsgierigheid der menschen prikkelt. En omdat ik nu weet, dat ik uw belangstelling heb opgewekt, zoo begin ik met u de zaak zoo maar in eens plompverloren voor te dragen."

„Ga uw gang. Ik luister."

„Toen ik uit de Oost terugkwam, was mijn primitieve plan, mij te Amsterdam te vestigen."

„Geen wonder," viel de weduwe hem in de rede. „Ik meende, dat dit nog uw plan was."

„Hoor eens, ik wil ronduit met u spreken, SUZEBET, zooals 't onder bloedverwanten en vrienden betaamt."

„Daar doe je goed aan. Openhartigheid is het best onder goede vrienden."

„Welnu, 't Is niet alles, dertig jaren van zijn leven ver van zijn vaderland en bloedverwanten door te brengen. Dat is nog wat anders in een beschaafd en bevolkt land, als onze Republiek; maar in de Oost, waar men den geheelen dag met Maleiers omgaat, waar men moeilijk vriendschapsbanden aanknoopt, waar men dikwijls te ver van elkander verwijderd is en dikwerf elkander niet zoo geheel vertrouwt, is 't leven van dien kant minder aangenaam, ten minste voor iemand, zooals uw veelgeachten neef LUUD, die geen vrouw of kinderen had in wier kring hij van 's levens lasten en vermoeinissen kon uitrusten."

„Wel, waarom ben je dan niet getrouwd, neef LUUD," zeide CAROLINE. „Me dunkt...."

„Mag ik den derden persoon verzoeken, geen inbreuk op de rechten van den eersten te maken," zeide TERHORST met gemaakten ernst.

„*Hij, zij, iemand, niemand*," zeide CAROLINA bij zichzelf, den nadruk op 't laatste woord latende vallen, als wilde zij daarmede te kennen geven, dat ze, zoolang neef vertelde, zich slechts als nul in cijfer moest beschouwen.

„Daar dus *niemand* ons meer storen zal, „hernam TERHORST satiriek, „zoo wil ik voortgaan. Met hijgend verlangen zag ik naar 't vaderland, waar ik zooveel wat mij lief was, achtergelaten had, hetwelk ik hoopte weer te vinden. Dwaas, die ik was! Ik had vergeten, dat er een tijdruimte van dertig jaren tusschen mijn heden en verleden lag. Ik vond wel oude kennissen terug, geen vrienden, en de speelnooten mijner kindsheid waren mannen en vrouwen geworden, die hun eigen kring, hun bijzondere belangen hadden; ik stond alleen op de wijde wereld."

„Arme LUUD!" zeide jufvrouw de LANGE. „Een treurige manier van wereldbeschouwing!"

„Van wereldbeschouwing, SUZEBET?" hernam TERHORST. „Zeg liever van ondervinding. Niet, dat ik er den menschen een kwaad hart om toedraag. Konden *zij* het helpen, dat ik dertig jaren onveranderd was gebleven en dat hun beeld zich in mijn hart frisch en ongeschonden bewaard had? Inderdaad, ik had dat moeten begrijpen. Ik had moeten bedenken, dat, in zoo'n lang tijdsverloop, zoo menigeen mij door den dood ontvallen zou zijn, zoovele anderen levend dood voor mij zouden wezen. Maar ik had daaraan niet gedacht, en dat was voor mij een oorzaak van groote teleurstelling."

„Maar je hebt toch bloedverwanten," hervatte jufvrouw DE LANGE.

„Juist, SUZEBET," hernam TERHORST. „En dat denkbeeld troostte mij. Je moet dan ook niet denken dat ik slecht ontvangen ben. Een neef, die gefortuneerd uit de Oost komt, is geen persoon, om aan de deur te worden afgezet. Maar ik heb het al heel spoedig gezien, dat het mijn geld was, hetwelk mij aangenaam maakte in hun woning en niet mijn persoon; daar bestond niet die innige toenadering tusschen ons, aan welke ik behoefte heb."

„Nu zie je de wereld door een te donkere bril aan, LUUD," zeide jufvrouw DE LANGE. „Mijn broer JAN...."

„Uw broer JAN is een fideele kerel, en met hem zou ik 't wel hebben kunnen vinden. Doch zijn vrouw is iemand, met wie ik geen half jaar in vrede zou kunnen leven. De heerschzucht, welke LEENTJE in haar huis en over heel haar omgeving in practijk wil brengen, de gestadige afwisseling van dat humeur, dat nu eens met u dweept, dan u tot in de verste verte verwerpt, zou ik op den duur niet kunnen verdragen. O, SUZEBET, 't is waarschijnlijk door de ondervinding, welke ik in mijn lange omzwervingen heb opgedaan, dat ik het geluk, of zoo gij wilt, het ongeluk heb, de menschen in zooveel dagen te leeren kennen als anderen er maanden toe behoeven. Welnu, ik zeg u, dat ik met nicht LEENTJE geen half jaar, neen geen zes weken in vollen vrede zou kunnen leven als ik dagelijks met haar omging. JAN is van moederszij een TERHORST, en de TERHORSTEN hebben een goed karakter."

„Geen beetje eigenwaan, LUUD. Ik ben ook van moederskant een TERHORST, en toch zou ik zoo stoutweg niet durven beweren, wat jij daar zoo brutaal aanneemt."

„En toch is 't zoo SUZEBET. In de twee dagen, welke ik u bijgewoond heb, heb je de waarheid mijner stelling bewezen. Doch laat ons daarover niet spreken en wees zoo goed, mij mijn goede opinie te uwen aanzien niet te ontnemen, ofschoon

u dat juist zoo gemakkelijk niet zou vallen. Kort en goed: mijn plan was eerst niets anders, dan u eens optezoeken, om u te zien en te spreken. In de twee dagen, welke ik aan uw huis verkeerd heb, heb ik genoeg gezien, om mijn plan vast te stellen."

„En dat plan is?"

„Ik wil mij hier in Utrecht vestigen. Bij u gevoel ik mij thuis. De omgang met u en uw kinderen doet mij gevoelen, dat ik nog belangstellende bloedverwanten heb, nog menschen die ik de mijne kan noemen. Ik heb dertig jaren gesloofd en gewerkt, om zooveel bijeen te vergaderen, dat ik onbekrompen en onbezorgd kan leven. Ik heb dit gedaan in de hoop, een gelukkigen ouderdom te hebben. Geluk zoek ik, en ik meen het hier in uw omgang te kunnen vinden. Welnu, wat zeg je nu van mijn plan, SUZEBET?"

„Wat zal ik er van zeggen?" hernam jufvrouw DE LANGE. „Je hebt me te zeer in de zaak betrokken, dan dat ik u daarop zou kunnen antwoorden. Wat mij aangaat, ik zal 't een aanwinst rekenen, wanneer je je hier vestigt; want, sedert we ons hebben moeten verminderen, is de kring onzer vrienden en kennissen vrij wat ingekrompen."

„Ha, zoo mag ik 't hooren," hernam TERHORST. „En hoe denkt mijn nichtje LINA er over?"

„De derde persoon vindt het zeer aardig, als haar neef LUUD een Utrechtenaar wordt: want dan hoopt zij hem 't leven zoo lastig mogelijk te maken, omdat hij haar tot derden persoon heeft gedegradeerd."

„Alzoo, het plan wordt van alle drie personen toegejuicht. Maar nu komt de groote zaak."

„Dus was dit maar de inleiding?" vroeg jufvrouw DE LANGE.

„Met titel en voorbericht er bij, moeder," voegde CAROLINA er bij. „We komen thans tot het eigenlijke werk."

„Juist. En een goed werk begint met titel, voorbericht en inleiding."

„En dikwerf met nog wat aanprijzende verzen er bij," hernam CAROLINA. „Doch die willen we nu maar over het hoofd zien, aangezien we niet in 't bezit zijn van 't legio pruldichters onzer eeuw."

„Dus kan ik aan 't eigenlijke werk beginnen," hernam TERHORST. „Welnu dan, ik ben gisteren bij notaris VERSTER geweest, en vroeg hem of er hier buiten Utrecht niet het een of ander te koop was. Want in de stad zelf zou ik niet gaarne wonen. Wij zijn in de Oost zoo aan 't buitenleven gewoon, dat we ons niet meer tusschen die hooge huizen en in die benauwende straten thuis kunnen gevoelen."

„Dat laat zich hooren," zeide jufvrouw DE LANGE.

„VERSTER deelde mij mede, dat het buitenverblijf „Zomerlust" uit de hand te koop is, en wel voor een betrekkelijk geringen prijs; daar de oude dame, die 't bewoonde, gestorven is en de erfgenamen 't niet wenschen aan te houden. Door den oorlog zijn nu echter alle perceelen heel laag, en ik zou er dus in zekeren zin een koopje aan hebben. Ken je Zomerlust?"

„Ik ben er meermalen voorbijgewandeld en 't ziet er allerliefst en bevallig uit," antwoordde jufvrouw DE LANGE. „'t Huis ken ik echter alleen van buiten."

„Van binnen zou 't u niet tegenvallen," hernam TERHORST. „Intusschen, we zullen, indien gij wilt, te zamen eens gaan zien; dan kun je er zelf over oordeelen, en als CAROLINA ons vergezellen wil, dan hebben wij nog een derden persoon."

„Juist, een derden persoon," hernam CAROLINA. „En die derde persoon zal heel graag eens 't huis zien, waar haar geachte neef LUDOVICUS TERHORST zijn tent denkt op te slaan."

„Dat is dus van dien kant reeds ingewilligd. En nu zal de tweede persoon, *gij*, er ook wel geen zwarigheid in maken."

„Integendeel, Luud. Volgaarne zal ik u vergezellen en met de meeste attentie de woning gaan zien. Maar veroorloof mij vooraf een opmerking. Zou Zomerlust niet te groot voor je zijn?"

„Welzeker Suzebet," hernam Terhorst, „indien ik van plan ware, er geheel alleen te gaan wonen. Wat zou ik met zooveel kamers doen? Ik heb niets noodig dan een fiksche luchtige slaapkamer en een boekvertrek, waar ik tevens mijn lessenaar en mijn rookgereedschap heb."

„En toch een keuken voor uw dienstmaagd, een slaapkamertje voor haar, een bezoekkamer...."

„Luister, Suzebet. Ik herhaal wat ik zeide, dat huis is te groot voor mij, en toch wil ik het koopen. Maar eer ik het koop, moet ik de zekerheid hebben, dat ik het niet alleen behoef te bewonen. Ik wensch de gelegenheid te behouden, om mij naar willekeur af te zonderen, alleen op mijn kamer te leven, van tijd tot tijd eens vrienden te zien, als ik ze hier mocht krijgen — 't is waar daarvoor heb nog een kamer noodig, dat zou ik haast vergeten hebben. Maar ik wensch ook al de genoegens van het familieleven te smaken, hetwelk ik dertig jaren lang heb moeten ontberen, en daartoe wenschte ik u voor te stellen, neen, u te bidden, met mij dat groote huis te betrekken."

„Hoe meen je dat, neef Luud?"

„Ik meen het zoo. Gij en uw kinderen bewoont het huis en laat mij de noodige kamers over. Je zorgt voor alles, zooals de huismoeder voor haar gezin zorgt; ik bemoei mij met niets, dan alleen om je van 't noodige geld te voorzien. En dan woon ik bij je in, als een groote, volwassen zoon bij zijn moeder."

„Inderdaad, een zeer aannemelijk voorstel, Luud. Doch een

voorstel, hetwelk ernstige overweging vereischt. Vooreerst komt mij daar reeds terstond een groote zwarigheid voor den geest."

„En die is?"

„Gij Oosterlingen zijt over 't geheel wispelturig. Als 't je over een jaar niet meer bevalt, verkoopt ge uw huis en zet ons aan den dijk. Wij wonen hier nu naar onzen zin en niet duur: zal er zich dan weer zulk een geschikte gelegenheid opdoen?"

„Wat dát aangaat, lieve nicht, wil ik u volkomen gerust stellen. Ik zal het huis terstond op uw naam laten overschrijven, dan ben je er meesteres."

„Neen, dat niet, Luud," hernam jufvrouw de Lange. „Mijn opmerking was misschien ongepast. Doch in mijn omstandigheden is die vergefelijk."

Na nog eenig over en weer praten begaf Terhorst zich, vergezeld van Carolina en hare moeder, naar Zomerlust. 't Was natuurlijk geen villa in den tegenwoordigen stijl, maar voor dien tijd een deftig landhuis. Door een ijzeren hek, waarop in vergulde letters de naam van het buiten stond, en hetwelk door twee zware gemetselde pilaren werd vastgehouden, ging men een schelppad op, hetwelk tot aan het huis geleidde. Vóór dat huis was een fraaie bloemtuin, in welks midden een gemetselde vijver, die zijn water van een fontein moest ontvangen, welke zich daar middenin bevond. Daar het water voor die fontein in een looden bak op den zolder van 't huis moest worden opgepompt en het buiten sedert den dood der eigenares leeg stond, zoo had de fontein in al dien tijd niet gesprongen en zag het water van den vijver er alles behalve smakelijk uit. Ook de bloemtuin stond, bij gebrek aan de noodige zorg, wel wat woest.

Het huis was een groot vierkant gebouw, waartoe een deur in 't midden den toegang verleende. Deze deur bracht u in

een vrij ruimen gang, aan welks einde zich weer een deur bevond met glazen bovenpaneel, door welke men op een ruime plaats kwam, omgeven van een klein boschage, welke den moestuin voor 't gezicht moest verbergen. Een kleine boomgaard bevatte verschillende soorten van appel- en perenboomen.

Het huis was niet zoo groot, als men zich had voorgesteld. Beneden had men twee zijkamers, achter een van welke zich de keuken bevond, en die voor receptiekamer zou dienen; de andere was een suite, door een laag klein deurtje gescheiden: want van een porte-brisée tusschen twee op elkander volgende kamers had men nog geen begrip. Beide kamers waren met vroolijk geschilderd doek behangen; terwijl de zoldering een allegorie uit de mythologie deed zien. Ferme, diepe kasten maakten deze kamers zeer geschikt tot huis- en eetvertrekken voor de familie. Tusschen de eene zijkamer en de keuken was een breede eikenhouten trap met keurig gebeeldhouwde leuning, die naar de eenige verdieping geleidde, welke 't huis, behalve zijn zolder en kelder, bevatte. De beide voorkamers op de eerste verdieping die in elkander liepen, werden als zeer geschikt geoordeeld tot een slaap- en boekvertrek voor den eigenaar; terwijl de beide achterkamers, door een portaal gescheiden, juist voldoende geoordeeld werden de eene tot slaapvertrek voor de weduwe en CAROLINA, 't andere tot logeerkamer; terwijl op den ruimen zolder twee nette afgeschoten kamertjes, het een aan CORNELIS, het andere aan SAARTJE werden toegedacht. 't Was dus, of 't huis gebouwd was voor de familie TERHORST DE LANGE. Er ontbrak nu slechts de toestemming der weduwe aan, om tot den koop te besluiten.

Natuurlijk was de zaak van te veel belang, dan dat jufvrouw DE LANGE zoo maar terstond 't verzoek van haar neef kon inwilligen. Zij vroeg dus drie dagen uitstel; daar zij in een zaak van zooveel gewicht haar broeder wenschte te raadplegen.

't Gevolg van een en ander was, dat zij toestemde in 't verzoek van haar neef. Haar woning werd te huur gezet, haar vertrekken in Zomerlust met haar eigen huisraad gemeubileerd, en verder 't noodige voor die van TERHORST aangekocht. Deze intusschen was zeer gelukkig over de toestemming zijner nicht, zorgde voor de noodige reparatiën, nam een vasten tuinman aan, die bloemhof en moestuin spoedig in orde bracht, gaf zijn nicht volkomen volmacht, om alles in den toestand te brengen welken zij wenschte, en kon 't alleen niet met haar eens worden ten aanzien van het aantal der dienstboden; daar hij er twee wilde hebben en jufvrouw DE LANGE er op stond, om 't alleen met SAARTJE te doen. 't Eenige wat hij kon verkrijgen, was een huisknecht, wien een vertrekje in de tuinmanswoning werd ingeruimd.

En zoo betrokken TERHORST en de familie DE LANGE reeds den eersten Augustus 1781 het buiten Zomerlust, en gaan wij den draad van 't geschiedverhaal weder opvatten en zeggen, wat er in die zelfde maand op zee voorviel.

VIERDE HOOFDSTUK.

WAARUIT WE ZIEN ZULLEN, DAT ER NOG HELDENBLOED IN DE ADEREN DER NEDERLANDERS STROOMDE.

„Kleine schelm, wat doe je op 't verdek? Als er een zware windvlaag komt, waai je over boord."

„Dat zou UEd. wel willen, sinjeur VAN DE POLL," zeide de aangesprokene, een zesjarig knaapje, wiens blauw fluweelen pakje, fijne halskraag en lubben zijn aanzienlijke afkomst deden zien. En geen wonder; want hij was het zesjarig zoontje van den bevelhebber van 't schip „Holland," onder SALOMON DEDEL [1]), die even als zijn vader SALOMON heette [2]). Hij was met zijn papa meegegaan, wiens schip een deel uitmaakte van het konvooi van zeventien vaartuigen, dat onder het kommando van onzen schout-bij-nacht, ARNOLD ZOUTMAN, een vloot koopvaarders moest beschermen en zich op de Doggersbank bevond, een zandbank in de Noordzee bij de Vlaamsche kusten. 't Was in den morgen van den 5den Augustus. Reeds den vorigen dag had men twee vreemde schepen ontdekt, die echter spoedig af-

[1]) Later is hij ambassadeur aan 't Britsche hof geweest.
[2]) Later Lid van de Staten-Generaal.

hielden; waaruit men opmaakte, dat ze op verkenning waren uitgezonden. Dezen morgen nu had men een Zweedschen koopvaarder gepraaid en van hem vernomen, dat er een vloot van 200 koopvaarders in aantocht was, onder convooi van twee Britsche linieschepen, vier fregatten en eenige lichtere vaartuigen. Dientengevolge had de schout-bij-nacht de kapiteins aan zijn boord geseind, om krijgsraad te beleggen, en had ook DEDEL zich bij hen aan boord laten roeien. In 't voorbijgaan moet ik u nog zeggen, dat noch de schout-bij-nacht noch een der kapiteins ooit een zeeslag hadden bijgewoond; daar het zeventien jaren geleden was, sedert de laatste, die bij Malaga (1764), geleverd was. De eenige, die op een weinig ondervinding konden bogen, welke zij in de laatste gevechten hadden opgedaan, waren de kapitein van „de Holland" en VAN KINSBERGEN.

De heer, die onzen kleinen SALOMON aanspreekt, is WILLEM GERRIT VAN DE POLL, student in de rechten aan de akademie te Leiden, die zijn vriend DEDEL verzocht heeft, de expeditie mede te maken, om 't genot te hebben van eenigen tijd van zijn vacantie op zee te zijn en dus een pleiziertochtje te doen.

„Ik willen?" vroeg VAN DE POLL. „We zouden er maar last van hebben, om je weer op te visschen."

„Dat zou UEd. toch niet doen, sinjeur," zeide de kleine.

„En waarom niet?" vroeg de student.

„Omdat UEd. geen zeeman is, en dus niet kan zwemmen," antwoordde het kereltje gevat.

„Dat zou je eens zien, SALOMON," hernam de student. „Maar zal je niet bang zijn, als we misschien van daag aan 't schieten gaan?"

„Uwe Edelheid aan 't schieten gaan!" riep SALOMON lachend uit. „Dat zou ik wel eens willen zien! UEd. heeft nooit een kanon afgevuurd, denk ik."

„Maar toch wel een roer, SALOMON. En wat zal jij doen, als we aan 't vechten gaan?"

„Wel, sinjeur, dan vecht ik mee. Ik zal papa een klein roer vragen, en dan zal ik die leelijke Engelschen doodschieten."

„Of ze schieten jou dood, kleine erwt," hernam VAN DE POLL, „of steken je in hun zak, zooals de reus GOLIATH klein DAVIDJE deed."

„Ei, ei, sinjeur VAN DE POLL," riep het knaapje uit, terwijl hij den student uitsliepte. „We hebben thuis een grooten prentbijbel en daar heeft DAVID den reus GOLIATH op den grond gegooid en hakt hij hem den grooten kop af; zoodat UEd. het niet bij 't rechte eind heeft, als UEd. mij vertelt, dat de reus DAVID in zijn zak stak."

„Weet je wat jij bent, SALOMON," zeide de student. „Een bijdehand kereltje."

„Dat zegt papa ook wel eens," hernam SALOMON. „Maar als hij dat zegt, dan geeft hij mij altijd een kus. Papa is een dapper man, niet waar, sinjeur VAN DE POLL?"

„Nu, dat zou ik meenen, SALOMON. Ik geloof, dat uw papa met de „Holland" wel een heele vloot Engelschen zou kunnen verslaan. Zoo, JAN KLAASZOON, ben jij daar?" vervolgde hij tot den bootsman, den zoon van den scheepstimmerman KLAAS GERRITSZ van Kattenburg, van wien we bij ons bezoek in „Blauw Jan" reeds gehoord hebben. „Zou je denken, dat het bericht van den Zweed wat geven zou?"

„Om UEd. de waarheid te zeggen, sinjeur," antwoordde JAN, „dan geloof ik, dat UEd. een speelreisje maakt, maar een zeegevecht zal bijwonen."

„Dat zou wel aardig zijn, JAN," hernam de student.

„Een fraaie aardigheid, waarbij men op zijn minst een arm of een been kan inschieten."

„Zoo, ben je bang om te vechten, JAN?"

„Ik bang, sinjeur? Welke Hollansche pikbroek is bang voor een Engelsche blauwe boon? Maar weet UEd. mijnheer, dat maakt met UEd. een groot verschil. UEd. is maar voor zijn pleizier hier; 't is mijn affaire."

„Om doodgeschoten te worden of een arm of een been te verliezen?" zeide VAN DE POLL lachend. „Een rare affaire, hoor."

„Nu, zoo meen ik 't niet, sinjeur," hervatte JAN KLAASZOON. „En UEd. begrijpt mij ook zeer goed. Maar 't is kwaad kersen eten met de grooten, ze gooien je met de steenen, zegt het spreekwoord. En zoo is 't kwaad praten met de advokaten, ze gooien een mensch met zijn eigen woorden dood."

„Je bent een rare stoethaspel, JAN," hernam VAN DE POLL. „Je bent toch ook een Amsterdammer niet waar?"

„Van ouder tot ouder, sinjeur. 't Zou me niet verwonderen, of we stammen al van NOACH af."

„Dat denk ik ook wel, JAN. Maar zou je dan denken, dat NOACH al een Amsterdammer geweest was?"

„Wel seldrement daar heb ik nog nooit over gedacht. Maar nu UEd. 't me zoo vraagt, moet ik oprecht zeggen, dat NOACH met zijn ark even goed op 't Y heeft kunnen varen als op de Zuiderzee. Doch dat alles zijn dingen, waar de dominés zich mee moeten bemoeien. Wat kan 't mij schelen, of NOACH Haarlemmerdijksch of Kattenburgsch sprak, als ik maar mijn boonen met spek heb en alle dagen mijn oorlam. Maar UEd. moet het mij niet kwalijk nemen, sinjeur, dat ik geen tijd heb om lang te praten. Daarenboven, ik zie de sloep met onzen kapitein reeds naderen."

„Dat is goed!" zeide VAN DE POLL. „Nu zullen we spoedig hooren, wat er besloten is."

Na nog eenige riemslagen gedaan te hebben, was de sloep aan 't schip, en klom de kapitein den trap op.

„Zoo, WILLEM," zeide hij. „Sta je me op te wachten? En jij ook SALOMON?"

„Ik ben benieuwd, wat de scheepsraad besloten heeft," zeide VAN DE POLL. „Zouden we aan den dans gaan?"

„Uw speelreisje loopt mal uit, WILLEM," hernam DEDEL. „Er is besloten, jacht op de Engelschen te maken. Indien je 't dus goed vindt, dan zal ik je met SALOMON naar de koopvaarders laten roeien. Daar ben je veilig."

„Ik dank je hartelijk," antwoordde VAN DE POLL. „Vooreerst blijf ik liever op uw schip, omdat ik dan minder kans heb, als prijs te worden opgebracht, ten tweede ben ik wel verlangend, eens een scheepsstrijd te zien, en ten derde zul je aan mij geen werkeloos toeschouwer, maar een werkzaam verdediger vinden."

„Aan u, WILLEM?"

„Zeker, SALOMON. Indien we aan 't vechten gaan, dan kan je er op rekenen, dat ik mijn kaas niet van mijn brood zal laten eten."

„Nu, dan moet SALOMON, maar alleen naar de koopvaardijvloot gebracht worden. Bootsman, jij zult daarvoor zorgen."

„Voorzeker, kapitein," antwoordde JAN.

„Laat mij hier blijven, papa; dan zal ik meevechten," zeide de kleine SALOMON.

„'t Is te laat!" riep DEDEL uit, zonder op 't verzoek van 't kind acht te slaan.

„Aan boord de sloep!" riep hij eensklaps.

„Wat is er?" vroeg VAN DE POLL.

„Een sein, om ons in slagorde te scharen. WILLEM, mijn post roept mij op de campanje. Wees zoo goed en zorg, dat SALOMON buiten gevaar komt. Breng hem beneden bij den barbier, en beveel dezen, dat hij voor hem zorgt, en hem niet op het dek laat komen."

Met deze woorden begaf de kapitein van de „Holland" zich op de campanje; terwijl VAN DE POLL den kleinen SALOMON naar beneden bracht, hem met allen ernst en nadruk aan den barbier aanbeval, en toen zich zelf wapende en naar het dek terugsnelde. Hij vond daar reeds alles veranderd en ten krijg toegerust. De konstabels bij hun draaibassen, de zeesoldaten met hun musketten, de matrozen gewapend met hun korte pieken en kortjan op zijde, het want van al 't overtollige zeil bevrijd: kortom 't geheele schip strijdvaardig. Hij zelf begaf zich naar DEDEL.

„Hier zal mijn plaats zijn, SALOMON," zeide hij.

„Maar, WILLEM," zeide de andere. „Welk een roekeloosheid! Uw roeping is een vredelievende, en je zoudt je aan de gevaren van den krijg blootstellen. Denk toch aan uw ouders, aan uw familie."

„Laat mij, SALOMON. Ik ben nu eenmaal in 't geval en ik zou mij eeuwig schamen, wanneer ik thans anders handelde dan 't een man van eer betaamt. Val ik, 't zal ten minste met eere zijn en ik zal geen vlek op mijn onbesproken naam hebben geworpen."

„'t Zij dan zoo," antwoordde DEDEL.

Zeven onzer schepen lagen in slagorde, zes andere lagen er achter of buiten, naar hun een plaats was aangewezen, en vier waren als convooi bij de koopvaardijvloot gebleven, welke zich, even als die der Engelschen, van het terrein van den strijd had afgezonderd. Zoodra het Britsche eskader, dat de vice-admiraalsvlag liet waaien, bemerkte, dat de Hollandsche vloot het afwachtte, schaarde het zich in slagorde, ook zeven schepen, doch iets grooter en deugdzamer dan de onze; terwijl een genoegzaam aantal andere schepen zich achter en buiten de slaglinie hielden. De bevelhebber van 't smaldeel was de vice-admiraal HYDE PARKER; hij en de meeste zijner kapiteins waren zeelieden van beproefde ondervinding.

Twee misslagen openden 't gevecht. PARKER beging de eerste; hij zeilde te ver loefwaart en kwam dus met zijn voorsteven dicht bij 't schip van ZOUTMAN, die hem nu terstond de volle laag had moeten geven. Daarmede werd echter getalmd, en ziedaar den tweeden misslag. Want nu had PARKER den tijd om te wenden en den vijand zijn geheele breedte te toonen. Daar PARKER juist drie schepen aan elke zijde en ZOUTMAN twee aan zijn linker- en vier aan zijn rechterhand had en beide admiraalschepen vlak over elkander kwamen te liggen, was 't natuurlijk, dat ieders rechtervleugel een schip zonder tegenstander had [1]).

De beide admiraalschepen raakten weldra in een hevig gevecht. Evenzoo 't schip aan de rechterzijde van ZOUTMAN, gevoerd door kapitein WOLTER JAN BENTINCK. Reeds in 't begin van den strijd werd genoemde kapitein door een kanonskogel aan den rechterschouder doodelijk gewond.

„Zeg, dat BOSCH terstond op 't dek kome," zeide hij tot een zijner manschappen. Deze begaf zich naar de onderste batterij, waar de onderkapitein JAN BOSCH, een nog jong mensch, het bevel voerde.

„Kapitein," zeide de man. „De kommandant is doodelijk gewond, en verzoekt u terstond op het dek te komen."

„Ik kom dadelijk," antwoordde BOSCH, en gaf de noodige bevelen aan zijn luitenant, om de batterij te besturen.

„Volg mij," hernam hij tot den man, die hem geroepen had.

Vergezeld van dezen, ging hij den trap op, die hem naar het

1) De slagorde bij Doggersbank was de volgende:

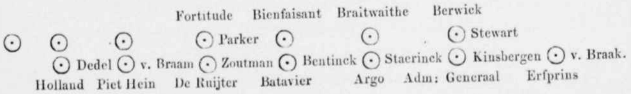

dek voerde. Maar nog was hij niet boven, of hij, zoowel als de man die hem vergezelde, stortte naar beneden. Hij stond echter weer op; niet zoo de matroos. Beide waren door een zwaar splinterschot getroffen; zijn metgezel was dood, hij aan 't been gekwetst. Er was echter geen tijd van zuimen, geen gelegenheid om zich te laten verbinden. BOSCH strompelde den trap weer op, hinkte over 't verdek, kwam op de campanje, en vond daar BENTINCK die zich in zijn bloed lag te wentelen.

„BOSCH! Ik geef u 't bevel over," zeide deze. „Doch wat zie ik? Zijt gij gekwetst?"

„'t Is niets, kapitein," antwoordde hij. „Laat u naar beneden brengen en verbinden; ik zal trachten, uw plaats waardig te vervullen."

„En liever alles te wagen, dan de vlag te strijken of te vluchten," zeide BENTINCK.

„Dat beloof ik u, kapitein," antwoordde BOSCH, die zich om zijn beenwond een stoel liet brengen en nu zittende het gevecht met een bekwaamheid en een bedaardheid bestuurde, waarover een bejaard en ervaren bevelhebber zich niet had behoeven te schamen.

Intusschen had kapitein VAN BRAAM met zijn „Piet Hein" van 54 stukken geen geringe taak, daar zijn tegenstander er 84 telde. Gelukkig was de Engelschman een lomp schip, dat moeielijk te wenden was, en sneuvelde de vijandelijke bevelhebber reeds in 't begin van den strijd, dien VAN BRAAM wel tot den einde volhield, maar niet zonder dat zijn vaartuig deerlijk gehavend en zijn manschap aanzienlijk gedund was.

Maar wie aan beiden zijden 't meest te lijden hadden, was de „Holland" aan onze en de „Berwick" aan de Engelsche. Ieder van die schepen toch had twee vijandelijke tegenover zich.

DEDEL en de zijnen verdedigden zich moedig tegen de overmacht. Mochten want, zeilen, masten en rondhout al doorna-

geld worden van kogels, mocht er zelfs twee malen brand in zijn schip ontstaan en kreeg het lek op lek, DEDEL hield vol tot den einde toe. En naast hem de dappere Amsterdammer WILLEM GERRIT VAN DE POLL, die de zijde zijns vriends niet verliet en een kloekheid aan den dag legde, welke bewonderenswaardig was. En de kleine SALOMON?

Gaat even met mij naar beneden, daar zult gij hem vinden. In een hoek gekropen met bleek gelaat, misschien schreeuwend, of de ooren toehoudende, om 't schieten niet te hooren? — O, neen, mijn waarde lezeressen en lezers. Gij vindt daar onzen SALOMON heel bedaard, heel kalm.

„Hier, SIMONSZ," zegt hij, terwijl hij een rol linnen aangeeft. „Is dat het rechte?"

„Ja, jongeheer," antwoordt de barbier. „En geef me nu dien hoop pluksel eens aan."

„Daar is hij, SIMONSZ. Wacht, ik zal het verband aan deze zij wel vasthouden, dan kun je 't beter aantrekken."

„Dat is goed."

En als hij niet kon helpen, dan ging hij bij de gekwetsten rond en sprak hun moed in [1]. „Wel ben jij daar ook, mijn arme JAN KLAASZOON," roept het knaapje eensklaps, toen de bootsman beneden wordt gebracht.

„Ja, daar ben ik, jongeheer," antwoordt JAN KLAASZOON, wie de pijn op 't gezicht geteekend staat. „Seldrement! wat doet mijn poot me zeer! Ze hebben er een heel stuk afgeschoten."

„Kom JAN, moed gehouden. SIMONSZ zal je dadelijk verbinden."

„Laat hem mij maar liever dood maken, dan hoef ik zoo'n pijn niet te lijden. Ik ben nu toch voortaan maar een manke drommel."

---

1) 't Is ternauwernood te gelooven, en toch is 't historisch waar.

„Dan zullen we, als je beter bent, samen hinkebaantje spelen, JAN, en dan win jij 't zeker van mij. Zou je 't ook niet denken?"

En JAN KLAASZOON moest toch ondanks zijn pijn om de naïviteit van het knaapje lachen, dat te midden van 't kanongebulder zoo bedaard over 't hinkebaantjespelen kon praten.

De „Berwick" onder kapitein KEITH STEWART had geen minder moeielijke taak dan de „Holland." Een uur lang hield hij het tegen van KINSBERGEN en VAN BRAAM uit; toen was hij zoo toegetakeld, dat hij zijn geschut niet meer gebruiken kon.

„Enteren, jongens!" riep VAN KINSBERGEN uit; maar op 't zelfde oogenblik kreeg hij de tijding, dat de „Argo" zoo gehavend was, dat kapitein STAERINK zich genoodzaakt zag, de linie te verlaten.

„Afhouden!" riep hij nu, en terwijl de „Argo" achterafging, nam hij diens plaats in en begon den strijd met de „Dolfijn" terwijl de „Berwick", door 't afdeinzen VAN KINSBERGEN van één vijand verlost, nu al zijn macht tegen VAN BRAAM gebruikte. Met afwisselend voordeel bestreden zij elkander, tot ze beiden buiten staat waren, om langer deel te nemen aan 't gevecht.

PARKER, die wel bespeurde, dat de „Holland" en de „Piet Hein" genoegzaam buiten staat waren om langer te vechten, besloot thans een fermen aanval te doen, om zoodoende de zege te behalen. Hij gaf aan de drie achter hem liggende schepen bevel, hem te volgen, en gaf nu met deze eerst het schip van ZOUTMAN, toen dat van BENTINCK de volle laag, waarop zij zich naar 't schip van KINSBERGEN wendden. Deze echter, hun doel radende, liet zijn vaartuig eensklaps een wending maken, door welke hij dwars voor den boeg van PARKER's schip kwam, hetwelk hij door zijn aanhoudend vuren tot wijken bracht. Ongeveer half twaalf zag het geheele Engelsche es-

kader zich genoodzaakt, boven den wind te gaan liggen, zonder dat PARKER in staat was, zijn linie te herstellen.

Een half uur lang bleef ZOUTMAN met zijn zwaar geteisterde schepen een nieuwen aanval wachten ; toen deed hij een versche linie vormen. Daar hij echter zag, dat de Engelschen niet kwamen opdagen, wendde hij den koers naar Texel. De schepen van BENTINCK, van BRAAM en STAERINCK volgden hem, ofschoon met veel moeite; DEDELS vaartuig echter was zoo doornageld, dat hij zich genoodzaakt zag, de „Holland" in zinkenden toestand achter te laten, terwijl hij zich met al de zijnen in een zoogenaamde snauw of uitlegger redde.

De slag bij Doggersbank veroorzaakte hier te lande groote vreugde en opgewondenheid. Geen wonder: vooreerst was de anti-stadhouderlijke partij recht in haar schik, dat we Engeland eens onze tanden getoond hadden en zag de Oranjepartij er een glorierijke verdediging van den Prins in, wien men verweten had, te weinig voor de vloot gezorgd te hebben; ten tweede wekte hij de geestdrift op in die harten, welke, sedert den zedelijken achteruitgang van onze Republiek, reeds alle geloof aan den roem en de eer van 't vaderland verloren hadden, en ten derde viel die slag voor in een tijd, waarin de toenmalige geest van overdrijving en sentimentaliteit, welke ons uit Frankrijk was overgewaaid, alle dingen uit een oogpunt deed beschouwen, waaruit men 't in onze dagen niet behandeld zou hebben.

't Gevecht toch was onbeslist gebleven, geen schip was er aan een der zijden genomen, 't verlies van manschap stond genoegzaam gelijk en wat nog 't meest van allen mocht gelden, noch ZOUTMAN noch PARKER had eenig bewijs van groote bekwaamheid gegeven. Maar dat nam niet weg, dat onze officieren en manschappen zich goed hadden gehouden, ja, kalm en onverschrokken een machtiger en meer geoefenden vijand het

hoofd geboden en tot staking van den strijd genoodzaakt hadden. Luisterrijk was dan ook de ontvangst, welke onze dapperen bij hun terugkomst in 't vaderland genoten. De straten weergalmden van 't gezang:

„Zingen wij tot ZOUTMANS glorie. enz" en andere.

Dichters als VAN ALPHEN, FEITH, BELLAMIJ, LE FRANCK VAN BERKHEIJ, TRIP, DE KRUIJFF, BILDERDIJK en de dichteresse DE LANNOY, bezongen den slag bij Doggersbank, ja, men stichtte een fonds tot aanmoediging van 's lands zeedienst, waaruit drie jaren later de kweekschool voor de zeevaart tot stand kwam.

En niet alleen de natie was kwistig met hare erkenning van den moed onzer dapperen, ook de Hooge Landsregeering gaf warme blijken van tevredenheid over hun gedrag. De Prins benoemde ZOUTMAN tot vice-admiraal, DEDEL, VAN BRAAM en VAN KINSBERGEN tot schouten-bij-nacht, en droeg aan de Staten-generaal voor, om aan ZOUTMAN en de zes kapiteins, die in de linie gestreden hadden, een gouden penning te vereeren, die voor den eersten aan een keten van 't zelfde metaal, voor de zes andere aan een oranjelint zou zijn vastgehecht. De Heeren Staten namen in dat voorstel genoegen, en lieten tevens aan allen, die deel hadden genomen aan 't gevecht, twee maanden soldij uitbetalen. En hiermede nog niet tevreden, schonk de Prins, uit eigene fondsen, aan ZOUTMAN een gouden degen, aan de kapiteins eeresabels, aan de overige officieren verschillende onderscheidingsteekenen, en aan allen, die mede hadden gestreden, gouden of zilveren eerepenningen. BENTINCK, die aan de gevolgen der door hem bekomen wond was overleden, werd op kosten der admiraliteit, plechtig te Amsterdam in de Nieuwe Kerk begraven, waar een gedenkteeken te zijner eere werd opgericht.

En onze dappere student WILLEM GERRIT VAN DE POLL en de kleine SALOMON DEDEL? vraagt gij. Werden zij geheel en al

vergeten? O, neen, beiden ontvingen, tot loon voor den door hen betoonden moed en onverschrokkenheid, den zoogenaamden „penning van den Doggersbank."

De vreugde en opgewondenheid over deze roemrijke gebeurtenis duurden echter slechts kort, en des te vreeselijker was 't ontwaken uit den droom van grootheid, omdat men bij rijp beraad inzag, dat Doggersbank de zaken des lands geen haar breed had vooruitgebracht, dat het daar vergoten bloed vruchteloos gestroomd had. Immers 't geleiden eener koopvaardijvloot naar de Oostzee was ten eenemale mislukt, en onze kooplieden schreeuwden luide om convooi, 't welk ten minste vóór de lente niet verleend kon worden; al de schuld hiervan werd den armen Stadhouder geweten, die in publieke geschriften gehekeld werd, ja, men ontzag zich zelfs niet, dezelfde zeehelden, wier naam met zooveel geestdrift op aller lippen geleefd had, bij de natie verdacht te maken en in naamlooze geschriften te lasteren en te verguizen.

Daar kwam de tijding, dat keizer Jozephus II de barrière vernietigd had, en dat de Republiek zich verplicht zag, hare troepen terug te trekken uit die vestingen, waaraan zij zooveel geld en zooveel menschenbloed had opgeofferd. En al mocht de Franschgezinde partij hierin zooveel gevaar niet vinden, de groote massa begreep toch, dat er voor ons geen uitkomst was, dan vrede met Engeland te maken. De antistadhouderlijke partij echter, die zich thans bij uitsluiting den naam van Patriotten (vaderlanders) toeëigende, wilde van geen verzoening weten en bleef op hoogen toon op volharding aandringen.

Niet weinig was deze toon geschikt, om de Engelschen nog meer te vertoornen. Daarbij kwam, dat onze Staten-Generaal op aandrang van Holland en Zeeland, den 9den Januari 1782, den Amerikaanschen gezant Adams en daarmede de Noord-Amerikanen als een vrij en onafhankelijk volk erkend had. En dat alles ondanks 't optreden van een nieuw, voor Nederland gunstig gestemd ministerie, dat den gezant Wenceworth andermaal met zeer voordeelige voorslagen naar den Haag gezonden had. Nog meer verbitterde men Engeland, door bepaald met Frankrijk in overleg te treden voor den aanstaanden veldtocht. Dien ten gevolge werd dan ook, ofschoon onze barrière geslecht was, het voorstel tot vermeerdering der krijgsmacht afgestemd; terwijl een ander om 9 oorlogschepen te bouwen, werd aangenomen.

Al dat heulen met Frankrijk diende alleen, om ons alle vredesvoorslagen van Engeland te doen verwerpen, zonder dat ons eenig voordeel van den kant van 't eerste land ten deel viel. En toch maakten van Berckel en de zijnen der natie wijs, dat alles met Frankrijk overlegd en afgesproken was, en dat, indien zulks geen goede gevolgen opleverde, het de schuld van den Prins was. Op alle wijzen werd deze nu in geschriften aangevallen, en elke fout, elke werkeloosheid, al had hij er part noch deel aan, aan hem geweten. Maar men ging nog verder. Men kreet den invloed, welken de stadhouder op de aanbeveling of verkiezing der vroedschappen had, voor nadeelig, ja onbestaanbaar met de vrijheid van beraadslaging uit, en noemde elk blijk van gehechtheid aan den Prins toegebracht, oproer. Zoo waren er onder andere op Sint-Nicolaas-avond (5 December) 1782, eenige Prinsgezinde burgers, met oranje versierd, bij elkander gekomen en hadden braaf op den stadhouder en zijn gezin gedronken. Toen zij, tamelijk opgewonden, uit elkander waren gegaan, hadden zij bij verschillende bekende Patriotten hier en daar aangescheld en „Oranje boven!" geroepen. Daar dit nu samenviel met een dankadres, in navolging van de dankadressen aan de Patriotische regenten, door eenige ingezetenen van 's Gravenhage aan

den Prins gezonden, werd dit door de tegenpartij als oproer uitgekreten. de afgevaardigden van Dordrecht gaven voor, dat het op hun leven gemunt was geweest, waarover zij hun beklag bij den fiskaal van 't Hof inleverden. Toen deze in 't geheele voorval niets misdadigs kon vinden, werd er voor die zaak een andere fiskaal benoemd, die de stellers van 't adres veroordeelde om 't land te ruimen.

Weldra verliet Frankrijk ons trouweloos, zoodat wij nu alleen tegenover Engeland stonden; waardoor dan toch nu eindelijk velen, zelfs onder de voornaamste van de Regenten te Amsterdam, de oogen begonnen open te gaan, en men met Engeland begon te onderhandelen, hetgeen ten gevolge had, dat op den 23sten Augustus 1783, de Staten-Generaal besloten, de preliminairen te teekenen. Bij deze voorloopige vredesvoorwaarden werd bepaald, dat de Engelschen de vrije vaart op de Oost-Indiën en de Molukken zouden bekomen en Negapatnam behouden. Trincomale en de door Frankrijk veroverde koloniën werden ons teruggegeven.

Nogmaals wendde nu Engeland pogingen aan, om zich met onze Republiek te verzoenen; maar weder had de anti-stadhouderlijke partij de weigering der voorstellen weten te bewerken. Eindelijk werd, den 20sten Mei 1784, de vrede met Engeland geteekend. Bij dien vrede werden alle vorige verbonden van 1674 tot 1780 vernietigd. En 't mooist van alles was, dat onze kooplieden noch vrije vaart, noch schadeloosstelling kregen, hoewel men dit met zooveel halstarrigheid had begeerd.

VIJFDE HOOFDSTUK.

HETWELK ONS ZAL DOEN ZIEN, HOE BEIDE PARTIJEN ELKANDER OVERLAST AANDOEN.

In 't begin van de maand Mei 1783 treden wij de woning van de ons reeds bekende CATHARINA MULDERS (bijgenaamd KAAT MOSSEL) te Rotterdam binnen. Die woning, ofschoon ze de weelde niet vertoont, welke er in de huizen der aanzienlijken en der gegoede burgers heerscht, geeft toch een soort van welvarendheid te kennen, zooals men te dien tijd meer dan thans in de kleine burgerklasse ontmoette. Immers de bewoonster, die van stadswege de betrekking van keurvrouw der mosselen bekleedt, heeft niet alleen een vast inkomen van den kant der gemeente, maar ontvangt ook tal van emolumenten, aan haar ambt verbonden.

't Is avond. De groote koperen, blankgeschuurde, als goud blinkende keukenlamp verspreidt een fiksch licht in het vertrek en wordt vroolijk teruggekaatst door de heldere met blauwe figuren gebakken tegels, wier verschillende beeldjes u bezigheid te over zouden verschaffen en die zich van den witgeschuurden, met zijn fijn zand bestrooiden vloer tot aan de donkerbruin geschilderde zoldering met hare dikke balken,

waarop de kinderbalkjes rusten, uitstrekken. Meer nog glanzen echter de enkele gereedschappen, die aan den muur hangen: het tinnen tabakskomfoortje met zijn drie pootjes en witgeschuurden steel, een koperen zwavelstokbak, een dito schuimspaan en meer dergelijke artikelen. Maar schitterender spiegelt zich dat licht in de dikbuikige als zilver blinkende en op drie gekromde pooten staande koffiekan met haar koperen kraan, waaronder een klein komfoortje met een stukje vuur, om het geurige mokkavocht warm te houden, en die in gezelschap van eenige kommetjes van Delftsch aardewerk en een grove steenen melkkan, op bezoek schijnt te wachten: want die koffiekan wordt anders slechts op zon- en feestdagen gebruikt. Indien de lamp niet met haar oliebak naar dien kant gekeerd was, zouden wij aan den tegenovergestelden muur ons vermeien kunnen met het beschouwen van een zestal kleine schilderijtjes, alle met tamelijk groen glas er voor, en in bruine ovale lijsten gevat. Twee daarvan stellen Prins WILLEM IV en zijn gemalin voor. Daaronder hangen Prins WILLEM V en Prinses WILLEMIJNTE, zooals men in de wandeling des stadhouders gemalin noemt, en aan weerszijde van die portretten de afbeeldsels van de prinsen WILLEM en FREDERIK. En 't mooist van alles is, dat die zes portretten vereenigd zijn door een oranjelint, hetwelk door de ringetjes waaraan de schilderijtjes hangen, is heengeslingerd. We behoeven dus niet te vragen, of we ons hier bij een aanhangster van 't huis van Oranje bevinden; al wisten we ook niet, dat KAAT MOSSEL tot de vurigste vrienden van den Prins behoort; het bezoek, hetwelk wij haar brengen, zou ons dit terstond doen bemerken.

Aan de tafel vinden wij de eigenares van al die schoone zaken op haar matten stoel met hooge rechte leuning gezeten. Bij haar zitten haar dochter en een harer buurvrouwen, CORNELIA, in de wandeling KEET SWENK wier kleeding verraadt

dat zij even als KAAT MOSSEL, een vrouw uit het volk is. Een drietal stoelen, van dezelfde soort als die waarop de drie vrouwen zijn gezeten, geeft het aantal gasten te kennen, welke de keurvrouw van de mosselmarkt verwacht.

„Ze komen laat, KEET," zegt KAAT MOSSEL, terwijl ze op de Friesche klok kijkt, die aan den wand hangt. „Ze moesten al lang hier zijn."

„Wie weet, hoelang ze bij heeren burgemeesteren zijn opgehouden," antwoordde KEET." „Je weet wel, dat de groote heeren de kleine burgers lang laten wachten, als deze iets van hen moeten verzoeken."

„Daar heb je wel gelijk in, mensch," hernam KAAT. „Als ze je duiten moeten hebben, dan zijn ze genoeg bij de pinken; maar als je van hen iets vraagt, dan ben je 't kind van de rekening en je moogt nog sievoeplé op den koop toe spelen."

„'t Zal me verwonderen, of zij de eerepoort nog zullen krijgen," zeide TRUI, de dochter van KAAT MOSSEL.

„Krijgen?" vroeg KAAT. „Ze moesten het eens durven weigeren, dan zouden we haar met geweld halen. Maar dat weten ze wel, die groote hanzen, en daarom zullen ze zeker op hun tellen passen."

Op dit oogenblik komt KLAASJE VERRIJN de kamer binnen. Ze is in de drie jaren, dat we haar niet zagen, vrij wat gegroeid. Ze is dan ook nu in haar twintigste jaar en een ferme, vroolijke meid.

„Goejen avond, KAAT, goejenavond TRUI," begon zij. „Zoo ben jij hier ook, KEET? Je broer is toch ook mee naar 't stadhuis gegaan?"

„Welzeker," antwoordde KEET. „Maar ik dacht, dat ze al reeds lang terug zouden zijn. De Heeren zitten nooit zoo lang op 't stadhuis."

„Er zal toch geen kwaad bij zijn," hernam KLAASJE, zich al

ongerust makende over haar vader, die als een der hoofdlieden van het zakkendragersgild, bij burgemeesters het woord moest doen. De zaak was, dat de Prinsgezinden in Rotterdam, beducht voor de aanwassende macht der Patriotten, besloten hadden een manifestatie ten gunste van den Prins te houden. Om dit voegzaam te kunnen doen, hadden zij daartoe den 8sten Maart, 's Prinsen verjaardag, gekozen, en 't was nu om 't een en ander te dien aanzien te bespreken, dat KLAAS VERRIJN, JAAP SWENK en de vrijer van TRUI MULDERS dien avond op bezoek bij moeder KAAT zouden komen. De eerboog of eerepoort, welke de zakkedragers aan Burgemeesters waren gaan vragen, was die, welke nu zeventien jaren geleden bij gelegenheid van 's Prinsen inhuldiging gebruikt was. Het plan was, dien eereboog voor 't zakkedragershuisje te plaatsen en op 's Prinsen verjaardag te illumineeren.

„Ga zitten, KLAASJE," zeide Vrouw MULDERS tegen haar vriendinnetje. „Je zult toch wel een kommetje koffie blijven drinken, he?"

„Volgaarne," antwoordde KLAASJE, „ofschoon ik met geen ander doel was gekomen, dan om eens te zien, of vader al terug was. Ik vind het vreemd, dat het zoo lang duurt. Ik begin mij werkelijk al ongerust te maken. Die heeren zijn soms zoo kort van stof en hebben wel eens zonderlinge grillen."

„Maak je maar niet ongerust, KLAASJE," hervatte KAAT MOSSEL. „Die groote heeren weten wel, dat, als ze de mannen aan 't lijf komen, de vrouwen er achter staan en hun partij zullen opnemen. Maar ga toch zitten, en vertel ons eens, hoe 't bij jou in de buurt gesteld is?"

„Wel, daar zullen ze illumineeren," antwoordde KLAASJE. „'t Is jammer, dat het zoo vroeg in den tijd is, anders zouden ze zeker groen maken."

„En hebben ze al wat geld bij elkaar?" vroeg KAAT MOSSEL.

„Ze hebben van daag vrij wat geld opgehaald," antwoordde KLAZINA VERRIJN. „Want ze hebben gisterenavond onder de huisdeuren van bekende Patriotten briefjes gestoken, waarbij ze de bewoners met plondering dreigen, indien ze de aanzoekers met ledige handen durven afwijzen."

„Dat is ferm!" riep KAAT uit. „Ze moeten dat volk maar braaf afzetten. Dat vee illumineert toch niet voor ons Prinsje; zacht, dat ze 't daarom voor hen betalen, die het doen."

„Wel ja," zei KEET SWENK. „En als ze dan nog wat overhouden, dan kunnen ze een kelk of wat Schiedammer brandewijn op de gezondheid van de heeren Patriotten drinken."

„Of op hun beterschap, als dat volk te verbeteren was,' hervatte KAAT MOSSEL. „Maar 't is met hen, zooals 't spreekwoord zegt, den moriaan geschuurd."

„De buurlui hebben van middag van een groot heer vijftien dukaten gekregen [1]). Een jufvrouw, die hun niet genoeg gaf naar hun zin, hebben ze beetgepakt en niet losgelaten, vóór ze haar gift vertiendubbeld had. Dus kunt gij begrijpen, dat ze nog al wat opgehaald hebben. Morgen gaan ze weer aan den gang [2])."

„Zoo, goeden avond samen!" klonk de forsche stem van den zakkedrager KLAAS VERRIJN, die, vergezeld van JAAP SWENK

---

1) Volgens de „Beroerten in de Vereenigde Nederlanden ter waarschuwing van derzelver Tegenwoordige Burgers," Dl. 4, Blz. 29. De verschillende buurten hadden zich met elkander vereenigd en bedelden zij voor gemeenschappelijke rekening.

2) Dien volgenden dag maakten ze 't nog erger. Bij eenigen, die den moed hadden, hen met ledige handen af te wijzen, sloegen zij de glazen in; ja, volgens den Schrijver der „Beroerten," die echter een Patriot is en dus misschien wat overdrijft, zouden zij van het plan gemompeld hebben, om de huizen van eenige voorname korenhandelaars te plunderen.

en STEVEN KLOEK, TRUI MULDERS' uitverkorene, de kamer binnenkomt.

„Goejen avond, KLAAS," antwoordt KAAT MOSSEL. „Sedert wanneer zijn de heeren met het stadhuis zoo veraf gaan wonen, dat je zoo lang werk hebt gehad, om er vandaan te raken? Of hebben ze je een paar uren in de kast geplakt, om wat te bedaren?"

„Noch 't een noch 't andere. 't Stadhuis staat nog altijd op de Blaak en de heeren zijn zoo zoet als lammeren."

„Dus heb je permissie gekregen, om den eereboog uit den stadstimmertuin te halen?" vroeg KAAT MOSSEL.

„Permissie!" riep VERRIJN uit. „Dat zou ik denken! Meer dan permissie, KAAT. De heeren hebben ons terstond twee stadsbedienden meegegeven, die met ons naar den stadstimmertuin zijn geweest, den eereboog op een stadswagen geladen en hem deftig vóór 't zakkedragershuisje opgezet hebben."

„Zoodat hij reeds staat, vader," zeide KLAASJE.

„Welzeker, en hij staat er wat mooi ook, dat zou ik meenen. Zie je, KAAT, daaraan is het toe te schrijven, dat we zoo laat terugkomen. Maar schenk ons nu eens een lekker kommetje koffie; want we hebben braaf dorst gekregen van al dat wandelen langs 's heeren straten. Sakkerloot! Dat zal een dag van vreugde zijn, aanstaanden Zaterdag! Een ouderwetsche Prinsjesdag, zooals we er in geen zeventien jaren een beleefd hebben."

Toen men gezeten was, de drie heeren hun eindje pijp aangestoken en een kopje koffie gedronken hadden, zei KLAAS VERRIJN:

„Een der burgemeesters vroeg mij ten aanzien van dat bedelvolk, dat de huizen der burgerij plat loopt. Die moeten 't bont genoeg gemaakt hebben. Ja, mijnheer de burgemeester, antwoordde ik, daar moet uwe edelheid mij niet naar vragen.

Dat volk handelt op eigen gelegenheid. Wij zakkedragers zullen uit onze fondsen voor ons Prinsje illumineeren. We zouden denken, dat we den Oranjevorst beleedigden, als we 't geen we te zijner eere doen, door anderen lieten betalen."

„Flink gezegd, vader," zeide KLAASJE. „Ze mogen 't wel weten, dat de koorndragers zelf wat kunnen doen, als 't er op aankomt. En ik zal er voor zorgen, dat gij en STEVEN een mooien oranjestrik hebt."

„Nu, dat is natuurlijk," hernam KLAAS VERRIJN, terwijl hij rondkeek, waar hij zijn pijp kon uitkloppen. „Ik zie wel, dat je niet gewoon aan mansbezoek bent, KA; want uw tabakskomfoor hangt nog aan den muur."

„Heere mijn tijd!" riep KAAT MOSSEL uit. „TRUI, krijg 't komfoortje eens en doe er een kooltje vuur in; dan kan VERRIJN meteen eens opsteken."

Men kan niet ontkennen, dat er te Rotterdam onder de burgerij wel eenige spanning heerschte. Vrij luid had men te kennen gegeven, dat, wie 't wagen zou, Zaterdag zonder oranje op straat te verschijnen, een ferm pak ransel zou oploopen of een koud bad zou nemen, en daarom zorgden allen, welke partij zij ook toegedaan waren, het volk daarin ten minste te wille te zijn. Maar velen waren ongerust, dat het gemeen, eenmaal door den drank opgewonden, tot gewelddadigheden zou overslaan en misschien de huizen der meest bekende Patriotten zou plunderen. Daarom drongen velen onder de roos er bij de Regeering op aan, om maatregelen van voorzorg te nemen. 't Duurde echter tot Vrijdagavond ten half zeven, eer er een compagnie burgers op 't stadhuis werd ontboden. Zij werd spoedig versterkt door een tweede, en beide compagniën deden den ganschen nacht de ronde door de stad; terwijl den volgenden dag, 's Prinsen verjaardag, een van hen onder de wapens bleef.

't Was een drukte in de goede stad Rotterdam, op dien achtsten Maart 1783. Wijven en jongens, met oranjelinten op mutsen en hoeden, en groote oranje-vaandels in hun midden, trokken door de stad, altijd nog maar geld bedelende aan de huizen en van de voorbijgangers. Niet alleen het gild der zakkedragers, maar ook die der koornmeters, kruiers, slepers en molenaars hadden zich vereenigd en werkten niet, terwijl zij met oranje versierd, optochten door de stad hielden. De Vischmarkt was rijk met vlaggen en linten versierd, de stadspompen prijkten met papieren kronen en opschriften.

Toch waren er nog sommigen, die de volksgeestdrift trotseerden en zonder oranje zich op straat vertoonden. Maar zij moesten hun kwastigheid (want dien naam verdiende hun handelwijs) duur genoeg bekoopen. Een kantoorbediende, die de algemeene leus niet droeg, werd ongemakkelijk afgeranseld en ontkwam 't gelukkig zonder hoed en met een geheel gescheurden rok. Op de Botersloot wilde men een heer in 't water smijten; doch deze had gelukkig oranjelint in zijn zak, waarmede hij zijn hoed versierde. Zelfs de hellebaardiers en de lijfwachten van Heeren burgemeesters werden gedwongen, oranje te dragen, als zij zich niet aan mishandeling wilden blootstellen.

„Naar van Berckel!" riepen eenige stemmen uit een der zingende en joelende troepen, en deze kreet vond terstond weerklank. Van Berckel, afgevaardigde voor Rotterdam bij de Staten-Generaal, was een hevig Patriot, zooals gij weet.

Maar de gewapende burgerij was hen voor geweest. Men vond het huis reeds door haar bezet. Tevens hadden burgemeesteren de voorzorg genomen, dat, ingeval men aan 't plunderen mocht gaan, alle twaalf de burgercompagnien terstond in de wapenen zouden komen. Ook zorgde men er voor, de vleeschhal, die anders Zaterdags tot elf uren open was, reeds

's avonds om zes uur te sluiten, uit vrees, dat zich 't volk van de bijlen en messen der slagers mocht meester maken en daaruit aanleiding nemen, om baldadigheden te begaan.

En was het op den dag druk op straat geweest, dit geleek niets bij wat er na 't vallen van den avond plaats had. Al de achterbuurten der stad waren statig verlicht, niet het minst praalde de eereboog vóór 't zakkedragershuisje. Op verscheidene plaatsen werden er vreugdevuren ontstoken, zwermen en voetzoekers sisten door de straten, afgewisseld door het knallen van vreugdeschoten uit snaphanen en lange ruiterpistolen. Troepen van honderdvijftig tot twee honderd mannen, vrouwen en kinderen, natuurlijk rijk met oranje versierd, zwierven langs de straten, zongen oranjeliederen, en spraken daarbij de brandewijnflesch zoo geducht aan, dat menigeen den tocht niet langer kon medemaken en op den een of anderen stoep bleef liggen, om zijn roes uit te slapen en van den jarigen Prins te droomen. Onder andere zag men een molenaarskar vol volk, in welks midden de molenaar stond, die op zijn hoofd een hooge muts droeg met oranjelinten en strikken overladen en een versierde pijp in den mond hield. Bij deze gelegenheid moet dominé Petrus Hofstede geducht in 't oog geloopen hebben, die in zijn geestelijk gewaad gehuld, zich naar de achterbuurten der stad zou begeven hebben, waar hij aan 't feestvierende volk geld had uitgedeeld. Ook had hij de eerepoort der zakkedragers bezocht en daarover zijn tevredenheid te kennen gegeven. Daarover lastig gevallen, heeft genoemde dominé zich in de dagbladen van den blaam trachten te zuiveren, welke deze handeling op hem geworpen had. In hoeverre hem dit gelukt is, weet ik niet.

Intusschen liep de 8ste Maart af, zonder dat er eenige gewelddadigheid aan personen of goederen gepleegd was. Toch was de viering van dien dag het volk zoozeer bevallen, dat het

besloot, den volgenden verjaardag van den Prins, als hij dien tenminste mocht beleven, weder even feestelijk te vieren. Aan den kant van de Patriotten gaf deze gebeurtenis aanleiding tot het oprichten van een vrijcorps of excercitiegenootschap, gelijk er reeds te Dordrecht, Utrecht en Leiden waren. Een der voornaamste voorstanders van het vrijcorps was JAN JACOB ELZEVIER, kapitein van de compagnie N°. 9 der burgerij, Raad in de vroedschap en luitenant-kolonel der schutterij. Tegen die oprichting van vrijcorpsen voerden dominé HOFSTEDE en de Leidsche advokaat LUZAC de pen; maar hun stem was die eens roependen in de woestijn: ze werd niet gehoord.

Welk een voorrecht toch heeft een schrijver, dat hij zich met zijn lezers zoo naar willekeur kan verplaatsen, zoowel wat oorden als tijden aangaat. Zoo ook willen wij ons van den 8sten Maart naar den 27sten Augustus, en van Rotterdam naar Utrecht begeven.

Naar Utrecht? Inderdaad denk ik, dat mijn lezeressen en lezers wel eens verlangend zijn, om iets van de familie TERHORST-DE LANGE te vernemen, en 't is dan ook haar, welke wij willen bezoeken. We treden daarom 't hek der hofstede maar onaangemeld binnen en begeven ons terstond naar de zijkamer aan de linkerhand, waar we jufvrouw DE LANGE en CAROLINA aan 't raam vinden zitten. De weduwe is in die twee jaren niet veel veranderd, CAROLINA, die van zestien, achttien jaar is geworden, heeft zich in dien tijd vrij wat ontwikkeld. En niet alleen naar 't lichaam, maar ook naar den geest: want neef TERHORST heeft niet te vergeefs zijn bovenvoorkamer zijn boekvertrek genoemd en de wanden met planken doen bezetten; niet voor niet heeft hij er zulke prachtige dure zware groene saaien gordijnen voor laten maken. Langzamerhand toch heeft hij die planken met de beste werken

van dien tijd versierd, en niet de minste plaats beslaan daaronder de meesterwerken van den bloeitijd der Fransche litteratuur onder LODEWIJK XIV. De tragediën van CORNEILLE en RACINE, de blijspelen van MOLIÈRE, de gedichten van DELILLE, en zoovele andere pronkstukken uit dien tijd, staan naast de pennevruchten van VOLTAIRE en ROUSSEAU. En is de Nederlandsche letterkunde uit die eeuw nog karig vertegenwoordigd, omdat zij steeds in een kwijnenden toestand verkeert en er nog geen LOOSJES, geen WOLF en DEKEN, geen JUSTUS VAN EFFEN zijn opgestaan, om het proza, geen BILDERDIJK, FEITH of BELLAMY, om de poëzie te doen herleven, de werken van VONDEL, CATS, HOOFT, HUIJGHENS en POOT behoeven voor vreemde producten niet onder te doen.

Maar zoo zijn we ongevoelig op LUDOVICUS TERHORST gekomen, en mijn lezers zullen zeker wel verlangend zijn, iets van hem en van CORNELIS DE LANGE te vernemen. Wat nu LUDOVICUS TERHORST aangaat, zoowel hij zelf als zijn beide huisgenooten hadden alle reden, zich over de gemaakte schikking te verheugen, en zeker was er in geheel Utrecht geen huisgezin, waarin meer vrede en eendracht heerschten, dan in dat op Zomerlust. Alleen wanneer CORNELIS voor eenige dagen uit Amsterdam overkwam, waar hij reeds een zeer voordeelige aanstelling bij de werf der Admiraliteit had gekregen, werd die kalme rust wel een weinig verstoord. De jongeling toch had, door zijn omgang met de Prinsgezinde familie van zijn huiswaard, (want ofschoon hij nu geld genoeg verdiende, om zich zelf te onderhouden, was hij te zeer aan de familie GERRITSZ gehecht, om haar te verlaten, en was hem daar nu een eigen kamer ingeruimd) had, zeg ik, door zijn omgang met de familie van zijn huiswaard, zooveel van haar Prinsgezindheid overgenomen, dat hij tot de vurige orangisten behoorde. LUDOVICUS TERHORST integendeel had, èn door de lectuur zijner Fransche boeken, èn door de ken-

nismaking met verschillende Utrechtenaars uit den gegoeden stand, langzamerhand partij getrokken voor de Patriotten, en was nu die factie zoozeer toegedaan, dat hij lid was van 't Utrechtsche vrijcorps, waarbij hij den rang van officier bekleedde. Geen wonder dus, dat, wanneer CORNELIS eens overkwam, die twee opinien een botsing veroorzaakten; want ofschoon Jufvrouw DE LANGE CORNELIS uitdrukkelijk verzocht had, om bij zulke gelegenheden 't genoegen, hetwelk zij door zijn komst smaakte, toch niet te bederven door twist over zaken, waaraan beiden niets konden veranderen; neef TERHORST was een te warm Patriot, dan dat hij ondanks 't verzoek zijner nicht, ook aan hem gedaan, in tegenwoordigheid van een tegenstander over de politiek had kunnen zwijgen, en CORNELIS, op zijn standpunt, kon en wilde hem niet toegeven. Van daar was de weduwe maar blij, als de dagen van 't verblijf haars zoons op Zomerlust om waren; want dan keerden vrede en liefde weer onder haar dak terug. CAROLINA toch dweepte met al wat Fransch was, dweepte dus ook met de Franschgezinde partij in den Staat en behoorde tot de vurige voorstanders der Patriotten. En jufvrouw DE LANGE, hoewel in haar hart een Prinsgezinde, was verstandig genoeg, om zich niet in de debatten te mengen, en werd zij al eens door TERHORST of CAROLINA, die wel wisten, welke partij zij eigenlijk voorstond, op de een of andere verkeerdheid door 't huis van Oranje begaan, opmerkzaam gemaakt en haar oordeel daarover ingeroepen, dan was haar gezegde:

„Vergeet niet, mijn beste LUUD, of mijn lieve LINA, dat wie aan den weg timmert, last van de voorbijgangers heeft, en dat het gemakkelijker is te berispen dan te verbeteren."

„Zooals BOILEAU zegt: la critique est aisée, mais l'art est difficile," voegde dan CAROLINA er bij.

Thans genoeg, ten aanzien van de verhouding, waarin zich de familie TERHORST-DE LANGE bevindt. We vinden dan juf-

vrouw DE LANGE met CAROLINA ieder aan een der ramen van de zijkamer zitten.

„Daar komt bezoek, moeder," zegt CAROLINA, terwijl ze haar naaiwerk laat rusten. „'t Is een dame; maar ik ken haar niet."

„Ik evenmin. Ten minste zoo op 't eerste gezicht. Ze is met rijtuig gekomen."

„Met een huurkoets. Misschien is zij geen Utrechtsche."

De huisknecht kwam binnen en zeide, dat Mevrouw LUZAC van Leiden voor eenige oogenblikken belet vroeg.

„Mevrouw LUZAC van Leiden!" riep jufvrouw DE LANGE uit. „Daar gaat mij een licht op. Dat is een vriendin mijner jeugd. We hebben elkander echter in geen jaren gezien. Verzoek Mevrouw hier te komen, JANUS."

Mevrouw LUZAC, de echtgenoot van den bekenden Leidschen advokaat, ELIAS LUZAC, die zijn naam vrij berucht gemaakt had door zijn geschriften tegen de vrijcorpsen, trad de kamer binnen.

„Wel, dat is vriendelijk van u, dat je mij nog eens komt opzoeken, MARIANNE," zeide jufvrouw DE LANGE, terwijl zij de vriendin harer jeugd een kus, en haar een stoel gaf.

„Ja, SUZEBET," antwoordde mevrouw LUZAC, die door het noemen van haar doopnaam terstond op haar gemak was gezet. „Mijn man is een dag of wat te Cleef geweest, en nu hadden we afgesproken, dat ik hem tot hier tegemoet zou reizen, dan hopen we nog eens van de schoone omstreken van Utrecht te genieten. Vooral een tochtje op den Vechtstroom moet aller-attrayantst zijn,"

„Meer dan dat," verzekerde jufvrouw DE LANGE. „Je kunt u geen denkbeeld maken van al 't schoons, dat men daar ziet. Maar hoe gaat het u? We hebben elkander al in zoo lang niet gezien, dat ik u niet zou herkend hebben, had JANUS me uw naam niet genoemd."

„Mij goed," antwoordde mevrouw LUZAC, „en, naar 't uitwen-

dige te oordeelen, schijnt het u ook naar den vleesche te gaan; je woont hier tenminste charmant."

„Inderdaad, de woning is zeer goed en onze tuin biedt ons in de zomermaanden bloemen genoeg, en daarenboven heerlijke groenten; terwijl onze boomen voor winterappelen en peren zorgen."

„Naar ik vernam, woont een zekere mijnheer TERHORST bij u in. Dat is toch niet uw neef LUUD — heette hij zoo niet? — met wien we als meisjes, zoo dikwijls pleizier hebben gehad."

„Dezelfde; hij is dertig jaren in de O o s t geweest, en sedert een paar jaren in 't moederland teruggekomen. Eigenlijk is *hij* de bewoner van 't huis en wonen wij bij hem in."

„Is hij thuis, SUZEBET?" hernam Mevrouw LUZAC. „Laat hem dan eens vragen, of ik hem geen belet doe, of dat hij eens hier wil komen. Ik zou hem zoo gaarne eens zien."

„'t Spijt me, MARIANNE, dat ik op 't oogenblik uw wensch niet kan bevredigen, om de eenvoudige reden, dat LUUD uit is en wel niet spoedig thuis zal komen, daar hij bij de exercitie van 't vrijcorps is, waar hij den rang van luitenant bekleedt."

„Zoo," zeide mevrouw LUZAC, droogweg, en zeker zou zij er meer bijgevoegd hebben, indien jufvrouw DE LANGE, die zeer goed wist, dat LUZAC zich bij de patriotten gehaat had gemaakt door zijn schrijven tegen de vrijcorpsen, en vreesde, dat er onaangename woorden tusschen haar vriendin en CAROLINA mochten gewisseld worden, niet met veel tact het gesprek op een anderen boeg gewend had.

„Zeg eens, waar denk je te logeeren, MARIANNE?" vroeg zij.

„Mijn man heeft mij in 't Maliehuis besteld, en daar heb ik ook mijn intrek genomen."

„Nu, inderdaad geen slechte keus, MARIANNE. 't Is niet alleen een goed logement, maar men is er zoo geheel en al buiten."

„Dat vond LUZAC ook, en daar ons beider verblijf te U t r e c h t een uitstapje moet zijn, zoo geloof ik, dat hij een goede keus

gedaan heeft. Maar zoo pratende, heb ik eigenlijk nog niets gehoord van 't geen er gebeurd is sedert we elkander verlaten hebben. Hoeveel kinderen heb je? Zeker is dat een dochter van u; dat kan men terstond zien."

Na de wederzijdsche mededeeling van elkanders wedervaren in den tijd, dat men elkaar niet gezien had, altoos met de zoo noodige terughouding welke er tusschen twee elkander zoo vreemd geworden vrouwen moest plaats vinden, bemerkte mevrouw LUZAC met schrik, dat haar tijd verstreken was, en zij zich moest haasten naar 't Maliehuis te komen; omdat zij anders haar man wel kon misloopen. Daar zij 't rijtuig terstond bij haar komst had laten vertrekken, bood jufvrouw DE LANGE aan, dat CAROLINE haar zou vergezellen. Zij sloeg dit echter af: daar zij den weg gemakkelijk kon vinden en daarenboven 't Maliehuis dichtbij was.

Toen jufvrouw DE LANGE haar neef bij zijn terugkomst mededeelde, dat een oude kennis naar hem gevraagd had, en hij den naam van LUZAC hoorde, zeide hij:

„'t Spijt me, dat ik niet thuis was. Ik had MARIANNE nog wel eens willen zien. Ik hoop echter, dat zij mij haar man niet komt voorstellen: want ik zou met dezen, die zich zoo ergerlijk over onze vrijcorpsen heeft uitgelaten en dien men zelfs als den schrijver van „REINIER VRIJAARDS Brieven" doodverwt, niet gaarne in aanraking komen; tenminste niet in mijn huis, waar ik in gevaar kon komen de plichten der gastvrijheid te schenden, en dat zou mij spijten, zoowel om mij zelf als om den advokaat, die, zoo ik meen, overigens een respectabel man moet zijn."

En zoo werd het bezoek van de Leidsche advokaatsvrouw al heel spoedig vergeten toen den volgenden dag, omstreeks schemeravond driftig op de huisdeur geklopt werd en de knecht andermaal Mevrouw LUZAC binnen liet, die echter zoo angstig

zoo gejaagd en zoo ontsteld was, dat zij hem zelfs den tijd niet liet, om haar aan te dienen; maar in de uiterste verwarring naar binnen drong. Jufvrouw DE LANGE, CAROLINE en TERHORST, die rustig met elkander hadden zitten praten, vlogen verschrikt van hun stoelen op.

„O, red mij! In Gods naam, bescherm mij!" riep Mevrouw LUZAC; terwijl zij hare handen smeekend omhoog hief.

„Wat is er, Mevrouw?" vroeg Jufvrouw DE LANGE.

„Men wil ons vermoorden!" riep Mevrouw LUZAC uit. „Mijn man hebben ze reeds vermoord."

„Inderdaad!" zeide TERHORST. Maar dat is onmogelijk, mevrouw. Utrecht is geen roovers- of moordenaarshol."

O, spreek mij van Utrecht niet!" riep Mevrouw LUZAC uit. „Hadde God gegeven, dat we nooit hiergekomen waren!"

Met moeite kreeg jufvrouw DE LANGE en CAROLINA de ontstelde vrouw eenigzins tot bedaren.

„Indien ge hulp zoekt tegen uwe vervolgers, mevrouw," had TERHORST gezegd, „en gij rekent u hier volkomen veilig, dan staat ons huis u ten dienste. Niet waar, SUZEBET?"

„Voorzeker. Doch nu ge een weinig bedaard zijt, MARIANNE, verhaal ons nu uw wedervaren?.'

„Toen ik u gisteren verliet, kwam ik nog maar juist bij tijds aan het Maliehuis," begon mevrouw LUZAC: „want nog geen kwartier had ik vertoefd, of LUZAC kwam aan. Hij zou raar opgekeken hebben, als hij mij niet gevonden had. Nadat wij 't middagmaal gebruikt hadden, gevoelde LUZAC, dat hij behoefte had aan zekere pillen, waarvan hij 't recept altijd bij zich draagt, om ze te laten vervaardigen, wanneer hij ze noodig heeft. Hij zond dus zijn knecht naar de stad, om de pillen bij een apotheker, wiens adres de kastelein had opgegeven, te bestellen. Niet lang daarna kwam de knecht van den apotheker de pillen brengen. Hij vroeg mijn man, of hij

ELIAS LUZAC was? Natuurlijk gaf deze op zulk een onbescheiden vraag geen antwoord en zeide slechts tot den onbeschoften kerel, dat hij 't geld voor de pillen wel door zijn knecht zou laten bezorgen."

„Nu, dat was zeer natuurlijk," zeide jufvrouw DE LANGE. „En was de apotheker daarmede niet tevreden?"

„Waarschijnlijk niet. Het duurde ten minste niet lang, of men kwam ons zeggen, dat de knecht van den leverancier der pillen buiten stond en op hoogen toon zijn geld eischte. LUZAC liet den kerel binnenkomen, die tamelijk brutaal was; waarop mijn man hem zeide, dat hij 't geld voor de pillen wel terstond voldaan zou hebben, indien de patroon niet zoo schandelijk hoog gerekend had. Intusschen betaalde hij hem den daalder, welken hij er voor gevraagd had en liet zich voor dat geld kwitantie geven."

„Wie is die apotheker?" vroeg TERHORST. „Die man dient bekend gemaakt te worden."

„Ik weet het niet," antwoordde mevrouw LUZAC. „Maar toen wij dezen namiddag samen een bezoek bij een vriend van mijn man aflegden, die hier als advokaat practiseert, en we in de straat gekomen waren, waar die vriend woont, hoorden we op eens met luider stemme „LUZAC!" roepen. Opziende, bemerkten wij den apothekersknecht van gisteren, die uit een bovenraam liggende, bezig was, om aan de omstanders te vertellen, dat mijn man die beruchte LUZAC uit Leiden was, die tegen de vrijcorpsen geschreven had. Niet zonder eenige bekommering kwamen we bij mijns mans vriend en ambtgenoot aan. Deze stelde ons echter gerust, en zonder eenig kwaad vermoeden keerden we na ons bezoek naar ons logement terug. Dicht bij de Maliepoort echter stond de apothekersknecht ons weer te wachten. Zoodra hij ons zag, snelde hij de Maliebaan in, met dat gevolg, dat, toen wij

aan 't Maliehuis kwamen, we daar een aantal mannen verzameld vonden, die blijkbaar op ons stonden te wachten."

„Maar dat is meer dan erg," zeide TERHORST. „Uw man moge geschreven hebben, wat hij wil; dat is geen reden, waarom men hem hier te Utrecht molest moet aandoen."

„Nu, je zult wel ontsteld geweest zijn, toen je daar dat volk zaagt staan," zeide jufvrouw DE LANGE. „En lieten zij u ongemoeid door?"

„Dat hebben we niet beproefd. Trouwens uit hun gebaren bleek duidelijk, dat dit wel niet het geval zou zijn geweest. Om echter alle onaangenaamheden te vermijden, deden we even alsof we er geen erg in hadden en onze wandeling wilden vervolgen. Daartoe sloegen we een laan terzijde van de Maliebaan in."

„En liet men u toen rustig gaan?" vroeg TERHORST.

„Vier van de personen, die vóór het Maliehuis stonden, gingen dezelfde laan op en wel zoo, dat zij ons moesten ontmoeten. Bij ons gekomen, gaf een van die kerels LUZAC een geweldigen stoot, waardoor deze, begrijpende, dat één tegen vier geen portuur was, over een greppel sprong, die aan den kant der laan was."

„En liet hij u toen alleen staan?" vroeg jufvrouw DE LANGE.

„Wat zou hij doen? Hij bemerkte wel, dat hij, wanneer hij tegenstand bood, er 't leven bij zou inschieten: want niet onduidelijk gaf men dit te verstaan."

„En wat hebt gij toen gedaan, arme MARIANNE?" vroeg jufvrouw DE LANGE.

„Ik was op 't punt van in onmacht te vallen. Wat ik zeide, weet ik niet. Zooveel echter herinner ik mij, dat ik den persoon, die LUZAC zoo'n stomp had gegeven, bad, hem niet verder te vervolgen, terwijl ik tevens verzocht, dat men mij naar 't Maliehuis zou brengen, alwaar ik iets kon gebruiken voor den schrik: want ik was doodelijk ontsteld."

„En voldeed men daaraan?" vroeg TERHORST.

„Ik ben er tenminste heengebracht; maar hoe ik er gekomen ben, weet ik nog niet," hernam mevrouw LUZAC. „Nu wachtte ik in duldeloozen angst op eenige tijding van mijn man; maar die kwam niet. Eindelijk bracht onze knecht mij een briefje, blijkbaar in haast geschreven, en waarin hij mij raadt, niet in het Maliehuis te blijven, maar elders een schuilplaats te zoeken. En zoo ben ik hier gekomen, en hoop, dat gij mij voor dezen nacht wel zult willen herbergen. Ik kan hier best op een stoel logeeren; als ik slechts onder dak en veilig ben."

„Lieve mevrouw," antwoordde TERHORST. „Ofschoon onze politieke denkwijs zeer verschilt, en uw man heeft geschreven tegen een inrichting, welke ik met hart en ziel ben toegedaan, is dat volstrekt geen reden, waarom we niet zouden handelen, zooals 't menschen, als 't Christenen betaamt. Ons huis staat voor u open, en gij zult u van nacht wel van onze logeerkamer willen bedienen; ten minste als mijn veelgeachte nicht er ook zoo over denkt: want, weet gij, ik heb daar niet over te beschikken."

„Ik dank u, LUUD," zeide jufvrouw DE LANGE. „MARIANNE zal mij hartelijk welkom zijn. En wat uw veiligheid aangaat, lieve," hernam zij tot deze. „In 't huis van mijnheer TERHORST zijt ge als op een kasteel. Maar hebt ge niets meer van uw man vernomen?"

„De knecht had geen tijd, om mij veel mee te deelen. Zooveel echter weet ik, dat hij, toen hij 't briefje afzond, in 't logement de „Place Royale" was."

„Dan ga ik zelf stadwaarts, en zal u tijding van hem brengen," zeide TERHORST.

„O, als gij dat doen wildet, mijnheer, hoezeer zoudt gij dan uw goedheid de kroon opzetten."

„Waarom niet, mevrouw," antwoordde TERHORST. „Het doet mij leed genoeg, dat eenige gemeene kerels onze partij zoo te schande maken. Daarenboven, in 't ongeluk kent men geen partijleus."

TERHORST ging, en kwam weldra met de volgende tijding terug, welke hij uit 't logement „de Place Royale" had opgedaan. Door een klein laantje, hetwelk hem op den stadssingel bracht, was LUZAC zijn vervolgers ontkomen. Hij ging nu de stad binnen en begaf zich naar „de Place Royale." Hier gekomen, zond hij een koets naar 't Maliehuis, om zijn vrouw te halen en wachtte haar komst in een der zijkamers af. Reeds had hij daar bijna een uur vertoefd, toen vier mannen, die hem al in de Maliebaan waren aangevallen, vergezeld van een vijfden, de kamer kwamen binnenstormen en de deur van 't vertrek op 't nachtslot deden. Het duurde niet lang, of de oplettendheid der lieden uit het logement werd getrokken door 't jammergeschreeuw, hetwelk uit de kamer klonk. De knechts van 't logement hadden nu de deur met geweld opengebroken en den advokaat uit de handen der kerels verlost, die hem misschien vermoord zouden hebben, was men hem niet te hulp geschoten. LUZAC was deerlijk gehavend en mishandeld. Men bracht hem in 't geheim naar een der bovenvertrekken, waar zijn knecht zich spoedig bij hem voegde met de tijding, dat men de koets den toegang tot het Maliehuis had belet. Hierop had hij hem naar zijn vrouw gezonden, en wat er met deze gebeurd was, weten wij. Mevrouw LUZAC dankte den edelmoedigen TERHORST hartelijk en was ten minste nu minder ongerust over 't lot van haar man. Den volgenden morgen reeds vroegtijdig keerde zij naar Leiden terug, werwaarts ook haar èchtgenoot vertrok.

Eenige dagen later had er in dat zelfde Utrecht een dergelijk ergerlijk voorval plaats. Dominé PETRUS HOFSTEDE, de

honoraire professor, met wien we reeds in Rotterdam kennis hebben gemaakt, was den laatsten Augustus in Utrecht gekomen, om van daar den volgenden dag naar Harderwijk te vertrekken. Met een neef, die proponent was, deed hij een wandeling door het Sterrebosch, met het doel om de wapenoefeningen van het Utrechtsche vrijcorps te zien. Een der talrijke toeschouwers, die HOFSTEDE kende, sprak hem aan.

„Zoo, zwartrok," zeide hij, „kom je eens kijken naar de exercitiën van een dier vrijcorpsen, waartegen je zoo gevulmineerd hebt? Je moest me nu eens rekenschap geven van de schimpende woorden, welke je hebt gebruikt."

„Met wien heb je 't daar aan den stok, ELBERS?" vroeg een ander.

„Wel, ik vroeg aan dominé HOFSTEDE, hoe hij het durft wagen, zich in de tegenwoordigheid van ons braaf vrijcorps te vertoonen, hetwelk hij zoo gescholden heeft."

„Is dat dominé HOFSTEDE van Rotterdam?" vroeg de andere.

„Wie anders?" hernam ELBERS. „'t Is schande en zonde, dat de kerel zich hier zoo vrij durft vertoonen"

„Dat is het," zeide de andere. „En we zullen hem dat wel voor goed afleeren." Dit zeggende, gaf hij den dominé een paar geduchte oorvegen. Deze verschrikt door dien onverwachten aanval, zet het op een loopen, maar wordt vervolgd en zoodanig gehavend en geplukt, dat zijn kleederen ontoonbaar zijn. Gelukkig ziet hij een schuur van een pannebakkerij openstaan, waar hij een schuilplaats zoekt. Maar ook hier is hij niet lang veilig: hij moet ook dat toevluchtsoord verlaten. Daar krijgt hij een onderschout met een gerechtsdienaar in 't oog. Hij smeekt hun, hem bijstand te verleenen; doch zij durven 't niet doen, daar men hen met slagen dreigt, indien ze een vinger te zijner hulp wagen uittesteken. Eindelijk ge-

lukt het hem, zijn logement „de Engel" buiten de Tolsteegpoort te bereiken. Maar hij vindt de deur zoozeer met volk bezet, dat hij geen kans ziet, om er in te komen. In doodsangst en steeds voortgedrongen, gestooten en geschopt, komt hij voor 't huis van den grutter VAN DER SCHILDEN. Deze, 's mans angst ziende en 't gevaar bevroedende waaraan hij is blootgesteld, wenkt hem in zijn huis en sluit zijn deur. „Ik zal u mijn achterdeur uitlaten," zegt hij tot den ongelukkigen predikant.

„O, doe dat om Gods wil, opdat ik uit de handen van dat gepeupel gerake!" roept HOFSTEDE uit.

VAN DER SCHILDEN doet het, en de dominé zet zijn vlucht voort. Maar 't volk wetende, dat de grutter een achteruit heeft, komt eenige oogenblikken later daar aan en maakt zich gereed, om het huis te plunderen.

„Doet maar geen moeite!" roept een hunner. „De kerel is 't al ontsnapt. Daar loopt hij!" Terstond verlaat men 't huis, en de menschenjacht begint op nieuw. De ongelukkige man zou 't zeker met het leven bekocht hebben, had hij geen toevlucht gevonden in 't logement „Jeremie" waar de heer BRONKHORST, de zoon van het lid der vroedschap, benevens DE PERPONCHER, FALK, DAVENIS en VAN VLOTEN zich bevonden. Deze heeren namen hem terstond in hun bescherming, brachten de menigte door hun krachtige taal tot bedaren, ontboden op zijn verzoek den Schout OSKAMP met eenige dienaars en brachten hem, door deze vergezeld, naar 't Stadhuis. Des nachts om 2 uren vervolgde de predikant zijn reis naar Harderwijk, waar hij gelukkig aankwam en terstond mocht beginnen met zich in de kleeren te steken, daar zijn rok zoozeer gehavend was, dat men de lappen daarvan in 't openbaar te koop veilde.

ZESDE HOOFDSTUK.

KAAT MOSSEL'S TOCHT NAAR 'S GRAVENHAGE EN ZIJN GEVOLGEN.

Onder al de kapiteins van de burgerwacht te Rotterdam was er geen, die bij de Prinsgezinden meer in haat stond, dan de Heer JAN JACOB ELZEVIER, kapitein van de compagnie N°. 9, een der hevigste Patriotten. En die haat bepaalde zich niet alleen tot den kapitein, maar strekte zich tot de compagnie zelf uit. Deze was niet weinig toegenomen, toen ELZEVIER zijn compagnie in fraaie uniformen gekleed en met bajonetten gewapend had; een nieuwigheid, waarover men zich zeer boos maakte, vooral daar de compagnie, in weerwil van 't verbod der Regeering, met die bajonnetten op straat rondliep. Daarbij kwam nog, dat hij een tamboer had afgezet, omdat deze 't Wilhelmus had geslagen. Inderdaad, redenen genoeg voor de oranjepartij, om den naam van ELZEVIER in hare gedachte met een zwarte kool te teekenen. Dit bleek dan ook ten duidelijkste in de maand April 1784, toen er weer groote opschuddingen in Rotterdam plaats vonden.

De achtste Maart, die, daar het een schrikkeljaar was, nu op Maandag viel, was vrij wat rustiger afgeloopen, dan men wel

verwacht had. Wel waren er in de achterbuurten weer eerebogen opgericht en had men zich rijkelijk met oranje versierd, wel had men den ganschen nacht ter eere van Oranje braaf brandewijn gedronken en liedjes gezongen, maar aan baldadigheden had niemand zich schuldig gemaakt. Minder kalm echter was het op de beurs toegegaan, waar een werver met een grooten oranjestrik op den hoed was gekomen, welken hij sommigen bekenden Patriotten onder den neus duwde met de vraag of zoo'n strik niet mooi stond? 't Gevolg daarvan was, dat hij er vrij onzacht afgedrongen werd. Tengevolge daarvan was er een groote hoop gemeen volk, overvloedig met oranjestrikken getooid, derwaarts getrokken, om hierover wraak te nemen, doch kwam te laat; daar de meeste kooplieden reeds weg waren. Toen er nu den volgenden dag een menigte oranjedragers op de beurs verschenen en vroegen, of men 't hart had, ook hen er af te kloppen, vroeg men aan de regeering om bijstand, en deze zond een onderschout met eenige dienaars, waardoor nu alles hier wel zonder eenige stoornis afliep, doch hetgeen niet belette, dat het grauw dien zelfden avond bij eenige kooplieden de glazen insloeg, hetwelk gelukkig gestaakt werd door de tusschenkomst van een compagnie schutters, die in de wapens was gekomen.

Sedert dien avond echter bleef de spanning voortduren. Vooral, wanneer kapitein Elzevier met zijn manschappen optrok, had men de poppen aan het dansen. Niet alleen beleedigde men hem met woorden en paste het reeds van ouds bekende liedje op de Witt met variant op hem en de zijnen toe:

„De Prins boven, Elzevier en het vrijkorps onder,
Die het anders meent, dien sla de donder,"

maar 't was geen ongewone zaak, dat men hem en zijn manschappen met steenen of vuil smeet.

Eens zelfs maakte het opdringende volk het den luitenant der compagnie, Leonard van Swijndrecht, zoo lastig, dat deze halt moest doen houden en met scherp doen laden, waardoor 't hem dan ook gelukte, schrik onder de menigte te brengen en zich de noodige ruimte te verwerven, om zich voort te bewegen. Een waarschuwing, twee dagen later door de Wethouderschap afgekondigd, waarbij zij, die de ter wachttrekkende burgers met woorden of daden beleedigden, volgens 's Lands wetten, aan den lijve zouden worden gestraft, goot olie in 't vuur en vermeerderde slechts de spanning.

Dit liep zoo tot Zaterdag, den derden April. Reeds eenige dagen te voren had men hier en daar briefjes aangeplakt, die de zwaarste bedreigingen tegen Elzevier en zijn compagnie bevatten, maar nog had men daaraan geen gevolg gegeven. 't Was dan op den avond van genoemden Zaterdag, dat de beurt aan de compagnie No. 9 was om op te trekken. Op 't gewone uur der samenkomst was de toevloed op de loopplaats grooter dan naar gewoonte, en aan hun onrustbarende beweging was 't maar al te goed te zien, dat er wat broeide. Daar verschenen acht-en-veertig adelborsten, die zich met de onderofficieren der compagnie hadden verbonden tot handhaving van de rust der stad. Nog hield de menigte zich stil. Zelfs toen luitenant van Swijndrecht, die het bevel had, met de compagnie op de loopplaats kwam, bleef het nog rustig. Daar bij evenwel zag, dat er iets kwaads broeide, zond hij terstond de noodige patrouilles naar de poorten, om te zorgen, dat deze op den gewonen tijd zouden worden gesloten.

„Naar de hoofdwacht!" kommandeert van Swijndrecht, en de adelborsten scharen zich bij de schutters, om aan dit bevel te voldoen. Maar daar begint het volk, onder 't roepen van „Hoezee!" en „Oranjeboven!" de gewapende macht zoodanig op te dringen, dat zij niet alleen in de onmogelijkheid is

zich te bewegen, maar er alle kans is, dat zij uit elkander gedrongen zal worden.

„Lieve burgers," zegt nu VAN SWIJNDRECHT. „Wat moet toch dat alles beteekenen? Zijn we hier niet op last der regeering, om de rust onzer goede stad te handhaven, en waarom tracht gij ons dit te beletten? Denkt toch aan de publicatie van heeren Wethouderen, en noodzaakt mij niet, om krachtdadige middelen te gebruiken."

„Oranjeboven! Weg met de Elzeviers! Weg met al de vijanden van den Prins!" was 't eenige antwoord op die gematigde toespraak en dat antwoord werd vergezeld met het werpen van vuil op de schutters.

Tot driemalen herhaalde de luitenant zijn verzoek en zijn waarschuwing, maar te vergeefs. Daar dringt een der belhamels door de menigte heen, plaatst zich vlak voor den luitenant en dreigt hem met de vuist, zeggende:

„Wat wou je me doen, leelijkert? Wou je me soms aan je bajonet rijgen? Heb daar het hart eens toe."

„Arresteert dien man!" gebood de luitenant aan de dienders, die zich met den Hoofdschout, volgens afspraak, daar ter plaatse bevonden. Dit geschiedde. Ondanks zijn tegenworstelen werd de kerel gevangen genomen en midden in de pelotons bewaard. Nu drong 't volk nog meer op hen aan, om den gevangene met geweld te bevrijden.

„Velt de geweren!" riep nu de luitenant, en dit had ten minste de uitwerking, dat de kerel niet bevrijd werd.

Thans gaf VAN SWIJNDRECHT andermaal bevel, om op te rukken. Daar er echter een tallooze menigte volks op de Nieuwe markt en bij de vleeschhal geschaard was, besloot hij, om burgerbloed te sparen, een omweg te nemen. Maar nauwelijks was men in de Baanstraat gekomen, of daar loste men uit de steeds van achteren opdringende menigte eenige geweren,

wierp een hagelbui van steenen op de schutters en zwaaide met messen, om daarmee den aanval voort te zetten. Nu beval de luitenant het achterste peloton, hetwelk den meesten aandrang te verduren had, halt te houden en vuur te geven. Gelukkig begrepen de schutters, dat het schieten meer moest dienen om schrik aan te jagen, dan om dooden of gekwetsten te maken; waarom zij hun geweren zoo hoog hielden, dat de kogels boven de hoofden van 't volk vlogen.

„Ze schieten maar met los kruit!" riep een der belhamels, die terstond gevangen werd genomen.

't Scheen toch, dat het schieten in zooverre zijn doel bereikt had, dat de menigte een weinig ruimte maakte, zoodat de luitenant weder voort kon komen. Deze had inmiddels iemand naar 't stadhuis gezonden, om de kleine alarmklok te kleppen, waardoor de andere compagniën werden opgeroepen, zich op hun loopplaatsen te verzamelen. Zoo kwam men, na veel sukkelen, aan 't stadhuis, waar de beide gevangenen werden overgeleverd en de luitenant zich terstond in de kamer van heeren burgemeesteren begaf, om verslag te doen van 't voorgevallene.

Nog heeft hij zijn bericht niet volkomen voleindigd, toen men hem komt zeggen, dat het voor de schutters daarbuiten niet meer om uit te houden is, zóó werpt men hen aanhoudend met steenen. Terstond begeeft hij zich naar buiten, en tracht andermaal het volk met woorden tot rust te brengen; maar 't eenige antwoord daarop is een nieuwe hagelbui van steenen. Wederom geeft VAN SWIJNDRECHT bevel tot schieten, en maakt dit al eenige ruimte aan deze zijde, aan den anderen kant wordt de aandrang des te grooter. Daar komt de tiende compagnie aanrukken. Deze bezet nu het stadhuis; terwijl de manschap van den heer VAN SWIJNDRECHT de hoofdwacht betrekt. Op bevel van burgemeesteren wordt de groote

alarmklok geluid, ten teeken, dat al de twaalf compagniën in de wapens moeten komen. Dit heeft de gewenschte uitwerking. Om vier ure in den nacht is alles stil.

Tengevolge van dit een en ander, hetwelk voortdurend van kleinere botsingen gevolgd werd, verzocht de partij van ELZEVIER aan de Staten, dat zij een commissie van onderzoek zouden benoemen, en de stad van krijgsvolk voorzien. Ter inwilliging van dit verzoek en in de hoop een oranje-samenzwering te zullen ontdekken, benoemden deze nu werkelijk een zoodanige commissie, bestaande uit stedelijke regenten, een Pensionnaris van Amsterdam en twee Raadsheeren uit de Hoven van justitie, die met de schepenen van Rotterdam over de zaak zouden zitten.

Ofschoon er nu honderden ten crimineele vervolgd werden, kon men niemand iets meer bewijzen, dan dat hij een scheef gezicht tegen eenig lid van de vrijcorpsen getrokken of beleedigende woorden tegen hem geuit had. Van een samenzwering was geen spoor te vinden en 't eenige, wat die commissie verrichtte, was zich bezig te houden met de dagelijks voorvallende vechtpartijen, pretjes, oranjeliedjes en dergelijke. Eindelijk, daar meende zij op 't spoor te zijn van de samenzwering. Doch daar in deze zaak ons bekende personen betrokken zijn, willen wij haar meer omstandig behandelen.

„Zoo, KAAT, ben jij daar?" zeide op zekeren dag in 't begin van Juni 1784 jufvrouw HUISMAN, wonende te Rotterdam op de Delftsche vaart, tot onze mosselvrouw, die haar een bezoek kwam brengen. In hoeverre onze KAAT bij de onlusten in April de hand gehad had, kan ik u niet mededeelen, dewijl haar naam daarbij niet genoemd is. In den geest der rustelooze vrouw echter, die daarenboven zulk een heftige Prinsgezinde was, twijfelen wij geenszins, of zij zal ook wel op de been geweest

zijn en braaf mee gedaan hebben; haar beruchtheid is ten minste niet weinig toegenomen, gelijk we uit het navolgende kunnen opmaken. „Zoo, KAAT, ben jij daar?" was dan de toespraak van jufvrouw HUISMAN tot CATHARINA MULDERS. „Je komt alsof je geroepen waart. Er is een heer, die je wenscht te spreken."

„Een heer om mij te spreken?" zei KAAT verwonderd. „Trouwens, daar zijn zooveel heeren, die KAAT graag spreken. En wat is dat voor een soort van heer?"

„'t Is sinjeur IGNATIUS JANSZEN, luitenant ter zee, die mijn bovenkamer in huur heeft. Die heeft me al zoo lang gezegd, dat ik hem eens roepen moest, als jij hier kwaamt,"

„Nou, roep hem dan maar, jufvrouw," hernam KAAT. „Dan zullen we eens hooren, wat die met mij uitstaande heeft."

„Je treft het, dat hij juist thuis is," hernam jufvrouw HUISMAN, terwijl zij de kamer uitging, om haar commensaal te roepen.

„Dat zal nog te bezien staan, of ik het tref," zei KAAT in zich zelf. „'t Zal me toch benieuwen, wat zoon'n zeerob met mij te verhanselen heeft. Misschien wil hij een negotie in mosselen beginnen."

En om haar eigen aardigheid lachende, bekeek onze mosselvrouw zich in den spiegel, om te zien, of haar toilet wel in orde was om een heer te ontvangen. Ze was juist gereed met haar inspectie, die nog al naar haar zin scheen te zijn uitgevallen, toen de jufvrouw met den zeeofficier binnentrad.

„Zoo, KAAT MOSSEL," zeide deze. „Het doet mij pleizier, dat ik je eens te spreken krijg."

„Als je dat had gewild, sinjeur," antwoordde KAAT MOSSEL, „dan hadt je daarmee niet zoolang behoeven te wachten. Van jufvrouw HUISMAN hadt je mijn adres kunnen vernemen, en als je bij me gekomen waart, zou ik je even goed te woord

hebben gestaan als nu: want KAAT MOSSEL is te spreken als een kind."

„Dat zou ik ook wel gedaan hebben, als ik niet gevreesd had, dat het opzien zou hebben gebaard, indien ik bij je in huis was gekomen."

„Wat een pretentie, sinjeur? Denk je dan, dat er nooit heeren bij KAAT MOSSEL aan huis komen? Kom, laat naar je kijken, zoo iets kun je een kind wijsmaken, maar mij leg je daarmee niet in de luren."

„Nu, laat ons daarover niet twisten," hernam JANSZEN. „Je bent nu hier, en...."

„Jij bent er ook," viel KAAT hem in de rede. „Dus zijn we er met ons beiden. Zeg nu maar plompverloren op, wat je te zeggen hebt. Of is 't een geheim, waar jufvrouw HUISMAN niet bij mag zijn?"

„Een geheim? O, in 't geheel niet. Ik heb het in mijn hoofd gezet, om je eens met eenige van je vrienden een vroolijken dag te bezorgen,"

„Een vroolijken dag sinjeur? Nu, daar is KAAT altijd van thuis, Wil je ons soms een partijtje geven, ter eere van Zijn Hoogheid?"

„Wel zoo iets, KAAT," hernam JANSZEN. „Maar op een andere manier, dan je meent. Ik zou je zoo graag eens op een Haagsch reisje tracteeren."

„Nou, sinjeur," antwoordde KAAT. „Als je me eens mee wilt nemen naar den Haag, ben ik je man, je vrouw wil ik zeggen; en als je dan nog een plaatsje voor mijn TRUI en haar vrijer overhebt, dan zullen die heel graag meegaan. Hoe meer zieltjes toch, hoe meer vreugd."

„Neen, KAAT, zoo meen ik 't niet," hernam JANSZEN. „Ik wou je geld geven om een janpleizier te huren, en dan kun je meenemen wie je wilt."

„Nou, sinjeur, dat is zoo'n onaardig plan niet," hernam KAAT.

„Maar wat is de reden, die je op dat denkbeeld gebracht heeft? Je zult toch maar zoo niet zonder doel zoo'n hand vol guldens uitgeven, louter om mij plezier te doen."

„Hoor eens, KAAT, ik wil oprecht en zonder omwegen tot je spreken. Ik zou je wel kunnen vertellen, dat ik zooveel achting voor je heb, omdat je zoo'n goede oranjeklant bent. Maar dat zou je toch niet gelooven."

„Tedeksel, neen, sinjeur. Want daartoe ben ik te lang op onzen lieven Heer zijn wijde wereld geweest, om niet te weten, dat zulke groote sinjeurs als jij en je soort een burgermensch geen pleizier doen, als ze er zelf geen belang bij hebben."

„Om je dan de waarheid te zeggen, KAAT. Daar is in den Haag een hooggeplaatst persoon, die je graag eens wilde spreken."

„En waarom komt dat torenhooge mensch niet bij mij te Rotterdam?" vroeg KAAT. „Ik ben toch geen wild beest uit „Blauw-Jan," dat men gaat kijken."

„Juist, omdat je geen wild beest bent, moet je zelf naar den Haag."

„Om me te laten kijken? Bij mijn ziel, iedereen kan me dagelijks op de mosselmarkt aantreffen."

„Maar als die hooggeplaatste persoon nu eens niet op de mosselmarkt kan verschijnen, zonder zich te compromitteeren."

„Zich compromitteeren met op de mosselmarkt te komen! Wel nu nog mooier!" riep KAAT verontwaardigd uit. „Daar zouden heeren burgemeesteren van Rotterdam wel geen been in vinden, als ik 't verlangde...."

„Nu, KAAT, om dan maar ronduit met de zaak voor den dag te komen; doch 't is en blijft een geheim tusschen ons beiden, of liever ons drieën. De hooggeplaatste persoon, die je spreken wil, is niemand anders dan onze welbeminde stadhouder, Prins WILLEM V."

„Moest je daarvoor zoo'n omhaal maken, sinjeur?" hernam KAAT. „Hadt je me dat nu maar in eens gezegd, dan had ik dadelijk geantwoord: welja, sinjeur. Maar hoe zal ik zijn Hoogheid te spreken krijgen?"

„Daar zal *ik* voor zorgen, KAAT. Je moet het op een Zondagje doen, liefst aanstaanden Zondag, en dan zal ik maken, dat je zijn Hoogheid op de parade te spreken krijgt."

„Nou, zoo'n parade wil ik wel eens bekijken, en zijn Hoogheid spreken ook. Maar ik moet eerst zien, dat ik mijn volkje bij elkaar krijg. Ik zal aan KEET SWENK vragen, of ze met me meegaat: want als die niet meewil, zie je, dan komt er niets van, sinjeur."

„Nu, dat is goed. Laat ons dan zóó afspreken. Aanstaanden Zaterdag den negenden kom je met KEET 's namiddags om vier uren in 't logement het „Zwijnshoofd." Daar zal je mij vinden; dan krijg ik je antwoord en spreken we de zaak verder af."

„Aangenomen, sinjeur. En mag ik 't aan KEET SWENK zeggen, waarom we naar d e n H a a g gaan?"

„Als je al of niet gaan van KEET afhangt, ja. Maar vertel 't aan geen mensch anders. Je begrijpt wel, dat het plan dan, vooral in den tegenwoordigen tijd, in duigen zou kunnen vallen."

„Dat begrijp ik, sinjeur. En je moet weten, dat KAAT MOSSEL, al heeft ze, indien 't noodig is, nog zoo'n grooten mond, best achter haar kiezen kan houden, wat een ander niet te weten mag komen."

Hiermede liep dit gesprek ten einde, en KAAT MOSSEL, die wel met het plannetje ingenomen was en reeds een hooge borst zette bij de gedachte, om zoo familiaar met „haar Prinsje" te zullen spreken, nam spoedig afscheid van jufvrouw HUISMAN, om 't plannetje aan CORNELIA SWENK voor te stellen.

Deze vond het zeer goed en was er zoo mee ingenomen, dat zij het aan een harer kennissen, zekere jufvrouw DE LANGE, mededeelde, zonder echter den naam te noemen, wien men spreken moest.

„Lieve KEET," zei jufvrouw DE LANGE. „Wat doe je je in zulke zaken te mengen? Ik zou je raden, om maar stilletjes thuis te blijven. Hoe licht kon je daardoor in onaangenaamheden komen."

„Dat kun je begrijpen, jufvrouw," antwoordde KEET. „Een mensch mag waarlijk wel eens een verzetje hebben, vooral in dezen bedroefden tijd, nu je geen oranjeliedje durft zingen, of je wordt voor de heeren van dat nieuwe gerecht geroepen. En al doen ze ook niks, je hebt er toch maar den schrik van beet."

„O, ik zou er niets tegen hebben, KEET, als 't een gewoon uitstapje naar d e n H a a g was," hernam jufvrouw DE LANGE. „Maar je begrijpt toch wel, dat er aan dat reisje 't een of ander opzet verbonden is, en wat doe je je daarin te mengen?"

„Een boos opzet, jufvrouw?" vroeg KEET. „Hoor, ik wil 't u wel in vertrouwen meedeelen. Een zeker h-o-o-g-g-e-p-l-a-a-t-s-t persoon, wiens naam ik niet mag noemen, wenschte KAAT MOSSEL te zien en te spreken. En nu wil ze niet zonder mij gaan. En om je de waarheid te zeggen, wou ik dien hoogen persoon ook wel eens van aangezicht tot aangezicht zien."

Jufvrouw DE LANGE had bij het woord hooggeplaatst persoon, dat KEET met zooveel nadruk en zoo langzaam had uitgesproken, hare oogen met zulk een dierbaar gezicht toegenepen en met het hoofd geknikt, als wilde zij daarmede te kennen geven, dat zij zeer goed begreep, wie die persoon was.

„Hoor eens, KEET," zei ze. „Ik wil je niet van je fortuin afhouden. Maar kom vóór Zaterdag nog eens met KAAT bij mij aan; dan zal ik je een brief meegeven aan iemand, die je in d e n H a a g van dienst kan zijn."

„Asjeblief, jufvrouw," antwoordde KEET, „en mag ik weten, aan wien dat zijn zal?"

„Welzeker. Aan PIERRE L'AVOINE, een van 's Prinsen huisbedienden, een best man, en die je in den Haag terecht kan helpen."

„Nou, dat zou niet onaardig zijn, jufvrouw. Dan hebben we meteen een plaats, waar we ons ankertje neer kunnen leggen; dat wil zeggen, dan zijn we niet zulke vreemdelingen in Jeruzalem."

„In den Haag, meen je, niet waar?"

„Nu ja, jufvrouw. Dat is maar zoo bij manier van spreken," hernam KEET. En na nog wat over onverschillige zaken gepraat te hebben, nam zij afscheid van jufvrouw DE LANGE.

Misschien hebben mijn lezeressen en lezers zich verbeeld, dat die jufvrouw DE LANGE familie van onze Utrechtsche vrienden was, en 't is wel mogelijk ook. Maar dan was zij toch al een heel verre achternicht; want zelfs op den huize Zomerlust was er niets van dergelijke parentage bekend.

Dien Zaterdagmiddag traden KAAT MOSSEL en KEET SWENK 't „Zwijnshoofd" te Rotterdam binnen.

„Zeg eens, vriendschap," zeide KAAT tot den knecht. „Is hier ook een sinjeur JANSZEN, officier bij de Marine?"

„Ik weet niet, KAAT, of hier een sinjeur JANS is," antwoordde de knecht, „maar wel, dat er een heer is gekomen, die een aparte kamer gevraagd heeft. Als ge dien moet spreken, klop dan maar aan de tweede deur links,"

„Dank je wel, vriendschap," zeide KAAT, terwijl ze met KEET den gang instevende. „We zullen 't maar eens probeeren, en is het de verkeerde, dan vragen we maar excuus."

„Binnen!" riep luitenant JANSZEN; want deze was inderdaad de heer, die de kamer had gevraagd.

„Zoo, KAAT, je past op je tijd," hervatte hij, toen de mos-

selvrouw en haar gezellin binnenkwamen. „En is dat nu je buurvrouw KEET ZWAAN?"

„KEET SWENK, sinjeur" verbeterde KAAT; „maar 't is ook geen wonder, dat je haar naam zoo zeer verbastert: want 't is een potsierlijke naam, vindt ge niet?"

„Wat zal ik er van zeggen, KAAT. Daar zijn zoowel rare namen als rare menschen, en die moeten er natuurlijk wel zijn. Maar laat ons terstond aan onze zaken beginnen. Heb je eens over mijn voorstel nagedacht?"

„In zooverre, sinjeur, dat ik het aanneem," gaf KAAT ten antwoord. „KEET gaat met mij mee, vervolgens mijn dochter TRUI met haar vrijer, STEVEN KLOEK, dan KEET heur broer, SWENK, KLAASJE VERRIJN...."

„Al genoeg. 't Is mij hetzelfde wie er meegaan, mits 't maar oranjeklanten van 't echte water zijn."

„Nou, daar kun je op rekenen, sinjeur. Je begrijpt toch wel, dat KAAT MOSSEL geen andere zal meenemen dan geijkte lui."

„Ja, dat begrijp ik best; maar omdat ik je van VERRIJN hoorde spreken..."

„O, dat 's een andere VERRIJN, een verre neef van KLAASJE heur vader. Dat 's een Patriot, een haan met een dubbele kam. Maar KLAASJE en heur vader zijn volbloed Prinsmannen."

„Hier heb je negen gulden voor de wagenvracht," zei JANSSEN, terwijl hij haar twee zeeuwen, twee achtentwintigen en een gulden toetelde. „Nu rij je morgen tijdig naar den Haag, zoodat je zorgt om half twaalf op de parade te zijn. Ik denk met een ander rijtuig te gaan, en zal dan zorgen, dat ik ook bijtijds op de parade ben. Mocht ik echter niet komen, dan zal je daar een heer vinden, die tweede chirurgijn op 's Lands oorlogschip „Prins Frederik" is, en deze zal je den heer wijzen, die je wenscht te zien. Heb je nu alles goed begrepen?"

„Volkomen, sinjeur, en ik bedank je reeds voorloopig voor 't aangename dagje, dat je ons aanbiedt."

„Daarvoor behoef je me niet te danken, KAAT. Integendeel, ik ben je verplicht voor de goedheid, welke je hebt, om aan mijn verzoek, of liever aan den wensch van Zijne Hoogheid te voldoen. En nu, niet verlegen zijn, als de Prins je aanspreekt. Jelui slag van menschen kunt soms zoo beteuterd staan, als die groote hanzen je in de oogen zien."

„KAAT MOSSEL is er de vrouw niet naar, om verlegen te zijn Daarenboven, ik heb immers KEET SWENK bij me en die is evenmin op haar mondje gevallen als ik."

„Nu, KAAT, ik wensch je goed succes," zei JANSZEN, en hiermede vertrokken de vrouwen.

Den volgenden morgen klokke tien uur hield er een janpleizier voor 't huis van 's Prinsen lakei, PIERRE L'AVOINE, stil. Al de inzittenden waren in hun zondagsgewaad gekleed en hadden groote oranje kokardes op hoeden en mutsen, en dan nog een kolossalen strik op de borst. Toen de koetsier had aangeklopt, werd er opengedaan door een knap, aardig dienstmeisje. Dit trad op het rijtuig toe.

„Sinjeur L'AVOINE is niet thuis," zeide zij tot KAAT MOSSEL, die haar hoofd uit het portier stak.

„Dat 's niks," antwoordde deze. „Als je jufvrouw thuis is, zeg haar dan, dat ik een brief heb van jufvrouw DE LANGE uit Rotterdam, welken brief ik haar zelf moet overhandigen."

Een oogenblik later kwam het dienstmeisje terug.

„De jufvrouw vraagt, of ge maar wilt uitstappen. Ge zult haar zeer welkom zijn."

„Maar ik heb zoo'n groot gezelschap bij me," zei KAAT.

„Dat is niets. De jufvrouw heeft gezegd, dat het geheele gezelschap maar moest binnenkomen."

„Je wacht ons hier, voerman," zeide KAAT tegen dezen. „We zullen zoolang niet binnenblijven. Geef intusschen je paarden te vreten; want we moeten om half twaalf op de parade zijn."

Terwijl nu de voerman een zak met gras onder zijn zitplaats vandaan haalde en de paarden van hun hoofdstellen ontdeed, ging ons gezelschap naar binnen.

„Je zult toch wel een kommetje koffie blijven drinken," zei jufvrouw L'AVOINE, nadat zij den gasten verzocht had, plaats te nemen, „en mij even veroorloven, dezen brief te lezen."

„Volgaarne," antwoordde KAAT. „En UEd. moet wel de complimenten hebben van jufvrouw DE LANGE."

„Is ze wel?" vroeg de jufvrouw.

„Springlevend als een visch," antwoordde KAAT.

De brief, welken jufvrouw DE LANGE las, bevatte behalve wat men gewoonlijk in deze brieven schrijft, deze woorden:

„Ik heb KAATJE wel gerecommandeerd, sich rustig te gedragen, alsoo se anders noch al roesig is, ende haar wel op 't hart gedruckt, dat se bedaart sijn soude, daar ick er niet voor was, dat se naar den Haaghe gaan soude, alsoo se daar niets te maaken en hadde. Hier neffens sende ick UEd. in mijn brief een gedruckt grafschrift op den Heere VAN DE CAPELLEN [1]), met versoeck hetselve te laten leesen aan den Heere EULER, den welcken ik hoope dat gelegenheijdt sal hebben, om KAAT MOSSEL te sien.'

Na ongeveer een uur bij jufvrouw L'AVOINE vertoefd en haar uitnoodiging om te komen dineeren aangenomen te hebben, stapte ons gezelschap weer in 't rijtuig en reed naar de Maliebaan, waar de parade op 't daar langsloopende veld werd gehouden. Hier hielden zij stil en kwam er spoedig een ka-

[1]) Schimpschrift op den heethoofdigen Patriot, Jonker JAN DIRK VAN DE CAPELLEN tot de POLL, den 6den Juni gestorven, gedrukt en uitgegeven te Rotterdam.

pitein van de gardes-dragonders en daarna een officier van de Hollandsche gardes aan hun rijtuig, met welke beide zij een kort gesprek hielden. Waarschijnlijk berichtte deze hun dat, de Prins van daag niet op de parade zou komen, maar dat zijne Hoogheid hen bij „'t Huis ten Bosch" verwachtte. Op hun uitnoodiging stapten zij echter uit het rijtuig, gingen recht voor 't front van de optrekkende troepen staan en bleven tot den afloop der parade.

Toen nu 't krijgsvolk was afgetrokken, ging ons gezelschap weer in 't rijtuig en reed naar „'t Huis ten Bosch". Hier lieten zij stilhouden op de plaats, waar de tenten stonden en stapten weer uit. Nog niet lang hadden zij daar gestaan, toen de prins met een gevolg van twee heeren aankwam. Hij trad op 't met oranje versierde gezelschap toe, dat hem eerbiedig groette.

„Zijt gij niet van Rotterdam en met een wagen op de parade geweest?" vroeg hij.

„Ja, mijnheer," antwoordde Kaat Mossel, „Maar we hadden het geluk niet, Zijne Hoogheid te zien."

„Welnu, ziehier hem dan in eigen persoon," hernam de prins. „En wie uwer is nu de bekende Kaat Mossel?"

„Die ben ik, Uwe Hoogheid," antwoordde Kaat. „En hoe maken Mevrouw de princes en de Hoogheidjes het?"

„Perfect, Kaat," hernam de prins. „En als je straks daar op 't plein wilt vertoeven, zul je ze zien."

„Heel graag, Uwe Hoogheid. Ik denk, dat de jonge Hoogheidjes wel zullen gegroeid zijn, sedert ik ze verleden jaar te Rotterdam heb gezien."

„Dat denk ik ook. Nu, Kaat, van harte gezondheid!"

En hiermede ging de prins naar zijn paleis, en de trappen der Oranjezaal op. Terwijl nu de mannen van 't gezelschap in een der tenten waren gegaan, om een glas bier te drinken, wandelden de vrouwen op het plein voor „'t Huis ten Bosch" en

Bladz. 118

groetten de lakkeien en de hellebaardiers, welke daar stonden, heel vriendelijk.

„Daar halen ze 't gazen valgordijn op," zei KLAASJE VERRIJN.

„Inderdaad, dat is Hare Hoogheid, de Princes van Oranje," zeide KAAT MOSSEL. „En kijk, daar aan 't andere raam komen de beide prinsjes."

Nu was er aan 't nijgen van de Rotterdamsche vrouwen schier geen einde.

„Wel, KAAT, vindt je niet, dat de jonge prinsen braaf gegroeid zijn?" vroeg hun de gouverneur, die bij hen was en 't raam voor 't welk hij stond, had doen openschuiven.

„Nou mijnheer," antwoordde KAAT. „Dat zou ik meenen. De beide jonge Hoogheidjes zijn braaf gewassen, sedert ik ze verleden jaar in Rotterdam gezien heb."

Nadat de mannen zich weder bij het gezelschap gevoegd hadden, reed men naar L'AVOINE, waar men 't middagmaal gebruikte. Na het eten liet men zich naar Scheveningen brengen, waar men in de herberg „'t Jagertje" een kopje thee dronk, en keerde tegen den avond naar Rotterdam terug.

Jufvrouw DE LANGE had wel gelijk gehad, toen zij 't reisje naar den Haag had afgeraden: want, hoe weinig dat geheele bezoek aan den Prins een staatkundige kleur had, hoe weinig 't ook in de verte op een samenzwering geleek, 't werd een zaak, die eerst voor schepenen en later voor 't Hof gebracht werd. De Procureur-generaal moest er zich mee bemoeien en KAAT MOSSEL en KLAZINA VERRIJN werden gevangen gezet. Na verscheidene malen op 't Stadhuis verhoord te zijn, bij welke gelegenheid KAAT met trotseerenden blik den omstanders zegevierend toeriep: „Alevel komt KAAT er uit, ten spijt van 't vrijcorps," werden zij beiden naar den Haag vervoerd en op de Gevangenpoort gezet; met geen ander gevolg echter, dan dat men haar moest loslaten, zonder eenige motieven te vin-

den, waarop men haar vonnissen kon. Kort daarop ging de benoemde commissie uiteen, na veel geld gekost te hebben, zonder dat zij zelfs 't genoegen had gesmaakt, iemand te doen geeselen.

Minder goed dan de Rotterdamsche oproermakers kwamen eenige Leidenaars er af. In de academiestad, waar zich ook een vrijcorps had gevormd, hadden ongeregeldheden plaats gehad, waarbij de glazen van de huizen van eenige leden van genoemd vrijcorps waren ingeslagen. Bij gelegenheid, dat zich de ongeregeldheid voor 't huis van brouwer HARTEVELD herhaald had, werden de voornaamste belhamels gevangen genomen. Onder hen was de bakker ADRIAAN TRAGO, als de ergste. Deze werd tot geeseling, gevangenis en verbanning veroordeeld en liet door zijn vrouw, moeder en behuwdmoeder, aan den Stadhouder een rekwest inleveren tot kwijtschelding van straf. De Prins stelde dit stuk in handen van den Hoofdofficier van Leiden, J. H. VAN DER MARCK, om hem te dienen van bericht, tevens met last van tijdelijke opschorting van het vonnis. Men besloot echter te Leiden, zich niet aan 't Prinsen last te moeten storen; den 5den November werden de vonnissen ten uitvoer gelegd. ADRIAAN TRAGO werd gegeeseld, voor vijf jaren gevangen gezet en daarna tien jaren gebannen. Een ander werd eveneens gegeeseld, voor vier jaren gevangen gezet en tot een verbanning van zes jaren verwezen. Aan den geeselpaal stond met groote letters te lezen: „oproermakers." Een aanspreker en een vrouw stonden te pronk en hadden daarenboven een vonnis van vier jaren gevangenis en verbanning van zes en vier jaren. Den hoofdofficier VAN DER MARCK werd om zijn nalatigheid in 't volvoeren van 's Prinsen last, door den generaal van den Hove vervolging aangedaan.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

HOE DE PATRIOTTEN AAN DEN SCHELDNAAM VAN KEEZEN KWAMEN.

Nog vóór de vrede met Engeland gesloten was, werd de Republiek met een nieuwen oorlog bedreigd, en wel van den kant van keizer JOZEPHUS II, die reeds op 't einde van 1783 beweerd had, dat het op de grens van Vlaanderen gelegen dorpje den Doel hem toebehoorde; ten gevolge van welke bewering zijn troepen op Staatschen bodem gekomen waren en de forten aan de Schelde bezet hadden. Toen nu in Mei 1784 gevolmachtigden naar Brussel werden gezonden, eischte de keizer, gebruik makende van de machteloosheid van onzen Staat, de soevereiniteit van de Schelde tot aan Saeftingen, en de vesting Maastricht. Thans besloten de Staten-generaal krijgsvolk naar de grenzen te sturen, en riepen zij de tusschenkomst van Frankrijk in. Nu gaf de keizer te kennen, dat hij van zijn eischen op Maastricht afzag, mits de Schelde werd vrijgesteld en België de rechtstreeksche vaart op Oost en West verkreeg; en, om te toonen, hoe weinig hij de Republiek der Zeven Nederlanden vreesde, verklaarde hij die rivier vrij en elk verzet daartegen als vijandelijkheid. Vruchteloos

was het, dat onze Staten-generaal zich op de tractaten van Munster en Aken beriepen, waarbij het sluiten der Schelde een der hoofdartikelen was geweest. Toen er nu (8 Oct.) een brigantijn onder keizerlijke vlag door ons bij Saeftingen beschoten en genomen was, werd dit gevolgd door 't wederzijds terugontbieden der gezanten en vernam men hier de tijding, dat een leger van 40,000 man op onze grenzen aanrukte.

Gelukkig dat Frankrijk ons ditmaal niet in den steek liet, het gaf den keizer te kennen, dat het geen geweldigen aanval op onze rechten en bezittingen zou gedoogen en zette aan die verklaring kracht bij, door een observatieleger van 60,000 man naar den kant van Vlaanderen en een van 40,000 naar dien van den Elsas te zenden.

Had men nu den hertog VAN BRUNSWIJK nog maar gehad! Doch deze, de gedurige aanvallen, waaraan hij blootstond, moede, en vooral beleedigd door de Resolutie van Holland, waarbij men verklaarde, dat hij een zeer gevaarlijk persoon was, dien men moest removeeren, omdat hij zich op een schandelijke wijs tot minister had opgeworpen en achttien jaren lang door het blind vertrouwen van zijne Hoogheid in dien post had gehandhaafd, had in de maand Augustus zijn ontslag genomen en het land verlaten [1]).

De graaf VAN NASSAU-WEILBURG, 's Prinsen zwager, opgeroepen om zijn dienst hier te lande te komen vervullen, zond zijn ontslag als generaal in. Nu werd, op aanraden van FREDERIK II, een Franschman, de graaf VAN MAILLEBOIS, tot generaal der infanterie benoemd; terwijl men tevens den Rijngraaf VAN SALM, die aan 't hoofd van een eigen vrijcorps stond, in 's lands dienst nam.

1) Hij ging naar Brunswijk, waar hij kort daarna overleed.

En eer wij nu den draad van ons verhaal voortzetten, treden wij nog eens Zomerlust binnen, waar wij iets zullen vernemen, dat wel niet volstrekt tot de historische gebeurtenissen van dien tijd behoort, maar ons tot aangename verpoozing zal strekken te midden van al de onlusten en ongeregeldheden, welke er in alle oorden van ons land plaats vonden.

„Dat is me een ding daar in Leeuwarden geweest," zei TERHORST, toen hij op een der laatste dagen van Januari 1785 met het nieuwspapier in de hand beneden kwam.

„Hoe dat, neef?" vroeg CAROLINA. „Zijn ze weer aan 't oproermaken geweest? Dat schijnt tegenwoordig zoo aan de orde van den dag te zijn."

„Neen, dat niet," antwoordde TERHORST. „De zaak is inderdaad grappig genoeg. Jammer maar, dat er vier dooden bij gevallen zijn; anders was 't een aardigheid, die onbetaalbaar is."

„Lees 't ons eens voor, neef," verzocht CAROLINA.

„Met genoegen," antwoordde TERHORST, en hij zette zich op een stoel bij 't raam en begon te lezen:

„Leeuwarden, den 26sten van Louwmaand. Heden avond zou hier te stede de gewone bedestond gehouden worden, onder andere in de Groote kerk. Te half zes ure reeds was de kerk zoo vol met menschen, dat de toen komenden moeite hadden, om door de menigte heen te dringen. Toen de weeskinderen bij hun komst in de kerk hun plaatsen bezet vonden, noodzaakten zij degenen, welke die ingenomen hadden, om op te staan, hetgeen eenige woordenwisseling en opschudding verwekte."

„Dat was toch hun eigen schuld," zeide CAROLINA. „Wat deden die menschen plaatsen in te nemen, waar anderen recht op hebben."

„Dat gaat meer zoo,” zeide jufvrouw DE LANGE. „Hoe dikwerf toch gebeurt het mij niet, dat ik bij een drukke beurt iemand moet laten opstaan, die mijn plaats in de Domkerk heeft ingenomen.”

„Nu ja, dan hebben ze hoop, dat gij of ik niet komt,” hernam CAROLINA. „Maar wie is dom genoeg, om de plaatsen der weeskinderen te bezetten?”

„De Leeuwarders,” hervatte TERHORST, en vervolgde. „Er werden eenige stoven omgestooten. Daarenboven hoorde men een geluid, alsof iemand met zijn vuist een zwaren slag op een tafel gaf, welk geluid van ’t orgel scheen te komen. Dit bracht een algemeenen schrik te weeg. Iedereen stond van zijn plaats op en snelde naar een der deuren, die door den sterken aandrang van menschen spoedig verstopt werden.”

„Hoe de menschen toch altijd zoo gauw bang worden!” zeide jufvrouw DE LANGE. „Door dien onberaden angst gebeuren er gewoonlijk ongelukken.”

„Dat komt, wijl er altijd menschen zijn, die zich terstond van alles ’t ergste voorstellen,” hernam TERHORST. „Zoo ging ’t ook hier. Luistert maar verder: „Er ontstond nameIijk een gerucht, dat er brand op het orgel ontstaan was, hetwelk echter geen anderen grond had, dan den damp en den stank, ontstaan door de omvergevallen stoven. Sommigen baanden zich nu een weg door de glasramen, anderen hakten de deuren open. Toen verbreidde men ’t gerucht, dat er oproer was, welk gerucht echter even ongerijmd was, als dat van brand op ’t orgel. Een akelig gejammer weerklonk op de straten. Deze riep om zijn vrouw, een ander om zijn kind, een derde om zijn ouden vader of zijn bejaarde moeder.”

„Geen wonder,” zeide CAROLINA. „En dat alles bij avond en in den donker.”

„’t Mooiste komt echter nog aan,” hernam TERHORST, en

hij las: „Honderden raakten ’t een of ander kwijt: want bij zulke gelegenheden zijn er altijd menschen, die er hun voordeel mede doen. Toch wierd er veel gevonden, hetwelk op bevel der Regeering op ’t stadhuis werd gebracht, om door de eigenaars te worden opgeeischt. Ziehier een lijst van de gevonden goederen. Gouden voorwerpen: 4 oorijzers, 11 zonnehoedshaken. Zilveren voorwerpen: 122 gespen met, en 60 zonder schoenen, 1 naairing, 19 oorijzers, 4 zonnehoedshaken, 1 knipbeursje, 1 eaudelareinedoosje, 14 kerkboeken met sloten, 3 mutspriemen, 1 stuk van een gesp. Verder 86 manshoeden, onder welke een met gouden galon, 12 manshandschoenen, 149 vrouwenhoeden, 5 zwarte hoedjes, 26 vrouwenhandschoenen, 4 vrouwenbovenrokken, 29 manteltjes, 29 voorschoten, 6 waaiers, 3 kanten mutsen, 11 strooken van mutsen, 60 nacht- en tipmutsen, 2 regenkleeden, 16 zakdoeken, 74 schoenen met tinnen gespen, 122 schoenen zonder gespen, 134 muilen, 41 stoven, 88 kerkboeken, 13 pruiken, 6 klompen en eene menigte manshoeden. Welnu, vindt gij die lijst niet koddig?”

„Inderdaad,” hernam CAROLINA. „Vooral ’t verlies van die nachtmutsen. Dat waren zeker dames, die naar de kerk gegaan waren om er een dutje te doen.”

„Nu dan die bovenrokken, en die pruiken,” zeide TERHORST. „’t Moet daar op ’t stadhuis te Leeuwarden veel van een uitdragerswinkel hebben.”

„En gij hebt ons gezegd, dat er vier menschen bij omgekomen waren,” zeide jufvrouw DE LANGE.

„Ja. Onder het dringen raakten er velen onder den voet, waardoor sommigen deerlijk gekwetst of gekneusd werden. Vier menschen schoten er ’t leven bij in.”

„Dat is recht treurig,” zeide jufvrouw DE LANGE. „Anders zou de zaak inderdaad een grap kunnen heeten en een goede

les zijn voor iedereen, om bij zulke gelegenheden liever maar wat kalm te blijven en zijn beurt af te wachten."

„Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan, lieve SUZEBET," hernam TERHORST. „Ook hier geldt het spreekwoord: de beste stuurlui staan aan wal. Men moet eerst in 't geval geweest zijn, om te weten, hoe men zich in zulke omstandigheden zou gedragen. De meeste menschen raken bij dergelijke gelegenheden hun tegenwoordigheid van geest kwijt. Denk maar eens aan den brand van Amsterdam's schouwburg, waarbij neef JAN tegenwoordig was. Hadden toen de menschen zich ook wat rustiger gedragen, dan zouden er zooveel slachtoffers niet gevallen zijn."

„O, dat was een geheel ander geval. Als men daar zoo'n vuurpoel voor zijn oogen ziet en 't gevaar met elk oogenblik toeneemt, dan zou ook 't hart van den moedigste wel vertsagen."

We verlaten onze vrienden te Utrecht, om ons naar de hofstad te begeven, en te zien, wat daar voorviel.

't Was Zondag, den 4den September 1785. De gewone parade had plaats. Op de paradeplaats bevonden zich eenige leden der vrijcorpsen uit naburige plaatsen, in hun verschillende uniformen gekleed. Bij 't eindigen der parade werden deze lieden door 't volk uitgejouwd en onder 't schelden voor „weegluis" een scheldnaam, den Patriotten toegevoegd, met vuil geworpen. Een Hagenaar, die dit niet kan velen, trekt zijn degen, en dit veroorzaakt een heel tumult. Intusschen gaan de leden der vrijcorpsen voort en komen eindelijk in de Venestraat, waar zij 't hoekhuis binnentreden en de drossaard VAN HOVE zich met een diender bij hen voegt, die van 't voorgevallene kennis geeft aan den Procureur-generaal en vervolgens aan Heeren Commissarissen, die genoemde leden bij zich ontbieden, om hun beklag in te brengen.

Men bood hun een vrij sterk geleide van politiedienaars aan; doch zij weigerden dit. Evenwel hadden zij verstandiger gedaan het aan te nemen, want nauwelijks waren zij langs den achtertrap van 't Hof op straat gekomen, of zij werden omsingeld door een groote menigte volks, hetwelk hen spoedig weder met vuil wierp.

Met niet weinig moeite kwamen de vrijwilligers aan 't huis van den procureur HARTEVELD, waar de bloemist ALBERTS van de Uilenboomen, in wiens tuin het Haagsche vrijcorps zijn oefeningen hield en de leerlooier VAN RIJSSEN zich bij hen voegden. Toen een der vrijwilligers, de makelaar VOOGT van Schiedam, te kennen gaf, dat hij weg moest, boden deze beiden aan, hem naar de Stadsherberg te vergezellen, waar zijn rijtuig stalde. Maar de volksmenigte groeide zoodanig aan en het werpen met vuil en steenen werd zoo erg, dat de drie genoemde personen zich genoodzaakt zagen, in het huis van den Heer WESTMAN, in de Wagenstraat te vluchten, die hen door zijn achterdeur, welke op de Dunne Bierkade uitkwam, uitliet. Doch ook hier werden zij vervolgd, en stond de arme VOOGT weldra geheel alleen en verlaten. Hoever de woede van 't volk tegen de Patriotten ging, zal u genoeg blijken, als ik u mededeel, dat onder andere mishandelingen, welke VOOGT moest verduren, ook een jong vrouwspersoon zich niet ontzag, hem met haar parapluie een geduchten slag op 't hoofd toe te brengen. Gelukkig, dat een loodgieter, wiens naam niet genoemd wordt, hem veilig naar de Stadsherberg bracht.

Maar was nu de vervolgde in de Stadsherberg, hij was nog niet in zijn rijtuig, nog niet op weg naar Schiedam: want toen eenigen tijd later de drossaard VAN HOVE, vergezeld van den procureur HARTEVELD, ALBERTS en zekeren ARNOLDS, mede een Hagenaar, niet zonder moeite door 't volk heengedrongen, daar aankwamen, vonden zij er den Schiedamschen

makelaar nog zitten; daar 't voor de deur verzamelde volk hem 't vertrekken belette. Nadat de drossaard tot veiligheid een dienaar van den procureur aan de deur had geplaatst en men reeds met steenen door de glazen had geworpen, zond hij de dienstmaagd uit de Stadsherberg naar den Procureur-generaal, die zich daarop, van eenig krijgsvolk vergezeld, derwaarts begaf, waar hij een rijtuig liet inspannen, in 't welk hij zich met VOOGT, HARTEVELD, ALBERTS en ARNOLDS plaatste en naar zijn huis liet rijden, niet zonder dat het volk, ondanks de gewapende manschappen die hen vergezelden, vuil en steenen in den wagen wierpen. Ook voor dit huis hoopte zich de menigte weer opeen; langzamerhand scheen zij echter 't wachten moede te worden en trok af.

Dit aftrekken echter gaf kwaad vermoeden. Men wist, dat de heeren VAN BERCKEL en CORNELIS DE GIJZELAAR, pensionarissen van Amsterdam en van Dordrecht, beiden beruchte Patriotten, dien dag met hun familiën in een jacht naar den Leidschen Dam waren gegaan, om zich daar te verlustigen, en dat ze tegen den avond zouden terugkeeren. Om nu alle kwaad te verhoeden, zond de Raadpensionaris een eskadron van de garde te paard naar 't Zieken, met last om genoemde jacht op te wachten, en de daarinzittenden tegen allen overlast te beschermen, hetgeen dan ook goede gevolgen had, doch niet verhoedde, dat dien nacht bij drie hevige Patriotten de glazen werden ingeslagen, o. a. bij Mr. PIETER PAULUS, fiskaal bij de admiraliteit van de Maas.

Tengevolge van een en ander deden de Staten van Holland twee afkondigingen, waarbij alle samenrottingen en oproerigheden op lijfstraffe werden verboden; terwijl zij zelfs Gecommitteerde Raden machtigden, den luitenant-generaal SANDOR te bevelen, de noodige patrouilles te laten doen in den Haag. De Prins, wien deze wederrechtelijke daad als een donderslag in de ooren klonk, riep nog denzelfden avond de Staten bijeen en leverde hun zijn beklag in, dat men hem op deze wijs 't bevel over de militie, 't welk hem als Gouverneur en Kapitein-generaal was opgedragen, tegen alle recht en billijkheid ontnam. De vergadering nam daarop het besluit, dat in de residentie alleen aan den souverein het oppergezag over de bezetting toekwam; de Staten nu waren de souvereinen en de Stadhouder en Kapitein-generaal was aan hen onderworpen. Het hielp niet, of de Prins hiertegen al een vertoog inleverde, de Staten van Holland namen een resolutie, waarbij hem ook 't recht der patenten werd ontnomen. WILLEM V, begrijpende dat hij in deze verhouding niet langer in den Haag kon blijven, vertrok den 15den September naar Breda en zond zijn vrouw en kinderen naar Friesland, waar hij zich weldra bij hen voegde. Waar hij doortrok en door 't volk met gejuich werd ontvangen, beschouwde men dit als oproerkreten. Zoo werden o.a. vreugdebedrijven, welke er te Meppel bij de doorreis van den Prins met zijn familie naar 't Loo plaats vonden, door de tegenpartij zoo hoog opgenomen en ontstond er zulk een volksoploop, dat de vorstelijke familie niet eens haar logement kon bereiken, maar den nacht bij den scholtus KNIPHORST moest doorbrengen; welk een en ander ten gevolge had, dat de Staten van Drenthe een besluit afkondigden, waarbij „alle oproerige bedrijven en uitroepingen nadrukkelijk verboden en zelfs de ouders voor hun kinderen aansprakelijk gesteld werden." Natuurlijk zag dit op het dragen van de oranjeleus en het roepen van Oranjeboven.

Hoe nu ook de Patriotten zich tot hiertoe eendrachtig tegen den Prins hadden gekant, weldra begon er onder hen tweedracht te ontstaan. Velen onder hen begonnen in te zien, dat de willekeur van 't gepeupel en de dwingelandij der partijhoofden ook al geen ware vrijheid was en dat een stad-

houderlijk bewind daarboven was te verkiezen. En zoo waren er vele Patriotten, die zich aan den uit Holland zoo goed als gebannen stadhouder aansloten; zoodat men nu drie partijen in 't land had: de Prinsgezinden, de gematigde Aristokraten en de hevige Patriotten. Tot de laatste behoorden vooral VALCKENAER, WIJBO FIJNJE, PIETER VREEDE, 'T HOEN, ONDAATJE en VAN DER CAPELLEN VAN DE MARSCH.

Ofschoon Utrecht het eerste en voornaamste brandpunt der beweging was, ging men toch tot nog toe in geen provincie verder dan in Holland, hetwelk nu geheel door de democraten werd beheerscht en waar alle middelen welke slechts konden dienen om de omwenteling te doen zegevieren, werden te baat genomen. Drukpers, vaderlandsche societeiten, exercitiegenootschappen, genoten bescherming en aanmoediging als zij een antistadhouderlijke kleur droegen; tegenwerking en vervolging, wanneer zij door de oranjepartij gebruikt werden. Zoo waren de Staten van Holland, voortdurend door VAN BERCKEL en de GIJSELAAR beheerscht, niet tevreden, dat zij den Prins 't kommando over den Haag ontnomen hadden; zij gingen verder. Den Hollandschen garden werd hun vaandel met 's Prinsen wapen er op ontnomen; men gaf hun nieuwe en veranderde hun naam in dien van »lijfwacht van H. E. Groot mogenden." Maar wat den Haagschen Oranjegezinden 't meest griefde, was het besluit der Heeren Staten, om voortaan door de Stadhouderspoort ter vergadering te rijden.

Ten einde u 't voor de Haagsche burgerij hatelijke van deze resolutie duidelijk te maken, moet ik u mededeelen, dat de stadhouderspoort, die van 't Binnen- naar 't Buitenhof voert, van tijden her gesloten was en alleen voor den Stadhouder en diens familie openging. Nu zouden we in onzen tijd zulk een prerogatief misschien belachelijk vinden; in die dagen hechtte men aan dergelijke kleinigheden. Maar er was nog een reden,

waarom 't maken van de stadhouderspoort tot gemeenen doorgang ontevredenheid onder de Haagsche burgerij verwekte. Wanneer toch de burgers op den 1sten Mei [1]) den meiboom gingen planten, werd haar die poort door den stadhouder geopend, die hen dan trakteerde. Als zij nu voor de Staten openstond, dan was er immers de aardigheid af.

Geen wonder dan ook, dat vooral de Oranjegezinden zich heftig tegen dat besluit kantten en zelfs van die gelegenheid gebruik wilden maken, om de heerschende partij ten onder te brengen. Die samenzwering was gesmeed in den boezem van een Oranjevrijcorps, aangevoerd door zekeren HESS, een winkelier. Daar de 17de Mei 1786 tot volvoering van de resolutie der Staten bepaald was, had men vastgesteld, dat de leden van dat corps zich op dien dag ongewapend op het Binnenhof zouden bevinden, alwaar HESS zou zorgen, dat een kist met geweren was; als wanneer allen op 't oogenblik, dat de eerste koets het zou wagen, door de Stadhouderspoort te rijden, zich zouden wapenen, waartoe alweder hun aanvoerder HESS het teeken zou geven. Men zou de koets met de heeren over de brug [2]) in den vijver werpen, de Statenvergadering insluiten en hare leden overrompelen. De dragonders, die de wacht aan de brug hadden, waren in 't complot en meenden ook op de overige soldaten te kunnen rekenen.

Alles was dus goed beraamd, en wie weet, of de moordtooneelen van 1672 niet waren herhaald geworden, indien er niet onverwachts een kink in de kabel gekomen en hun opzet verijdeld ware. De man namelijk, die de kist met geweren bezorgd en reeds op 't Binnenhof verborgen had, werd benauwd

---

1) Zie over deze gewoonte mijn Weezen van Vlissingen, Hoofd. VI.

2) Die zich toen nog op 't Buitenhof vóór de Stadhouderspoort bevond.

en haalde de kist terug, na een briefje aan HESS te hebben geschreven, waarin hij hem meldde, dat alles mislukt was.

Juist op 't oogenblik, dat de heeren CORNELIS DE GIJZELAAR en GEVAERTS in de koets stapten, ontving HESS het briefje. Hij las het, verbleekte en gaf het teeken niet, en de koets met de beide heeren reed ongehinderd, ofschoon niet zonder veel moeite door de opgehoopte volksmassa heen. Nauwelijks echter waren zij aan de overdekte gaanderij gekomen, of de opeengepakte menigte belette hun met tieren en schreeuwen den toegang tot de poort, en de kapper MOURAND, niet wetende, dat er geen teeken gegeven was, meende, dat thans het oogenblik was gekomen, sprong voor de beide paarden, greep ze bij den teugel, en hield ze zoo stevig vast, dat de dieren zich niet konden voortbewegen.

„Ransel er op, koetsier!" riep DE GIJSELAAR uit het rijtuig.

Maar MOURAND hield de edele dieren zoo goed vast, dat ze wel steigerden, maar niet voortkonden. Daar de kapper echter geen ondersteuning kreeg, werd hij door de dienaars van 't gerecht gegrepen en naar den kerker gevoerd. Nu trokken de saamgezworenen onverrichterzake af, vloekende op HESS, dien ze voor een lagen verrader uitscholden.

MOURAND verklapte niemand en gaf voor, dat hij, voor de paarden willende wijken, gestruikeld was en zich aan de teugels had vastgehouden. Hij werd ter dood veroordeeld. Zijn vrouw, JOHANNA ELIZABETH BIJLEVELD, leverde, ook uit naam harer zes onmondige kinderen, bij de Staten een rekwest in, om gratie voor haar man te verkrijgen.

Het was op Vrijdag den 24sten Maart, dat het schavot op 't Binnenhof was opgericht, en de bezetting, zoo buiten als binnen 's Gravenhage, bevel had gekregen met geladen geweer op post te staan; hetgeen men deed om schrik onder 't volk te verspreiden. 's Morgens om tien ure werd MOURAND

onder een sterk geleide van ruiterij en voetvolk van de Voorpoort naar een der vertrekken bij de vergaderplaats van Gecommitteerde Raden gebracht. Hier beidde hij in doodelijken angst de mededeeling van zijn vonnis af, ofschoon hij weinig dacht, dat dit zulk een kapitale straf zou wezen.

Daar treden, omstreeks half elf, de fiskaal LUIKEN en de secretaris VAN BUUREN de kamer binnen, waar hij zich bevindt.

„Wij komen u het doodvonnis aankondigen, hetwelk de Rechtbank over u uitgesproken heeft," zeide de fiskaal.

Met een luiden gil en de woorden: „O, God! wat heb ik een berouw!" viel de arme man in zwijm.

Weder bijgebracht zijnde, werd hem door den fiskaal medegedeeld, dat hij wél ter dood verwezen was, maar dat de heeren Staten ten verzoeke van de heeren DE GIJSELAAR en GEVAERTS dat vonnis in eeuwigdurende gevangenschap veranderd hadden. Daarna werd de kapper teruggebracht naar de Voorpoort, waar hij echter zoozeer van streek was door de afwisselende aandoeningen, welke hij ondervonden had, dat men zich genoodzaakt zag, hem ader te laten. Dienzelfden morgen predikte dominé HERINGA in de Kloosterkerk. Volgens de gewoonte zou hij voor den terdoodveroordeelde bidden; maar tot groote verrassing zijner toehoorders deed hij een dankzegging voor de grootmoedigheid des souvereins.

Tengevolge van 't gebeurde werd van hooger hand het Oranjecorps ontbonden en hun vergaderplaats, de manége, met stadsslot gesloten. Enkele van zijn leden werden gevangengezet. MOURAND werd kort daarna naar het tuchthuis te Gouda overgebracht. De eeuwigdurende gevangenis duurde echter slechts tot aan de omwenteling van September 1787, als wanneer hij, bij Resolutie der Staten-generaal in vrijheid gesteld, met veel luister in den Haag werd ingehaald en een niet onaanzienlijken post ontving.

Wat intusschen in dit voorval opmerkelijk mag worden genoemd, is, dat sedert de Patriotten, zoo men wil naar CORNELIS DE GIJSELAAR, den scheldnaam van Keezen kregen.

De Staten van Gelderland, het indienen van rekwesten om verandering van den staatsvorm moede, hadden den 11den Mei 1786 een publicatie uitgevaardigd, waarbij zij, in aanmerking nemende dat de onderteekenaars voor 't grootste gedeelte uit kinderen, minderjarigen, bedeelden, handwerkslieden en andere minkundige personen bestonden, het rondloopen met rekwesten en 't indienen van adressen verboden. Deze publicatie was zeer tegen den zin. Hattem en Elburg weigerden, haar af te kondigen. Opgeruid door woelgeesten uit Holland, Utrecht en Overijsel versterkten zij hare wallen en namen krijgsvolk in dienst. De Staten van Gelderland, die zulk een inbreuk op hun gezag niet konden gedogen, verzochten den Prins, krijgsvolk derwaarts te zenden. Zonder dat er een schot gedaan werd, gaven beide steden zich over.

Dat was koren op den molen van de tegenpartij. Algemeen ging er een geschreeuw op, als hadden er vreeselijke plunderingen en moordtooneelen plaats gehad, ofschoon er niemand gewond was geworden, laat staan er 't leven bij ingeschoten had. WILLEM V, die niets meer had gedaan dan het uitvoeren van de bevelen der Staten, werd voor een NERO, een PHILIPS II uitgekreten. In de Staatsvergadering van Holland vooral ging het warm toe; DE GIJSELAAR verklaarde aldaar, dat WILLEM V de schuld was van al het kwade, hetwelk er sedert den Engelschen oorlog was voorgevallen en zoover werd de zaak getrokken, dat de Staten van Holland, den 22sten September 1786 een resolutie namen, waarbij zij den Prins als Kapitein-generaal voorloopig schorsten. En toen de Staten-generaal zich tegen de aanmatiging van Holland verzetten, dreigde deze provincie, zich van de Unie te zullen scheiden, nam het corps van den

Rijngraaf VAN SALM in zijn bijzonderen dienst en vormde een zoogenaamd militair cordon aan de zijde van Utrecht, onder den Generaal-majoor VAN RIJSSEL, die tot algemeen bevelhebber der Hollandsche troepen werd aangesteld.

De koning van Pruisen, reeds eenmaal door den Prins tot bemiddelaar ingeroepen, zond nu den graaf VAN GÖRTZ, om het herstel van den Stadhouder in zijn waardigheden te bewerken. Maar de toezegging door den gezant van Frankrijk, den markies DE VERAC, gedaan, dat de koning des noods Holland met al zijn macht zou beschermen, diende er niet weinig toe, om den overmoed der Patriotten te doen toenemen.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

WAT ER IN AMSTERDAM IN DE EERSTE HELFT VAN 1781 ALZOO VOORVIEL.

Thans gaan wij naar Amsterdam, waar wij sedert 1781 niet geweest zijn en treden op Maandag den 26sten Februari 1787 het gebouw der Vaderlandsche societeit in de Kalverstraat binnen, waar we ongeveer honderd leden van den krijgsraad, allen in uniform gekleed, bijeenvinden. Behalve onzen ouden kennis, Jan Verburg, vinden wij er o. a. kolonel Goudoever en en kapitein Gales. Allen zijn hevige Patriotten, en bijeengekomen, om met de leden der beide societeiten 1) te raadplegen.

Sedert 1784 toch hadden de schutterijen in de hoofdstad een geheel ander karakter gekregen, dan zij vroeger gedragen hadden, en zich tot een gewapende macht gevormd, die niet langer alleen diende om de rust in de veste te bewaren, maar ook

1) De Burgersocieteit en de Vaderlandsche. De laatste was eerst in 1786 opgericht, en bevatte onder hare leden vele aanzienlijke ingezetenen, zelfs leden der regeering. Onder andere zaken, had zij reeds aan burgemeesteren een rekwest ingeleverd, ter aanstelling eener commissie, die ten doel zou hebben een gewenschte algemeene volksvertegenwoordiging te bevorderen.

buiten de stad kon gebruikt worden. Nadat eenige afgevaardigden uit den krijgsraad, van burgemeesteren verlof gekregen hadden, om de uniform en de wapenrusting, bij de troepen van den Staat gebruikt, ook bij de stedelijke schutterij in te voeren, onderscheidden zich weldra een aantal compagniën, door ijverige kapiteins en officieren voorgegaan, in den wapenhandel. Natuurlijk was deze geheele hervorming der schutterij er op aangelegd, om het patriottische beginsel te doen zegevieren.

Toch waren er verscheidene onder de Patriotten, vooral onder de Aristocraten, die 't maar al te goed inzagen, dat men te ver was gegaan, en die, vooral na 85 begonnen te begrijpen, dat het stadhouderlijk bewind te verkiezen was boven de willekeur van 't gepeupel en de dwingelandij der partijhoofden. Daarbij kwam de brutaalheid der drukpers, die, bij 't verkondigen van patriottische leerstellingen, dikwerf de regenten onbeschaamd aanrandde. Een der hevigste bladen was „de politieke kruier," die bij J. Verlem uitgegeven en onder redactie stond van Mr. J. C. Hespe, een hevig Patriot. Reeds de zinnebeeldige titelplaat, voor het eerste deel geplaatst, en waaronder de volgende dichtregelen van den redacteur stonden:

„Ziet, hoe 't heerszuchtig Hoofd de Vrijheid wil verdelgen,
En stout ten zetel steigt; — dies Wapend U ô Belgen!
Red haar, uw eigendom, in 't wankelend Vaderland:
En veld dat wangedrogt, eer het zijn standaard plant,"

had aanleiding gegeven tot vervolging van den kant der stedelijke regeering. Immers zij deed door het boekverkoopersgild den boekhandelaren aanzeggen, dat zij „deze titelplaat, noch eenige paskwillen en geschriften mochten drukken, verkoopen of verspreiden, waardoor de burgerlijke rust konde gestoord worden, of waarin Zijne Hoogheid of eenig ander Lid van de Regeering werd gelasterd of ten toon gesteld." Daaren-

boven had de Hoofdofficier de zooveel geruchtmakende plaat laten ophalen.

Maar toen nu in 85 in zijn N°. 224 een zoogenoemde brief van JUSTUS PLEBEUS 't licht zag, met het antwoord daarop, beide „er op ingericht om, zoo mogelijk, den Regeeringsvorm van de geheele Republiek en van Amsterdam in 't bijzonder, te ondermijnen en te veranderen, sommige Leden van de Regeering hatelijk ten toon te stellen, en omtrent de uitvoering van de door hen bekleed wordende posten te injuriëeren, mitsgaders de goede en stille burgerij tot ongeoorloofde dadelijkheden aan te zetten" [1]), toen deed de Hoofdofficier beiden, uitgever en redacteur, dagvaarden en in verzekerde bewaring nemen, ofschoon met vrijen toegang voor ieder, die hen verlangde te spreken. Drie dagen later werd HESPE veroordeeld tot een gevangenisstraf van veertien dagen op water en brood en een geldboete van ƒ 3000 binnen gemelden tijd, benevens de kosten en misen van justitie. VERLEMS gevangenis op water en brood zou slechts drie dagen duren, maar hij werd tot een gelijke geldboete verwezen. Beiden werden bedreigd met openbare geeseling en verbanning ten eeuwige dage uit Holland en West-Friesland, indien zij in gebreke bleven, de boete te betalen. Zij teekenden echter bij 't Hof van Holland appèl van dit vonnis aan, en werden op last van Hun Edel Grootmogenden na korte gerechtsformaliteiten en op voorwaarde, dat de verschuldigde geldboete in verzekerde handen kwam, op vrije voeten gesteld.

Dat had gerucht in de stad gemaakt. In plaats, dat de veroordeeling van HESPE en VERLEM den schrik onder 't volk bracht, had het reeds allerlei blijken van sympathie voor hun zaak gegeven. Inschrijvingen waren er geopend, om hun 't betalen der boete gemakkelijk te maken. En toen zij uit de

1) De woorden der dagvaarding.

boeien ontslagen werden, zag de Dam zwart van menschen, die de „slachtoffers der burgerlijke vrijheid" afwachtten, om hen in triomf naar huis te geleiden.

Minder goed dan zij kwam de boekverkooper ARENDS, een heftig Oranjeman, er af. Deze had op den 8sten Maart 85 (zooals gij weet, den verjaardag van den Prins) een geschrift te koop gehangen [1]), getiteld: „de grootheid en luister van WILLEM V", waarop 's Vorsten afbeeldsel op oranjepapier gedrukt was. Ook deze werd door den hoofdofficier gedagvaard, voor eenige dagen tot de boeien en de betaling van een boete van ƒ 3000 verwezen. De man zat zijn tijd uit, betaalde de boete en vond geen sympathie bij 't verlaten zijner gevangenis. Zeker zal hij die toch wel bij zijn geestverwanten gevonden hebben; misschien hebben die de boete wel voor hem betaald. Zooveel echter is zeker, dat de Regenten, die bemerkten, hoezeer zij door streng te handelen, nu de eene dan de andere partij tegen zich in 't harnas joegen, begonnen te begrijpen, dat zij zonder Stadhouder, hun gezag moeilijk zouden kunnen handhaven. En zoo had zich ook in Amsterdam een nieuwe partij van Patriotten gevormd: de Moderaten of gematigden, die zich thans met de Oranjepartij vereenigden, welke nu vooral in Amsterdam en Rotterdam het hoofd weer opstak. Maar de heftige Patriotten lieten zich de oppermacht, welke zij verworven hadden, niet zoo licht ontnemen. Bemerkende, dat de gematigden in de Statenvergadering en zelfs in de steden genoegzaam even sterk als zij vertegenwoordigd waren, begrepen zij de spreuk der Unie „Eendracht maakt macht" in practijk te moeten brengen, en hadden zij reeds in 't vorige jaar 1786 binnen Amsterdam een vergadering gehouden, waaraan Patriotten uit alle oorden

1) Volgens anderen was hij er de drukker en verspreider van.

des lands hadden deelgenomen. En daardoor hadden zij het voordeel van eensgezind te handelen; terwijl de Oranjegezinden en Moderaten elkander wantrouwden.

Onze oude kennis, de makelaar JAN VERBURG, dien we in 't jaar 1781 als een man leerden kennen, wiens oordeel over de daden der Staatsgezinde partij alles behalve gunstig was, had zich ook langzamerhand door den tuimelgeest der partijzucht laten meeslepen en was een hevige Patriot geworden. En misschien zou hij zich nog niet zoo gemakkelijk met lijf en ziel overgegeven hebben, had niet zijn vrouw, die de partij der Patriotten voorstond, hem daartoe aangezet. Zulk een hevig aanhanger was hij al gaandeweg van haar geworden, dat hij mee had aangezeten aan den alliantiemaaltijd, den 27sten Januari 1786 in den Garnalen-Doelen gehouden, ter eere van Frankrijk, hetwelk met Rusland het sluiten van den vrede tusschen keizer JOSEPHUS II en de Republiek had bewerkt. Had de stedelijke regeering die daad van Frankrijk zoo hoog gewaardeerd, dat zij aan de Staten-Generaal den voorslag gedaan had, om LODEWIJK XIV twee oorlogschepen ten geschenken aan te bieden, de Patriotten in Amsterdam rekenden het van belang, om er voor te zorgen, dat Frankrijk meer en meer veld won in den geest der natie. En daartoe moest die alliantiemaaltijd in den Garnalen-doelen dienen, waarbij, behalve verschillende regenten en aanzienlijke kooplieden der stad, de Fransche gezant de VERRAC, benevens de regeerende burgemeesters HENDRIK HOOFT DANIELSZ, Mr. JACOB ELIAS ARNOUDSZ, QUIRYN VAN HOORN en Mr. JAN ELIAS HUIDECOPER VAN MAARSEVEEN waren aangezeten, en die door gouden en zilveren medailles werd vereeuwigd. 't Pièce de millieu op de tafel bestond uit een breeden tempel, waarin de beelden van de Hollandsche maagd en LODEWIJK XIV waren voorgesteld. Geen wonder, dat JAN VERBURG met neef CORNELIS, die thans reeds

twintig jaren telt en een lucratieven, (goed geld gevenden) post op de admiraliteitswerf bekleedt, niet in één schuitje vaart. Sedert dien maaltijd van verleden jaar, waarover oom en neef verschil kregen, welk verschil zoo hoog klom, dat de anders zoo gemoedelijke JAN VERBURG den eenigen zoon zijner eenige zuster aanbood, hem de deur uit te werpen, als hij niet terstond vertrok, en hem verbood, ooit weer den voet over zijn drempel te zetten, heeft de jongeling niemand van de VERBURGS gezien, maar des te warmer vrienden gevonden bij den koopman in victualiën aan den Buitenkant, GERARD EVERNINCK, die zijn vroeger stelsel niet verloochend heeft, zich wel eenigermate door de patriottische geschriften heeft laten meeslepen, doch nu tot de meest geavanceerde Moderaten behoort; zoodat er maar weinig noodig zou zijn, een Prinsman van hem te maken.

Maar zoodoende blijven we in de societeit in de Kalverstraat zitten en halen oude koeien uit de sloot; terwijl wij er juist gekomen zijn, om nieuwe te zoeken. We moeten u daarom mededeelen, waarom die Heeren hier zoo en grand tenue verzameld zijn, alsmede wat die menigte menschen op de Burgerzaal in 't Stadhuis beteekent.

Er heerschte namelijk in burgemeesterskamer hoe langer hoe meer oneenigheid. 't Was alsof daar de partijen even als de kleuren van een regenboog zich in hare keurigste schakeering bevonden. Daar hadt gij vooreerst den achtbaren grijsaard HENDRIK HOOFT DANIELSZ, een vurig Patriot en Aristocraat in merg en been; de vijand van al wat de regenten in hun macht en aanzien belemmerde, of 't van den Prins of van het volk kwam. Tegenover hem DEDEL, de vurige aanhanger van 't huis van Oranje, een man van vast karakter en hooge achtbaarheid. Dan hadt gij JOACHIM RENDORP, den voornaamste der Aristokraten, zoo door bekwaamheden als door

betrekking, den man die nooit een vijand van WILLEM V geweest was, maar slechts 't stadhouderlijk gezag wilde inkorten. En eindelijk BEELS, die zich aan de zijde der Moderaten geschaard had. Er ontbrak nu nog slechts een heftige Patriot aan als VALCKENIER of ONDAATJE, en al de bestaande partijen uit de Republiek waren op 't Stadhuis op den Dam vertegenwoordigd.

Mocht nu aan den eenen kant die heterogeniteit [1]) burgemeesteren niet met voorliefde voor de eene of voor de andere partij doen handelen, aan den anderen kant kon er weinig ten uitvoer worden gebracht. En de burgerij was daarvan niet onkundig. De beraadslagingen op 't stadhuis waren voor haar geen geheimen meer. Daarvan zag men op den bewusten Maandag de duidelijkste blijken. Twee dagen te voren was er in de vroedschap gehandeld over het bewilligen in de buitengewone middelen voor het loopende jaar en over de versterking der Haagsche krijgsbezetting. Nu had men 't eerste wel toegestemd, maar met inachtneming van bezuiniging voor 's Lands kas. Daartoe had men het verminderen voor de kosten voor 't cordon ter defensie van de grenzen van Holland en 't afdanken van het leger van den Rijngraaf VAN SALM voorgesteld. En 't was hiertegen, dat de krijgsraad besloten had, een vertoog in te leveren en waartoe men in de Vaderlandsche societeit was bijeengekomen.

Zoodra Burgemeester HOOFT verscheen, ging er onder 't volk dat om het Stadhuis stond, een groot gejuich op.

„Vader HOOFT," zei een van de burgers. „Zorg toch, dat er een gunstig antwoord op het rekwest komt."

„Ik beloof u, dat ik zal doen wat ik kan," antwoordde HOOFT,

[1]) Hemogeen noemt men, wat gelijk denkt en in overeenstemming handelt; heterogeen wat verschillend denkt en daardoor ook niet eenswillend is.

„om het verzoek ingang te doen vinden. Ja, des noods zou ik mijn hoofd voor de goede burgerij ten beste willen geven."

„Leve vader HOOFT!" riepen de burgers. Spoedig werden de woorden van den grijzen burgemeester in de Vaderlandsche societeit bekend, en ook daar schalde 't „leve vader HOOFT" uit volle longen.

Toen nu de vier burgemeesteren op 't Stadhuis vergaderd waren, trokken de leden van den krijgsraad, voorafgegaan door kolonel GOUDOEVER en gevolgd door een groot aantal van de leden der societeit, naar 't Stadhuis. Spoedig werden zij in burgemeesterskamer binnengelaten.

„Wat is uw verlangen, mijne heeren?" vroeg HOOFT, die voorzat.

„We nemen de vrijheid, Uw Edel achtbaren bij monde van kapitein GALES een verzoekschrift aan te bieden, hetwelk wij met alle referentie aan de prudentie van Uw Edel Achtbaren overgeven," zeide GOUDOEVER.

„Wees zoo goed, ons uw belangen voor te dragen," hernam HOOFT.

Kapitein GALES las nu het rekwest voor.

„Wat mij aangaat," zeide HOOFT, „ik ben volkomen eenstemmig met de heeren rekwestanten en van mij zal 't niet afhangen, indien hun verzoekschrift niet wordt toegestaan."

„Gij hebt goed verzoeken, mijne heeren," zeide nu DEDEL. „'s Lands middelen laten op den duur zulke uitgaven niet toe."

„Dan moeten die middelen vermeerderd worden," zeide JAN VERBURG. „We kunnen toch onze provincie niet zonder verdediging laten. Onze afgevaardigden ter vergadering hadden beter moeten spreken."

„Dat hadden zij," hernam HOOFT. „Mijns erachtens hebben de Afgevaardigden, die van wege Amsterdam ter vergadering gezonden zijn, niet gesproken zoo 't behoorde, en moeten zij bij gevolg vervangen worden."

„In alle gevallen, mijne heeren," hernam DEDEL, „de middelen zijn nu eenmaal niet toegestaan, en we mogen 's lands kas niet meer bezwaren."

„Maar als 't nu voor de defensie van de provincie noodig is," vroeg VERBURG, „om 't corps van den Rijngraaf in dienst te houden?"

„Maar wie moet dat corps dan voortaan betalen?" vroeg DEDEL.

„Wij," antwoordde VERBURG. „Zoodra we in onze societeit teruggekeerd zijn, zullen we een inschrijving openen, en dan zal Uw Edel Achtbare zien, dat Amstels ingezetenen alles voor de goede zaak veil hebben."

„Welnu, mijne heeren. In afwachting van uwe handelingen zal ik mijn stem in de Vroedschap uitbrengen, die heden avond nog zal vergaderen."

Ook de burgemeesters RENDORP en BEELS spraken in dier voege, en de adressanten werden weggezonden, niet weinig morrende over 't hun gegeven antwoord.

Toen HOOFT van 't stadhuis kwam, zwaaide 't volk met de hoeden, en riep onophoudelijk: „Leve vader HOOFT!" Hij werd schier in zijn koets gedragen. Een geheel andere ontvangst viel den burgemeesters DEDEL en BEELS ten deel. Om hun koetsen te bereiken, die in de Kalverstraat stonden, moesten zij den Dam over, die nog vol menschen stond, wier dreigende gebaren niets goeds beteekenden.

„Heeren burgemeesteren," zeide een jonge klerk tot hen. „Het is u niet geraden, door den hoofdingang het stadhuis te verlaten. Daarom heb ik een zijdeur opengedaan, door welke Uw Edel Achtbaren ongemerkt kunnen vertrekken."

„Jonkman," antwoordde DEDEL. „Je bent nog eerst sedert kort in dienst der stad. Daarom vergeef ik u uw aanbod en dank u zelfs voor uw goeden wil. Als je hier langer waart

geweest, zou je weten, dat de burgemeesteren van Amsterdam het stadhuis nooit verlaten dan door de voordeur."

Hierop trad hij onverschrokken met zijn ambtgenoot den Dam op, en de menigte, bij wie de achting voor 't ambt dat zij bekleedden, nog niet geheel en al uitgeroeid was en op wie de manmoedige houding der beide mannen den indruk maakte, die onverschrokkenheid steeds op het volk te weeg brengt, maakte eerbiedig ruimte voor hen en ontblootte zich onwillekeurig 't hoofd.

Om half zeven kwam de Vroedschap bijeen, vergaderde tot tien ure, en besloot tot inwilliging van het verzoekschrift.

Met een luid hoezee werd dit besluit door de op den Dam vergaderde menigte beantwoord. Het volk had weer de zegepraal behaald op de Regeering!

Had dus de factie der Patriotten in de hoofdstad gezegevierd, de Oranjepartij rekende nog niet alles verloren en trachtte zooveel mogelijk het verlorene te herwinnen. Daartoe o. a. richtten zij in de „Keizerskroon" in de Kalverstraat een genootschap op, aan welks hoofd een lid der Regeering stond en aan 't welk zij den naam van Oranjesocieteit gaven; terwijl de drukpers zweette onder de geschriften vóór en tegen Oranje, die van beide kanten zich onderscheidden door hevigheid en opgewondenheid. Toen nu afgevaardigden uit den krijgsraad zich op 't stadhuis vervoegd en de afzetting van negen leden van den Raad geëischt en verkregen hadden, wendde men zich met adressen, door duizend en meer personen geteekend tot dien Raad, om zijn ongenoegen over deze wederrechtelijke daad te kennen te geven. Er werden societeiten opgericht tot handhaving van de oude en plechtig bezworene constitutie. Ten einde aan de zaak meer klem te geven, benoemde men gemachtigden tot het zorgen voor de belangen der oranjepartij. En 't waren deze gemachtigtigden,

die niet alleen de bijeenkomsten bevorderden, maar ook adressen opstelden. En deze adressen werden aan de huizen der bekende Oranjegezinden ter onderteekening rondgezonden en op publieke plaatsen neergelegd, opdat iedereen in de gelegenheid zou zijn, er door zijn handteekening zijn adhaesie [1]) aan te schenken. Zoo vond men ze in het wijnhuis op de Reguliersgracht, niet ver van de Amstelkerk, waar „'sLands welvaren" uithing, en in dat op Kattenburg, aan het plein op den hoek der kleine Kattenburgerstraat, „'t Onvolmaakte schip" geheeten.

In laatstgenoemd wijnhuis, bijzonder berucht door de vergaderingen, welke de heftige leden der Oranjepartij daar hielden, was op Dinsdag na Pinksteren, den 29sten Mei 87, de gelagkamer meer dan vol. En 't was geen gemeen volk, hetwelk daar vergaderd was; dat kon men in 't wijnhuis „d' Oranjeboom" in de Wittenburgerstraat en bij POTHARST, den tapper op Oostenburg, vinden, die van daag ook goede zaken deden; want op Pinkster-drie zou geen Amsterdammer werk verrichten. We laten echter die anderen voorloopig hun vergaderingen houden, waar 't rijkelijk gebruik van sterken drank de hoofden tamelijk heet maakt, en begeven ons thans naar de gelagzaal van „'t Onvolmaakte schip."

Die stevig gebouwde man, wiens kleeding den gegoeden burger aanduidt, is KLAAS BOOY, mastenmaker op de Kadijk, een der ijverigste Oranjemannen en die zelfs nachtelijke vergaderingen aan zijn huis houdt, om de partij, welke hij aanhangt, te bevorderen.

„Is 't geen schande en zonde," zegt hij, „dat we ons zoo op den kop laten zitten? Wat heeft ons rekwest aan den Raad der

---

1) mede-instemming.

stad geholpen? Is een der afgezette leden in eere en waardigheid hersteld? Immers neen."

„Maar 't rekwest aan Hun Edel Grootmogenden," zegt CORNELIS DE LANGE, dien ge niet meer zoudt herkennen: want de zestienjarige knaap is nu een knap jongmensch van twee- en twintig jaren, wiens kleeding aanduidt, welk een winstgevenden post hij aan de werf der admiraliteit bekleedt. „Indien daarop een gunstig antwoord komt, hebben we onze zaak gewonnen."

„Een gunstig antwoord," herneemt KLAAS BOOY. „Ja, dan wordt de Prins hersteld in al de waardigheden en voorrechten, hem ten jare 1766 opgedragen, dan worden de onlangs aangestelde kolonels en raden afgezet, en de geremoveerde in hun posten hersteld. Maar hebben we reeds fiat op ons rekwest?"

„Dat moeten we afwachten," hervat CORNELIS. „Gij moet niet vergeten, dat onze partij ten huidigen dage in de vergadering der Staten meer vertegenwoordigd is dan vroeger."

„Ja, door Moderaten," herneemt BOOY. „Wat mij aangaat, ik haat die lauwe mannen, die niet zooals wij voor hun gevoelen durven uitkomen."

„Gij doet verkeerd, sinjeur BOOY," hervat CORNELIS. „Sedert verscheidene Patriotten weer naar de zijde van den Prins overhellen, is onze partij vrij wat krachtiger geworden."

„Krachtiger?" vraagt SCHREUDER, een bewoner der Kattenburgerstraat en de „patriotjesbakker" genoemd. „Dat hebben we in de verloopene dagen kunnen zien. Dat satansche Keezenvolk speelt hier in Amsterdam den baas, en vooral, nu niet alleen de Regeering, maar ook de kolonels der schutterij geheel en al uit Patriotten zijn samengesteld...."

„Gij vergeet, dat er in onze vroedschap ook Moderaten zitting hebben," herneemt CORNELIS.

„En wat voeren zij dan uit?" vraagt SCHREUDER.

„Ze zijn de minderheid, dat is waar," antwoordt CORNELIS. „Toch blijf ik er bij, dat wij 't antwoord van Hun Edel Groot Mogenden moeten afwachten, en als dat gunstig is..."

„Dat zál niet gunstig zijn, wanneer we hier met de handen over elkander zitten," herneemt BOOY. „Er moet gehandeld worden en wel zoo, dat de Heeren Staten ontzag en eerbied voor onze partij krijgen."

„En wat wilt gij dan doen?" vraagt KLAAS GERRITSZ. „Kom met uw voorstel voor den dag, dan zullen we zien, of we daaraan onze goedkeuring kunnen schenken."

„Denk niet, dat ik er tegen heb, om mede te werken tot al wat kan strekken, om onze belangen bij Hun Edel Groot-Mogenden te bevorderen," hervat CORNELIS. „Ik geloof, bewijzen genoeg geleverd te hebben dat ik met hart en ziel een Oranjeman ben; daar ik juist om mijn gehechtheid aan onzen Prins met mijn naaste bloedverwanten gebroken heb."

„Wie spreekt dat tegen?" zegt SCHREUDER. „Maar bij al uw Prinsgezindheid zijt gij te kalm, te bedaard."

„In zooverre, dat ik niet gaarne de hand zou leenen aan handelingen, welke men in onze partij zou kunnen veroordeelen," hervat CORNELIS. „Is 't niet genoeg, dat wij een Oranjecompagnie hebben opgericht, dat wij..."

„Neen, sinjeur DE LANGE, dat is niet genoeg," herneemt BOOY. „We moeten meer onze tanden laten zien, en daartoe..."

Hij kon zijn volzin niet eindigen: want ENGELMAN, bediende op 't admiraalsjacht, kwam in groote opgewondenheid de gelagkamer binnenstuiven.

„Hoe zit gij daar allen zoo rustig bij elkander," riep hij uit, „terwijl men daar ginds onze broederen plundert en vermoordt?"

„Wat zegt gij?" riepen verscheidene stemmen tegelijk.

„Plundert en vermoordt," herhaalde ENGELMAN. „Hoe, gij

weet dan nog niet, wat er op de Reguliersgracht voorvalt?"

„Hoe zouden we dat weten?" vroeg BOOY. „We wonen hier aan 't eindje van de wereld, en hooren zoo spoedig niet, wat er in de stad gebeurt. Maar vertel ons dan toch, wat er van de zaak is."

„Eerst een glas brandewijn, kastelein. Want de schrik en ontsteltenis zijn mij op 't hart geslagen, en daarenboven heb ik vrij hard geloopen."

Terstond werd aan ENGELMANS verlangen voldaan. In een enkelen teug dronk hij 't glas leeg. Toen begon hij:

„Ik was naar „'s Lands welvaren" gegaan, waar, zooals gij weet, 't adres aan heeren Staten ook ter teekening ligt."

„En voor welk wijnhuis reeds gisteren eenige dadelijkheden tusschen de teekenaars van 't adres en de Keezen zijn voorgevallen," voegt SCHREUDER er bij. „Zijn ze weer aan 't bakkeleien geweest?"

„Meer dan dat," vervolgt ENGELMAN. „Een talrijke menigte had zich vóór 't wijnhuis verzameld. Reeds waren van tijd tot tijd eenigen van ons met messen en ander geweer naar buiten gegaan, om te trachten, de menigte uiteen te jagen; maar dat had slechts gediend, om het volk, dat er voor stond, nog meer tegen ons op te ruien. „Kastelein, ik zou mijn luiken sluiten, als ik jou was," roept eensklaps de kreupele JAN KLAESZOON uit, die al voor de tweede maal met kortjan naar buiten was geweest en nu weer binnenkwam. „Dat seldermentsche volk wordt hoe langer hoe lastiger en 't zou me niet verwonderen, of ze tracteerden ons straks op een hagelbui van kogels — steenen, wil ik zeggen." JAN dacht zeker, dat hij nog bootsman op de „Holland" was."

„Ga toch voort, ENGELMAN," roepen eenige ongeduldige stemmen.

„Welnu," hervat deze. „De luiken en deuren werden van binnen gesloten. Maar nu begon juist het bombardement, zooals JAN 't noemde. De deur werd opengerammeid en wie zich in den gang waagde, kreeg een steen naar 't hoofd. Trouwens, we zonden ze hun eerlijk weerom. Toen stoof 't volk het huis binnen, waar 't alles vernielde. Gelukkig kwam er juist bij tijds een compagnie burgers, die 't huis bezette, de plunderaars uiteenjoeg en den waard en eenige lieden die er nog in waren, in verzekerde bewaring nam [1])."

„En waar is mijn zoon JAN gebleven?" vroeg KLAAS GERRITSZ.

„Met zijn houten been kon hij niet doen, zoo als de meeste anderen, die de vlucht namen over de schuttingen en daken der naburige huizen," antwoordde ENGELMAN. „Maar toen de gewapende burgers 't huis binnendrongen en de plunderaars uiteendreven, namen hij, JAN BANNINCK en ik, onzen kans waar en kwamen gelukkig op straat."

„En is hij nu hier?" hernam baas GERRITSZ.

„Hij is naar „d'Oranjeboom", in de Wittenburgerstraat gegaan en BANNINCK naar POTHARST op Oostenburg, waar ze 't voorgevallene verhalen zullen."

„Maar die plundering is schandelijk!" riep SCHREUDER uit. „Vrienden, moeten we daar niet wat tegen doen?"

„Mijn verhaal is nog niet uit," hernam ENGELMAN. „'t Gepeupel, hier in zijn opzet gestoord, rende naar de Halvemaansteeg."

„Zeker naar ARENTSEN, die in kantwaren doet," zeide BOOY. „De man is gisteren kapitein bij 't Oranjecorps geworden."

„Juist," hernam ENGELMAN. „En daar sloeg men deur en

---

1) Zij werden naar de St. Anthonieswaag en den volgenden morgen naar 't Stadhuis gevoerd; doch na eenige dagen zittens weer losgelaten.

vensters in, en begon aan 't plunderen. Wij spoedden ons intusschen voort, om de tijding op Kattenburg te brengen. Want je kunt er op rekenen, dat het niet lang zal duren, of ze zijn ook hier."

„Er moet gehandeld worden!" riep SCHREUDER uit.

„Dat moet er," zeide KLAAS GERRITSZ. „We zitten hier gelukkig op een eiland en kunnen hun den weg tot ons afsluiten."

„Dan moeten we de bruggen ophalen," zeide SCHREUDER.

„Natuurlijk," hernam KLAAS GERRITSZ. „En onder de wapens komen, om ons tegen die onverlaten te verdedigen."

„Uw voorstel is uitmuntend, baas GERRITSZ," zeide CORNELIS. „En ze zullen raar staan kijken, als we de Kattenburgerbrug en die aan 't Funen ophalen en hun zoo den weg tot ons afsluiten. Maar wat u aangaat, baas BOOY, ik zou u raden, naar huis te gaan. De Kadijk staat voor de plunderaars open en ze mochten 't eens op uw huis gemunt hebben."

„Ik dank u voor uw raad, sinjeur," antwoordde BOOY, „en ik geloof, dat ik wijs zal doen, voor de veiligheid van vrouw en kinderen te zorgen."

„Berg tevens, wat ge van waarde bezit," hervatte CORNELIS. „Want als 't huis van ARENTSEN de plundering niet is misgeloopen, hoeveel minder dan 't uwe. Bedenk, dat ze hun teleurstelling om Kattenburg te plunderen, wel eens aan u konden wreken."

Terwijl baas BOOIJ naar zijn huis trok, en de vergadering „'t Onvolmaakte schip" verliet, om zich onder de wapens te begeven, werd het bevel uitgevaardigd, om de beide bruggen, die Kattenburg, Wittenburg en Oostenburg afsluiten, op te halen. Ook de overhaal van den Kadijk bij de Oosterkerk werd met eenige manschappen bezet. CORNELIS, die den post van luitenant bij 't Kattenburger Oranjecorps bekleedde, spoedde zich ook naar huis, vergezeld van KLAAS GERRITSZ,

zijn huisbaas. Maar nog waren zij niet aan de brug, die bij de Oosterkerk gelegen is, of daar kwam hun reeds een woeste hoop tegen, onder aanvoering van JOHANNES BANNINCK en HANS JURRIAANSZ, een Zweed.

„Naar STEFFENS op 't Kattenburgerplein!" riepen zij.

„Vrienden, gaat nu niet plunderen, zooals de Keezen," zei CORNELIS. „Bedenkt...."

Maar dat was olie in 't vuur.

„Als jij je mond niet houdt, ben je ook een Kees!" riep JURRIAANSZ uit. „Wou je dien leelijken pilledraaier nog voorspreken?"

„Komt, jongens! niet getalmd!" riep BANNINCK uit. En daar CORNELIS wel zag, dat er niets tegen te doen was, zei hij tot baas GERRITSZ:

„Laten we ons haasten, om in 't geweer te komen. Dan zullen we dat volk hun plundering wel beletten."

„Ik vrees, dat we daar werk aan zullen hebben, sinjeur," hernam de meesterknecht „Intusschen, 't is onze plicht, om het te beproeven."

En GERRITSZ had gelijk. 't Was dan ook niet die eene troep, welke zij ontmoet hadden en die, uit het wijnhuis bij POTHARST gekomen, al gaandeweg vermeerderd was. Andere troepen waren naar andere Patriotten getogen. En een daarvan onder aanvoering van JAN KLAASZ met zijn houten been, die met den penning van Doggersbank op de borst, het volk naar 't huis van VAN SWIETEN aanvoerde. Behalve het huis van den apotheker STEFFENS en dat van VAN SWIETEN, werden ook de woningen van VOS, RODERMOND, KURKELUS, SCHUURMAN en HOENEBEEK geplunderd. En of de gewapende Kattenburgers dat oogluikend toelieten en 't meer geraden vonden, de opgehaalde bruggen te verdedigen, dan of zij niet tegen 't woedende gepeupel waren opgewassen, kan ik niet beslissen. Ze-

ker is het, dat de zeven genoemde woningen geplunderd werden en dat de toestand van deze geamoveerde Patriotten vrij wat erger was dan van de geplunderden in de stad; daar hun alle hoop en uitzicht op ontzet ten eenemale was afgesneden.

Thans moeten wij het afgebroken verhaal van ENGELMAN vervolgen, en zien, wat er na zijn vertrek uit de Halvemaansteeg was voorgevallen.

Het defensiewezen, in den Garnalendoelen op het Singel vergaderd, vernam de tijding van hetgeen er gaande was en liet terstond door verscheidene wijken van de stad alarm slaan, om de burgers op hun loopplaatsen samen te roepen. Een der bijeengeroepen compagnien, onder kapitein CRUIS, vertrok naar de Halvemaansteeg en verdreef de plunderaars, doch toen het reeds te laat was.

Gij herinnert u nog wel den boekverkooper HENDRIK ARENDS, die in 't jaar 85 tot een geldboete van *ƒ* 3000 veroordeeld was. Deze man nu, die op 't Kleereveer op 't Singel woonde, had sedert dien tijd niet opgehouden, allerlei geschriften ten voordeele der Oranjepartij te verspreiden en zijn ramen daarmee vol te hangen. Hij was nu aan de beurt. 't Gemeen sloeg zijn glazen in, vernielde alles in zijn huis en haalde zijn boeken en papieren, niet alleen uit zijn winkel, maar tot van zijn zolder.

Intusschen was een andere troep bezig aan den overkant, aan 't huis van den oud-burgemeester RENDORP. In een oogenblik waren al de glasruiten van dat schoone gebouw vernield, en de prachtige meubelen op de baldadigste manier stuk geslagen. Gelukkig, dat Luitenant VERHOESE nog tijdig genoeg aankwam. Deze moedige man, die zich naar zijn loopplaats wilde begeven, zag bij toeval een zijner sergeants en twee zijner schutters, die met hetzelfde doel daar aankwamen. Hij wenkt hen en, ofschoon slechts vier man sterk, gelukt het hun de plunderaars uiteen te jagen en zoo 't achterhuis van RENDORP,

dat op de Heerengracht uitkwam, voor verdere plundering te beveiligen.

Daar men wel begreep, dat het huis van burgemeester DEDEL er niet zonder schade zou afkomen, had men dit door schutters laten bezetten. „Laat ons slechts vijf minuten onzen gang gaan!" smeekten de plunderaars. Natuurlijk werd hun dit geweigerd. Toen stormde de troep naar 't huis van burgemeester BEELS. Deze, die ziek lag aan 't podraga en 't naderend geweld hoorde, had zich nog juist te goeder ure door zijn knecht op een stoel door den tuin achter zijn huis, naar zijn stal laten brengen, die in de Kerkstraat uitkwam. Zijn zoon en dochters trachtten intusschen de papieren van waarde te bergen; doch zulks werd hun niet vergund: want reeds werden de glazen ingesmeten en de deur ingeloopen. Om mishandelingen te ontgaan, vluchtten zij den tuin in, waar een der dames BEELS zich in een hoek verschool en den geheelen nacht in de opene lucht doorbracht. Te laat kwam de schutterij toeschieten. Van RENDORPS huis verdreven, koelde zich de woede van 't grauw aan 't huis van JAN EIJDAM, vroeger bediende bij den oud-burgemeester en thans ijker van de maten en vaten, en vervolgens aan een wijnhuis in de Rozenstraat, waar, zooals men zeide, even als bij EIJDAM, 't Oranjerekwest ter teekening had gelegen.

Ik heb deze plunderingen zoo maar in een adem verhaald, als waren die te gelijker tijd geschied. De geheele nacht was er echter mee verloopen en de Woensdag begon reeds aan te breken. Nog vóór de Dinsdagavond echter gevallen was, had men van eenige bewoners uit den omtrek van Kattenburg vernomen, hoe daar de zaken geschapen stonden. Maar de schutters hadden 't zoo druk in de stad zelf, dat kapitein VALENTIJN, die order kreeg, derwaarts te trekken, niet meer dan twintig schutters, ten deele van kapitein CROESE, onder zijn

bevelen kon krijgen. Wat zou dat handje vol volks echter doen tegen een bevolking als die van Kattenburg? Kapitein VALENTIJN besloot dus te wachten, tot hij versterking zou krijgen, en vestigde zich voorloopig op het plein voor den Kadijk. Maar de opgehaalde brug verhinderde alle pogingen, en men moest op andere middelen zinnen. Men begreep dus, dat men moest trachten, Kattenburg te water te bereiken. Op een naburige slooperswerf vonden zij drie booten, waarmede zij, hoe gebrekkig die ook waren, van land staken. De duisternis van den avond begunstigde hun onderneming, en zeker zouden ze hun doel bereikt hebben, hadden JAN KLAESZ en SCHREUDER, die zich daar geposteerd hadden, hen niet bemerkt. Volkomen gerust op hun opgehaalde bruggen, hadden de leden van 't Oranjecorps zich bepaald tot het bewaken van de huizen der Patriotten, terwijl zij, die op dit oogenblik de wacht niet hadden, zich in „'t Onvolmaakte schip" hadden verzameld en daar spraken over de plannen van verdediging, of dronken op 't welzijn van den Prins.

JAN de bootsman echter, die om zijn gebrek geen lid van 't vrijcorps kon zijn en dus noch patrouille te houden noch overhaal te bewaken had, was den weg naar de Kattenburgerbrug opgewandeld. Nog niet lang stond hij daar, toen SCHREUDER bij hem kwam.

„Wat sta jij daar zoo, JAN?" vroeg deze hem.

„Wat ik daar sta, sinjeur SCHREUDER?" vroeg hij. „Ik heb mij voorgenomen, van nacht op den uitkijk te zitten. Zie je, dat is zoo scheepsmanier."

„En geen kwade manier, JAN," antwoordde SCHREUDER. „Ik begrijp niet, dat onze vrienden zoo gerust zijn. Die schutters daar op het Kadijksplein mochten eens wat in den zin krijgen. Ik vertrouw dat spelletje daar niet."

„Ik ook niet, en daarom heb ik gedacht: JAN, je moogt

wel een oog in 't zeil houden, ze konden je anders wel enteren, zonder dat je er iets van merkte."

„Nu, dan houd ik je gezelschap. Waar de anderen hun plicht vergeten, moeten wij den onzen kennen."

„Mij goed," hernam JAN. „Als je zoo'n lust hebt, om de hondewacht met me te houden, ga dan uw gang. Maar dan kon je me ook wel op een oorlam tracteeren. Want de nachtlucht maakt een mensch zoo koud."

„Dat is goed, JAN," hervatte SCHREUDER. „En je verdient het wel. Straks kom ik terug."

Met deze woorden was SCHREUDER naar „'t Onvolmaakte schip" gegaan en kwam hij spoedig terug met een flesch Schiedamschen brandewijn en een diendersglaasje [1]), namelijk een glaasje zonder voet, dat men gemakkelijk in zijn zak kon steken.

Reeds hadden onze beide vrienden daar onder het drinken van een glaasje brandewijn eenigen tijd over allerlei dingen gepraat, toen JAN, wiens zeemansoog en oor meer geoefend waren, dan die van SCHREUDER, eensklaps zijn hand op den schouder van zijn metgezel legde.

„Hou je even stil, SCHREUDER," zei hij. „Ik hoor iets verdachts. De duisternis belet mij nog te onderscheiden, wat het is, maar ik hoor duidelijk het slaan van riemen in 't water."

Met ingehouden adem leunde JAN halverlijf over de leuning der brug.

„Merk je al wat, JAN?" vroeg SCHREUDER.

„Houd u stil, sinjeur. Er is stellig onraad."

---

[1]) Dienders en beuls waren toen zoo in minachting, dat niemand uit een glas zou gedronken hebben, hetwelk door hen gebruikt was. Daarom kregen zij er steeds een, waaraan iets defect was. Nog noemt men een glas, waaraan iets gebroken is, een diendersglaasje.

Een oogenblik later riep hij uit:

„Er zijn drie booten met gewapend volk! Hoe gelukkig, dat we hier zijn. Verraad! Verraad!"

En SCHREUDER voegde zijn stem bij die van JAN. Hun geschreeuw lokte weldra anderen bij hen, en spoedig was de tijding van den aanval in „'t Onvolmaakte schip" bekend. Terstond liet men alarm slaan, vuurde op de manschap der schuiten, die, begrijpende, dat de overmacht der Kattenburgers hun elke poging tot landen zou beletten, terugdeinsden, en 't ongeraden vonden, dien nacht de onderneming door te zetten.

Daar de Kattenburgers, en niet ten onrechte, een nieuwen aanval van de zijde der schutterij duchtten, haalden zij den volgenden dag, reeds vroeg in den morgen, eenige stukken geschut uit 's Lands magazijn en plaatsten die ter zijde van de brug, met de monden gericht op het Kadijksplein. Op dat plein waren intusschen van tijd tot tijd verscheidene compagniën aangerukt, die daar post vatten, alsmede op den Buitenkant, bij de Kweekschool voor de Zeevaart, waar zich de leden van het defensiewezen bevonden, die van daar den aanval op Kattenburg zouden besturen. Deze gaven nu last om twee drieponders uit het stadsarsenaal te doen aanrukken, welke op het Kadijksplein geplaatst, geladen en met de monding naar het Kattenburgerplein gericht werden. Hierop sommeerde men de Kattenburgers, om de brug te laten vallen. Daar deze opeisching echter geen uitwerking had, begon men, eerst met klein geweer, daarna met grof geschut te vuren, hetwelk van den kant der belegerden met gelijke munt betaald werd. Een en ander had ten gevolge, dat er eenige Kattenburgers vielen en verscheidene lichter of zwaarder gewond werden, terwijl van den kant der belegeraars de stadskonstabel HENDRIK HELMERS gedood, een der bevelhebbers aan den hals, en een der schutters in het been ge-

kwetst werd. 't Was kwalijk te berekenen, welk een bloedbad hier zou plaats vinden, als men voortvoer met schieten. Men nam dus tot andere middelen zijn toevlucht. Een zolderschuit werd geladen met zes stukjes van 't jacht der Westindische maatschappij, dat vóór 't slachthuis lag, en daarop een borstwering van balen tabak geplaatst; terwijl men aan 't achtereind der schuit een touw vastmaakte, dat op de hoogte der Foeliestraat werd vastgehouden, om 't vaartuig, bij 't mislukken der onderneming, terug te kunnen trekken.

Behalve de waterschout Nobbe, begaven ook de kapiteins Valentijn en Peters zich op de zolderschuit, om den aanval te besturen en voor 't geschut te zorgen. Zoo voer de vrij goed bemande schuit naar de brug. Toen zij er dicht genoeg bij gekomen was, liet men, tegelijk met het geschut van het Kadijksplein, de kanonnen van de zolderschuit op de Kattenburgerbrug spelen. Dit werkte: de Kattenburgers weken, niet zonder vier dooden achter te laten, welke zij in de haast niet konden medenemen, en onverhinderd voer nu de schuit nader en door de brug. Aan den anderen kant gekomen, sprong een matroos van slechts zestien jaren eensklaps op de balen, klom als een kat langs de brug naar boven, trok bedaard zijn mes uit den zak, en sneed de touwen door, waarmede de wip in de hoogte werd gehouden. En nog niet tevreden met zijn waagstuk, klom hij zelfs op de valklep, die statig naar beneden ging. Nauwelijks had men dit op 't Kadijksplein bemerkt, of ook daar liet men de wip neder. In een oogenblik was de schutterij meester van de brug en het Kattenburgerplein. Jammer maar, dat tegelijk met de schutters, een ordelooze hoop gemeen volk over de brug drong, en daaronder verscheidene van degenen, welke dien nacht zoozeer geplunderd hadden.

En ook hier begonnen zij hun plunderwoede bot te vieren.

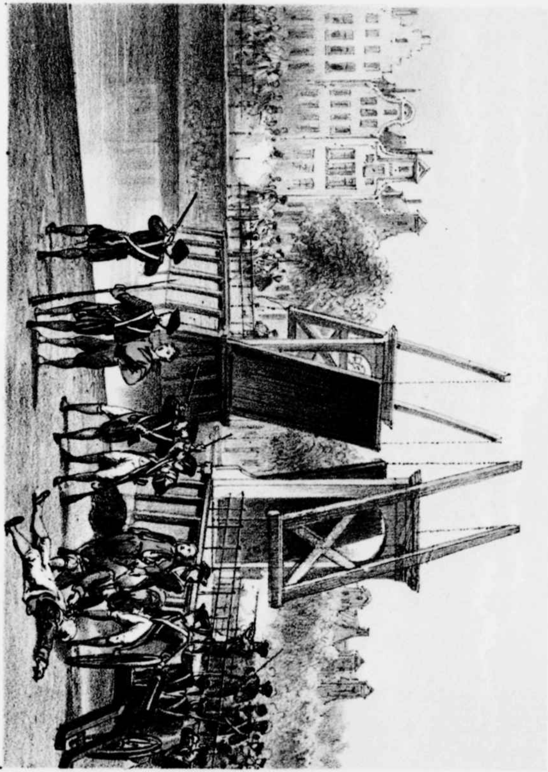

Bladz. 157.

Het eerst was 't wijnhuis „'t Onvolmaakte schip" aan de beurt. Reeds door 't geschut van 't Kadijksplein tamelijk gehavend [1]), sloeg men wat er nog aan glazen en ramen was heel gebleven, in een oogenblik stuk. Toen rukten de plunderaars binnen, sloegen den vaten wijn en sterke dranken den bodem in en vernielden alles. Daarop was de beurt aan 't wijnhuis „d' Oranjeboom", toen volgden SCHREUDER, „de patriotjesbakker", vervolgens een turfkooper, toen ENGELMAN, POTHARST en nog verscheidene anderen. Dat gedeelte van 't volk, hetwelk niet meer over de brug had kunnen komen, daar de schutters haar zoodra mogelijk hadden afgesloten, stormde nu den Kadijk op en plunderde daar 't huis van KLAAS BOOY, waarin het de deerlijkste verwoestingen aanrichtte.

Onder de vier dooden, welke men bij de verovering der Kattenburgerbrug vond, was behalve JOHANNES BANNINCK ook een man met een houten been, die de medaille van Doggersbank op de borst droeg. Gij begrijpt wel, wie het was; 't was JAN de bootsman. Toen de meesten weken, was hij met met eenige anderen bij het geschut gebleven, om dat te bedienen tegen de steeds naderende zolderschuit. Hij had zijn onverschrokkenheid met zijn leven geboet. Zijn lijk werd met die der drie anderen naar 't Gasthuis gebracht, en daar openlijk ten toon gesteld. CORNELIS wist echter door middel van GERARD EVERNINCK te bewerken, dat baas GERRITSZ het lijk van zijn zoon zelf mocht laten begraven. Hoeveel dooden er op Kattenburg gebleven zijn, is niet bekend; daar men de andere verborgen hield. Er werden evenwel verscheidene gevangenen gemaakt, onder andere HANS JURRIAANSZ. Deze gevangenen werden naar de Kweek-

---

1) De twee kanonskogels zijn, bij de vernieuwing van 't gebouw, in den gevel gemetseld, tot een aandenken aan het driedaagsche treurtooneel.

school voor de zeevaart en vervolgens onder goed geleide naar het Stadhuis overgebracht.

Intusschen had het gemeen nog niet uitgewoed. In den namiddag van Woensdag den dertigsten Mei begon 't plunderen op nieuw. Geheele benden, dikwijls alleen uit opgeschoten jongens bestaande, die met stokken, haken, sabels, enz. gewapend waren, en aangevoerd door een die een rood vaantje droeg, zwierven door de straten en waren zoo vlug in hun vernielingswerk, dat de schutterij, die nog steeds in de wapens was en op de eerste waarschuwing naar de plaats snelde waar onraad was, meesttijds te laat verscheen, daar de plunderaars dikwerf in een enkel kwartier hun helschen arbeid verricht hadden. In den avond van genoemden Woensdag waren er, zoo in Amsterdam als op Kattenburg, niet minder dan drie- en veertig huizen geheel of gedeeltelijk geplunderd, waarvan vijf- en dertig door Prinsgezinden en de acht overige door Patriotten bewoond waren geweest.

De Regeering begreep, dat zij thans krachtiger maatregelen moest nemen. De schutterij kreeg bevel, met scherp onder de plunderaars te schieten. Een corps vrijwilligers te paard, vijftig man sterk, onder de Heeren DES VILLATES en BEELDSNIJDER, hielp de bevoegde macht de orde handhaven [1]). Daarenboven deden mijne heeren van den Gerechte een scherpe afkondiging tegen 't plunderen, met belofte van een belooning van duizend gulden voor den aanbrenger van de aanvoerders van het vernielingswerk.

HANS JURRIAANSZ werd tot de galg veroordeeld, welk vonnis

[1]) Dit corps vrijwilligers nam weldra toe tot vijf- en negentig, patrouilleerde en betrok de wacht even als de schutterij. Te hunnen behoeve werd op 't Singel bij 't Koningsplein een stal opgeslagen, later gebruikt voor de ruiterij van den Staat. Van daar draagt die plaats nog den naam van Ruitersplein.

op Zaterdag den 2den Juni uit de Waag op den Dam voltrokken werd. Twaalf compagniën burgers bezetten den Dam, terwijl de krijgsbezetting plaats had genomen op 't Stadhuis en in de Waag. 's Namiddags te vijf uren verscheen de veroordeelde, voorafgegaan door drie onderschouten met hun dienaars en de beide stadspredikanten SMITS en HOFMAN, die hem ter dood hadden bereid. Opdat het geschreeuw van den ongelukkige 't volk niet mocht opruien, hadden de trommelslagers order, om gedurende de geheele rechtspleging een zwaren roffel te slaan. Nadat hij den laatsten adem had uitgeblazen, werd hij op een teenen horde gelegd en zoo naar 't Damrak gesleept, waar hij in een koeschuit werd geworpen. In dezelfde koeschuit lag 't lijk van JOHANNES BANNINCK, dat, zooals gij weet, op de Katttenburgerbrug was gevonden. Beide lijken werden vervoerd naar de Volenwijk, waar zij aan de galg werden opgehangen, BANNINCK aan de beenen. Acht dagen later werden vier andere Kattenburgers gegeeseld en voor eenige jaren in het tuchthuis opgesloten. Om elken oploop te voorkomen, had men met de meest mogelijke stilte het schavot voor die strafoefening opgericht.

Zeer verschillend met de schandelijke uitvaart van BANNINCK was de eervolle begrafenis, welke HENDRIK HELMERS ten deel viel, toen zijn lijk op Zondag den 3den Juni op het St. Anthonieskerkhof ter aarde werd besteld. Ik zal u 't programma van den trein niet mededeelen, maar u alleen vertellen, dat het uit zeventien nummers bestond. Nog vóór het einde des jaars, tengevolge van de omwenteling, werd het lijk van BANNINCK, op verzoek van zijn bloedverwanten, ontheven van de schande, welke men 't had aangedaan.

Op Zaterdag den 8sten December in den morgenstond, begaven zich de scherprechter, een stadsbode met de roede van justitie en verscheidene andere lieden naar de Volenwijk. Hier

werd het lijk van BANNINCK van de galg genomen en in een kist gelegd. Daarop hield de bode tot driemalen toe zijn hand op de kist, en verklaarde het lijk voor eerlijk. Vervolgens werd het in een jacht, dat met fraaie vlaggen prijkte, die ter halvermast woeien, naar Kattenburg in „'t Onvolmaakte schip" gebracht, alwaar het tot 's namiddags half drie bleef, en toen met een gevolg van meer dan twee duizend menschen ten grave gedragen werd. Vóór de aansprekers gingen een aantal scheepstimmerlieden, met vaandels en muziek. Op de plaats, waar de ongelukkige gesneuveld was, hield de trein stil en zwaaide men het vaandel over de lijkbaar. Terwijl de kist in 't graf werd neergelaten, bliezen de muzikanten 't Wilhelmus [1]).

En zoo was de afloop van een feit, eenig in de geschiedenis van Amsterdam, van de belegering van 't eene gedeelte der stad door het andere.

---

[1]) Ziehier een afschrift van 't Begrafenisbriefje.

Boven stond: Een kroon. 's Mans portret. Een grafnaald.

In Amsterdam, Anno 1787.

Tegens Zaturdag, den 8sten December.

wordt de Heer N. N.

Ter Begraavinge verzogt met het Lijk van

JOHANNES BANNINCK,

Op den 30sten May dezes Jaars, op 't KattenburgerPlein, voor de Brug ongelukkig omgekoomen, als een Voorstander van 's Lands Aloude Gevestigde en nu Herstelde Constitutie, die door de erroneuse begrippen van dien tyd, gecondamneerd was om met de Beenen aan de Galg over 't IJ gehangen te worden, gelyk ook is geschied: maar nu door Handoplegging van een Boode, uit naame van de Gerechte in Eere hersteld verklaard is, om met het bovengemelde Lyk, het welk uit het Wynhuis bygenaamd Het Onvolmaakte Schip, op de Hoek van de Kleine Kattenburger Straat en Plein, zal uitgedraagen worden.

NEGENDE HOOFDSTUK.

WAARIN VERHAALD WORDT, WAT ER TE VREESWIJK GEBEURDE.

Behalve Amsterdam, was er waarschijnlijk geen stad in ons land, waar de Patriotten zoo huis hielden als in de aloude Bisschopsstad.

Reeds in 't jaar 1785 was zij 't brandpunt geweest der revolutionnaire woelingen. Zoover was 't gekomen, dat de Staten der provincie Utrecht, die hun gezag met voeten zagen treden, zich in de hoofdstad niet meer veilig achtten, en hun vergaderplaats naar Amersfoort verlegden. Daarop had de stad die Statenvergadering voor onwettig verklaard, batterijen opgeworpen, ze van stukken voorzien, en waren er van alle kanten hulpbenden uit de schutterijen en vrijcorpsen heengetogen, om haar tot het uiterste te verdedigen. Om hun waardigheid te handhaven en 't Sticht voor de invallen van Holland te vrijwaren, hadden zich eenige leden der Staten van Amersfoort naar Arnhem begeven, om met de Staten van Gelderland in onderhandeling te treden, en hadden deze besloten, krijgsvolk in 't Sticht te zenden.

Gaan we nu in ons verhaal eenige dagen achteruit en leggen we den 8sten Mei 1787 een bezoek op Zomerlust af.

„Ga maar naar bed, moeder," zeide CAROLINA tot deze, die met haar op de terugkomst van neef TERHORST zat te wachten. „'t Schijnt van avond laat te worden in de Societeit."

„Welneen, kind," antwoordde de moeder. „Indien er sprake is van naar bed gaan, dan ware 't beter dat jij gingt slapen. Je bent jong en hebt meer slaap noodig dan ik."

„En ik u alleen laten? Neen, dat niet. 't Is een ongelukkig ding, dat die patriottensocieteiten zoo lang duren."

„Nu, maar van avond is het dan ook al heel laat," zeide de weduwe DE LANGE. „Als er LUUD maar niets overkomen is."

„We moesten JANUS eens naar de stad zenden," zeide CAROLINA.

„Hij zal de poort niet in kunnen. Doch daar wordt geklopt. Hij zal het zeker zijn."

Inderdaad trad LUDOVICUS TERHORST eenige oogenblikken later de kamer binnen, maar met zulk een rood gelaat en in zulk een opgewonden stemming, dat moeder en dochter elkander bedenkelijk aankeken, als vreesden zij beiden, dat de anders zoo matige man wat te veel gedronken had. Spoedig echter bemerkten zij, dat dit het geval niet was; want nog eer hij zich had nedergezet, en nadat hij JANUS had gezegd, naar bed te kunnen gaan, zeide hij:

„Ik kom laat thuis, niet waar? En 't had wel kunnen zijn, dat ik nog in geen twee uren was gekomen."

„Is er dan wat gebeurd, LUUD?" vroeg de weduwe bezorgd.

„Gebeurd? Er is zooveel gebeurd, dat ik wel aanstonds met mijn vrijcorps de poort zou willen uittrekken."

„Hoe dat?" vroeg CAROLINA. „Hoe komt mijn anders zoo bedaarde neef op eens zoo oorlogzuchtig?"

„Een renbode is dezen avond laat in de stad gekomen,"

hernam TERHORST, „en heeft de ontzettende tijding meegebracht, dat morgen vroeg achttien batailjons voetvolk, benevens eenige ruiterij en artilleristen op de stad zullen aftrekken."

„Zullen we hier dan wel veilig zijn?" vroeg de weduwe.

„Dat zal te bezien staan. Evenwel geloof ik niet, dat er gevaar voor u zal wezen, daar ze 't op de stad gemunt hebben en dus den omtrek wel ontzien zullen. 't Ergste zou wezen, dat we inkwartiering kregen, en dat zou al erg genoeg zijn."

„Maar is de tijding soms ook overdreven?" vroeg de weduwe.

„Ik zeg u alleen, wat de renbode heeft medegedeeld," hernam TERHORST. „Zooveel is zeker, dat er terstond een expresse naar den Haag is afgezonden, om deze tijding aan Hun Groot Mogenden mede te deelen. Morgen middag om half een zal de vroedschap een buitengewone vergadering houden, om te raadplegen over eenige voorstellen, door het defensiewezen ingezonden."

„Eerst om half een, dat is laat genoeg," merkte CAROLINA aan.

„Dat is 't ook. Maar dergelijke zaken gaan altijd veel te langzaam," zeide TERHORST.

Na nog eenigen tijd hierover gepraat te hebben, begaf men zich naar bed. Den volgenden dag op het bepaalde uur vergaderden de leden der vroedschap op 't stadhuis, en namen het besluit, om eenparig met Holland te handelen en intusschen met de burgercollegiën en officieren te raadplegen. Nog was de zitting niet geëindigd, toen een nieuwe depêche aan den voorzittenden burgemeester werd overhandigd. Deze was van den Drost van Vreeswijk [1]), meldende, dat hij aanschrijving

[1]) Vreeswijk of de Vaart ligt tegenover Vianen, aan den anderen kant van de Lek. 't Was toen een heerlijkheid, behoorende aan de stad Utrecht.

had gekregen van de Staten van Amersfoort, tot het inkwartieren van vier compagniën krijgsvolk, welke moesten dienen tot herstelling van de rust en veiligheid der ingezetenen.

Spoedig verbreidde zich deze tijding door de stad en ook in de burgersocieteit, waarvan Terhorst lid was. Men was daar druk aan 't redeneeren, toen de kapitein-luitenant van de burgercompagnie „Turkije" en kommandant der scherpschutters, Visscher, binnentrad.

„Hebt ge de tijding reeds vernomen, Visscher?" vroeg Terhorst.

„Welk Utrechtenaar zou die niet weten?" vroeg Visscher. „'t Is een vreeselijke inbreuk op de rechten onzer goede stad."

„En weet ge ook nog nadere bijzonderheden?" vroeg de officier der artillerie, van Goens.

„Nadere bijzonderheden?" hernam Visscher. „Misschien weet gij reeds, dat de vier compagnien tot het regiment van den graaf van Efferen behooren."

„Neen, dat weten wij niet," zeide Ondaatje.

„'t Gerucht loopt, en van een goede zijde, dat twee compagniën naar Jutphaas, de derde naar de Meeren en de vierde naar Harmelen zal trekken."

„Maar dat moeten wij hun beletten," zeide Terhorst. „Turkije" moet toonen, dat zij wat over heeft voor de verdediging harer veste."

„Natuurlijk," zei 't Hoen, mede een officier van de burgercompagnie. „En ge behoeft er niet aan te twijfelen, of er zullen tal van compagniën zich met ons vereenigen."

„Dat zullen er," zeide Visscher. „Vooral, wanneer ze weten, dat het plan bestaat, om Utrecht van alle kanten in te sluiten. Een ander gerucht, dat ook in 't geheel niet van grond ontbloot is, zegt, dat het regiment van Monster over de Blaawkapel zijn weg zal nemen naar Zuilen en Maarssen."

„Alsof we lammeren zijn, die zich zoo maar soetsappig zullen laten inrekenen," zeide Ondaatje.

Op dit oogenblik trad een ander lid der societeit binnen. 't Was 't raadslid d'Averhoult, die van 't stadhuis terugkwam. Terstond werd hij bestormd met vragen ten aanzien van de besluiten der vroedschap.

„Gij vraagt mij, wat we besloten hebben?" vroeg d'Averhoult. „Welnu, weet dan, dat het gerecht van Vreeswijk wordt aangeschreven, de inkwartiering pertinent te weigeren, op grond, dat de Amersfoortsche Staten geen recht hebben, zonder de toestemming der vroedschap, een vrije heerlijkheid onzer stad daarmede te bezwaren."

„Ferm," zei 't Hoen. „'t Is goed, dat we onze tanden laten zien."

„'t Zal weinig baten, mijnheer d'Averhoult," zeide Ondaatje. „Wat kan een machteloos gerecht als dat van Vreeswijk tegen de overmacht."

„Dat hebben we ook begrepen," hernam d'Averhoult, „en daarom hebben we besloten, dit bevel krachtdadig te ondersteunen en het des noods met geweld te susteneeren. Daartoe zullen we eenige gewapende manschappen naar buiten zenden."

„Op „Turkije" kunt gij rekenen, mijnheer d'Averhoult," zei Visscher.

„Ik houd u aan uw woord, mijnheer Visscher," hernam d'Averhoult. „Trouwens, ik twijfel niet, of er zullen zich meer vrijwilligers aanmelden, dan wij gebruiken kunnen."

En zoo was het ook. Kort nadat het besluit van de vroedschap bekend was, boden zich omtrent duizend vrijwilligers aan. De Raad, oordeelende dat zulk een aantal onnoodig was, koos er tweehonderd uit, zoowel uit de twee oudste compagniën der burgerij, als uit de vrijcorpsen. Daarbij voegde hij

eenige kanonniers en dertig scherpschutters. D'AVERHOULT aanvaardde het opperbevel over deze manschap, en deelde het met VISSCHER; VAN GOENS voerde met 'T HOEN en nog een ander officier 't bevel over de artillerie.

Zoo groot was de ijver der gewapende burgers, dat zij reeds om 6 ure gereed stonden, en om even half zeven de poort uittrokken. Zij voerden drie veldstukken mede, ieder met vier paarden bespannen. Onder hen bevond zich ook de luitenant TERHORST, die, ondanks de smeekgebeden zijner nicht SUZEBET, zich in vollen uniform gestoken en naar Utrecht getrokken was, om de expeditie mee te maken. Tal van burgers verzelden die een eindweegs buiten de stad en namen afscheid van hun vrienden onder de hartelijkste gelukwenschingen.

Omstreeks half acht bevond men zich bij het dorp Jutphaas, hetwelk zich ongeveer halverweg Utrecht en Vreeswijk bevindt. Hier vernam men, dat het krijgsvolk in slagorde bij de brug geschaard was. Juist had D'AVERHOULT een zijner officieren den last gegeven, om naar het krijgsvolk te gaan, ten einde den bevelhebber aan te zeggen, dat hij met de zijnen onmiddellijk het grondgebied van de stad Utrecht zou verlaten, toen men hem kwam mededeelen, dat zij Jutphaas reeds verlaten hadden, en waarschijnlijk op Vreeswijk terug-getrokken waren. Vreezende, dat die aftocht een krijgslist was, liet D'AVERHOULT de zijnen voor den ingang van het dorp stil houden en al de huizen onderzoeken. Toen men echter niets vond, zette men den tocht voort.

Intusschen was het donker geworden. Dicht bij Vreeswijk zond de kommandant eenige scherpschutters vooruit, om den vijand te verkennen, terwijl hij zijn burgers langzaam liet voorttrekken. Nog geen veertig schreden waren zij vooruitgegaan, toen de uitgezonden scherpschutters terugkwamen.

„Wel, hebt gij iets gemerkt?" vroeg de kommandant.

„'t Krijgsvolk is weer in slagorde geschaard, en in aantocht," zeide een der scherpschutters, MICHIEL GENTENAAR.

„Zijt gij daar zeker van?" hernam D'AVERHOULT.

„Om zeker van de zaak te zijn," hernam GENTENAAR, „heb ik mijn snaphaan aan een der onzen gegeven en ben op handen en voeten tot midden onder 't geschaarde krijgsvolk gekropen. Ik heb daar alles nauwkeurig opgenomen en ben op dezelfde wijs teruggekeerd."

„Dan is het onze plicht, den vijand kloekmoedig af te wachten." zeide D'AVERHOULT, en zich tot zijn volk wendende, vervolgde hij: „Mannen, weest thans bedaard. Gij kunt er staat op maken, dat ik pal blijf staan. Mocht gij mij slechts één voet breed zien terugdeinzen, schiet mij dan vrij neder."

Terstond gaf nu de kommandant de noodige bevelen; de scherpschutters verzamelden zich op een hoop, de kanonnen werden geladen en men maakte zich gereed om de paarden af te spannen, toen de vijand eensklaps losbrandde, waardoor de kannonnier VAN DER VLERK, een burger uit Utrecht, sneuvelde en verscheidene andere burgers gekwetst werden. Een tweede salvo doodde den kapitein-luitenant van de burger-compagnie „Turkije," G. C. VISSCHER, terwijl hij tusschen VAN GOENS en 'T HOEN instond, en kwetste er weer verscheidene.

Het gelukte D'AVERHOULT spoedig, de door dat schieten ontstane verwarring te herstellen. Intusschen lieten de scherpschutters de vijandelijke kogels niet onbeantwoord, en had men den tijd gehad, het geschut te laden en te richten. Toen nu dit geregeld op den vijand begon te spelen, bemerkte men, dat diens vuur langzamerhand verflauwde en eindelijk geheel ophield. D'AVERHOULT, oordeelende, dat de vijand geheel en al geweken was, liet het slagveld verkennen, en ontving daardoor 't bericht, dat er geen vijand meer te zien en de grond met geweren als bezaaid was. Nog een half uur hield hij met de

zijnen stand, toen trok hij terug naar Jutphaas, waar men den geheelen nacht onder de wapens bleef, en een versterking van honderd man uit de compagnie der „pekstokken", met eenigen voorraad van geschut en krijgsbehoeften ontving.

Met het aanbreken van den dag zond D'AVERHOULT de heeren ONDAATJE en GARDNER met drie en twintig man naar 't slagveld op verkenning uit. Toen hij van hen 't bericht ontving, dat de vijand geheel geweken was en zij zelf aan de Vaart hadden postgevat, begaf hij zich met zijn volk om half acht ure derwaarts, plantte het geschut op de toegangen en liet een batterij opwerpen op den Lekdijk. Daarop liet hij de helft zijner manschappen in de wapenen blijven, en de andere helft de kwartieren betrekken. Dewijl echter de meeste inwoners over de Lek naar Vianen gevlucht waren, vond men daar niet die verkwikking en dat gemak, hetwelk men er verwachtte. Met overleg van zijn krijgsraad besloot hij dus, naar Utrecht terug te trekken, waar hij op den avond van den 10den bij toortslicht en onder 't gejuich der burgerij zijn zegenpralenden intocht hield.

Wij keeren echter eenige uren vroeger naar Utrecht terug, om te zien, hoe 't daar gesteld was.

Toen TERHORST den namiddag van den negenden Mei was thuisgekomen met de tijding, dat hij met zijn compagnie naar Vreeswijk zou trekken, had de weduwe DE LANGE alle pogingen in 't werk gesteld, om hem dat afteraden; maar te vergeefs. Hij was er niet van af te brengen, en 't was zelfs met moeite, dat zij hem overhaalde, om toch nog eerst iets te gebruiken, vóór hij uittoog. Toen nu de luitenant van 't burgercorps „Turkije" 't huis verlaten had, waren beide dames naar Utrecht gegaan, bij een harer vriendinnen, ten einde iets meer van een en ander aangaande den stand van zaken te vernemen. Daar gekomen, stond deze er op, dat zij dien avond

bij haar zouden blijven; terwijl zij er voor zou zorgen, dat zij onder goed geleide naar huis werden gebracht. 't Was daar in Utrecht echter alles behalve kalm; allerlei onrustbarende tijdingen liepen er rond.

„Gij moest maar hier blijven," zeide de vriendin. „'t Is voor u beiden, als vrouwen, niet geraden, den nacht alleen op Zomerlust door te brengen."

„We kunnen toch het huis niet alleen laten," antwoordde jufvrouw DE LANGE. „En wat er ook gebeure, 't is altijd beter, dat wij thuis zijn en orde op de zaken kunnen stellen. Daarenboven, wie zal ons overlast aandoen?"

„Weet gij, of er ook geen troepen van den kant van den Bilt zullen komen?" hernam de vriendin. „En als zij dan eens uw huis als een geschikt kwartier beschouwden?"

„Dan zal het des te meer noodig zijn, dat ik zelf thuis ben, beste SAAR," hernam de weduwe. „Intusschen, ik geloof niet, dat we daar nood van hebben. Maar ondanks dat alles mag ik, nu TERHORST er niet is, het huis niet alleen laten."

En zoo keerden de beide dames, onder 't geleide van den broeder harer gastvriendin, naar Zomerlust terug. Waren zij in Utrecht gebleven, 't zou niet gestrekt hebben, om haar gerust te stellen; want niet alleen dacht niemand in de stad er aan om naar bed te gaan, maar in 't holle van den nacht werden de burgers verontrust door de aankomst van twee kanonniers, die van Vreeswijk gevlucht waren en een vreeselijk tooneel ophingen van de slachting, welke er onder de Utrechtsche gelederen plaats had; een tafereel, hetwelk zeker gedurende hun vlucht zoozeer vergroot was, dat de regeering der stad, zooals wij reeds gemeld hebben, terstond besloot, versterking te zenden.

't Was nog vroeg in den morgen van den tienden Mei, toen jufvrouw DE LANGE en CAROLINA, die een onrustigen nacht

hadden doorgebracht, zich weer naar Utrecht begaven. Bij hare vriendin gekomen, vernamen zij, wat er dien nacht was voorgevallen, 't geen niet weinig strekte, om hare onrust te vermeerderen. Tegen elf uur in den morgen verspreidde zich de tijding, dat men met de dooden en gekwetsten in aantocht was, en stroomde er tal van volk naar de Tolsteegpoort, waar ze moesten binnenkomen. De dooden waren, zooals wij weten, Visscher en van der Vlerk. Met een laken toegedekt, werden zij op baren gedragen. Achter hen volgden de gekwetsten, meestal op ladders vervoerd. Onder dezen merkte men een knaapje van twaalf jaren op, dat van de ladder, op welke het de stad binnengedragen werd, luidkeels riep: „Nog ben ik een Patriot!" een uitroep, die het de algemeene sympathie der Utrechtsche burgerij deed geworden. Natuurlijk onderzochten de oogen van hen, wier vrienden of bloedverwanten onder de uitgetrokkenen waren, met angstige oogen de lange rij van gekwetsten, en tot deze behoorden ook Carolina en hare moeder. Reeds waren er een aantal gewonden voorbijgedragen, en wenschten zij zich geluk, dat neef Terhorst er ten minste ongedeerd was afgekomen, toen er een baar binnenkwam, waarop een officier lag uitgestrekt, in welken zij terstond den luitenant van 't burgercorps „Turkije" herkenden. Dadelijk trad jufvrouw de Lange door 't volk heen en op de baar af, waarop haar neef met een bleek gelaat nederlag.

„Mag ik u verzoeken," zeide zij tot de dragers, „dezen heer naar zijn woning buiten de Witte Vrouwepoort te vervoeren."

„We hebben slechts last, de gekwetsten naar het hospitaal te brengen," antwoordde een der dragers, vrij barsch.

„Maar deze heer moet in zijn eigen huis verpleegd worden," hernam de weduwe.

„Welzeker," riep een van de omstanders. „En als je 't niet verkiest te doen, dan zullen er hier wel acht handen zijn, die den braven verdediger onzer veste zullen vervoeren."

„Ons goed," zeide de drager, die even als zijn metgezellen, een boerenarbeider uit den omtrek van Vreeswijk was, en met hen tot den tocht geprest was geworden. „Zet dan maar neer, jongens! Zooveel te eer zijn we van ons vrachtje verlost."

En zonder eenige verdere complimenten lieten zij de baar staan en gingen terug. Maar op 't zelfde oogenblik grepen acht krachtige handen haar op, en onder 't gejuich van 't volk, hetwelk eerbiedig plaats voor hen maakte, droegen zij den gekwetste buiten de rij; terwijl jufvrouw de Lange ter rechter- en Carolina ter linkerzijde van de baar liepen. Terhorst was, 't zij van bloedverlies, 't zij van pijn, bewusteloos, en wist dus niets van alles, wat er met hem voorviel.

Toen men in een stillere buurt gekomen was, zeide de weduwe tegen hare dochter:

„Lina, loop terstond naar den barbier, en verzoek hem met u mee te gaan. Er zal hier wel spoedig hulp noodig zijn."

Carolina voldeed aan 't bevel harer moeder; gelukkig vond zij den barbier (chirurgijn) te huis en was zij met dezen genoegzaam gelijk met de dragers op Zomerlust.

Deze, toenmaals een der bekwaamste in zijn vak, onderzocht de wond van den nog steeds bewusteloozen, en bevond, dat een geweerkogel in de dij gedrongen was, en dat én de pijnlijkheid der wond én het bloedverlies de oorzaak waren van de bewusteloosheid van den gekwetste. Met meer behendigheid dan men in zulk een ongestudeerd man, wiens dagelijksche bezigheid niet in operatiën van dezen aard bestond, zou hebben vermoed, sneed hij den kogel uit, vulde de wond met pluksel en legde een voorloopig verband, belovende tegen

den avond nog eens te zullen aankomen, om naar den toestand van zijn patiënt te vernemen en 't verband te vernieuwen. Tevens stelde hij moeder en dochter gerust, ten aanzien van den aard der wond, welke hij verklaarde niet gevaarlijk te zijn, ofschoon hij, ook wanneer de gekwetste zou bijgekomen zijn, een volmaakte rust ordonneerde. Toen hij dien namiddag terugkwam, betuigde hij zeer tevreden te zijn over den toestand van zijn patiënt, en gaf hij alle hoop op herstelling, ofschoon hij verzekerde, dat er wel vrees voor was, dat mijnheer TERHORST er zijn leven lang een stijf been van zou houden. Hoe gelukkig TERHORST, die een paar uren na de operatie weder was bijgekomen, zich gevoelde, dat hij twee zulke lieve en zorgzame oppasters had, zult gij wel begrijpen.

Dien avond had de reeds gemelde zegepralende intocht der uitgetrokken manschap plaats. En statig was die: want niet alleen gaf het toortslicht daaraan een deftig aanzien; maar de zegeteekenen, welke men als buit medebracht en die grootendeels op het slagveld gevonden waren als getuigen van den overhaasten aftocht der krijgslieden van Gelderland, droegen niet weinig bij tot opluistering van dien intocht. Eerst kwamen er vier veroverde vaandels, toen drie kwartiervaandels, daarop twaalf trommen, meest allen met kogels doorschoten, vervolgens het paard van Graaf VAN EFFEREN met diens hoed; daarop volgde een wagen met driehonderd geweren, een andere met vier spontons, een menigte sabels, ransels, hoeden en grenadiersmutsen, onder welke laatste een met het hoofd van den drager nog er in, daarop een kist met geld, door twee man gedragen, en welke men zeide, dat de regimentskas was: terwijl er nog twee schuiten in den Vaartschen Rijn lagen, beladen met een menigte koffers, mantelzakken, manden en meer andere goederen, toebehoord hebbende aan de officieren.

Nog vóór het einde der maand werden deze goederen in een

der bovenvertrekken van 't Stadhuis, zijnde een langwerpige zaal, tentoongesteld. In 't midden van de lengte der kamer was een trophée opgericht, waarvan de trommen het voetstuk uitmaakten, en die uit de verschillende veroverde wapenen, grenadiersmutsen en musketiershoeden bestond. Zeer netjes had men daartusschen de bandelier van den gesneuvelden tamboer-majoor aangebracht; terwijl de zeven vaandels, één op den top en zes aan beide zijden van de trophée geplaatst, niet weinig strekten, om er de sierlijkheid van te verhoogen. Aan den voet der trophée stond op een wit bord; „Uitgevoerd onder Commando van den Hooggeb. Gestr. Heer J. D'AVERHOULT, Raad in de Vroedschap dezer Stad." Aan weerszijden stond een gedenknaald, zwart met witte randen. Op de eene stond de naam van CORNELIS GOVERT VISSCHER, met zijn geslachtswapen er boven, op de andere die VAN ROBERTUS VAN DER VLERK, en daarboven, als wapen aan zijn naam ontleend, een vleugel of vlerk. Beide naalden hadden gelijke opschriften en waren van boven met elkander vereenigd door een festoen van maagdepalm, met witte en zwarte zijden linten gestrikt. De muren van 't vertrek waren behangen met de veroverde snaphanen, patroontassen, mutsen, hoeden, rokken, kieлen, ransels, enz.; terwijl op den vloer daar langs de buitgemaakte kisten stonden, gevuld met linnen kleederen; ook de koffers die de krijgskas bevatten, ten bedrage van verscheidene duizende guldens. Eindelijk stond er in de zaal nog een tafel, waarop eenig zilverwerk, als tabaksgereedschap, sporen, gespen, horologies, enz. Geen wonder, dat deze tentoonstelling een grooten toeloop had, zoowel van burgers als van vreemdelingen.

Maandag den 15den werd de Heer VISSCHER uit het huis van zijn vader, Mr. B. W. VISSCHER op de Marieplaats op een plechtige wijz in de Buurkerk begraven. 't Zou mij te lang

ophouden, u het deftige, uit 20 afdeelingen bestaande, programma van de lijkstatie mee te deelen, welke, door afwisselende treurmuziek voorafgegaan, de voornaamste wijken der stad doortrok. Evenmin zal ik u een beschrijving geven van de begrafenis van ROBERTUS VAN DER VLERK, die den volgenden dag op kosten der stad plaats had, en waarvan de lijkstatie echter natuurlijk minder statig was dan die van den bevelhebber VISSCHER.

Karakterestiek is echter het opschrift in een tinnen plaat gegraveerd, welke op het deksel van de doodkist bevestigd was en dat dus luidde:

Hier rust een BATAVIER,

ROBERTUS VAN DER VLERK,

Cannonnier by de Artillery der Stad UTRECHT.

Is op den 9 Mey 1787, des avonds ten 10 uuren, tegen een groot gedeelte van het Regiment van den Graaf VAN EFFEREN, met zyne Mede-Burgeren, strydende voor de Rechten zyner Geboorte-Stad, door Tirannen onderdrukt, heldhaftig gesneuveld.

Gebooren den 2 July 1765.

Deze ontmoeting veroorzaakte door 't geheele land een geweldig geschreeuw. De patriottische bladen spraken er met ontzaglijken ophef van, en kreten haar uit als een daad van geweld. „De bisschopsstad was aangevallen, en de burgers waren door 't krijgsvolk vermoord. De tijden van PHILIPS en ALVA waren teruggekomen en de goede burgerij was niet meer veilig in hare vesten." Dientengevolge stroomden er nog meer vrijwilligers naar Utrecht en koos de stad den Rijngraaf van Salm tot haar opperbevelhebber, van wiens corps er weldra krijgsvolk op Stichtsch grondgebied trok. Van den kant der Staten van Amersfoort werd nu Prins WILLEM V andermaal met aandrang uitgenoodigd, zich aan 't hoofd hunner troepen

te stellen en begaf deze zich nu naar het te Zeist opgerichte kamp.

Hadden nu de Staten-generaal slechts doortastende maatregelen willen nemen, waarschijnlijk ware dan 't wettig gezag ook in Holland spoedig hersteld geweest, en had de stad Utrecht van zelf moeten volgen. Maar Hun Edel Grootmogenden, hoezeer ook de meeste hunner der wettige zaak waren toegedaan, durfden of wilden den Prins niet machtigen, om Holland door geweld te dwingen; slechts twee van hen durfden dat; maar wat baatte hun stem tegen al die andere? En de Prins? Indien hij zich slechts aan 't hoofd van een enkel regiment had geplaatst, hij zou zeer waarschijnlijk 't weerspannige Holland tot zijn plicht gebracht hebben. WILLEM V wilde echter Holland niet op eigen grondgebied bestoken, zonder dat hij de machtiging van vier gewesten had. Hij vergenoegde zich dus op 't oogenblik met naar het kamp van Zeist te gaan.

TIENDE HOOFDSTUK.

EEN AANHOUDING, DIE GROOTE GEVOLGEN HAD.

Hebben we in de vorige Hoofdstukken gezien, wat er te Amsterdam en buiten Utrecht voorviel, 't is slechts een beeld geweest van de verwarring, welke er alom heerschte. En de Prins vraagt gij? Die arme WILLEM de vijfde, door de Patriotten als een ALVA, een NERO afgeschilderd, was eigenlijk de schuld van alles.. Had toch de man zich als een MAURITS of een WILLEM III weten te handhaven en de macht te gebruiken, hem als Stadhouder verleend, nooit zou het zoo ver zijn gekomen. Maar WILLEM de vijfde was opgevoed in diepen eerbied voor de Staten, en afkeerig van elken maatregel van geweld, of zelfs van aanmatiging van gezag, hij bleef slap, waar gehandeld moest worden en de redding der Republiek van handelen afhing. Zelfs toen de Staten van Utrecht zijn hulp inriepen tegen Holland, hetwelk hun provincie, tegen de verordeningen der Unie, bedreigde en aanviel, aarzelde hij om door te tasten en gaf hij te Nijmegen een Declaratoir uit, waarbij hij zijn vertrouwen te kennen gaf, dat

de Staten van Holland de overhaaste en onwettige besluiten te zijnen opzichte genomen, zouden opheffen.

In plaats, dat deze gematigdheid de tegenpartij tot inschikkelijkheid zou hebben gestemd, werden de Patriotten des te woedender over 't geen zij „de lasterlijke taal van den Gelderschen Despoot" noemden. „De Bloedraad van den Stadhouder," schreven zij, „heeft den oorlog begonnen: de stadhouder is een conspirateur [1]), die zonder den eklatantsten [2]) stap van berouw, geen gezag meer mag uitoefenen; de Geldersche en Utrechtsche Staatsleden zijn conspirateurs, burgerbeulen, een vloekgespan, dat den naam van menschen niet meer verdient: de vereenigde burger- en krijgsmacht moet die dwingelanden tot rede brengen, en WILLEM V in al zijn waardigheden geschorst worden."

Maar bleef WILLEM V weifelen, terwijl twee gewesten hem machtigden, Holland met geweld tot onderwerping te dwingen, terwijl hij aan 't hoofd van een enkel regiment dat had kunnen bewerkstelligen (want men moet niet over 't hoofd zien, dat ook in die provincie zich nog tal van Prinsgezinden bevonden) — de Princes van Oranje was een vrouw van meer energie, en had zij de macht in handen gehad, zij zou 't zeker zoo ver niet hebben laten komen, althans nu gehandeld hebben.

En dat *deed* zij ook. Zij besloot zelf naar den Haag te gaan, en op de Oranjegezinden te werken; mocht dit falen, welnu dan zou zij de hulp van Pruisen inroepen, waarop zij kon rekenen. Zij vertrok dus van 't Loo, vergezeld van haar kamerheer VAN RANDWIJCK, den kwartiermeester-generaal BENTINCK, kolonel STAMFORD en freule VAN WASSENAER STARREBERG, kwam zonder verhindering de grenzen van Holland over en vleide zich, onverlet in den Haag te zullen aankomen. We zullen zien, hoe zij zich vergiste.

[1]) Samenzweerder. [2]) Schitterendsten.

Aan den Hollandschen IJsel ligt een buurt, de Goejanverwellensluis. Daar lag in den nacht tusschen Woensdag den 27sten en Donderdag den 28sten Juni 1787 een gedeelte van 't vrijcorps van Gouda, onder bevel van Mr. Cornelis Johan de Lange, vrijheer van Wijngaarden en Ringbroek, en regeerend schepen en Raad der gemelde stad. Genoemde kommandant was gehuisvest bij den landbouwer Adriaan Leeuwenhorst. Reeds sedert eenige uren was de Lange van Wijngaarden te bed en genoot hij de verkwikking van een gerusten slaap, toen hij door Leeuwenhorst werd wakker gemaakt.

„Wat is er, baas?" vroeg de kommandant, tamelijk knorrig, dat men hem zoo bij nacht en ontijde in zijn slaap stoorde.

„Neem me niet kwalijk, sinjeur," antwoordde de baas. „Ik zou je niet wakker 'emaekt hebben, asder niet een paar manskerels waren, die je over een belangraike zaek wenschen te spreken."

„Over een belangrijke zaak," herhaalde de Lange van Wijngaarden. „Zoo belangrijk zal die wel niet zijn, dat zij geen uitstel kan lijden. Zeg, dat ze morgenochtend terugkomen."

„Dat 'eb ik hun ook al' ezaid, sinjeur," hernam de boer. „Maar ze zeggen, dat 'et een zaek is, die geen uitstel läjen kan."

„Welnu, laat hen hier komen. We zullen dan wel vernemen, welk belang er bij is."

Kort daarop kwamen de beide mannen binnen.

„Wat moet jelui van me hebben, dat je me zoo in mijn nachtrust komt storen?" vroeg hij vrij wat barsch.

„Ebben?" zei een van de beide mannen. „Jelui groote lôi denkt altaid, dat een burgermensch om de 'eb komt."

„Nu, wat heb je me dan te vertellen?" hernam de Lange van Wijngaarden ongeduldig.

„Hoor eens, sinjeur. As je zoo begint, dan krijg je niks

te weten. Wat drommel, 't is ons wel niet te veul, om bai nacht en ontaide 'ier te kommen, en jou, die daar lekkertjes in de veeren blaift liggen, zou het te veul zijn om ons aan te hooren. Kaik, als 't niet voor de goede zaek was...."

„Bedaard wat, man, zoo kwaad heb ik 't niet gemeend," hernam de Lange van Wijngaarden. „Vertel dus, wat je me mee te deelen hebt."

„Welnu, sinjeur," hernam de man. „Nou je zoete broodjes bakt, zal ik 't je vertellen. Er zal mergen namiddag tusschen Schoonhoven en Haastrecht een zeer anzienlijk personnaege passeeren, en wel waarschainlik niemand anders dan de stad'ouwer."

„Hoe weet je dat?" vroeg de Lange van Wijngaarden, in zijn bed overeindrijzende.

„Hoe we dat weten," zeide de andere man. „Wel, omdat er op twee plaessen vaiftien wisselpaerden zain besteld. 't Zal dus geen klain gezelschap ook zain."

„En weet je anders niets?"

„Me dunkt, dat het genoeg is," hernam de eerste spreker. „Nu dachten we, dat 'et onze plicht was, eer we, van onze rais teruggekomen, naar bed gingen, om je te waerschuwen."

„En daar heb je wel aan gedaan, goede menschen, en ik dank je wel voor je mededeelingen. Ik kan er dus vast op aan?"

„Welzeker sinjeur. Zouden we 't je anders vertellen? Maar nu gaan we naar huis en wenschen je goejen nacht."

„Vaartwel, goede vrienden, en als alles uitkomt, zooals je gezegd hebt, kan je op een goede belooning rekenen."

„Daarom hebben we 't niet gedaen, sinjeur. Maar we begrepen, dat het onze plicht was om 'et je te zeggen.

Nauwelijks waren de beide mannen vertrokken, of de Lange van Wijngaarden riep den boer.

„Leeuwenhorst," zeide hij. „Je moest even Vermeer roe-

pen en hem zeggen, dat hij zich terstond gekleed en gereed hier begeve. Zorg jij er voor, dat zijn paard gezadeld zij: hij moet onmiddellijk op reis."

Terwijl de boer deed, wat hem bevolen was, sprong DE LANGE VAN WIJNGAARDEN het bed uit, ontstak zijn beide waskaarsen aan de lamp, welke de boer op tafel had laten staan, kleedde zich en zette zich neder, om een paar brieven te schrijven. Juist was hij daarmede gereed, vouwde ze toe en verzegelde ze met zijn wapen, toen zijn oppasser VERMEER binnentrad en op militaire wijs aansloeg.

„Wacht even, VERMEER," zeide DE LANGE VAN WIJNGAARDEN.

„Zeer goed, mijnheer," antwoordde deze.

Nadat de kommandant de beide brieven van hun adres voorzien had en die adressen droog waren, reikte hij ze den oppasser over.

„Hier zijn twee brieven, beide voor W o e r d e n. De een is aan de Heeren Gedeputeerden te velde, de andere aan Generaal VAN RIJSSEL. 't Is thans drie ure," zeide hij, op zijn horologie ziende. „Zorg, dat je terstond terugkomt, om mij antwoord te brengen. Uw paard staat reeds gezadeld voor de deur."

Toen deze bode vertrokken was, riep DE LANGE VAN WIJNGAARDEN andermaal den boer.

„LEEUWENHORST," zeide hij. „Je moest eens even naar sergeant ADAM SCHOUTEN gaan, die bij KNUFFEL gehuisvest is, en hem zeggen, dat hij terstond hier komt. Neem tevens die stinkende lamp weg, en sluit de luiken open. 't Zal wel reeds klaarlichte dag zijn."

„Dat is 't ook sinjeur," antwoordde de boer, terwijl hij de lamp medenam.

Toen nu de luiken open waren, voltooide mijnheer DE LANGE VAN WIJNGAARDEN zijn toilet: want van slapen zou er dien nacht niet komen. Hij was hiermede reeds lang gereed, toen

de sergeant aan de deur klopte. Hij gaf dezen bevel de officieren, welke het dichtst bij de hand waren, te ontbieden, en toen deze gekomen waren, deelde hij hun mede, wat hij vernomen had, wat zijn plannen waren, en vroeg, wie hunner genegen waren, hem in de uitvoering te helpen.

„Ik ben uw man," zeide kapitein VAN LEEUWEN. „'t Is mijn beurt, om op expeditiën uit te gaan; daarenboven is 't juist een kolfje naar mijn hand."

„En ik ga met u mede," voegde de luitenant der grenadiers JACQUES BROTIER er bij. „Ook aan mij is de beurt van het doen van expeditiën. Gij kunt dus op ons rekenen, kommandant."

„Houdt u dan gereed, mijne heeren," hernam DE LANGE VAN WIJNGAARDEN. „'t Zal tijds genoeg zijn, als gij om elf ure vertrekt. Neemt dan uw weg naar de G l i j b a a n aan de V l i s t en plaatst u bij B o n r e p a s. Wanneer 't reisgezelschap dat we verwachten, aankomt, houdt het dan op en voert het met alle mogelijke bescheidenheid herwaarts. Maar boven alles, houdt vooral een wakend oog op uw manschap en op de boeren uit den omtrek. Want het zou op onze verantwoording komen, indien zijner Hoogheid of iemand van zijn gevolg eenige overlast werd aangedaan."

Nadat de heeren de verzekering hadden gegeven, dat zij de bevelen van den kommandant stipt zouden opvolgen, vertrokken zij naar hun respectieve kwartieren.

Maar 't werd zeven, acht ure, en nog was de renbode niet terug. Ja, 't werd tien ure, half elf, en nog had DE LANGE VAN WIJNGAARDEN geen antwoord uit W o e r d e n. Hierdoor geraakte hij in een geduchten tweestrijd. De zaak vereischte spoed en hij had dus tusschen twee dingen te kiezen: de zaak te laten varen, of al de verantwoordelijkheid op zich te nemen. Na rijp beraad besloot hij tot het laatste. Om elf ure dus vertrokken kapitein VAN LEEUWEN en luitenant BROTIER met

sergeant SCHOUTEN en zestien Goudsche schutters vatten post op den zandweg aan de Glijbaan, even voorbij den Slangenweg, en op den kleiweg bij Bonrepas; zoodat niemand langs den weg kon rijden, of zij konden hem tegenhouden.

We zullen hen daar laten wachten en zien, wat DE LANGE VAN WIJNGAARDEN intusschen deed. Ongerust over 't lang uitblijven van VERMEER, liet hij, terstond na 't vertrek van VAN LEEUWEN en BROTIER, zijn paard zadelen, steeg op, en reed zelf naar Woerden, om de Heeren Gedeputeerden en generaal VAN RIJSSEL te spreken, en van hen te hooren, hoe zij over de zaak dachten. Nauwelijks echter was hij aan 't schoolhuis te Papecop gekomen, of daar ontmoette hij Kornet VAN MARLE, aan 't hoofd van twintig ruiters uit het regiment van den luitenant-generaal Prins VAN HESSEN-PHILIPSTHAL.

„Goeden morgen, mijnheer de kornet," zeide hij, terwijl hij dezen de hand drukte.

„Ha, goeden morgen, mijnheer de baron," antwoordde deze. „Het doet mij genoegen, u te ontmoeten."

„Mij niet minder, daar uw komst mij uit een pijnlijke verlegenheid redt. Waarheen, als ik vragen mag, gaat de reis?"

„Naar de Vlist, waar wij uw manschap zullen assisteeren. Ze zijn toch reeds vertrokken?"

„Daar ik niet langer op antwoord kon wachten, heb ik maar zelf moeten besluiten. En nu doet het mij genoegen, dat ik 't gedaan heb. Gij zult kapitein VAN LEEUWEN en luitenant BROTIER met een sergeant en zestien schutters aan de Vlist vinden."

„Opperbest. Ik heb ten aanzien van de expeditie behoorlijke orders ontvangen."

„Dus is u alles bekend. Wat ik u echter verzoek, is wat aan te rijden: daar gij anders wel eens te laat kondt komen

„Ik zal er voor zorgen. Vaarwel, baron."

„Adieu, mijnheer de kornet."

„Thans, volkomen ten aanzien van de goedkeuring van Heeren Gedeputeerden gerustgesteld, wilde DE LANGE VAN WIJNGAARDEN zich omkeeren en naar de Goejanverwellensluis terugkeeren, toen hij zich bedacht.

„Ik zal liever naar Heeren Gedeputeerden rijden," zeide hij bij zich zelf. „Dan kan ik hun nadere opening van mijn plan geven."

Zoo gezegd, zoo gedaan. Toen hij nu in den namiddag naar zijn post terugkeerde, kwam hem de wachtmeester van VAN MARLE te gemoet rijden.

„Hoe gelukkig, dat ik Uwe Edelheid aantref," zeide deze. „Ik ben juist met goede tijding op weg naar Woerden."

„Goede tijding?" vroeg DE LANGE VAN WIJNGAARDEN.

„Voorzeker? 't Vorstelijk reisgezelschap is door het detachement van 't vrijcorps van Gouda aan de Vlist opgehouden en verzocht, zijn weg niet voort te zetten."

„Dus was het dan toch Zijne Hoogheid?

„Met uw verlof. 't Was hare Hoogheid de Princes met gevolg."

„De Princes! Inderdaad, des te beter. Dat verandert voor 't oogenblik mijn reisplan. Ik zal u naar Woerden vergezellen, dan zullen wij er den Heeren Gedeputeerden en generaal VAN RIJSSEL kennis van geven en nader met hen afspreken, wat ons nu te doen staat."

„Met alle genoegen," hernam de wachtmeester, en beiden reden den weg naar Woerden op.

We willen thans naar onze schutters terugkeeren, die we bij Bonrepas gelaten hebben.

't Was half drie. Verscheidene boerenwagens en andere rijtuigen waren reeds gepasseerd, toen er een chais kwam aan-

rijden, gevolgd door verscheidene andere rijtuigen. Sergeant ADAM SCHOUTEN trad met twee schutters midden op den weg en greep het paard bij den teugel.

Graaf BENTINCK, die met graaf STANDFORT in de chais zat, en reed, wilde doorrijden.

„Geen stap verder!" zeide SCHOUTEN.

„En dat waartoe niet?" vroeg BENTINCK. „Wat moet je van mij hebben?"

„Ik moet weten, wie zich in de andere rijtuigen bevinden,' hernam SCHOUTEN.

„De Princes van Pruisen met gevolg," antwoordde BENTINCK.

„Mag ik u dan verzoeken, de namen van dat gevolg mij op papier te geven," hernam SCHOUTEN.

„Onbeschaamde vlegel!" hernam BENTINCK. „Roep uw kapitein, indien die ten minste hier is."

„Roep kapitein VAN LEEUWEN," beval de sergeant, zonder het paard lostelaten.

„Een der schutters ging, doch kwam met de boodschap terug, dat zijn kapitein niet verkoos te komen, maar dat een der heeren, die in 't rijtuig zat, verzocht werd uit te stijgen en zich bij hem te vervoegen, wanneer hij hem spreken wilde.

Ofschoon braaf brommende over de onbeschaamdheid van „zulk burgervolk," voldeed graaf BENTINCK toch aan 't verzoek, gaf de teugels aan STANDFORT over, ging uit het rijtuig en volgde den schutter, die hem bij VAN LEEUWEN bracht.

„Wat moet de onbeschaamde handelwijs van uw sergeant beteekenen, kapitein?" vroeg BENTINCK. „Sedert wanneer zijn 's heeren wegen niet meer vrij?"

„Ik zou u hierop kunnen antwoordden, dat dit de zaken zijn van Hunne Hoogmogenden," zeide VAN LEEUWEN. „Ik wil u echter liever onder 't oog brengen, dat wij militairen slechts onze orders volgen."

„Dan zijn die orders al zeer arrogant," hernam graaf BENTINCK.

„Dat staat noch aan u, noch aan mij te beoordeelen," hernam VAN LEEUWEN. „Doch laat ons daarover geen woorden vuil maken. Hoe is uw naam?"

„Ik ben graaf BENTINCK, kwartiermeester-generaal in dienst van de Republiek."

„Wel nu dan, mijnheer de graaf," hernam VAN LEEUWEN. „Uit welke andere personen bestaat uw reisgezelschap?"

„Uit vier dames met gevolg en bedienden."

„En de reis is?"

„Van Schoonhoven naar 's Gravenhage. Gij zult mij toch wel op mijn woord van eer willen gelooven."

„Mijnheer de graaf," hernam VAN LEEUWEN. „'t Zij verre van mij, dat ik ook in de verste verte zou twijfelen aan uwe eer. Maar uwe Edelheid zal ons toch ook niet kwalijk nemen, dat wij er onze eer in stellen, de ons gegevene bevelen op te volgen."

„Dus mogen wij niet passeeren?"

„Voorzeker; mits Uwe Edelheid het niet kwalijk neme, dat wij haar vergezellen."

„En waarheen wilt gij ons dan geleiden?"

„Naar de Goejanverwellensluis, mijnheer de graaf."

„Maak dan wat haast: want de Princes van Pruisen, die onder 't gezelschap is, wenscht spoed."

„'t Spijt mij van uwe Princes van Pruisen, mijnheer de graaf," hernam VAN LEEUWEN. „Daar echter onze manschap te voet is, zal uwe Edelheid zich genoodzaakt zien, stapvoets te rijden tot aan genoemde sluis."

Brommende keerde BENTINCK in zijn chais terug. Daarop stelde kapitein VAN LEEUWEN zich met vier man voorop. Op de chais, waarin BENTINCK en STANDFORT zich bevonden, volg-

den twee koetsen met zes paarden bespannen en nog drie kapchaizen. In de laatste echter zat een heer, in 't groen gekleed, die verzocht te mogen voortrijden, daar hij niet tot het gevolg behoorde. Daar nu 't getal van vijftien paarden zonder 't zijne juist uitkwam, werd hem dit vergund. Nadat luitenant BROTIER de princes door de twee gelederen die met gepresenteerd geweer aan beiden zijden van den weg stonden, had laten gaan, verdeelde hij zijn manschap bij de rijtuigen en sloot zelf den trein. Na ruim een kwartier te zijn voortgegaan, kwamen de ruiters onder VAN MARLE aanrijden. Zoodra graaf BENTINCK deze bemerkte, sprong hij uit zijn chais, en trad op den ritmeester toe.

„Mijnheer de ritmeester," zeide hij. „Het doet mij genoegen, dat gij ons komt bevrijden van een dwang, ons door auxilairen [1]) opgelegd."

„Een dwang?" vroeg de ritmeester.

„Voorzeker. Of liever arrestatie, zoo u dat woord beter bevalt. Ik twijfel er niet aan, of gij zult deze arbitraire [2]) handelwijs afkeuren en dezen menschen bevelen, ons onzen weg ongestoord te laten vervolgen."

„Uw naam, mijnheer? Indien ik toch aan uw verzoek zal kunnen voldoen, dien ik uw naam wel te weten."

„Ik ben graaf BENTINCK, kwartiermeester-generaal in dienst van de Republiek."

Van MARLE haalde de schouders op.

„Alle respect voor uw titel en uw rang, mijnheer de graaf," zeide hij. „Ik vrees echter, dat juist uw naam een beletsel zal zijn, om uw verzoek toe te staan."

„Maar indien ik u nu zeg, dat Hare Hoogheid de Princes van Oranje ook bij 't reisgezelschap is?"

---

[1]) Hulpbenden. [2]) Willekeurige.

Andermaal haalde de ritmeester de schouders op.

„Des te erger, mijnheer," hernam hij. „Ik heb speciale order, om u allen aan te houden."

Den tijd, die er met dit gesprek verliep, had VAN LEEUWEN waargenomen, om een briefje te schrijven, en dit gaf hij aan den wachtmeester mede, dien VAN MARLE naar Woerden zond, om rapport te doen. BENTINCK was intusschen weer in zijn chais gaan zitten.

„Welken weg denkt gij te nemen, mijnheer de kapitein?" vroeg VAN MARLE.

„Over Haastrecht, indien gij 't goedvindt."

„Mij goed. Hoe is de gezindheid in dat dorp?"

„Ja, die is niet al te best. Er wonen slechts tien of twaalf Patriotten in."

„'t Zou voor hare Hoogheid onaangename gevolgen kunnen hebben, wanneer de Haastrechters iets ondernamen," hernam VAN MARLE.

„Daarom zou 't beter zijn, dat wij den weg naar Oudewater insloegen."

„Welzeker," hernam VAN MARLE.

Toen men aan de oprij van den Haastrechtschen dijk gekomen was en de ruiters rechtsaf waren gereden, wilde BENTINCK, die een menigte Haastrechtenaars zag staan, welke de Princes tegemoet gegaan waren en nu op den dijk stonden, en hem toeriepen: „hierheen, langs dezen weg!" zijn paard linksom wenden; maar sergeant SCHOUTEN, die op zijn qui-vive was en dat bemerkte, greep terstond weder het paard bij den toom en leidde het rechtsaf. Daarbij kwam kapitein VERZIJL hem juist te rechter tijd te hulp, die, toen hij aan de Goejanverwellensluis het tegenhouden van Hare Koninklijke Hoogheid vernomen had, terstond met tien man naar Haastrecht was getrokken, om de bezetting aldaar

te versterken. Tevens zond VAN MARLE er acht ruiters heen, om gemelden kapitein tegen den aandrang van het volk te ondersteunen.

Eindelijk kwam de Princes met haar gevolg aan de Goejanverwellensluis aan, waar zij werd ontvangen door den luitenant der Goudsche artilleristen, DANIEL VAN GENDEREN, die met zes man de pont bewaakte, met welke Hare Hoogheid over 't veer werd gezet. Aan den overkant gekomen, geleidde de luitenant de Princes naar 't huis van ADRIAAN LEEUWENHORST.

„Mijnheer," vroeg Hare Koninklijke Hoogheid aan VAN GENDEREN, toen zij met haar gevolg in 't pronkvertrek van den landman was gezeten. „Heeft de officier van de ruiterij, die aan de Vlist bij ons gekomen is, order gehad om ons te arresteeren?"

„Mevrouw," antwoordde VAN GENDEREN. „Het is mij onbekend, welke orders bedoelde officier gehad heeft; waarschijnlijk zijn die echter dezelfde geweest als de mijne."

„'t Is ongehoord, mijnheer, mij op deze wijze te behandelen," hernam de Princes. „En niet minder ongehoord is het, dat men den heer BENTINCK heeft geweigerd, met een der officieren naar Woerden te rijden, om aan Heeren Gedeputeerden kennis te geven van dit aanhouden."

De Princes gaf nu een andere wending aan het gesprek en deed den luitenant verschillende vragen over de ingezetenen, hun bedrijf, de sterkte der bezetting en der gewapende burgercorpsen. Daarop bood VAN GENDEREN haar aan, te zorgen, dat zij eenige verversching kreeg.

„Ik dank u, mijnheer," antwoordde de Princes. „Ik heb zelf proviand bij mij, en 't zal mij toch wel veroorloofd zijn, die door mijn lakeien uit mijn koets te laten halen."

„Voorzeker, mevrouw," antwoordde de luitenant. „Uwe Hoogheid heeft te dien aanzien slechts te bevelen."

Eenige uren later trad een Statenbode de kamer binnen, die Hare Hoogheid, uit naam van Heeren Gedeputeerden, verzocht, om bij haar ten gehoore te worden toegelaten. Deze heeren, die eerst 's avonds om zes ure de tijding van de aanhouding bij monde van den wachtmeester ontvangen hadden, waren terstond, na 't zenden van een renbode aan de Statengeneraal, in een rijtuig, geëscorteerd door twintig ruiters van 't regiment van den Prins VAN HESSEN-PHILIPSTHAL, naar de Goejanverwellensluis gereden. Daar aangekomen, hadden zij den heer VAN TOULON, lid der commissie te Woerden, ontmoet, die op zijn terugreis van Rotterdam, Gouda was doorgereden, en hun meldde, dat het gerucht van de aanhouding daar reeds bekend was en het gemeen zoo in als om de stad in menigte naar de Stolwijkersluis en den Haastrechtschen dijk stroomde. De Heeren Gedeputeerden deden er nu onderzoek naar of er wel goed voor de bescherming van Hare Hoogheid gezorgd was, en zij kregen ten antwoord, dat de hoofdwacht met een piket onder luitenant LINKERS versterkt was, en dat luitenant BROTIER met een veldstuk zich aan den IJseldijk had geposteerd, om den aandrang van 't gemeen te keeren. De barrière was gesloten en door een wacht bezet.

Spoedig kwam de bode terug met de boodschap, dat Hare Hoogheid de heeren zou verwachten. Gevolgd door den heer DE LANGE VAN WIJNGAARDEN, die met hen medegekomen was, traden zij in 't vertrek der Princes, en vonden er haar alleen.

„Gij hebt verlangd, mij te spreken, mijne heeren," zeide zij hooghartig. „Wat is uw begeeren?"

„Mevrouw," antwoordde BLOK, een der Gedeputeerden. „We zijn zeer verbaasd geweest over 't vernemen van de tijding van dit onverwachte voorval, en hebben, uit hoofde van onzen uitgebreiden last, ons verplicht gevonden, in eigen persoon bij

Uwe Koninklijke Hoogheid te komen, ten einde te vernemen, welke het oogmerk van Uwe Koninklijke Hoogheid is met zulk een onverwachte reis, zoo wij meenen, buiten weten van de Staten der Provincie, en zulks op het tijdstip, waarop Uwer Koninklijke Hoogheids gemaal zich in het kamp te Zeist bevindt aan 't hoofd van een aantal troepen van den Staat, een verschijnsel, hetwelk 't geheele land, in 't bijzonder de provincie Holland, een rechtmatige vrees voor een inval heeft aangejaagd. Deze vrees heeft Hun Edel Grootmogenden bewogen, een commissie te benoemen ter verdediging van onze Provincie en van de stad Utrecht, om al welke redenen wij Gedeputeerden van oordeel zijn geweest, niet te kunnen of te mogen toelaten, dat Uwe Koninklijke Hoogheid zich dieper de provincie in begeeft, zonder daarover alvorens het goedvinden van 's Lands Staten te verstaan, om 't welk te vernemen wij nog vóór ons vertrek naar Woerden, reeds een expresse naar 's Gravenhage hebben gezonden."

„Mij heeft het gebeurde grootelijks verwonderd, mijne heeren," antwoordde de Princes, „en ik kan geen woorden vinden, u mijn verontwaardiging uit te drukken over de vernederende behandeling, mij aangedaan. Wel vermoedde ik, dat de gewapende macht niet zonder hooger bevel handelde; weinig echter had ik verwacht, dat dit aanhouden zulk een vijandig karakter had. Wat aangaat de reden mijner reis; deze had een goed oogmerk. Daar nu mijn gemaal, de Prins van Oranje, in de gegevene omstandigheden, niet in deze provincie kan komen, ben ik te rade geworden, herwaarts te reizen."

„Mevrouw," zeide Toulon. „Het doet ons leed, dat Uwe Hoogheid door Hare reize ons tot zulke extremiteiten genoodzaakt heeft. Maar Uwe Koninklijke Hoogheid heeft ons nog niet bekend gemaakt met het doel harer reis. En toch moeten wij er op aandringen, om dat doel te weten, alsmede

of Uwe Hoogheid genegen is, om op billijke voorwaarden mede te werken tot herstelling van de rust."

„Tot herstelling der rust mede te werken, mijne heeren," hernam de Princes, „niets is meer mijn verlangen en dat van mijn doorluchtigen gemaal, dan dat de rust in den lande hersteld worde. Noch mijn gemaal, noch ik toch zijn schuld aan de onrust, welke er in de Republiek heerscht. 't Is meer dan tijd, dat er een eind komt aan de vele onrechtvaardigheden, den Prins van Oranje aangedaan."

„Het doet ons leed, Mevrouw," antwoordde Blok, „zulk een taal uit den mond Uwer Koninklijke Hoogheid te moeten hooren; naardien het een vrij volk niet kwalijk kan genomen worden, dat het zijn wettige rechten reclameert. Daarbij behoort Uwe Hoogheid in 't oog te houden, dat de Regenten zijn aangesteld tot bevordering van 't heil des volks, en het volk geenszins bestemd is tot vermeerdering van 't gezag der regenten."

„Elk beschouwt deze zaak uit eigen oogpunt. Ik voor mij houd het er voor, dat ieder zijn rechten heeft, welke ontzien en geëerbiedigd moeten worden. Doch daar 't hier de plaats niet is, om dit onderwerp breedvoerig te bespreken, zoo verlang ik, dit gesprek te eindigen."

„Zooals Uwe Hoogheid wil," hernam Toulon. „Daar wij echter zonder voorafgaande bewilliging Uwe Koninklijke Hoogheid niet verder durven laten reizen en Zij hier den nacht niet kan doorbrengen, zoo verzoeken wij Haar, ons te willen zeggen, waar Zij zich zal gelieven te begeven, tot het nemen van de nachtrust."

„Welnu, dan kiezen we Gouda," hernam de Princes.

„Indien dit de wensch Uwer Koninklijke Hoogheid is," hernam Toulon, „zullen wij ons vooraf derwaarts begeven, om de Regeering dier stad daarvan te verwittigen, en eenige schikkingen tot de ontvangst Uwer Koninklijke Hoogheid te beramen."

Daar echter Toulon in een afzonderlijk gesprek met Gedeputeerden zwarigheid maakte, om de Princes haar nachtverblijf in Gouda te laten houden, daar er veel gevaar voor een opschudding onder 't gemeen bestond, gaf hij hun in bedenking, haar voor te slaan, zich naar Woerden of naar Schoonhoven te begeven, zijnde beide steden slechts op één uur rijdens van de Goejanverwellensluis verwijderd. Toen dit besluit van Gedeputeerden aan Hare Hoogheid werd voorgesteld, gaf zij Hare verwondering te kennen, dat de Heeren zoo spoedig van idée veranderd waren, dat zij de zwarigheid om in Gouda te vernachten niet inzag, maar zich in die zaak wel naar de Heeren wilde schikken. Intusschen verkoos zij zich liever te begeven naar Leerdam, als zijnde een heerlijkheid van Haar gemaal, den Prins van Oranje. Ofschoon de heeren daar niet tegen hadden, brachten zij der princes toch onder 't oog, dat de reis naar Leerdam, na al de vermoeinissen van den dag, te ver voor Hare Hoogheid zou zijn. Ondanks deze tegenwerping volhardde zij in haar besluit.

Na nog veel over en weerpraten werd besloten, dat twee heeren der Commissie, de Wit en Toulon, met een gedeelte der ruiterij vooruit zouden rijden, om te zorgen, dat de reis der Princes naar Leerdam geen oponthoud mocht ondervinden. Daarop geleidden de twee andere commissarissen, de heeren Blok en Kamerling, met den kommandant de Lange van Wijngaarden, haar langs een aantal van in twee gelederen geschaarde Goudsche schutters met gepresenteerd geweer, in en uit de pont, alwaar zij afscheid van haar namen en haar een goede reis wenschten.

Op een kleinen afstand van Gouda gekomen, kwam graaf Bentinck aan 't rijtuig, waarin de Wit en Toulon zaten, meldende, dat Hare Hoogheid te vermoeid was, om de reis tot Leerdam te vervolgen en besloten had, den nacht in Schoonhoven te zullen doorbrengen. Beide Heeren bewilligden terstond in dien voorslag, en boden aan, binnen de stad te rijden en er kennis van te geven aan den Magistraat, opdat deze zou zorgen voor een behoorlijk verblijf voor Hare Koninklijke Hoogheid en gevolg. Kort daarna keerden zij terug en geleidden de Princes naar den Stadsdoelen.

Nog dienzelfden avond schreef Hare Hoogheid twee brieven, een aan den griffier van de Algemeene Staten, Fagel, en een aan den Raadpensionaris van Holland en West-Friesland, van Bleiswijk. Twee dagen later kreeg zij antwoord op haar schrijven, hetwelk eenvoudig behelsde, dat de Staten voor alsnog geen besluit in de zaak hadden kunnen nemen. De Princes keerde daarop over Leerdam naar Nijmegen terug.

ELFDE HOOFDSTUK.

HOE DE UTRECHTSCHE PATRIOTTEN EIEREN VOOR HUN GELD KOZEN.

„Goeden morgen, moeder, goeden morgen, LINA, hoe maakt gij 't? En hoe gaat het met neef TERHORST?"

Met deze woorden trad CORNELIS DE LANGE op een der laatste dagen van de maand Juli 87 de kamer zijner moeder binnen.

„Wij zijn heel wel," antwoordde de weduwe. „En wat neef TERHORST aangaat, zijn wond is geheel beter, ofschoon hij er zijn leven lang een stijf been van zal houden."

„Dat komt er van, als men zich met zaken bemoeit, die ons niet aangaan. Hij heeft zijn verdiende loon."

„Spreek zoo niet, CORNELIS," berispte hem de moeder. „Neef LUUD heeft niet anders gehandeld dan jij, toen je met uw vrijcorps Kattenburg hebt verdedigd. Hij trok uit ter verdediging van de stad Utrecht."

„Die hem evenmin aangaat, als . . ."

„Als u Kattenburg," hernam zijn moeder. „LUUD is een geboren Amsterdammer en jij bent een Utrechtenaar. Als het

dus op stuk van zaken aankomt, hebt gij beiden even dwaas gehandeld."

„Maar ik streed voor de gerechte zaak, voor de wettelijke staatsregeling, moeder."

„En uw neef meent, dat *zijn* zaak de gerechte is, CORNELIS. Inderdaad, waar strijd van opiniën heerscht, meent ieder de gerechtigheid aan zijn zijde te hebben. Doch zeg mij, waaraan hebben wij 't genoegen te danken, dat wij je hier zien? Je hebt ons in lang niet bezocht."

„Ik heb dat vermeden, moeder, om u door de verhouding, waarin ik door verschil in staatkundige gevoelens tot neef LUUD sta, geen onaangenaamheid te veroorzaken. Thans echter, nu de zaken zoo oorlogzuchtig staan en er alle vrees voor een inval der Pruisen is, ben ik overgekomen, om u en LINA mede naar Amsterdam te nemen, waar gij veiliger zult zijn dan hier."

„De koning van Pruisen zal 't niet wagen, de Republiek aan te tasten," zeide CAROLINA. „Als hij 't hart heeft, een enkelen Pruis over de grenzen te doen trekken, krijgt hij het te kwaad met Frankrijk."

„Frankrijk!" riep CORNELIS verachtelijk uit. „Gij patriotten steunt altijd op Frankrijk. Weet je, hoe lang dat zal duren? Totdat de Gallische haan ons opslokt, en zich vetmest met ons land. Ware LODEWIJK XVI maar een LODEWIJK XIV, dan had hij zich reeds sedert lang van zijn vrienden en bondgenooten meester gemaakt."

„Welzeker," hernam CAROLINA. „Alsof wij ons zoo maar zouden laten inpakken. Neen, CORNELIS, Frankrijk is een trouwe bondgenoot tegen de tiranny van WILLEM den vijfden en zijn aanhang."

„En zal u in den steek laten, zoodra Pruisen den oorlog begint," hernam CORNELIS. „Let op, wat ik u zeg. Als de

Pruisen aan den eenen kant over de grenzen trekken, trekt VERAC er aan den anderen over en keert hij naar Frankrijk terug."

„Welnu, mocht dit het geval zijn, dan zullen wij zelf den Pruis het hoofd bieden. 't Is geen kleine zaak, een volk op zijn eigen grondgebied aan te vallen."

„Maar, lieve LINA," hervatte CORNELIS. „Vergeet toch niet, dat er in 't land nog tal van aanhangers van den Prins zijn, die van verlangen branden, om de beleediging, Harer Hoogheid de Princes aangedaan, te wreken. Die allen zullen met de Pruisen één lijn spannen."

„Om het land onder vreemden te brengen?" vroeg CAROLINA.

„Om den Prins in zijn wettige rechten te herstellen," hernam CORNELIS. „Menige stad, die nog onder patriottischen invloed gebukt gaat, zal hare kluisters afwerpen, wanneer de Pruisen eerst in 't land zijn."

„En de Patriotten zullen stand houden en liever als helden op het bed van eer sterven, dan zich aan den vreemdeling te onderwerpen."

„Uw helden!" zeide CORNELIS, met minachting. „Hoe hebben uw helden zich voor drie weken te Wijk bij Duurstede gedragen? Toen de troepen van de Staten van Utrecht haar opeischten [1]), vroegen zij een uitstel van een kwartier uurs en... gaven zich zonder slag of stoot over. En toch was de stad vol Patriotten en vrijwilligers, en waren de krijgslieden geen in den wapenhandel geoefende Pruisen, maar dezelfde mannen, die bij Vreeswijk zoo lafhartig de vlucht hadden genomen."

„Maar Wijk bij Duurstede is een kleine stad en de bevolking...."

---

1) 6 Juli

„En hoe is de tocht van uw dappere stadgenooten, nu een paar dagen geleden, tegen Soestdijk ondernomen [1]), afgeloopen? Even als die tegen den Bilt [2]). Uw helden zijn teruggekeerd, zonder iets uitgericht te hebben."

„Zul je nu haast ophouden met kibbelen, kinderen?" vroeg jufvrouw DE LANGE. „'t Is een ongeluk van onzen tijd, dat die ellendige burgertwisten broeders en zusters, bloedverwanten en vrienden verdeelen en tegen elkander opzetten. Hoe gaarne ik je zie, CORNELIS; ik zou bijna schrikken dat je overkomt: want zoodra je uw voeten over den drempel zet, is de rust de deur uit."

„Ja, moeder, een ongelukkige tijd is het voorzeker," antwoordde CORNELIS. „Maar wie zijn daarvan anders de oorzaak dan de mannen, die zich den valschen naam van vaderlanders geven? Daar hebt gij b. v. Holland. Heeft het niet een paar dagen geleden van de Staten-Generaal geëischt, dat zij de in uw stad onwettig gekozen zoogenoemde Staten van Utrecht [3]) in hun vergadering zullen toelaten en de wettige, die hun zetel te Amersfoort hebben, er uit zullen weren, ja, hebben zij hen zelfs niet zóo hevig gedreigd, dat de Algemeene Staten er reeds over beginnen te denken, om een andere plaats te kiezen voor hun vergadering; daar zij zich in den Haag niet meer veilig rekenen?"

„Ach, jongen, 't is niet anders, en wat helpt het ons, of wij daarover al pruttelen en ons 't leven onaangenaam maken? Vertel mij liever eens, hoe 't je gaat en hoe oom JAN en de verdere Amsterdamsche familie het maken."

---

1) 26 Juli. 2) 8 Juli.

3) Zoover had men de zaken in Utrecht gedreven, dat de stedelijke Regeering op eigen gezag Staten verkoos, die in hare stad vergaderden.

„Och, moeder," zeide CORNELIS. „Van oom JAN of de familie zie ik niets, sedert mij daar 't huis verboden is, omdat ik een Oranjeman ben. Van tijd tot tijd hoor ik bij EVERNINCK, dat ze allen nog wel zijn."

„Alweer een ramp van den tegenwoordigen tijd," hernam jufvrouw DE LANGE. „Oom JAN, aan wien je zooveel verplichting hebt, zoo te veronachtzamen! Wie zou daar vroeger ooit aan gedacht hebben?"

„Ik niet, moeder. En 't is oom zelf, die mij den toegang tot zijn huis verboden heeft, omdat ik niet laf genoeg kon zijn, met hem in zijn patriottische denkbeelden te deelen en hem, tegen beter weten aan, naar den mond te praten. Maar met al die redeneeringen heb ik nog niet gehoord, hoe gij over mijn voorstel denkt, om mee naar Amsterdam te komen."

„Dat is een voorstel, waarop ik niet zoo spoedig antwoord kan geven. De omstandigheden kunnen van dien aard worden, dat ik er over zou denken. Maar op dit oogenblik is er nog geen nood van Pruisen. En al mocht daar nood van zijn, dan begrijp je toch wel, dat ik nooit of nimmer neef LUUD zou verlaten. Een andere zaak zou 't zijn, om, ingeval van nood, LINA te sturen."

„En ik blijf bij moeder," zeide CAROLINA. „Ik zou niet weten, wat ik in Amsterdam bij u en uw Prinsgezinden aanhang zou doen. Als ik naar Amsterdam ging, dan vroeg ik liever belet bij oom JAN."

„Mij goed, LINA," hernam CORNELIS, min of meer gepikeerd. „Ik zie dus wel, dat ik geen schikkingen behoef te maken, zooals ik van plan was. Welnu, dat haalt mij in alle geval vrij wat geld uit."

„Kinderen, kinderen!" zeide jufvrouw DE LANGE, het hoofd schuddende. „Wat zijt gij veranderd. Als ik eens bedenk, hoe jij, LINA, nu zes jaren geleden, uw grootste genot steldet in het in orde brengen van uw broeders logeerkamertje, en hoe je hem nu ontvangt, dan zou ik er om kunnen schreien."

„Kom, moeder, zoo hoog moet gij 't niet opnemen," zeide CAROLINA. „En om u te toonen, dat ik nog steeds veel van onzen CORNELIS houd, ga ik terstond naar boven, om zijn kamer in orde te maken."

„Spaar die moeite, LINA," antwoordde CORNELIS. „Ik zal hier niet logeeren; ik heb reeds logies in 't Maliehuis besteld."

„Hoe nu, CORNELIS?" vroeg jufvrouw DE LANGE verwonderd. „Is 't huis uwer moeder u niet goed genoeg?"

„Nergens zou 't mij beter zijn dan hier, indien gij alleen woondet. Maar gij weet zeer goed, hoe neef LUUD en ik in gevoelens verschillen, en 't zou mij onmogelijk zijn, gastvrijheid te genieten in een huis, waar hij heer en meester is."

„Neef LUUD moge met u in staatkundige gevoelens verschillen, CORNELIS," hernam zijn moeder, „toch zal hij zich beleedigd achten, dat gij zijn woning versmaadt."

„In vredesnaam!" hernam CORNELIS. „Ik ben volstrekt niet voornemens, hem in 't minst te beleedigen. Maar wil hij er een krenking in zien, dat ik niet onder zijn dak verkies te slapen, mij is 't onverschillig. Een officier van 't Oranjecorps van Kattenburg kan geen gastvrijheid aannemen van een officier van het burgercorps Turkije."

„En zul je dan heengaan, zonder uw neef te zien en te begroeten?" vroeg de moeder.

„Is hij thuis? Dan ga ik even naar boven."

„Hij is naar de societeit, en zal tegen etenstijd thuis komen," hernam de weduwe. „Indien gij dus een maal eten van uw moeder niet versmaadt, blijf dan hier dineeren."

CORNELIS, tranen in de oogen zijner moeder ziende, viel haar om den hals.

„Zoo is 't niet gemeend, lieve moeder," zeide hij. „Indien ik logies in 't Maliehuis besteld heb, is 't alleen geweest, om de onaangename verhouding te vermijden, welke er bij 't verblijf hier in huis noodwendig tusschen mij en neef moet bestaan, en die u smart veroorzaakt. Dezen middag ben ik uw gast."

Tegen etenstijd kwam TERHORST in zijn rijtuig thuis. Want sedert hij hersteld en zoo moeilijk ter been was, had hij zich een equipage aangeschaft; waarbij 't hem zeer te pas kwam, dat JANUS met paarden kon omgaan en kon rijden; zoodat deze nu de verschillende betrekkingen van koetsier, palfrenier en huisknecht vervulde, waarbij natuurlijk zijn finantiëel niet weinig verbeterd was.

„Jij daar, CORNELIS!" zeide TERHORST, terwijl hij hem hartelijk de hand schudde. „'t Is goed, dat je ons eens komt opzoeken. En nu blijf je toch zeker een dag of wat, niet waar? Want op de werf zal 't wel slap zijn."

„Och, we hebben altijd werk, neef," antwoordde CORNELIS. „Maar hoe gaat het u? Zijt ge weer geheel hersteld?"

„Onkruid vergaat niet, mijn jongen," hernam TERHORST. „Alleen is 't maar ellendig, dat ik zoo'n stijf been heb gehouden. Dat kost me geld."

„Dat laat zich hooren," hernam CORNELIS. „Want, zooals ik zie, hebt ge u equipage aangeschaft."

„Ja, jongen; wat zou ik doen? Huurrijtuig te nemen, loopt geducht op en is hier buiten lastig genoeg. Daarenboven kunnen uw moeder en zuster er van tijd tot tijd van profiteeren."

„Je hebt een paar mooie paarden, neef," hernam CORNELIS. „Ik heb ze al bewonderd, toen je er mee voor de deur kwaamt. Ze zullen u een handvol geld gekost hebben."

„Natuurlijk. Maar nu ik toch eenmaal tot de weelde van een equipage moest overgaan, heb ik maar eens goed in de

bus geblazen. Als je lust hebt, dan zullen we na den maaltijd eens met ons vieren een rijtoertje doen, ten minste, als uw moeder en uw zuster er niet tegen hebben."

„Ik zeker niet," zeide CAROLINA. „Ja, CORNELIS, vindt ge niet, dat we een royalen neef hebben, die expres voor ons zich een calèche heeft aangeschaft."

„Ik vind het een allerliefst denkbeeld," hernam CORNELIS, „ofschoon 't mij van *hem* juist niet verwondert."

„Ach, jongen, wat zal ik je zeggen," hernam TERHORST. „LINA wil u dat nu als zoo'n groote edelmoedigheid doen voorkomen, en toch is 't niet anders dan baatzucht. Daar ik thans met mijn huisgenooten niet meer kan wandelen, zou ik al een heel treurig leven leiden. Daarom heb ik er voor gezorgd, dat wij samen wandelingen in 't rijtuig kunnen maken."

„Een heerlijk denkbeeld, voorwaar. Nu, neef, ik wil gaarne van middag van de partij zijn."

De ontvangst van neef TERHORST was zoo hartelijk, dat CORNELIS inderdaad berouw gevoelde over zijn besluit om dien nacht in 't Maliehuis te logeeren. Toen neef hem dan ook eenige oogenblikken later vroeg:

„Je hebt me nog niet geantwoord op mijn vraag van daar straks, of ge nog eenige dagen blijft," wist hij niet, wat hij zou antwoorden. Gelukkig redde zijn moeder hem uit de verlegenheid.

„Och, LUUD," zeide zij. „Dat is een rare kuur van CORNELIS. Begrijp eens, hij wil in 't Maliehuis logeeren, omdat hij bang is, dat gij onaangenaamheden met elkander zult krijgen."

„In 't Maliehuis logeeren?" vroeg TERHORST, terwijl hij groote oogen opzette. „Dat zal niet gebeuren, zoowaar ik LUDOVICUS TERHORST heet. Hoor eens, CORNELIS. Wil je er mij de hand op geven, dat je geen staatkundige onderwerpen zult aanroeren, zoolang als je hier bent, dan geef ik er u mijn

woord op, dat ik noch van 't een noch van 't ander zal spreken. Er zijn onderwerpen genoeg, waarover we praten en twisten kunnen, ja, ons bij verschil van meening warm kunnen maken, zonder dat dit aan onze goede verstandhouding hindert; alleen op politiek gebied schijnt dit tegenwoordig onmogelijk te zijn."

„In dat geval, beste neef," hernam CORNELIS, „neem ik uw gastvrij aanbod aan. Maar dan moet LINA ook in ons verbond treden, anders zou 't ons weinig baten."

„Opperbest, waarde heer broeder," zeide CAROLINA. „Dus zal ik JANUS maar terstond naar 't Maliehuis sturen?"

„Doe dat," zeide CORNELIS. „En laat hem dan met een mijn reiszak meebrengen, dien ik daar gelaten heb."

De oogen van jufvrouw DE LANGE straalden van vreugde, toen ze de zaken zoo tot aller genoegen geschikt vond. Ze drukte haar neef de hand.

„Hartelijk dank, LUUD," zeide zij. „Je maakt mij gelukkig."

„Dat doet mij genoegen, SUZEBET," hernam deze. „Wat drommel! kunnen twee bloedverwanten niet een dag of wat in vrede met elkaar omgaan, al hebben zij nog zulke verschillende opvattingen? Indien CORNELIS hier woonde, ik wil 't oprecht bekennen, dan zou dat onmogelijk zijn. Maar bij een tijdelijk verblijf moet men elkander in vrede en liefde kunnen verdragen."

En zoo bleef CORNELIS drie dagen bij zijn moeder, en, hoezeer de politiek zelfs in de verte niet werd aangeroerd, daar er gelukkig in dien tijd geen bijzondere voorvallen plaats hadden, welke, ondanks de gedane belofte, onwillekeurig tot staatkundige gesprekken aanleiding hadden kunnen geven, ontbrak het geen der vier personen aan stof tot onderhoud. Met aangename herinneringen en na een hartelijk afscheid van allen genomen te hebben, vertrok de jongeling naar Amsterdam.

We hebben uit het gesprek van CORNELIS met zijn moeder

en zuster vernomen, dat er gevaar bestond voor een inval der Pruisen. En werkelijk had de koning van Pruisen reeds den 9den Juli door middel van zijn gezant THULEMEYER, satisfactie voor de beleediging zijner zuster aangedaan, en tevens de straf der schuldigen geëischt. De Staten-Generaal, wien de Fransche gezant DE VERAC verzekerd had, dat de Koning van Frankrijk Holland met al zijn macht zou bijstaan, indien 't mocht worden aangevallen en dat hij reeds een vertoog in dien geest naar Berlijn had afgezonden, sloegen de nota van Pruisen's koning in den wind en beantwoordden zij die op een alleszins onvoldoende wijs.

De nota van Pruisen had de gemoederen nog meer opgewonden. De heftige Patriotten kreten de aanvraag om bemiddeling, zelfs van Frankrijk, als een flauwhartigheid, een vervreemding van de rechten des volks uit. De gewapende burgercorpsen leiden de verklaring af, dat zij alle regenten, die eenige slapheid aan den dag legden, zouden beschouwen als meineedigen en verraders. Een provinciale vergadering der gewapende genootschappen in Holland, den 17den Juli gehouden, had het besluit genomen, bij de Staten aan te dringen op schorsing van WILLEM V in al zijn waardigheden, ontzegging van 't Hollandsch grondgebied aan hem en de zijnen, en de benoeming van een commissie met onbepaalde macht tot herstel der rust. En die Staten gingen zelfs zoover, dat zij een publicatie uitvaardigden, waarbij het zingen van princeliedjes en het aanbieden van oranjegezinde rekwesten op doodstraf verboden werd, en wel zonder vorm van proces. En de dagbladen voerden zulk een hevigen toon, dat hun uitvaren tegen den Stadhouder alle palen te buiten ging.

Nevens de vrijcorpsen werden er nu zoogenaamde vliegende legertjes opgericht, om voor de rust en de veiligheid te zorgen, en de oproermakers te beteugelen; velen leden der vrijcorpsen

sloten zich daarbij aan. Een dezer vliegende legertjes, het Zuid-Hollandsche onder MAPPA, zette den 21sten Augustus te Delft met geweld elf regeeringsleden af, en de Staten durfden niet anders dan zulks voor een huishoudelijke zaak te verklaren. De tijding dat Hertog KAREL van Brunswijk, een neef van Hertog LODEWIJK, en die zich reeds in den zevenjarigen oorlog bekend gemaakt had, een talrijke Pruisische legermacht in Kleefsland samenriep, maakte de Patriotten nog uitzinniger. Te Utrecht werd WILLEM V door de zoogenaamde Staten geschorst, en zwoer de krijgsraad, de stad niet te zullen overgeven, vóór alles was platgeschoten en den vijanden niets dan puinhoopen zou overblijven. In Overijsel werden de Ommerschans en 't orangezinde Hasselt door vrijcorpsen bezet en versterkt. In Friesland stelde men Franeker in staat van verdediging, sloot Harlingen in en bedreigde Leeuwarden. Te Delft zwoer men, in geval de Pruisen 't waagden zich over de grenzen te vertoonen, de Oranjegezinden gevangen te nemen en aan 't eerste vuur bloot te stellen.

Nogmaals gaf Pruisen een nota, waarin de vroeger gestelde eischen herhaald werden, welke nota het ultimatum [1]) bevatte en gevolgd werd door een oproeping van den Prins aan alle welgezinden, om zich aan zijn zijde te scharen, en een verklaring van hertog KAREL, dat hij gereed stond, het land in te trekken, alleen om voldoening te eischen. Nog steeds hoopte men op hulp van Frankrijk. Daar kwam in Utrecht de tijding, dat VERAC plotseling vertrokken was, en zag men zich op een schandelijke en onteerende wijs van de hulp van Frankrijk beroofd, daar LODEWIJK XVI vreesde, dat hij, bijaldien hij den Patriotten ondersteuning zond, niet slechts met Pruisen, maar ook met Engeland in oorlog zou komen. Dat was een teleurstelling voor de Patriotten.

[1]) De laatste en onherroepelijke voorwaarden.

Begeven we ons op den 15den September nog voor eenige oogenblikken naar „Zomerlust", en we zullen hooren, hoe de zaken in de stad geschapen waren.

't Was op Zaterdag den 15den September, dat LUDOVICUS TERHORST 's avonds uit de societeit thuis kwam. Zijn huisgenooten zagen aan zijn gelaat, dat er iets gebeurd was. Ternauwernood was hij dan ook gezeten, of hij begon:

„Alles is verloren! Die ellendige lafaards! Wat beteekenen nu onze versterkte batterijen, wat onze twee honderd kanonnen, wat helpt de inundatie? Alles om niets, zelfs 't aan de Vaart [1]) gestorte bloed!"

„Wat is er dan toch gebeurd, LUUD?" vroeg jufvrouw DE LANGE.

„Wat er gebeurd is? SALM heeft de stad verlaten."

„De Rijngraaf VAN SALM Utrecht verlaten, hetwelk hij tot den laatsten druppel bloeds zou verdedigen?" vroeg CAROLINA. „Hoe is dat mogelijk?"

„Van middag is de Rijngraaf uit Woerden teruggekomen, medebrengende het bevel van gecommitteerden van de Staten van Holland, die hun verblijf houden te Woerden, om, vermits de stad Utrecht tegen de aanrukkende Pruisen, niet te verdedigen is, haar met zijn krijgsvolk te verlaten en naar Holland te trekken. Terstond hierop hebben burgemeesteren den Raad doen vergaderen."

„Zijn dan de Pruisen reeds zoo nabij?" vroeg jufvrouw DE LANGE met een gelaat, hetwelk onrust verried. „Eergisteren toch waren zij volgens de berichten eerst in Nijmegen."

„Hoe is 't mogelijk, dat een leger van twintig duizend man

[1]) Vreeswijk.

in een vijandelijk land zulke snelle vorderingen maakt?" vroeg CAROLINA.

„In een vijandelijk land?" zeide TERHORST, bitter glimlachende. „De Geldersche, Overijselsche en Amersfoortsche Staten hebben hun op hun aanvraag, vrijen doortocht door hun provinciën toegestaan. Bij Nijmegen hebben ze zich in drie kolonnen verdeeld. Een daarvan is naar de Betuwe en den Tielerwaard getrokken; de andere twee zijn over 't Westervoortsche veer, voorbij Arnhem, naar 't Sticht op weg. Ze waren van morgen reeds de Lek over. Zeven duizend man Pruisen zijn op Gorkum afgetrokken, vijf duizend zijn er op weg naar Vianen, en morgen zijn er elf duizend bestemd naar onze stad."

„Maar zou 't dan wel geraden zijn, dat wij hier blijven, LUUD?" vroeg jufvrouw DE LANGE. „We weten toch al te goed, hoe soldaten in een vijandelijk land huishouden."

„Maar ik heb u reeds gezegd, dat de Amersfoortsche Staten 't Sticht toegangbaar gesteld hebben, en dat wij dus op onzijdig grondgebied wonen."

„Maar wanneer nu Utrecht blijft volharden...?"

„Utrecht volharden? Hoe zal het dat doen, nu de bezetting het verlaten heeft?" hernam TERHORST.

„En dan de schutterij en de vrijcorpsen?" vroeg CAROLINA.

„Let op 't geen ik u zeg," hernam TERHORST. „Met hangende pootjes zal men de Pruisen binnen de poorten laten."

„Maar als men 't eens niet deed?" hervatte de weduwe.

„Dan is 't morgen tijds genoeg, om aan bergen te denken. Vluchten doe ik nooit: want al ben ik verlamd, ik zal mijn eigendom beschermen, zoolang ik nog een druppel bloed in mijn lijf heb. Alles zal echter afhangen van de vroedschap, die van nacht om twaalf ure weder vergadert."

Den volgenden morgen reeds vroeg reed TERHORST weder

naar Utrecht, om zich op de hoogte der zaken te stellen. In de societeit gekomen, vernam hij 't volgende:

Dien nacht te half twaalf was de vroedschap met commissiën geconstitueerden, gecommitteerden en officieren der burgerij op het Stadhuis vergaderd. Tevens was de geheele schutterij, zoowel als de leden der vrijcorpsen, ongewapend bijeengeroepen. Aan deze nu was, na afloop der raadsvergadering, medegedeeld, dat de Raad besloten had, de stad zonder tegenstand over te geven, met de vrijheid aan ieder die dit verkoos, om de wijk naar elders te nemen. Den geheelen nacht was de veste een tooneel van angst en opschudding geweest. Wel hadden er reeds velen die 't onweer zagen aankomen, dien dag hun kostbaarste have bijeengepakt; maar tal van Utrechtenaars hadden nog steeds gehoopt op den moed en de onwrikbaarheid der Patriotten, die nog zoo kort geleden gezworen hadden, van geen overgaaf te willen weten, vóór alles platgeschoten was en er den vijand niets dan puinhoopen overbleven. Nu werd het vluchten algemeen; niet slechts onder de aanzienlijken en onder hen die deel hadden gehad aan 't bestuur der zaken, maar zelfs onder den middelstand en de geringere klassen. Een groot aantal burgers begaf zich naar Amsterdam. En zij die binnen de stad bleven? Angst en verlegenheid hadden zich van hen meestergemaakt, vrees voor mogelijke plundering en wat niet al, en de schutters, die er op gesnoefd hadden, dat zij overwinnen of sterven zouden, brachten hun geweren heimelijk naar 't stadhuis, sloegen ze in stukken of wierpen ze in 't water. Maar wie zich in den stand van zaken verheugden, waren de Oranjemannen, die zich tot hiertoe stil hadden moeten houden; met oranjelinten en kokarden versierd vertoonden zij zich op straat.

Dit alles vernam TERHORST in de societeit, waar de meeste der trouwe bezoekers ontbraken. Hij bleef er dan ook niet

lang. In 't naar huis rijden, zag hij tot zijn verdriet, hoe een detachement ruiterij en voetvolk uit het kamp bij Zeist op het stadhuis trok. Ook de Witte Vrouwepoort vond hij reeds bezet en gesloten.

„Niemand mag de poort uit, volgens order van den bevelvoerenden officier," zeide de sergeant, die aan 't rijtuig kwam.

„Met uw verlof, sergeant," zeide Terhorst. „Ik ben geen burger van Utrecht, maar woon op den Bilterweg."

„Dat is hetzelfde. Mijn orders luiden bepaald. Niemand, wie 't ook zij, mag de stad verlaten. Er zijn er reeds genoeg gevlucht."

„Is uw luitenant aan de wacht?" vroeg Terhorst. „Zoo ja, roep hem dan,"

„Ik wil het wel doen; doch ik vrees dat het u weinig zal helpen."

Toen de luitenant aan 't rijtuig kwam, zeide Terhorst:

„Mijnheer de luitenant. Ik heb alle respect voor de bevelen, welke mij door uw sergeant zijn meegedeeld; maar ik meen toch, dat die op mij niet toepasselijk zijn, daar ik naar huis moet, en dat huis buiten de poort is gelegen."

„'t Spijt mij, mijnheer," antwoordde de luitenant. „Maar onze bevelen zijn streng. En ik mag met u geen uitzondering maken."

„Maar ik ben geen inwoner van Utrecht," hernam Terhorst.

„Daar zijn er zoo velen die vluchten, zonder dat zij inwoners der stad zijn," antwoordde de luitenant, „zoodat dit geen reden oplevert, om u door te laten."

„Maar mijn huisgenooten zullen zoo bekommerd over mij zijn. Zij zullen denken, dat mij een ongeluk is overkomen."

„Het doet mij leed van uw huisgenooten," antwoordde de luitenant. „Maar er zit niet anders voor u op, dan u in uw lot te schikken en in de stad te blijven. En nu, mijnheer, heb ik u lang genoeg te woord gestaan en heb de eer u te groeten."

Wat moest de arme Terhorst doen? Hij beval Janus om te keeren en hem naar een zijner vrienden te rijden. Doch hij vond diens huis gesloten; daar de bewoner zich met zijn beste have nog bij tijds uit de voeten had gemaakt. Waar nu heen? Naar de zoo beruchte societeit durfde hij niet terugkeeren, en dus liet hij zich naar 't logement „de Place Royale" rijden en daar zijn rijtuig uitspannen. Genoodzaakt tegen wil en dank in de stad te blijven, was hij dien namiddag uit verveling eens gaan rondwandelen en daardoor getuige van den intocht der regimenten van Oranje Nassau en van den Erfprins en tevens van dien van Prins Willem V, die met veel gejuich de stad werd ingehaald en zijn intrek nam in 't huis van den Hoofdofficier, graaf van Athlone.

Door middel van een der in de stad gebleven regenten, die reeds des voormiddags vergaderd waren geweest en tegen den avond weder zouden vergaderen, had Terhorst zich in 't bezit weten te stellen van een permissiekaart om de stad te verlaten, en zoo reed hij tegen 't vallen van den avond de Witte Vrouwepoort uit, náar Zomerlust, waar hij jufvrouw de Lange en Carolina in de doodelijkste onrust vond. Wel had de tuinman, dien zij, toen hun neef tegen etenstijd nog niet terug was, naar de stad had gezonden, haar medegedeeld, dat de poort gesloten was; maar zij konden niet denken, dat men een bewoner van Utrechts buitenwijken den doorgang zou weigeren, en zoo dachten zij niets anders, dan dat hem het een of ander ongeluk was overkomen, of dat hij misschien gevangengenomen was

Den volgenden dag, Maandag den 17^{den} September, werden de noodige schikkingen gemaakt, om alles op den ouden voet te herstellen. Dien dag besloten de Staten van Utrecht, hun vergaderplaats van Amersfoort weder naar de hoofdstad der provincie over te brengen, hetwelk reeds des anderendaags in 't

bijzijn van den Prins geschiedde en waarover vele ingezetenen hun vreugde betuigden door 't uitsteken van vlaggen en 't oprichten van eerepoorten; terwijl op bevel van de vroedschap een plechtig biduur werd uitgeschreven, hetwelk Woensdag den 19den in de Dom- en in de Jacobikerk 's avonds van 6 tot 7 ure werd gehouden.

Den 15den September hadden zich de Pruisen voor de stad Gorkum vertoond, welke zij opeischten, doch die weigerde zich over te geven. Nadat zij echter eenige bommen ingeworpen hadden, verspreidden deze zulk een schrik onder de Gorkummers, dat de meeste bezettelingen 't hazenpad kozen en de stad zich aan den Hertog overgaf. Twee dagen later opende Dordrecht hem, hare poorten, reeds bij de eerste opeisching.

In de meeste steden van Holland wachtte de bevolking de komst der Pruisen niet af, en moesten de Patriotten, hoezeer gewapend, voor den aandrang der Oranjepartij zwichten. In 's Gravenhage was het niet alleen het volk, hetwelk zijn aanhankelijkheid aan 't Oranjehuis toonde; ook de Staten hadden zich gehaast, de tegen Willem V genomen resolutiën te herroepen en noodigden den Stadhouder uit, om weder in zijn residentie te komen. En deze, die 't vrij wat aangenamer vond, vrijwillig in zijn waardigheden hersteld te worden dan door de wapens van vreemden, aarzelde geen oogenblik om aan dat verzoek te voldoen. Op Donderdag den 20sten September deed hij zijn intocht in den Haag, waar hij met luid gejuich begroet werd en zelfs zijn grootste tegenstanders, hoezeer 't hun ook tegen de borst stiet, zich genoodzaakt zagen, een blij gelaat te toonen. Ja 't is bijna ongeloofelijk en toch is 't gebeurd: de Raadpensionaris was een der eersten, die hem met de gunstige verandering gelukwenschte. „Ziedaar, mijnheer van Bleiswijk, de volksstem," gaf hem de Prins ten antwoord; terwijl hij hem op de juichende menigte wees. Te Delft hadden de heethoofden op 't vernemen van 't gebeurde te Utrecht wel eenige der afgezette regenten gevangengenomen, om die aan de eerste kogels bloot te stellen; maar de Oranjepartij stak het hoofd op, bevrijdde de gevangen regenten, en de stad koos de partij van den Prins. Een hoop volk, dat uit den Haag gerukt was, om de Delvenaars te helpen, vond de stad reeds omgewenteld. Om toch niet huiswaarts te keeren, zonder iets verricht te hebben, koelde men zijn moed aan het societeitsgebouw der Patriotten, hetwelk men plunderde.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

HOE DE AMSTERDAMMERS TOONDEN, DAT ZIJ NOG WAT DURFDEN.

In 't huis op de Prinsegracht te Amsterdam, hetwelk wij in ons tweede Hoofdstuk bezocht hebben, doch waar wij sedert niet weer geweest zijn, op dezelfde zaal, waar we 't gesprek van de drie heeren hebben aangehoord, van welke wij slechts één maar op den voet gevolgd hebben, vinden wij denzelfden Zondag, waarop wij de verschillende tooneelen te Utrecht bijwoonden, jufvrouw VERBURG aan de tafel zitten. De bleekheid van haar gelaat, het bevallige négligé, waarin zij zich heeft gehuld, toonen aan, dat de anders zoo kerksche vrouw heden de godsdienstoefening verzuimd heeft om reden van ongesteldheid. Ze was dezen morgen met zware hoofdpijn wakker geworden en daarom nog maar wat blijven liggen. En dat had haar goed gedaan: want ofschoon ze, om haar eigen uitdrukking te gebruiken „nog niet geheel frisch" is, heeft ze zich toch wel genoeg bevonden om op te staan en haar man en kinderen, die de morgengodsdienstoefening in de Westerkerk bijwonen, met de koffie af te wachten. Toch zou 't al zeer onvoegzaam geweest zijn in haar oog, wanneer zij in volle statie gekleed daar voor 't zilveren koffieblad had gezeten: 't zou

haar geweest zijn, alsof zij groote zonde begaan had, dat zij zondagmorgen niet in 's Heeren huis was geweest en toch lust gehad had, haar toilet te maken. Nu, wat de zonde aangaat, die zou wel zoo groot niet zijn; maar dat het tegenover haar huisgenooten vrij wat decenter stond, dat zij de reconvalescente speelde, is zeker waar.

Ik noemde daar 't zilveren theeblad. Maar dat was nog 't minste van de heerlijkheid, die daar vóór haar op tafel stond. Zeker zoudt gij die zilveren koffiekan, even dikbuikig en met even kromme pooten als die, welke wij in ons vijfde hoofdstuk bij KAAT MOSSEL te Rotterdam ontmoetten, bewonderd hebben, niet alleen omdat zij blonk, als kwamen zij zoo even uit den zilversmidswinkel, maar ook om haar gewicht aan zilver en aan de groote keur, die er op stond. Meer dan dat alles zoudt gij versteld hebben gestaan over die prachtige koppen en schotels van echt Japansch porcelein en wel van een merk, hetwelk een hoogen prijs gold. We hebben echter niet veel tijd, om dat alles te bezichtigen. Toen we toch de Westermarkt overgingen, hoorden we reeds den nazang galmen; de familie zal wel spoedig thuiskomen. Inderdaad, daar wordt reeds geklopt; we hooren de dienstmaagd de voordeur opendoen, een aantal stappen en druk gepraat in den gang; de deur der zaal gaat open, mijnheer JAN VERBURG, weinig veranderd bij toen we hem vóór zes jaren zagen, komt binnen met zijn dochter MIEKEE, thans jufvrouw BLOMBERG, daar zij sedert vijf jaren de vrouw is van den makelaar in koloniale waren VAN BLOMBERG, met zijn tweede nog ongehuwde dochter BETTEKO, die den leeftijd van achttien jaren bereikt heeft, en met zijn jongsten zoon EDUARD, een knaap van zestien jaren.

„Zoo LEENTJE, vind ik je weer op; kom, dat is goed, kind," zegt mijnheer VERBURG.

„Ja, JAN," antwoordt jufvrouw VERBURG. „De hoofdpijn was

wat gezakt en toen dacht ik: ik zal maar opstaan. En hoe maak je 't in uw onbestorven weduwstaat, MIEKEE? En hoe maken het uw kindertjes?"

„Ik wel, moeder," zegt jufvrouw BLOMBERG. „Ik miste u van morgen in de kerk en hoorde van BETTEKOO, dat ge niet wel waart. Daarom kwam ik eens even aanwippen, om naar u te kijken."

„Maar nu blijf je toch koffiedrinken," hervat jufvrouw VERBURG. „Kom, doe uw goed maar af, kind."

„Neen, moeder. Zoolang durf ik niet van de kinderen af. Kleine JAN mocht eens een ongeluk krijgen."

„SAARTJE is er immers bij, en die zal wel op hem passen."

„Nu ja," herneemt jufvrouw BLOMBERG. „Maar SAARTJE heeft ook te zorgen voor FERRI en WIESJE. En nu BLOMBERG niet in stad is, is 't alsof ik nog meer bezorgd ben voor de kinderen dan anders."

„Geen wonder, MIEKEE," hervat jufvrouw VERBURG. „Als men alleen de verantwoordelijkheid op zijn schouders heeft, dan is 't of men altijd meer gejaagd is. En heb je al tijding van BLOMBERG?"

„Ik heb gisteren een brief van hem gehad, waarin hij mij meldt, dat hij heel wel is," antwoordt MIEKEE. „Hij heeft mij de groeten aan u allen verzocht."

„Je moogt blij zijn, dat hij naar den Uithoorn, en niet zooals uw neef BAART naar Muiden is."

„Wat zal ik er van zeggen, moeder. Ik geloof, dat hij te Muiden minder gevaar zou hebben van met de Pruisen slaags te raken, dan aan den Uithoorn."

„Dat zou ik betwijfelen," zegt mijnheer VERBURG. „Eer de Pruisen aan den Uithoorn komen, moeten ze Utrecht hebben. En dat krijgen ze niet licht."

Eer we verder 't gesprek voortzetten, moet ik u mededeelen, wat er in de laatste dagen in Amsterdam was voorgevallen, dan zult gij ook 't gesprek, dat er gevoerd werd, beter begrijpen.

Men had in de Hoofdstad alles aangewend, om gereed te zijn tot ontvangst der Pruisen. Op Maandag den 10den September was de zesde bezending der schutterij, drie honderd man sterk, onder bevel van majoor VAN DER HERSEELE, de kapiteins WASSENBERG, BAART en KERSTJES en de luitenants en vaandrigs POSTHUMUS, VIËTOR, BURY en PETERSEN naar Muiden vertrokken. Den volgenden dag begaf zich een tweede bezending naar den Uithoorn, onder bevel van MIEKEE's man, HENDRIK VAN BLOMBERG, den luitenant CRUL en den vaandrig VAN ROSSEN. (Vandaar dat jufvrouw VERBURG van haar dochters onbestorven weduwstaat sprak.) Tevens had men al de batterijen op de wallen en bij de poorten in geduchten staat van verdediging gebracht. Ook wierp men op zes verschillende toegangen tot de stad batterijen op, en wel aan den Diemerdam, bij het Weespertolhek, aan de Duivendrechtsche brug, te Ouderkerk aan den Amstel, te Amstelveen en op Halfweg-Haarlem. Tevens had men de noodige maatregelen genomen, om de stad te inundeeren.

„Ik mag 't hopen, dat gij gelijk hebt, vader," zeide jufvrouw BLOMBERG. „Ik weet ten minste wel, dat ik geen rust of duur zal hebben, als er gevochten moet worden."

„Geen wonder, kind," hernam jufvrouw VERBURG. „'k Wou dat die Pruisen 't mooi uit hun lijf gelaten hadden, om in 't land te komen."

Juist was 't gesprek zoo ver gevorderd, toen er aan de deur der zaal geklopt werd, en op VERBURG's „binnen" diens zwager GERARD EVERNINCK met zijn vrouw inkwam. Ze waren in de Nieuwekerk geweest en zouden op koffievisite komen.

„Heb je 't al gehoord, JAN?" was 't eerste woord, dat hij tot zijn zwager sprak, nog eer hij naar de gezondheid van zijn zuster vernam. Wel een teeken, dat hij vol was van de tijding, welke hij meebracht.

„Welnu, wat zou ik gehoord hebben?" vroeg VERBURG. „Er is niets nieuws."

„Utrecht is door den Rhijngraaf VAN SALM met al zijn manschappen verlaten."

„Wat zegt gij, oom?" riep jufvrouw BLOMBERG uit. „Utrecht door den Rhijngraaf verlaten! Dan zullen de Pruisen wel gauw voor den Uithoorn zijn."

„Ho, ho! MIEKEE!" zeide VERBURG. „Al heeft de Rhijngraaf met zijn manschappen Utrecht verlaten, 't commité van defensie is er toch gebleven, en de dappere Utrechtenaars zullen hun stad tot het uiterste verdedigen."

„We willen 't hopen," zeide schouderophalend EVERNINCK, die, zooals gij weet, tot de Moderaten behoorde.

„Zoudt gij aan de dapperheid van onze Utrechtsche Patriotten twijfelen, GERARD?" vroeg VERBURG.

„Ik twijfel aan alles, waarvan ik het bewijs niet gezien heb," antwoordde EVERNINCK. „Ik vind, dat de Utrechtsche Patriotten wat hard geschreeuwd hebben, en op hen kon het spreekwoord wel eens toepasselijk zijn: veel geschreeuw maar weinig wol."

„Ziedaar nu weer de Moderaat, die uit de mouw komt," hernam VERBURG. „Indien ge met hart en ziel Patriot waart, zoudt gij anders spreken."

„Beste JAN, laat ons daarover niet twisten," hernam EVERNINCK. „We zullen het toch nooit eens worden."

„Welja," zeide jufvrouw VERBURG, die intusschen koffie geschonken had. „Drink nu liever een kopje koffie en eet een broodje, en vertel me wat van de preeken, welke gij gehoord hebt. Dat vergoedt me eenigermate het gemis van 't kerkgaan."

Ofschoon er in Amsterdam velen waren, die de tijding van den aftocht van den Rhijngraaf voor een verdichtsel hielden, daarbij nog vele anderen, die evenals VERBURG een onwrikbaar geloof hadden in 't patriotismus der Utrechtenaars, werden beiden al spoedig uit den droom geholpen door de aankomst van een aanzienlijk aantal vluchtelingen, die uit de Bisschopsstad kwamen, en wier vlucht zelf reeds weinig hoop gaf op de dapperheid der Utrechtsche Patriotten. 't Was een woeligheid in de stad, waar het toch al zoo druk was. Daarbij kwam de vrees, dat de Prinsgezinden deze gelegenheid te baat zouden nemen, om opschudding te maken; waarom de Magistraat niet alleen de poorten sloot, maar ook overal de wachten verdubbelde.

Den volgenden dag liep het gerucht, dat de Staten hun vergadering naar de hoofdstad zouden verleggen. Dit bleek echter reeds den daaropvolgenden niets dan een valsch gerucht te zijn geweest: daar men dien dag 't besluit vernam, door Hun Edel Grootmogenden genomen, om den Prins in zijn waardigheden te herstellen. Daar Amsterdam in dit besluit niet bewilligd had, zonderde het zich van de statenvergadering af en stond nu geheel op zich zelf. De vroedschap, die de nadeelen van een aanval op de stad slechts al te goed inzag, was meer geneigd, om de zaak in der minne te schikken, dan om tegenstand te bieden. Maar de schutterijen, vooral die der burgersocieteit, wilden van geen inschikkelijkheid hooren en riepen: „verdedigen, en geen bemiddeling!" Om zich zelf en 't volk moed in te boezemen, vleide men zich nog steeds met het denkbeeld, dat de Fransche hulpbenden in aantocht waren, ja, verbreidde men 't gerucht, dat zij reeds den voet hadden gezet op Staatschen bodem.

't Was thans zaak, zich behoorlijk naar buiten te versterken en de rust van binnen ongestoord te bewaren. Dag en nacht

doorkruisten schutters en vrijwilligers, zoo te voet als te paard, de stad, om de rust te handhaven. De zware Liebrug werd afgebrand, om de gemeenschap tusschen Haarlem en Amsterdam te verbreken, en te Halfweg-Haarlem werd een batterij opgeworpen. Den Amstel beschermde men door een drijvende batterij. Weesp, Muiden en Naarden werden door de soldaten en burgercompagniën versterkt, terwijl kapitein DE WILDE met een sterke bende naar Ouwerkerk aan den Amstel werd gezonden. Tevens werden de noodige dijken en dammen doorgestoken, om de inundatie te bewerkstelligen, opdat men de stad slechts langs de begaanbare en goed verdedigde wegen zou kunnen bereiken; terwijl de predikanten werden aangeschreven, de gemeente te vermanen tot het bewaren van orde en rust, tot volvoeren van hun plicht, en daarbij den zegen af te smeeken van den „Almachtigen en goedertieren God."

Een en ander mocht al zeer in den smaak van de hevige Patriotten vallen; de aanzienlijkste kooplieden vonden er geen de minste sympathie voor. Zij meenden, dat Amsterdam, welke staatkundige begrippen 't ook mocht aankleven, geen stad was om aan een belegering, veel minder aan een bombardement te worden blootgesteld. 't Zou immers te bejammeren zijn, als de millioenen schats waarde welke er in de pakhuizen opeengestapeld lagen, aan brandgevaar werden blootgesteld. Hun oordeel oefende een groote pressie op de vroedschap, die daarover Zondagavond, 23 September, een vergadering hield, waarin besloten werd, een commissie te zenden aan den hertog van Brunswijk, met den voorslag om in onderhandeling te treden met de stad.

Nauwelijks was dit besluit den volgenden morgen in de Burgersocieteit bekend, of men liet daarover luide zijn ongenoegen blijken. Terstond werden er twee heeren naar het

stadhuis gezonden om van den Raad, die juist vergaderd was, de intrekking van de Resolutie van gisteren avond te eischen en zij verkregen hun verlangen. Toch kwam de Raad dienzelfden Maandag nog eens op haar besluit terug en werd dat weder vastgesteld. Nadat de krijgsraad hierin bewilligd had, werd het door deze aan de schutterijen medegedeeld, en toen de meerderheid het goedkeurde, werd er op staanden voet een expresse gezonden naar den hertog van Brunswijk, die thans zijn hoofdkwartier te Leimuiden had, met verzoek om een wapenstilstand, ten einde in onderhandeling met hem te treden. Het duurde niet lang, of men zag een Pruisischen trompetter binnenrijden, voorzien van een brief aan de leden van het defensiewezen. Toen deze een half uur later, onder 't geleide van eenige ruiters, de stad verlaten had, verbreidde zich 't gerucht, dat er een wapenstilstand van drie dagen getroffen was. Tengevolge van de onderhandelingen met den Hertog werd er besloten, dat Amsterdam een bezending aan de Pruisen zou zenden, en dat het van den uitslag daarvan afhangen zou of de Pruisen zouden voorttrekken of niet. Hiertoe werden verkozen Burgemeester NICOLAAS GEELVINCK en het lid der vroedschap, MATTHIJS TEMMINCK. Daar echter Amsterdam der Princes een voldoening aanbood, waarmee zij zich niet kon tevreden stellen, alzoo zij verlangde „dat de stad zou toetreden in de door de Staten genomen besluiten," kwam er op Zondag den 30sten September, den dag, waarop 's avonds ten zeven ure de wapenstilstand, die drie dagen verlengd was, moest afloopen, in den namiddag een trompetter van den Hertog in de stad, en bracht een brief mede van den volgenden inhoud:

„Ik houd den stilstand van wapenen geeindigd te zijn heden avond tusschen zes en zeven ure, op welken tijd de heeren gedeputeerden te Amsterdam terug kunnen zijn. Ik heb on-

veranderlijk besloten, voort te gaan en mijne orders ten uitvoer te brengen, indien ik geen brief heb ontvangen van Hare Koninklijke Hoogheid, Mevrouw de Princes van Oranje, bij welke Hoogstdezelve my bericht, dat zij geen andere satisfactie begeert, en mij verzoekt de troepen terug te trekken.

KAREL

Regeerende Hertog van Brunswijk Luneburg.

De Regeering, om den burgers geen schrik aan te jagen, besloot den inhoud van dezen brief geheim te houden. Volkomen gerust gingen de Amsterdammers dien laatsten avond van September naar bed, weinig vermoedende, welk een lot de stad boven 't hoofd hing. Maar hoe verbaasd stonden zij den daarop volgenden eersten October te kijken, toen hun reeds om vijf ure 's morgens 't gebulder van grof geschut uit den rustigen slaap deed wakker schrikken. 's Morgens om vijf ure? Inderdaad, de Amsterdammers zijn niet gewoon zoo vroeg uit de veeren te komen, en 't was dus wel een vreemd schouwspel, dat de straten en grachten, even over vijf ure, reeds krioelden van menschen die elkander angstig vroegen, wat dat bulderen van 't geschut toch wel mocht wezen? Sommigen meenden, dat de stad zelf beschoten werd, anderen, en deze waren beter op de hoogte, dat de buitenposten waren aangevallen. Spoedig bleek het uit de berichten van hen die op de kerktorens waren geklommen, dat de laatste gelijk hadden. De voorposten te Amstelveen, te Ouderkerk, aan de Duivendrechtschebrug, aan het Weespertolhek en aan den Diemerdam waren aangevallen. Van vijf tot negen uren bleef het schieten genoegzaam onafgebroken voortduren.

Terwijl nu de alarmtrom werd geroerd, om de schutterij in de wapens te roepen, verbreidden zich allerlei geruchten in de stad. Reeds 's morgens om zeven uur wist men elkander te vertellen, dat de post op Halfweg-Haarlem door de Pruisen was overrompeld. Spoedig werd dit bericht, hoe ook door sommigen tegengesproken, bevestigd. Een detachement Pruisen namelijk was met schuiten over 't Haarlemmermeer gestoken, had zich niet ver van Halfweg aan land doen zetten en de zwakke bezetting overmeesterd. Op deze tijding verzamelden zich eenige burgercompagnien, te zamen ongeveer duizend man sterk, op 't plein binnen de Haarlemmerpoort, om de stad aan dien kant tegen een aanval te dekken. Wel bleven zij daar tot 's avonds negen ure; maar gedurende dien tijd, hadden hun bevelhebbers, hoeveel moeite zij ook aanwendden, uit die duizend man geen bende kunnen verzamelen, sterk en talrijk genoeg, om de Pruisen uit die stelling te verdrijven.

We willen ons echter niet langer binnen Amsterdam ophouden, om daar door allerlei, soms geheel tegenstrijdige berichten geslingerd te worden, en gaan daarom buiten de stad, naar de voorposten.

De eerste aanval geschiedde op Amstelveen. Hier lagen eenige scherpschutters, jagers en mariniers van den Rhijngraaf VAN SALM, benevens ettelijke vrijwillig uitgetrokken burgers en kanonniers, allen onder bevel van den kolonel graaf DES PORTES. De hertog zelf zou aan de Pruisische zijde den aanval besturen. Reeds vóór vijf ure stonden de Pruisen tot den aanval gereed, slechts wachtende op het seinschot, door hetwelk generaal graaf VON KALKREUTH den aanval zou kommandeeren. Daar buldert een schot uit een twaalfponder, en op 't zelfde oogenblik vallen de Pruisen aan. Zoowel de hertog als DES PORTES spreiden evenveel moed als beleid ten toon. Aan beide zijden wordt dapper en hevig gevochten. Maar de hertog wacht versterking, die van den kant van 't Haarlemmermeer moet komen. Vier uren wacht hij te vergeefs; reeds meer dan eens is hij op 't punt geweest, zijn volk te laten aftrekken. Daar verschijnt de verwachte ver-

sterking aan den Overtoom. Tegen de versche manschappen niet bestand en tusschen twee vuren ingesloten, ziet de dappere des Portes zich genoodzaakt, zijn post te verlaten, en met zooveel volk als hij kan verzamelen naar Ouwerkerk aan den Amstel te vluchten. Ruim driehonderd burgers, werklieden en bezoldigde krijgsknechten werden door de Pruisen gevangengenomen, en na eenige dagen in de kerk van Amstelveen gezeten te hebben, naar Wezel gevoerd.

Het verlies van Amstelveen had dat van den post te Ouderkerk tengevolge. Hier waren, op onderscheidene plaatsen, vier batterijen opgeworpen. De bezetting bestond uit Amsterdamsche burgers, eenig volk uit de zoogenaamde Geldersche brigade, Friesche hulpbenden en jagers, een gedeelte van het legioen van den Rhijngraaf en eenige kanonniers. Het opperbevel was opgedragen aan den reeds door ons genoemden kapitein der Amsterdamsche schutterij, de Wilde.

De Pruisische bevelhebbers, de sterkte en plaatsing der batterijen ziende, voorspelden een kloekmoedige verdediging. Ook hier begon 't gevecht met het seinschot, en duurde tot acht ure, toen de koninklijke troepen, die geen kans zagen om zich meester te maken van dien post, den aftocht bliezen. Tegen elf ure kwam des Portes met zijn vluchtelingen uit Amstelveen, met de tijding van het verlies van dien post. Kapitein de Wilde begreep, dat men nu ook aan die zijde zich moest versterken, daar de Pruisen misschien van den kant welken de vluchtelingen gekomen waren, een nieuwen aanval zouden beproeven. Terwijl men hiermede bezig was, kwam er bevel uit Amsterdam, om den post te verlaten. Ofschoon met tegenzin, gebeurde dit echter met de grootste bedaardheid en kwam de manschap tegen vier uur aan de Utrechtsche poort medebrengende hun geschut en verdere krijgsbehoeften, zonder iets te hebben achtergelaten.

Niet minder hevig dan te Amstelveen en Ouwerkerk, werd er aan het Weespertolhek gevochten, waar graaf Kalkreuth de Pruisische troepen aanvoerde. Kolonel Sternbach verdedigde haar met een bezetting van slechts een dubbele wacht, met ettelijke kanonniers. Bij de Diemerbrug stond nog eenig volk geschaard, om in geval van nood, hem te hulp te komen. Zoo goed ontving kolonel Sternbach graaf Kalkreuth, dat deze, verzekerd als hij was van de bemachtiging van Amstelveen, het onnoodig oordeelde, hier meer volk op te offeren; daar 't verlies van dien post wel spoedig door dat van de overige zou worden gevolgd.

Ernstiger dan wel gemeend was, werd er aan de Duivendrechtsche brug gevochten, die door eenige scherpschutters en kanonniers verdedigd werd. 't Was slechts een looze aanval, maar de dapperheid der bezetting prikkelde den moed der Pruisen zoodanig, dat ook dáár niet minder werd gestreden dan elders. Toch viel, zoowel deze post, als die aan 't Weespertolhek den vijand in handen; daar de regeering van Amsterdam, die na de tijding van 't verlies van Amstelveen het volk van al de voorposten in de stad deed terugkeeren, bevel tot ontruiming zond.

Er werd nu een nieuwe bezending naar den Haag afgevaardigd, bestaande uit de heeren D. Hooft, heer van Vreeland en Matthys Temminck, beiden raden in de Vroedschap, benevens den Pensionaris van der Goes. Na veel tegenspartelens onderwierp Amsterdam zich. Op Zondag den 7den October, dus juist acht dagen na 't eindigen van den wapenstilstand, vergaderde in den voormiddag de vroedschap op 't Stadhuis. In deze vergadering legden de burgemeesters Geelvinck en Bakker, benevens de negen Raden, die onlangs aangesteld waren, hun posten neder; terwijl er in den namiddag van dienzelfden dag weder een vergadering werd belegd, waar-

toe de onlangs afgezette heeren Raden genoodigd werden. Den volgenden dag namen de heeren DEDEL en BEELS als burgemeesters weder zitting in de Vroedschap. Den daarop volgenden bezetten de Pruisen, volgens overeenkomst met de burgemeesteren, de Leidsche poort. En wat het wonderlijkst van alles was, het volk toonde zich thans even oranjegezind, als het eenige maanden te voren patriottisch geweest was. DEDEL werd met luid gejuich ontvangen, zijn koets met oranje versierd; ja er werden touwen aan den disselboom gespannen en hij in zegepraal naar huis getrokken.

Ook in Overijsel was de staat van zaken veranderd. Deventer, Zwolle en Kampen openden hun poorten voor de Pruisische krijgsmacht, en de besluiten van de Staten der provincie, ten nadeele van den Prins genomen, werden ingetrokken.

Op Zaterdag den 6den October vervoegden zich eenige leden der Staten van Holland, de heeren VAN DEN SANDHEUVEL, VAN DER GOES, VAN TEIJLINGEN en DU TOUR, zitting nemende voor Dordrecht, Rotterdam, Delft en Alkmaar, met den Raadpensionaris VAN BLEISWIJK, bij de Princes, om te vernemen, welke satisfactie zij verlangde voor den hoon, haar op de reis naar den Haag aangedaan. De Princes verklaarde zich dienaangaande niet; maar beloofde, hun 't antwoord schriftelijk ter hand te zullen stellen. Dit deed zij op Maandag den achtsten. In 't stuk, hetwelk zij den heeren gevolmachtigden overhandigde, betuigde zij haar leedwezen over de omstandigheden, welke haar broeder genoodzaakt hadden, gewapenderhand tusschenbeiden te komen en volstrekt niet te wenschen, dat de personen, welke hadden medegewerkt tot de haar aangedane beleediging, zouden worden aangetast in persoon, eer of goederen. Alleen verlangde zij, dat zij voor altijd zouden verwijderd blijven van haar persoon en ontzet worden van alle posten

van bewind. Zoodra dit geschied en de genootschappen ontwapend zouden zijn, en ook Amsterdam aan dat alles voldaan had, beloofde zij, haar Broeder te zullen verzoeken, de Pruisische troepen van het grondgebied der Republiek terug te trekken. De Staten, dit antwoord gelezen hebbende, lieten der Princes vragen, welke personen zij bedoelde, en nu gaf zij een lijst van zeventien heeren, onder andere: BLOK, DE WIT, HOVY, BICKER, DE LANGE VAN WIJNGAARDEN, DE GIJZELAAR, VAN BERCKEL en DE KEMPENAAR, die allen van hun posten werden ontzet.

Zoo was in zeven dagen de tegenstand van zeven jaren verbroken. En verblijdde de Oranjepartij zich over dezen omkeer van zaken, ook de gematigde Patriotten, vooral de Aristocraten juichten dien toe. Want ook zij begrepen, dat, zonder de komst der Pruisen, het Land verloren ware geweest. En gelukkig was het, dat niet een der partijen de vreemde macht had ingeroepen, maar dat die alleen was gekomen, om een beleediging te wreken. Ware toch de Pruisische macht door de Prinsgezinde burgers in 't land gehaald, of had Frankrijk de Patriotten geholpen, 't zou een verwoede burgeroorlog geworden zijn, die vrij wat bloed zou gekost hebben. Thans konden allen zich weer om Oranje scharen, en hoopte men een blijde toekomst te zullen tegengaan.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

EEN OOM EN ZIJN NEEF.

De omwenteling was volbracht, maar een gezegende omwenteling mocht zij niet heeten; daar, evenals in 1672, de anti-stadhouderlijke partij wel onderdrukt, maar niet vernietigd was, ja, nog vrij wat meer reden tot wraakzucht en begeerte om 't verledene te herstellen voedde, dan toen. WILLEM III toch had, na den val zijner tegenpartij, 't land van den rand des verderfs verlost, onzen Staat zijn vroegere macht hergeven; WILLEM V liet den toestand van 't Vaderland zooals die was, en was niet bij machte, daarin iets te veranderen.

En die toestand was inderdaad treurig; de landmacht was, bij de spanning, welke er tusschen haar en de burgercorpsen bestaan had en bij 't verwijderen van verscheidene verdienstelijke officieren, deerlijk in verval geraakt; zeemacht hadden wij schier niet, de Admiraliteiten zuchtten onder milioenen schuld, de O. Indische Maatschappij was te niet gegaan, de W. Indische had geen levensvatbaarheid meer, en 's Lands kas bevond zich in de treurigste uitputting.

Hoe ook de goedhartige Prins afkeerig was van alle wraakoefening en vervolging, hoe ook de Princes zich vergenoegd had met de afzetting van slechts zeventien personen; de thans zegevierende partij was minder edelmoedig en vierde hare zegepraal door op verschillende plaatsen de huizen der Patriotten te plunderen.

Zoo werden er alleen in Den Bosch (8 Nov.) 200 huizen geplunderd en 879 beschadigd. Daarbij kwam, dat de Pruisen, die tot in de lente van 't volgende jaar in 't land bleven en veel geld kostten, het den dorpelingen vrij lastig maakten, en er in sommige provinciën rechterlijke vervolgingen tegen de hoofden der Patriotten werden ingesteld. Zoo werden CAPELLEN VAN DE MARSCH en eenige anderen, vooral uit Elburg en Hattem, ter dood veroordeeld, en, ofschoon die vonnissen, of omdat zij uitlandig waren niet uitgevoerd of aanmerkelijk verzacht werden, gaven zij toch reden ter verbittering. Meer dan 42,000 ingezetenen verlieten dan ook het Land, òf uit beginsel òf uit vrees.

Daar VAN BLEISWIJK moeilijk langer Raadpensionaris kon blijven, werd hij vervangen door VAN DE SPIEGEL, die dezen post met zooveel bekwaamheid in Zeeland had vervuld. Hij was sedert CATS, de eerste Zeeuw, die in Holland deze belangrijke betrekking bekleedde, en reeds dit deed hem in die provincie bij velen tegenwerking, in Zeeland wantrouwen ondervinden. Hoe bekwaam en met hoeveel beleid ook hij hier de zaken bestuurde, hij had een machtige partij in de uitgewekene Patriotten, die slechts op de gelegenheid loerden, om met Fransche hulp 't verlorene te herwinnen en de door hen gepredikte vrijheid te doen zegevieren.

Alles droeg thans oranje; wie 't niet droeg, stelde zich aan mishandeling bloot. Maar er was verschil in de manier van het dragen dier leus. De Oranjemannen droegen een lus op

den hoed in den vorm eener W, hetgeen WILLEM beteekende, de Patriotten gaven er gedaante eener V aan, hetwelk vrijheid te kennen gaf. De heeren droegen zilveren of vergulde keeshondjes [1]) of kapelletjes [2]) op hun overhemden of als signetten aan hun horologiekettingen, de dames droegen ze als doekspelden.

En misschien zou langzamerhand die partijzucht ingesluimerd zijn, hadden er in Europa geen gebeurtenissen plaats gegrepen, welke haar wakker hielden en nieuwen moed schonken. Op 't eind van 1788 stond België, onder den beruchten HENDRIK VAN DER NOOT, tegen Keizer JOSEPHUS op, waarbij het op onze ondersteuning rekende. Zelfs deed genoemde VAN DER NOOT in Mei 1789 aan VAN DE SPIEGEL het voorstel, om de 17 Nederlandsche gewesten weder te vereenigen, of van België een afzonderlijke republiek te vormen, met den tweeden zoon van WILLEM V, WILLEM GEORGE FREDERIK, gewoonlijk PRINS FREDERIK genaamd, aan 't hoofd, en 't was moeilijk voor onzen Raadpensionaris, dit laatste voorstel afteslaan, daar de Princes er zeer mee ingenomen was en Pruisen 't wel gaarne zag, ja, geneigd was, de onafhankelijkeid van België te erkennen en VAN DER NOOT te ondersteunen. Toch sloeg VAN DE SPIEGEL voor, om met Engeland en Pruisen een observatieleger in Noord-Brabant bijeen te brengen en den keizer aan te bieden, mede te werken tot het dempen van den opstand Die voorslag vond echter geen ingang, en werd dan ook eenigen tijd later onnoodig; daar Keizer JOSEPHUS den 20sten Februari 1790 stierf en zijn broeder LEOPOLD II, die hem opvolgde, den Belgen hun eischen inwilligde, waardoor hun tegenstand een einde nam.

Erger dan de gebeurtenissen in België, waren die in Frank-

1) Naar den partijnaam Keezen.

2) Naar VAN DER CAPELLEN.

rijk, waar den 5den Mei 1789 de standen bijeengeroepen waren en de monarchie langs zoo meer door de volkssouvereiniteit werd vertrapt.

Te bedenkelijker werd die laatste omwenteling, toen in 1792 de koning gevangen gezet en de republiek uitgeroepen was en de nationale conventie aan ieder volk, hetwelk zijn vrijheid wilde herwinnen, broederschap en bijstand had aangeboden, toen men door onder de valsche leus van „vrijheid, gelijkheid en broederschap!" alle verkregen rechten vertrapte en de grootste gruwelen bedreef. In 't zelfde jaar trok DUMOURIEZ met 100,000 man in België, hetwelk, na den dood van LEOPOLD II, onder diens opvolger Keizer FRANS II gekomen was. Daar Oostenrijk aan dat leger slechts 40,000 man kon tegenoverstellen en daarenboven een talrijke partij Franschgezind was, hadden in weinig dagen Bergen, Brussel, Luik en Antwerpen hun poorten voor de Franschen ontsloten en zagen zij zich meester van de Oostenrijksche Nederlanden.

Dat deze gebeurtenissen onze Regeering bezorgdheid inboezemden, was inderdaad geen wonder; te meer daar de Patriotten in Frankrijk voortdurend briefwisseling hielden met hun vrienden in Nederland. Uit Duinkerken en St. Omer, waar zij zich voor 't grootste deel ophielden, verspreidden zij revolutionnaire geschriften in Holland. Hoewel zij eerst van Koning LODEWIJK onderstand hadden genoten, sloten zij zich bij de hevige Republikeinen aan, en, toen in Juni '92 in Frankrijk een vreemdenlegioen werd opgericht, nam een honderdtal van hen daarin dienst als officieren. Maar zij deden meer. Toen België in de macht der Franschen was, richtten zij daar een soort van bestuur op, aan hetwelk zij den naam gaven van „Revolutionair comité der Bataven," welk comité een verklaring uitvaardigde, „dat het andermaal zou pogen, perk te stellen aan de tiranny en allen tot den laatsten

man verdelgen, die zich na 14 dagen tegen zijn besluiten verzette."

De Nationale conventie, zich aan tractaten noch rechten storende, had reeds den 16den November '92 de Schelde vrijverklaard, en ofschoon onze Regeering tegen die daad van geweld protesteerde, zag zij 't zonder te straffen aan, dat reeds den 1sten December Fransche schepen gewapend de Schelde opvoeren; erger nog was het voor ons, dat zij ons, nadat het hoofd van LODEWIJK XVI den 21sten Januari 1793 op het schavot gevallen was, den 1sten Februari in den persoon van onzen Stadhouder den oorlog verklaarden, welke oorlogsverklaring spoedig door een aanval op ons grondgebied gevolgd werd. Om zich bij dien aanval van de medewerking der Patriotten te verzekeren, vaardigde DUMOURIEZ een proclamatie uit, waarbij hij verzekerde, dat de oorlog geen ander doel had dan de verlossing der Bataven en de verwijdering van het huis van Oranje. Bij die proclamatie voegde het Antwerpsche comité een uitnoodiging aan alle Bataven, om zich te vereenigen ter ondersteuning van DUMOURIEZ tot verdelging van den wreeden NASSAU, zijn verfoeilijke gemalin en hun bloeddorstige medestanders.

„Die Fransche broederschap, beste JAN," zeide LUDOVICUS TERHORST tot JAN VERBURG, die onder 't rooken van een pijp en het drinken van een borreltje in de maand April 1793 bij hem op Zomerlust zat, „die Fransche broederschap is me geen pijp tabak waard. Zie, ik ben een Patriot in mijn hart en volstrekt geen vriend van de tegenwoordige Regeering. Maar in de verbroedering met Frankrijk heb ik in 't geheel geen zin."

„Ook al een van die weifelaars, welke de goede zaak verlaten," zeide VERBURG. „Juist door die verbroedering begint onze partij eenig uitzicht op de overwinning te erlangen. Maar je bent de

eenige niet. Dat is zoo 't liedje van den dag. De Amsterdamsche Aristokraten, wien dat spulletje van vrijheid, gelijkheid en broederschap niet bevalt, en die bang zijn, dat dit ook naar hier zal overslaan, beginnen al in hun schulp te kruipen. En zij, die wat te verliezen hebben...."

„Hoor eens, JAN," hernam TERHORST. „De zaken in Frankrijk hebben een wending genomen, die mij niet bevalt. Ik ben noch van adel, noch aristokraat. Maar ik heb wat te verliezen, en zie genoegzaam in, dat alles op onze Hollandsche dukaten gemunt is. En ik ben 't niet alleen, die zoo denkt. Tal van mijn vrienden voeden dezelfde gedachten, met behoud van al hun patriottische denkbeelden."

„Even als te Amsterdam. Hadden we slechts een beter regent in WILLEM V, dan zouden er misschien velen tot de Oranjepartij overgaan."

„O, wat dat aangaat," hernam TERHORST. „Ofschoon ik alles behalve een vriend van den Stadhouder ben en 't waarschijnlijk nimmer worden zal, moet ik toch erkennen, dat WILLEM V zich in den laatsten tijd wakker gehouden heeft. Het opdragen van de leiding van 's Lands zeemacht aan VAN KINSBERGEN en van de fortificatiën aan DUMOULIN, heeft wel getoond, dat hij de rechte personen heeft weten te kiezen. In ongeloofelijk korten tijd toch zijn er over de honderd fregatten, kotters, brikken, kanonneerbooten en pinken uitgerust, die een tamelijk sterke linie tusschen Gorkum en de Schelde vormen; waardoor dan ook DAENDELS [1]) zijn plan heeft moeten opgeven, om Dordt te nemen."

„En dan die onhandige verdedigers als de graaf van BIJ-

[1]) Een der uitgewekenen en kolonel bij het vreemdelingen legioen, die op zich had genomen, met 800 man naar het eiland van Dordt over te steken.

LANDT 1)?" vroeg VERBURG glimlachend. „Dat was ook een man, dien de Stadhouder gekozen had."

„Eeuwige schande hem en zijn krijgsraad," zeide TERHORST. „Neen, dan hebben KROPFF 2) en BOETSELAAR 3) zich beter

1) Daar de erfprins van Oranje, gouverneur van Breda, buiten's lands was, had WILLEM V generaal ALEXANDER graaf van Bijlandt, die 't bevel over deze vesting had, last gezonden, de stad tot het uiterste te verdedigen. Deze last werd slecht opgevolgd. Den 18den Februari '93 hadden zich 200 Fransche kurassiers te Princenhage vertoond, welke men ongestoord daar post liet houden. Evenzoo liet men den vijand de toegangen bezetten en zijn geschut planten. Ook liet men de ingezetenen vrij in-en uitgaan, waardoor men gelegenheid gaf, dat er allerlei hoogdravende proclamatiën in de stad verspreid werden, er op aangelegd, om de burgerij in gisting te brengen. Daar DUMOURIEZ' krijgsmacht te zwak was, om een aanval te ondernemen, bepaalde hij zich tot een bombardement, hetwelk hij echter, bij gebrek aan ammunitie, telkens moest afbreken. En toch, hoewel er niet het minste letsel aan de verdedigingsmiddelen was toegebracht en er voorraad van levens- en krijgsbehoeften in overvloed binnen de vesting was, ja, dat men over 250 kanonnen te beschikken had, besloot een krijgsraad van 17 hoofdofficieren den 24sten Februari tot de overgaaf. BIJLANDT en de overigen werden voor de rechtbank geroepen en gevonnisd.

2) Kapitein Baron VAN KROPFF was kommandant van de Klundert, hetwelk op denzelfden 24sten Februari '93 door den vijand werd opgeëischt. KROPFF weigerde de overgaaf, en eerst na een bombardement van acht uren werd het stadje stormenderhand ingenomen, niet dan nadat luitenant COLTHOFF bij 't binnendringen van den vijand de stukken had laten vernagelen. Hij werd met zijn manschap gevangen genomen, doch KROPFF trok met veertig soldaten, de helft der bezetting, de andere poort uit, om naar de Willemstad te wijken. Door de vijanden gestuit en omsingeld, poogt hij er zich door heen te slaan, rukt een der vijanden 't geweer uit de hand en schiet daarmede den overste HARTMAN, een uitgewekene, neder. Een andere uitgewekene, kapitein BOOYMANS, schiet KROPFF neder, wiens lijk mishandeld en in 't water geworpen wordt. Slechts twaalf van zijn veertig manschappen ontkwamen den dood; de andere waren al vechtende gesneuveld.

3) Generaal KAREL Baron VAN BOETSELAAR, voerde bevel in de

gehouden. Voor zulke mannen heeft men achting en eerbied, al behooren ze ook niet tot onze partij. Een geluk is 't geweest, dat Maastricht behouden is gebleven."

„Een geluk?" hernam VERBURG. „Als SAKSEN-COBURG met zijn 40,000 Oostenrijkers en BRUNSWIJK OELS met zijn 11,000 Pruisen HESSEN-KASSEL niet te hulp gekomen waren, zou hij 't mooi hebben moeten overgeven. Met zulke vereenigde krachten viel 't hun den eersten Maart niet moeilijk, om MIRANDA bij Aldenhoven te verslaan; waarom 't uitvoerend Bewind DUMOURIEZ den last zond, om van de onderneming tegen Holland af te zien en zich naar 't hoofdleger van de Maas te begeven. Maar ze komen terug, onze verlossers!"

„Dat vrees ik ook," hernam TERHORST. „Want al hebben ze ook tengevolge van den veldslag bij Neerwinden 1), geheel

Willemstad. De opeisching van DUMOURIEZ manmoedig met neen, beantwoord hebbende, verdedigde hij zich dapper, ofschoon de vesting hevig werd beschoten. Zelfs veroverde hij bij een bestorming die afgeslagen werd, twee mortieren op de Franschen. Daar de Willemstad de gemeenschap te water nog steeds vrij had, wierp de vijand aan dien kant werken op, ten einde die communicatie af te snijden. BOETSELAAR, die vreesde, van die zijde te worden aangevallen, zond zijn vaandrig POST met een vijftigtal vrijwilligers af, om deze werken te vernielen. Met de zijnen in den nacht van den 15den Maart uit de stad gevaren, overrompelden de dappere POST en de zijnen de vijandelijke werken, sabelden meer dan 20 man neder, namen er 9 gevangen, vernagelden drie stukken en keerden terug, zonder een enkel man verloren te hebben. 't Gevolg hiervan was, dat de vijand reeds den volgenden dag 't beleg opbrak.

1) Den 18den Maart, en waarbij het geheele Fransche leger vernietigd zou zijn geworden en Frankrijk voor de Bondgenooten had opengestaan, indien COBURG van zijn overwinning partij had getrokken. Hij deed dit echter niet en liet zich door DUMOURIEZ tot een wapenschorsing overhalen, welke hij nooit had moeten toestaan.

België moeten ontruimen; ik vrees maar al te zeer, dat zij 't volgend jaar den veldtocht zullen hervatten. Holland is een te rijk land, dan dat zij zich door een enkelen mislukten krijgstocht zouden laten ontmoedigen."

Hier werd hun gesprek afgebroken door 't binnenkomen van onzen ouden kennis, CORNELIS DE LANGE. Eer we hem echter sprekend invoeren, ben ik mijn lezeressen en lezers eenige opheldering verplicht ten aanzien van 't geen er in den tijd gebeurd is, dat we de helden van ons verhaal uit het oog verloren hebben, alsmede hoe 't kwam, dat we én VERBURG én CORNELIS hier op Zomerlust samenvinden.

Nadat in 't jaar 1787 de omwenteling ten voordeele van den Prins had plaats gevonden, had de Regeering zooveel doenlijk handen aan 't werk geslagen, om 's Lands geldmiddelen te verbeteren. Dientengevolge waren er bezuinigingen bewerkstelligd. Geen wonder, dat dus ook de Admiraliteiten, gebukt onder een schuldenlast van millioenen schats, insgelijks tot besparing hun toevlucht moesten nemen. En daaronder behoorde in 1788 ook de afdanking van 't overbodig personeel. CORNELIS, die een van de jongst aangekomen ambtenaren was, lag met eenige anderen 't eerst aan de beurt, en, ofschoon men hem zijn aanstelling liet behouden, en de belofte gaf van bij insterving weer geplaatst te zullen worden, was hij toch op dit oogenblik zonder verdienste. Maar hij was er de jongeling niet naar, om door zoo iets den moed te laten zakken; wel speet het hem, dat hij een betrekking moest vaarwel zeggen, waarin hij zich zoo naar zijn zin gevoelde en een werkzaamheid, waarin hij als 't ware grootgebracht was, maar hij begreep niet dan al te goed, dat men met ledigzitten en klagen niet verder komt. Na dus zijn huisbaas de verschuldigde huurpenningen betaald te hebben, pakte hij zijn goed in, liet dat bij zijn vriend EVERNINCK bezorgen, ging van dezen afscheid nemen, en vertrok naar Utrecht, waar hij, juist terwijl men aan tafel zat, op 't alleronverwachts aankwam. Hij vond zijn moeder in een grooten leuningstoel zitten. Reeds sedert eenige maanden was zij onwel.

„Jij hier, CORNELIS?" riep zij verschrikt uit. „Is er te Amsterdam wat gebeurd?"

„Meer dan mij lief is, moeder. Ik ben eervol uit mijn betrekking aan de werf der Admiraliteit ontslagen."

„Ontslagen?" riep de weduwe uit. „Toch niet om redenen?"

„Natuurlijk om gegronde redenen," hernam CORNELIS. „Zonder die ontslaat men niemand."

„En welke zijn die dan?" vroeg de weduwe min of meer angstig.

„Geen andere, dan bezuiniging, moeder. Ik ben ontslagen met behoud van aanstelling."

„Zoodat ge, bijgeval de Admiraliteit weder personeel noodig heeft of er door sterfgeval een plaats open komt, terstond kunt intreden," zeide TERHORST.

„Juist, neef."

„Een magere troost," hernam TERHORST. „Daar is goed wachten, maar slecht vasten op."

„Dat heb ik ook gemeend," hernam CORNELIS. „En daarom is mijn besluit genomen en zijn mijn plannen gevormd."

„Indien je ons die eens onder den maaltijd mededeeldet en u thans nederzettet, en wildet meeëten, dan zou je mij van 't hatelijk koud worden van mijn eten bevrijden."

CORNELIS liet zich geen tweemaal nooden, maar schikte bij. Jufvrouw DE LANGE liet een couvert aanrukken, en spoedig zat de jongeling smakelijk te eten.

„Welnu," zeide CAROLINE, eenigen tijd later. „Wat zijn nu uw plannen, sinjeur CORNELIS?"

„Plannen?" antwoordde deze. „'t Is maar een enkel plan,

een plan, hetwelk in mijn omstandigheden allernatuurlijkst is: ik ga naar de Oost."

„Naar de Oost!" riep jufvrouw DE LANGE uit. „Maar CORNELIS!"

„Hij denkt er even rijk van daan te komen als neef LUUD," zeide CAROLINA. „Maar je vergeet, CORNELIS, dat je den grooten Oceaan overmoet en dat de visschen wel eens trek in je konden hebben."

„Maar is 't inderdaad uw plan, CORNELIS?" vroeg jufvrouw DE LANGE.

„Welzeker, moeder," antwoordde CORNELIS. „Mijn vriend EVERNINCK bood mij een plaats op zijn kantoor aan; maar ik heb er hem voor bedankt. Ik ben te veel aan een druk en woelig leven gewoon, dan dat ik dag aan dag op 't kantoor zou kunnen zitten."

„Je moest aan de Admiraliteit toch ook boekhouden," zeide zijn moeder.

„Nu ja, boeken bijhouden," hernam CORNELIS. „Zoo'n paar uren op een dag, maar verder was ik den geheelen dag in de opene lucht."

„SUZEBET," zeide TERHORST. „Je schijnt er weinig zin in te hebben, dat CORNELIS naar de Oost gaat?"

„Je moet ook bedenken, dat ik maar één zoon heb, LUUD," zeide de weduwe. „'t Heeft me reeds genoeg gekost, toen hij naar Amsterdam ging, en toen was hij betrekkelijk nog zoo dichtbij. Als hij naar de Oost gaat, zie ik hem nooit weder."

„Goed, dat mijn vader er zoo niet over gedacht heeft, toen ik naar Oostindië zou vertrekken," zeide TERHORST. „Dan was ik nooit de man geworden, die ik nu ben."

„Als uw moeder toen nog geleefd had, LUUD," zeide jufvrouw DE LANGE, „dan zou zij er waarschijnlijk even zoo over hebben gedacht als ik."

„Welnu, SUZEBET, als je er dan zoo tegen hebt, dan heb ook ik CORNELIS een voorstel te doen, dat, als hij 't aanneemt, hem een onafhankelijke positie bezorgt en u uw zoon doet behouden. De groote vraag zal zijn, of hij er in zal toestemmen."

„Laat hooren, neef," zeide CORNELIS. „Wanneer de betrekking, welke gij mij aanbiedt, niet boven mijn bereik is, dan zie ik niet in, waarom ik moeder geen genoegen zou willen doen, en hier in 't land blijven."

„Ik zal 't u zeggen, CORNELIS," hernam TERHORST. „Sedert de zeven jaren, welke ik hier woon, heb ik er mijn werk van gemaakt, mijn geld zoo voordeelig mogelijk op vaste goederen, vooral op landerijen te plaatsen. Ik heb zoo van tijd tot tijd vrij uitgestrekte bezittingen aangekocht. Tot hiertoe heb ik die altijd zelf bestuurd en nagegaan. Maar jongen, ik word elk jaar een dagje ouder en heb er reeds sedert eenigen tijd naar uitgekeken, om een vertrouwd persoon te vinden, die als mijn rentmeester zou kunnen fungeeren. Meermalen heb ik om jou gedacht; want vooral sedert ze me daar in Vreeswijk half lam geschoten hebben, is 't me inderdaad een behoefte geworden, zoo iemand te hebben. Ik mocht u toen niet uit uw werkkring rukken. Nu is 't echter een heel ander geval. Inderdaad, een braaf en rechtschapen bloedverwant is in zulk een betrekking beter dan een vreemde. Ik verzeker u, dat het een post van vertrouwen is,"

„Eer ik daarop een antwoord geef, beste neef," antwoordde CORNELIS, „moet ik u onder 't oog brengen, dat onze staatkundige gevoelens zoo hemelsbreed verschillen, en dat dit wel eens de oorzaak zou kunnen zijn, dat wij niet gemakkelijk samenwerkten."

„Malle jongen!" riep TERHORST lachend uit. „Wat hebben de politieke geschillen te maken met het bestuur over mijn goederen? Maar al hadden ze daarmede iets uitstaande, dan

kun je ook te dien opzichte gerust zijn. Tijdens de dappere verdediging van Utrecht door de Patriotten, ben ik een uur of wat in die stad opgesloten geweest, en heb daar zooveel gezien en bijgewoond, dat mijn patriotisme ten minste 50 percent gedaald is. Niet waar, LINA, we zijn zulke voorvechters niet meer als vroeger?"

„Dat kan er naar zijn," zeide CAROLINA. „Intusschen kan ik u verzekeren, CORNELIS, dat neef LUUD zijn been niet meer voor de zaak der patriottische vrijheid zou wagen."

„Dan is er nog maar één zwarigheid," hernam CORNELIS. „En die zal zijn, of ik uw belangen behoorlijk zal kunnen waarnemen, d. i. of ik er de gevorderde kennis voor heb."

„Stel u dienaangaande gerust," hernam TERHORST. „Een ontwikkeld en fiksch jongmensch als gij zijt, kan zich binnen weinige maanden geheel op de hoogte der zaken stellen. Ik ben daar, om u te onderrichten. Doch laat ons nog tot geen besluit komen. Ga straks naar mijn bibliotheek, dan zullen we de zaak samen bespreken."

Het gevolg van dit gesprek was, dat CORNELIS op veel gunstiger voorwaarden dan waarop hij op de Admiraliteitswerf geplaatst was, de hem aangebodene betrekking aannam. Niemand dankbaarder dan de weduwe DE LANGE. In de maand Mei toch zou zij het gezelschap harer dochter verliezen, die met een Utrechtsch advokaat in 't huwelijk zou treden, en zij had reeds opgezien tegen de leegte, welke 't vertrek van de vroolijke LINA uit haar huis, daarin zou te weeg brengen. Op uitdrukkelijk verzoek van TERHORST zou CORNELIS op Zomerlust zijn intrek nemen, en deze, die inderdaad veel van zijn neef hield en in den eersten tijd van zijn betrekking, dagelijks met hem moest raadplegen, had er niets tegen. CAROLINA was in de Maand Mei 1788 met den advocaat WIMMERS gehuwd, en thans, in April 1793, reeds moeder van drie lieve kinderen.

Maar wat was nu de reden, dat JAN VERBURG op Zomerlust was? Die reden was een zeer gewichtige. Op hoop van winst had VERBURG gespeculeerd en door den achteruitgang van 't artikel, waarin hij meer gestoken had dan zijn krachten het hem toelieten, was hij op 't oogenblik in een penibelen toestand. Er was voor hem geen ander uitzicht dan bankroet te slaan, 't geen vooral voor een makelaar onteerend was, als 't hem niet aan de vervolging der wet blootstelde. EVERNINCK was op 't oogenblik te zeer bezet, om hem met iets meer dan een klein gedeelte te kunnen helpen, en zoo had hij de stoute schoenen aangetrokken en was per fourgon naar Utrecht gereden, om bij TERHORST redding te zoeken. De goede LUUD had hem niet eens laten uitspreken.

„Daar doe je goed aan, JAN, dat je bij mij gekomen bent," zeide hij, terwijl hij hem trouwhartig de hand reikte. „Laat uw goed maar liggen tot het rijst. Ik zal u de benoodigde som zoolang voorschieten. En mocht je 't beter vinden te verkoopen, welnu, dan ben je thans geholpen en doet uw schuld aan mij af, als je kunt."

JAN VERBURG had wel graag terstond huiswaarts willen keeren, maar dat mocht niet; hij moest dien middag blijven eten en dan kon hij vertrekken. En zoo kwam het, dat we beide heeren bij elkander vonden praten. We hebben 't al gemerkt, dat TERHORST tegenwoordig tot die Patriotten behoorde, wier patriotismus, sedert Frankrijk zulk een rol speelde, vrij wat gedaald was. 't Vergulde kapelletje, dat hij op zijn overhemd gedragen had, was hem te vuil geworden en tegen de vroeger juweelen speld verwisseld, en of 't zilveren keeshondje, dat bij zijn signetten aan zijn gouden horlogieketting gebengeld had, gebroken was, durf ik niet zeker te zeggen; wel, dat het er thans niet meer aanhing. Toch zoudt ge hem vertoornd hebben, als ge hem voor een Prinsman had uitgemaakt, maar of hij 't wilde

weten of niet, hij was tegenwoordig even goed een Moderaat, als zoovelen van zijn partij in den lande.

't Gesprek der beide Heeren werd dan afgebroken door 't binnenkomen van CORNELIS. Sedert de zeven jaren, dat oom JAN hem niet gezien had, was hij vrij wat veranderd. Van een jongeling van 19 jaren was hij nu een jongman van 26 geworden; de baard, die toen nog aan 't uitkomen was, had nu zijn vollen wasdom bereikt en het gelaat, hetwelk toen nog niet geheel het jongensachtige verloren had, was nu mannelijk, geposeerd en toonde een vast en ferm karakter. Daarbij was de beenige hoekigheid zijner vormen nu gevuld en gerond, en zijn kleeding minder los en ongedwongen, maar deftiger en meer met zorg gekozen. Geen wonder dus, dat JAN VERBURG den jongman niet herkende.

„Mijn neef en rentmeester, CORNELIS DE LANGE," zeide TERHORST. „Uw oom, de makelaar uit Amsterdam, JAN VERBURG."

Een oogenblik staarden beiden elkander onbewegelijk aan; toen trad CORNELIS op oom VERBURG toe, reikte hem de hand en zeide:

„'s Past den neef, de eerste schrede tot verzoening te doen, Oom. Ik ben nog steeds een vriend van Oranje en gij zijt nog altijd een Patriot. Maar zeven jaren zullen toch wel genoeg zijn geweest, om in ons beider hart den wrok te verkoelen, die onder bloedverwanten nooit moest bestaan. Hier is mijn hand; laat ons vrienden zijn, Oom."

„Vrienden? Waartoe zou dat dienen?" vroeg VERBURG, zonder de hem aangeboden hand aan te nemen. „Laat de zaken blijven zooals ze zijn, sinjeur DE LANGE. Gij draagt mij geen waad hart toe; welnu, ik u ook niet. Indien we weer in nadere betrekking tot elkander kwamen, zouden we misschien weer in ongenoegen scheiden."

„Zooals gij wilt, sinjeur VERBURG," antwoordde CORNELIS.

„Het is mij reeds aangenaam, uit uw mond te hooren, dat gij mij geen kwaad hart toedraagt. Indien ik u dus wel begrijp, zijn we thans goede kennissen."

„Juist," antwoordde VERBURG. „En dat is de beste manier om, bij verschil van gevoelen, op den duur in vrede met elkander te leven."

„Noemt elkander dan toch in vredesnaam oom en neef," zeide TERHORST. „SUZEBET is tegenwoordig zoo zenuwachtig; ze zou er misschien ziek van worden."

„Ik heb er niets tegen," zei VERBURG.

„Ik ook niet," voegde CORNELIS er bij.

En zoo werd er geoomd en geneefd, en merkte jufvrouw DE LANGE niets van de spanning, welke er tusschen haar broeder en haar zoon bestond, daar beiden, getrouw aan de overeenkomst, elkander als goede kennissen behandelden.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

HET EINDE VAN DE WOELING EN DEN STRIJD VAN DE REPUBLIEK DER ZEVEN PROVINCIËN.

't Was koud op dien namiddag van den 17den Januari 1795. Koud was het in de Hofstad 's Gravenhage, waar de rijken in hun pelzen gewikkeld liepen, en de armen zich zooveel mogelijk schuil hielden, omdat hun schamele kleeding hen ter nauwernood tegen den scherpen Noord-Oostenwind beschutte. Koud was het op onze rivieren, door den hevigen vorst bevloerd, welke aan die natuurlijke bescherming van ons land al haar waarde ontnam. Maar niet het minst koud was het aan het open strand van Scheveningen, waar de golven der Noordzee als naar gewoonte haar schuimende koppen krulden, op de banken der Bree-veertien braken en zich machteloos over 't vlakke zand uitbreidden. Toch was het trotsch, dat woelig element, dat den verstijvenden adem van Eurus trotseerde en zich alleen verwonderde over de gedweeheid der machtige stroomen, die voor een tirannieke meesteres bukkend, hadden opgehouden, het de schatting van haar water te brengen. Wat gaf zij er om, de fiere koningin, of Rijn, Maas en Schelde haar de gesmolten sneeuwmassa's der Alpen,

Vogesen of Ardennen niet meer aanbrachten. Even trotsch als vroeger stuwde zij met den vloed haar water strandwaarts, of trok het met de eb in haar diepste afgronden terug. Een beeld van haar Schepper, die, hoe ook de menschen woelen, hoe zij zelfs soms weigeren Hem hulde en eerbied toe te brengen, ongestoord zijn gang gaat en slechts de draden in handen houdt, om wanneer 't noodig is, met zijn machtigen arm tusschenbeiden te komen. Toch was die zee niet steeds zoo kalm en zoo rustig. Daar waren ook in 't najaar van '94, zelfs nog in deze maand dagen geweest, dat diezelfde zee in haar hooge verbolgenheid, haar golven als torens had opeengestapeld, dat ze de duinen had geteisterd en gegeeseld, als was zij verontwaardigd over den tegenstand, dien deze haar durfden bieden. En toch was hier de aloude spreuk der Republiek toepasselijk: eendracht maakt macht: want die duinen stonden naast en achter elkander, en lachten er om, of de booze zee al eens een voet of wat zand van haar wegsloeg: hare metgezellinnen stonden onwrikbaar achter haar, en glimlachend dachten die natuurlijke beschermsters van onze kusten met haar sneeuwwitte koppen: „Arme zee, wat maakt ge u boos!" Al dat zand, hetwelk ge me nu ontneemt, zult ge mij later moeten teruggeven."

't Was dan koud en guur op 't Scheveningsche strand op dien 17den Januari 1795. En ondanks de felle kou, en ondanks hun armoedig gewaad, hetwelk weinig bestand scheen tegen den snerpenden Oostenwind, hadden zich tal van bewoners van 't zeedorp op 't strand verzameld. Wat u in 't oog gevallen zou zijn, was, dat allen, zoowel mannen als vrouwen, met oranjelint versierd waren; ja, aan hun treurige gelaatstrekken zoudt ge 't gemerkt hebben, dat er iets op til was, wat dien met hart en ziel aan 't huis van Oranje verkleefden menschen zulk een treurigheid inboezemde.

Maar 't waren niet alleen Scheveningers, welke gij daar op 't strand zaagt staan; ook verscheidene Hagenaars hadt gij er kunnen vinden, en onder hen aanzienlijke mannen en vrouwen, wier kostbaar bont van hun rijkdom getuigde. En onder die bonte mengeling van visschers en stedelingen, van burgers en aanzienlijken, van welke niet één u bekend was, zoudt gij een ouden kennis hebben opgemerkt, dien ge zeker niet verwacht hadt, daar te ontmoeten, en die niemand anders is, dan onze oude vriend, CORNELIS DE LANGE uit Utrecht.

Mijne lezeressen en lezers zullen misschien verwonderd zijn geweest, CORNELIS DE LANGE in 't barre jaargetijde aan 't Scheveningsche strand te ontmoeten. En ik ben verplicht hun daarvan rekenschap te geven. Eer ik dat echter doe, breng ik hun onder 't oog, dat er sedert wij onze Utrechtsche vrienden 't laatst ontmoetten, ongeveer twee jaren verloopen zijn. In dien tijd was er op Zomerlust vrij wat gebeurd. Jufvrouw DE LANGE, die we toen reeds sukkelend vonden, was in October van dat jaar gestorven, en neef TERHORST had er op gestaan, dat CORNELIS, die zijn oog op de zuster van den advocaat WIMMERS had laten vallen en sedert een jaar met deze verkeerde, een jonge vrouw in huis zou brengen; daar hij niet gaarne 't huisbestuur aan een vreemde wenschte toe te vertrouwen en hij daarenboven zoo gewoon was aan vrouwelijk gezelschap, dat dit hem een behoefte was geworden. Zoodra het dus maar eenigszins met de kieschheid overeenkwam, was CORNELIS in alle stilte met ELIZABETH WIMMERS gehuwd en voerde hij zijn lief, jong vrouwtje op Zomerlust binnen. En neef TERHORST had geen reden om zich over die schikking te beklagen. En toen in de maand September '94 BETJE haar man een fermen zoon had geschonken, werd die naar neef LUDOVICUS vernoemd en had hij zelf dat kind in de Domkerk ten doop gehouden. En 't was of hij weer jonger werd, toen hij

zich in dat kind zag herleven en hij had er opgestaan, dat het ook zijn familienaam er bij zou voegen.

Lang echter mocht de goede man zich niet over zijn petekind verheugen: want toen de kleine LUDOVICUS TERHORST DE LANGE nog slechts drie maanden oud was, werd zijn peter op een kouden Decemberdag in zijn rijtuig bewusteloos thuis gebracht, vergezeld van den dokter. In de societeit zijnde, was hij eensklaps door een beroerte getroffen. Terstond had men den eersten den besten dokter gehaald, die hem reeds had gelaten, doch zonder eenige vrucht. Nog vier en twintig uren verkeerde hij in denzelfden bewusteloozen toestand, en, ofschoon CORNELIS alles had aangewend wat mogelijk was, ofschoon hij er twee doctoren en een professor bijgehaald had, menschelijke kunst was onvermogend geweest, den man te redden; zonder eenig teeken van bewustzijn te geven, was LUDOVICUS TERHORST op zeven-en-vijftigjarigen leeftijd gestorven. Bitter schreiend stonden CAROLINA en BETJE bij 't bed van den overledene, dien ze zoo lief hadden, en 't was CORNELIS, als had hij in den braven man een tweeden vader verloren. Terstond werd er aan oom VERBURG geschreven, die werd uitgenoodigd, om den gestorvene mede de laatste eer te bewijzen. Deze was overgekomen, maar had verkozen bij zijn neef WIMMERS te logeeren, waartegen CORNELIS niets had in te brengen. Toen nu de begrafenis was afgeloopen, verzamelden zich de bloedverwanten in de ons bekende zijkamer, en las de notaris van den overledene, daartoe uitgenoodigd, het testament voor. Behalve eenige kleine legaten, had de testateur al zijn onroerende goederen onder CAROLINA, CORNELIS en LUDOVICUS TERHORST DE LANGE verdeeld met nauwkeurige omschrijving van elks aandeel; zijn roerende goederen had hij aan CORNELIS vermaakt. Zijn neef JAN VERBURG scheen geheel vergeten te zijn: dezen had hij zelfs met geen legaat bedacht. Dat het dezen geducht tegen-

viel, te meer daar de schuld, welke hij aan TERHORST had, niet alleen nog niet was afgedaan, maar met de daarop verloopene interessen vrij wat vermeerderd was, kunt ge u best voorstellen; vooral wanneer ik u mededeel, dat de zaken van den Amsterdamschen makelaar vrij slecht stonden en hem dus een aanzienlijke erfportie geheel en al uit den brand zou hebben geholpen. In plaats nu van zijn omstandigheden aan de thans rijke erfgenamen mede te deelen, als wanneer zij zeker niet zouden geaarzeld hebben, de aangegane schuld te vernietigen, had oom VERBURG zich driftig gemaakt, CORNELIS voor een indringer gescholden, die hem zijn wettig erfdeel onthield, en was zelfs zoover gekomen, dat hij het testament voor een ondergeschoven verklaarde en met een proces dreigde.

En of de notaris hem al verzekerde, dat al zijn procedeeren hem niets zou helpen, daar de wet ten voordeele der erfgenamen sprak, JAN VERBURG kon 't niet verkroppen, dat hij zoo behandeld was. Het einde van alles was geweest, dat de Amsterdamsche makelaar woedend de deur was uitgeloopen, met de woorden: „Je zult van mij hooren, dat zul je."

Inderdaad had hij den erfgenamen van LUDOVICUS TERHORST een proces aangedaan, daartoe aangezet door een gewetenloozen advocaat, die 't hem liever had moeten ontraden. Het proces, te Amsterdam gevoerd en alleronaangenaamst voor CORNELIS, die hier voor de rechtbank tegenover zijn oom moest optreden, was spoedig ten nadeele van den laatste uitgewezen. In plaats van nu te begrijpen, dat hij zich geheel en al zou ruineeren, als hij de zaak nog verder dreef, had hij appel doen aanteekenen en was de zaak voor 't Hof van Holland behandeld. 't Ongelijk van den eischer was echter te klaar, dan dat hij hierbij eenige baat zou hebben gevonden. Op gisteren was het vonnis uitgewezen en JAN VERBURG, makelaar te Amsterdam, in 't ongelijk gesteld en veroordeeld tot al de kos-

ten van 't proces, in te vorderen des noods bij lijfsdwang. Hoezeer CORNELIS niet anders kon, dan zich verheugen over den uitslag van dat proces, waardoor zijn eerlijke en onbesproken naam op de schandelijkste manier was aangetast, had hij toch innig medelijden met den man, die daar als vernietigd heenging. Bij het nazien der papieren van zijn neef, had hij de obligatie van VERBURG gevonden en haar bij zijn vertrek naar 's Gravenhage bij zich gestoken. Ondanks den woedenden blik, dien Oom VERBURG op hem wierp, was hij dezen gevolgd. Op straat echter wilde hij hem niet aanspreken, om alle noodelooze uitbarsting te vermijden; maar toch begreep hij, hem in 't oog te moeten houden, daar zijn geheele gedrag niet veel goeds voorspelde. Toen nu de man, in zijn logement gekomen, zich terstond naar zijn kamer begeven had, volgde hij hem derwaarts en deed zonder aan te kloppen, de deur van 't vertrek open. En hij kwam bij tijds. VERBURG, waarschijnlijk wel vreezende dat het proces te zijnen nadeele zou afloopen, had zich bij zijn vertrek uit Amsterdam van een pistool voorzien. Juist toen CORNELIS binnenkwam, was hij bezig de haan te spannen, om zich een kogel door 't hoofd te jagen, toen de neef op hem toesprong, hem 't wapen uit de hand rukte en dat in een hoek der kamer wierp.

„Wat moet dat?" vroeg de oom, wiens doodbleek gelaat, verwilderde oogen en verward haar hem daar deden staan als 't levende beeld der wanhoop.

„Wat dat moet?" vroeg CORNELIS. „Dat ik u wil beletten, uw vrouw tot weduwe, uw kinderen tot weezen te maken."

„Dat gaat u niet aan," hervatte VERBURG, terwijl hij poogde, zich uit de sterke greep van den gespierden jongen man te ontwringen. „'t Gaat u niet aan, dat ik mij zelf en hen voor schande en oneer wil bewaren."

„Schande en oneer!" riep CORNELIS uit. „Dubbele schande

en oneer laadt gij op hun hoofd, wanneer gij u van 't leven berooft. Dan zal men hen met de vingers nawijzen en zeggen: 't zijn de kinderen van een zelfmoordenaar."

„Zelfmoordenaar!" riep VERBURG uit, en 't was, of dat woord hem eenigszins tot zich zelf bracht. „Hadt mij laten begaan; één schot, en alles was voor mij gedaan."

„En dan de eeuwigheid, Oom!"

„Wat gaat u mijn toekomst aan?" hervatte VERBURG, iets minder opgewonden. „Is 't niet genoeg, dat je mij geruïneerd hebt. Moet je u nog komen verheugen in mijn ongeluk; aanzien, hoe diep rampzalig ik ben?"

„Hoe kunt ge zoo iets van mij denken, Oom? Zou ik een enkel oogenblik met een kalm geweten aan mijn dierbare moeder kunnen denken, als ik u in 't ongeluk liet, waar ik u redden kan? Toen gij mij dat proces aandeedt, waardoor mijn goede naam werd aangetast, heb ik al mijn pogingen ingespannen, om dien naam te redden van een blaam, die daarop zou hebben gekleefd en mij onteerd zou hebben; nu de rechtbank mij van elken blaam heeft gezuiverd en ik mijn hoofd fier kan opheffen, roept mij een andere plicht, die om u te redden."

„Redden? Er is geen redding voor mij mogelijk!" riep VERBURG uit.

„Ga daar zitten, Oom," hernam CORNELIS, „en laat ons bedaard over uw zaken spreken. Alleen door bedaard overleg kunnen we zien, wat er aan te doen is."

„Ik met u overleggen?" vroeg VERBURG. „Met u? Met niemand minder dan met u. Verlaat mij; uw tegenwoordigheid is mij een beleediging."

„Indien ik u thans verliet, Oom," hernam CORNELIS bedaard, „zou 't mij zijn, alsof ik een moord op mijn geweten laadde. En dat kunt gij toch niet van mij vorderen."

„En als ik u nu zeg, dat ik met u niet spreken wil.

„Ziehier, Oom," hervatte CORNELIS, terwijl hij bedaard de obligatie uit zijn zak haalde. „Kent gij dat stuk? Dat is *mijn* eigendom?"

„Of ik dat stuk ken, ellendige?" vroeg VERBURG. „'t Is het document, waarmee gij mij vernietigen...."

„Waarmede ik u redden kan," hernam CORNELIS, terwijl hij bedaard de obligatie op den vlammenden haard wierp.

„Wat doet gij daar, CORNELIS?" riep de oom.

„U slechts overtuigen, beste Oom, dat ik hier ben gekomen, om u te redden."

„Maar die obligatie met de interessen bedraagt meer dan..."

„Is op dit oogenblik niets dan een hoopje asch," hernam CORNELIS, terwijl hij doodbedaard met de pook het verbrande papier onder de turven stopte. „'t Was toch maar een gevaarlijk ding, dat papier. Als 't zoo vonkend in den schoorsteen gevlogen was, had het nog brand kunnen veroorzaken."

„Maar als eerlijk man kan ik die opoffering niet aannemen..."

„Luister, Oom," hernam CORNELIS bedaard. „Toen neef LUUD stierf en mij tot een rijk man maakte, wist ik van deze obligatie niets. Hadt gij mij toen medegedeeld dat dit stuk bestond, dan had ik toenmaals reeds gedaan, wat ik nu doe. Ik had een onbillijkheid hersteld, welke neef LUUD, indien hij uw omstandigheden geweten had, zeker reeds vroeger zou verholpen hebben. 't Is dus alleen als uitvoerder van zijn laatsten wil, dat ik een schuld vernietigd heb, welke hij, de brave, edelmoedige man, waarschijnlijk reeds vergeten had. Gij kunt er ten minste zeker van zijn, dat, had de dood hem niet zoo plotseling overvallen en had hij een sterfbed gehad, hij zeker de obligatie zou hebben vernietigd. En nu, Oom, heb ik slechts een klein gedeelte van de schuld afgedaan, welke ik jegens den afgestorvene gevoel. Zijt gij thans in staat en genegen, mij, in uw eigen belang, opening van uw zaken te geven."

„Cornelis!" zeide Jan Verburg, terwijl hij met tranen in de oogen de hand van zijn neef greep. „Cornelis, kunt ge mij vergeven, dat ik u zoo onrechtvaardig beoordeeld en behandeld heb. Thans zie ik mijn misslag in."

„Er is hier geen sprake van vergiffenis," antwoordde Cornelis. „Noodlottige partijzucht had ons van elkander vervreemd. Uw treurige toestand deed u de zaken uit een verkeerd oogpunt beschouwen. Welnu, Oom! Laat ons voortaan weder even hartelijke bloedverwanten voor elkander zijn, als we het twaalf jaren geleden waren."

„Dat willen we," antwoordde Verburg „Maar ik schaam mij..."

„Geen schaamte. Dwalen is menschelijk. Doch nu tot de zaak. Ik verlang volstrekt geen opening uwer zaken van u. Slechts één vraag. Gij zijt door beide rechtbanken in de kosten van 't proces veroordeeld. Zou 't u in uw zaak benadeelen, als gij dat geld betaaldet? Bedenk, dat ze hoog zullen zijn."

„Ik heb mij dat proces eigenwillig op den hals gehaald, Cornelis," hernam Verburg. „Wat is billijker, dan dat ik daarvoor bloed."

„Dat is hier de vraag niet, Oom," hernam Cornelis. „Stel eens de zaak als omgekeerd. Stel, dat ik 't proces had verloren, dan moest *ik* betalen en was daarbij op den koop mijn goeden naam kwijt, behalve 't aanzienlijk verlies aan goederen, welke zulk een uitspraak mij zou hebben veroorzaakt. 't Is waar, ik had het recht aan mijn zijde; maar wie kan altijd op de uitspraak eener rechtbank vertrouwen? Welnu, Oom, hier hebt gij een notariëel stuk, door mij behoorlijk te Utrecht gepasseerd, waarbij ik mij verbind, u al de proceskosten te restitueeren."

„Maar, Cornelis, dat is te veel!" hervatte Verburg. „Dat mag, dat kan ik niet aannemen."

„Gij moogt, gij kunt dat doen, Oom," hervatte Cornelis.

„Neef Luud zou niet anders gehandeld hebben, en moeder ook niet, wanneer zij nog geleefd had."

„Maar laat mij u dan later voor 't bedrag een obligatie geven, Cornelis. Alleen als geleend geld kan ik 't van u aannemen."

„Een obligatie, Oom," zeide Cornelis, terwijl hij glimlachend naar 't pistool keek, dat daar nog steeds in den hoek der kamer lag. „Obligatiën zijn zoo licht in staat, pistolen te laden. Luister. We zijn beiden eerlijke mannen. Ik leen u 't geld zonder interest, en gij doet er van af als gij kunt. Kunt ge 't niet, welnu, dan is 't ook goed."

„Maar bij leven of bij sterven," hernam Verburg.

„Als ik kom te sterven, vóór de schuld is afgelost, dan beschouwt gij 't als een legaat, hetwelk ik u vermaak, zoo goed alsof 't notarieel beschreven was. Sterft gij eer dan ik, welnu, dan beschouw ik 't als een kwade schuld, welke men roijeert. En dat roijeeren behoeft niet eens: want ik zal er geen aanteekening in mijn boeken van houden. Gij neemt het dus op die voorwaarde aan?"

„Moet ik niet?" hernam Verburg. „Mij rest geen andere keus."

„Zoo moet gij 't niet beschouwen, Oom," hernam Cornelis. „Maar dat is 't zelfde. Wanneer denkt gij naar Amsterdam te vertrekken?"

„Nog heden. Mijn zaken wachten er mij. Ik ga na 't middagmaal heen."

„Zeer goed. Dan ben ik van middag uw gast en tracteer op een fijne flesch ter eere onzer verzoening."

„Ga je dan niet mee?"

„Ik blijf nog een paar dagen in den Haag," hernam Cornelis. „Ik wil de residentie van onzen Stadhouder wel eens goed bekijken."

„Die van daag misschien voor 't laatst zijn residentie zijn

zal," hernam VERBURG. „Doch daar zou ik weer op politiek terrein komen, en dat deugt tusschen ons niet."

„In 't geheel niet, Oom," hernam CORNELIS. „Praten we liever over onze wederzijdsche familiën; zoo hernieuwen we 't best de kennis. Hoe maakt het onze goede EVERNINCK? Hij heeft zoo zijn vrouw verloren."

We laten beide mannen over hun familiebelangen spreken. Na den maaltijd vertrok VERBURG met den postwagen naar Amsterdam, nadat CORNELIS hem op de hand beloofd had, bij hem te komen en ten minste een paar dagen bij hem te blijven logeeren. In tamelijk opgeruimde stemming drukte hij zijn neef de hand. Wie echter de meest opgeruimde van de twee was, behoef ik u niet te zeggen: want het besef van een goede daad verricht en iemand van den rand des verderfs gered te hebben, maakt opgeruimd en tevreden. Toch had CORNELIS reden te over, om zich te bedroeven. De zaken der oranjepartij hadden een treurige wending genomen en er was in de hofstad sprake, dat de Stadhouder de Staten-generaal in een avondzitting bijeengeroepen had; ja, sommigen wilden zelfs weten, dat hij met het bijeenroepen dezer avondzitting geen ander doel beoogde, dan om in handen van de Souvereinen van 't land zijn waardigheden neder te leggen.

Eer we nu onzen CORNELIS den volgenden morgen naar Scheveningen vergezellen, moet ik u mededeelen, wat de aanleidende oorzaak tot de gebeurtenis was, waarvan wij ooggetuigen willen zijn. Gaan we daartoe andermaal twee jaren terug, en stippen we kort aan, wat er sedert April 1793 voorgevallen was.

De voorspelling van TERHORST was vervuld: de Franschen waren teruggekomen. Laat mij u mededeelen, hoe zich dat had toegedragen.

DUMOURIEZ, wiens afschuw van het schrikbewind hem 't plan deed ontwerpen om het ten val te brengen, zocht de hulp van Frankrijks vijanden en bood COBURG aan, hem met zijn leger naar Parijs te geleiden. Deze aarzelde. DUMOURIEZ werd door de Nationale Conventie vogelvrij verklaard en ontkwam ter nauwernood den dood onder de bijl der guillotine, door zich naar 't Oostenrijksche hoofdkwartier te begeven. Intusschen had zich te Antwerpen een congres vereenigd van Vorsten en Staatslieden der tegen Frankrijk vijandige rijken, bij welk congres ook WILLEM V en zijn oudste zoon WILLEM FREDERIK tegenwoordig waren. Hadden nu de verbonden Mogendheden, bij welke zich weldra ook Rusland, Sardinië, Spanje Napels en Portugal voegden, den oorlog alleen aan 't Schrikbewind verklaard, zeer waarschijnlijk zouden de welgezinden in Frankrijk zich bij hen gevoegd hebben. Dit deed men niet; men voerde den krijg tegen Frankrijk als Mogendheid. Daarenboven was COBURG er de man niet naar, om als opperbevelhebber te fungeeren. Ofschoon hij 120,000 man onder zijn bevelen had, tastte hij de 30,000 Franschen, die tegenover hem stonden, niet aan, maar trok om de noordelijke grens van Frankrijk slechts een cordon. Onze troepen, 16,000 man sterk, waren in twee afdeelingen verdeeld, waarvan de eene onder 't opperbevel van den erfprins WILLEM FREDERIK, de andere onder dat van diens broeder Prins FREDERIK stond. Beide prinsen toonden zich in dien oorlog hun dappere voorvaderen waardig.

De drie eerste aanvallen der Franschen (30 April, 6 en 7 Mei) werden door de bondgenooten manmoedig afgeslagen. Toen nu COBURG zijn leger met 35,000 Engelschen, Hanoveranen en Hessen versterkt zag, besloot hij (23 Mei) op het Fransche legerkamp bij Faniars een aanval te doen en de verschansingen tusschen Rijssel en Valenciennes te vernielen. Dit gelukte hem; de Franschen zagen zich genoodzaakt, hun stellingen te verlaten en achter BOUCHAIN terug te trekken. Nu begon het beleg van

Valenciennes, hetwelk ruim twee maanden duurde. Talloos waren de aanvallen der Franschen op de belegeraars. Bij een van deze (12 Juni) waarbij de generaal-majoor LODEWIJK, Prins VAN WALDECK, het sein tot den aanval gaf, voerde deze onze troepen aan: met den uitroep: „Jongens, toont dat gij Hollanders zijt!" Wel gelukte de aanval, doch hij kostte WALDECK 't leven. In den avond van 't gevecht overhandigde hij zijn adjudant een ring. „Neem dien ring," zeide hij met stervende lippen, „en breng dien bij mijn moeder. Toen ik verleden jaar bij Thionville mijn arm verloor, heeft ze mij zorgvuldig verpleegd. Toen ik nu op 't punt stond, haar weder te verlaten, schonk ze mij dezen ring tot aandenken. „LODEWIJK," zeide zij tot mij," „bewaar dezen ring als een aandenken aan mij, en zorg er voor, dat gij u niet in den rug laat kwetsten [1])." Welnu, breng den ring aan mijn moeder terug, en zeg haar, dat ik in mijn borst ben getroffen." Ook de beide prinsen van Oranje toonden bij deze gelegenheid hun moed en onverschrokkenheid.

Ik zal u al de voorpostengevechten niet opnoemen. Bij een daarvan (13 Sept.) werd Prins FREDERIK door een geweerkogel gekwetst, welke wond, die slechts langzaam genas, hem buiten staat stelde, dat jaar verder deel te nemen aan den veldtocht, die met het begin van November eindigde, toen het leger der Bondgenooten de winterkwartieren betrok. Ook onze zeelieden hadden zich onderscheiden door menig bewijs van moed en dapperheid.

De eerste daad in den volgenden veldtocht (1794) was de belegering van Landrecy door den erfprins, welke stad den 30sten April overging en wier bezetting, 6000 man sterk, krijgsgevan-

[1]) Ge begrijpt zeker wel den zin dezer woorden: ze beteekenen: „Houd stand tegenover den vijand en vlucht niet." Alleen in de vlucht toch kon de vijand hem in den rug treffen.

gen werd gemaakt. Was er nu maar een ander generaal dan COBURG aan 't hoofd der bondgenooten geweest, men zou van deze overgaaf partij hebben kunnen trekken; maar COBURG weifelde en bleef, in plaats van vooruit te gaan, bij Landrecy liggen. JOURDAN, hiervan gebruik makende, versterkte het noorderleger met 45,000 man en trok over de Maas. Nu begonnen de Franschen Charleroi te beschieten, hetwelk zij reeds hadden ingesloten. De Erfprins kreeg last, tot ontzet der stad op te rukken; hij volbracht deze taak zoo goed, dat den 3den Juni de vijand zijn stellingen rondom de vesting moest verlaten en zich genoodzaakt zag met een verlies van 8000 man over de Sambre terug te trekken.

Nog meer roem behaalde de jeugdige Erfprins bij Fleurus (16 Juni), waarin hij met 36,000 man een leger van 76,000 man overwon en 76 kanonnen op hem veroverde.

Maar de werkeloosheid der Bondgenooten deed hun geen vruchten plukken van deze overwinning. Keizer FRANS keerde naar Weenen terug en het Pruisische leger verliet de boorden van den Rhijn niet. JOURDAN trok nu andermaal over de Sambre, en sloot Charleroi voor de derde maal in. Wel rukte COBURG met zijn troepen derwaarts; doch in plaats van, zooals de Erfprins hem aanried, de Franschen terstond op 't lijf te vallen, liet hij drie dagen werkeloos voorbijgaan, en gaf eerst, toen Charleroi reeds in hun handen was, bevel om op te rukken. 't Was dan ook blijkbaar het plan van Oostenrijk, om zich aan den strijd te onttrekken; en dat deed het, ondanks de vertogen van den markies VAN CORNWALLIS en van Prins WILLEM, welke laatste aantoonde, hoe de ontruiming van België ook onze Republiek ter prooi aan de Franschen zou laten; een maand daarna was 't Oostenrijksche leger over de Maas teruggetrokken. Nu zag ook de Prins zich genoodzaakt, met de troepen van den Staat en de

Engelschen over onze grenzen te trekken en sloeg hij zich op de heide tusschen Zundert en Rozendaal neder.

Intusschen had het Fransche Noorderleger Meenen, Kortrijk, Iperen en Gent genomen; voor Sluis werd het echter opgehouden. Dapper verdedigde zich die kleine vesting; MOREAU die haar belegerde, verloor er 8,000 man. Eindelijk moest de bezetting, door ziekte uitgeput en verzwakt, zich overgeven; zij bedong en verkreeg echter, dat zij met krijgseer mocht uittrekken. Maar waarom kwam de Stadhouder de benarde stad niet te hulp? vraagt gij. Ik zal 't u zeggen. Wel had WILLEM V aan de Staten-generaal te kennen gegeven, dat er slechts twee keuzen waren: moedig te strijden of zich lafhartig te onderwerpen; maar zijn stem was die des roependen in de woestijn geweest. De voorspoed der Fransche wapenen had de tegenpartij weer moed doen vatten en de tegenwerking op nieuw gewapend. 's Prinsen voorstel tot wapening der landzaten werd verworpen, een vrijwillige leening tegen 5 % werd niet volgeteekend, en 't was dus noodig ons krijgsvolk in de vestingen te verdeelen, ten einde alle oproerige bewegingen te voorkomen. Want overal hadden zich weer geheime vereenigingen van Patriotten gevormd, die, onder den naam van leesgezelschappen, oproerige geschriften verspreidden. In Amsterdam alleen waren er 36, met 3000 leden. Ook waren er twee centrale comités opgericht, van welke het een moest dienen om verstandhouding met den vijand te bewaren; 't andere, om de daden der Regeering te dwarsboomen en te verlammen. Het noorderleger der Franschen, onder den bekwamen PICHEGRU, bestond nu uit 70,000 en dat van JOURDAN uit 106,000 man. Wat kon onze Republiek alleen tegenover zoovele vijanden!

Terstond na de overgaaf van Sluis trok PICHEGRU op ons grondgebied en nam hij 's Hertogenbosch, na een beleg van slechts 18 dagen in (12 Oct. 94). Venlo, hoe goed ook

van krijgsvoorraad en mondbehoeften voorzien, gaf zich den 26sten October lafhartig over; Maastricht, hoe dapper ook door den Prins VAN HESSEN-KASSEL verdedigd, moest, door de muiterij der Oostenrijksche bezetting en gebrek aan genoegzame krijgsbehoeften, den 4den November hare poorten voor den vijand openen; drie dagen later ging Nijmegen over. Eindelijk, den 30sten December viel Grave in handen der Franschen, nadat het zich tien weken lang verdedigd en 25 dagen een vreeselijk bombardement had uitgestaan.

Reeds had PICHEGRU, wiens leger door de slapheid zijner regeering aan alles gebrek leed en daarenboven door ziekte was uitgeput, ooren naar een wapenstilstand en was hij van zins zijn hoofdkwartier van den Bosch naar Antwerpen te verleggen; reeds waren Mr. GERRIT BRANTSEN en Mr. OCKER REPELAAR naar Parijs gezonden met vredesvoorslagen, toen tegen Kerstmis 1795 een felle vorst inviel, die in weinig dagen onze rivieren, die borstwering door de natuur daargesteld, met zulk een sterke ijskorst bevloerde, dat de Franschen, ondanks den op 11 December gesloten wapenstilstand, onze rivieren overtrokken. Te vergeefs poogden de Prinsen WILLEM en FREDERIK op een te Utrecht gehouden bijeenkomst, generaal WALMODEN, aan wien YORK het bevel had opgedragen, en den Oostenrijkschen generaal ALVINCY, over te halen tot het doen eener laatste poging om Holland te verdedigen; de Engelschen verkozen niet langer te blijven en trokken door Overijsel naar Bentheim. Een• oproeping aan de ingezetenen van Holland om de wapens op te vatten, vond geen gehoor. De rovincie Utrecht capituleerde; BOETZELAAR, VAN KIJFHOEK en CALKOEN, gecommitteerden uit den Raad van Staten, werden naar den Franschen veldheer gezonden, om voorwaarden te bedingen, maar werden afgewezen: men wilde noch met den Stadhouder, noch met de Staten in onderhandeling treden.

Reeds den 13den Januari was VAN MAANEN, met een daartoe van gecommitteerde Raden ontvangen pas, in een pink van Scheveningen naar Harwich gezeild. Twee dagen later waren met een dergelijk paspoort DU CASSÉ, LOUD, diens vrouw en drie bedienden, PINETTI met zijn vrouw, DU MOULIN met zijn drie kinderen en de kornet C. DU BLOUD insgelijks met een pink naar Engeland overgevoerd; allen waarschijnlijk, om in dat land aanstalten te maken tot de ontvangst van aanzienlijke personen. De twee pinken, waarmede zij werden overgevoerd, behoorden tot de een-en-twintig, besteld, om den Prins met zijn familie, gevolg en goederen naar Engeland over te voeren.

't Was een treurige vergadering, die avondzitting van de Staten-generaal, waarvan wij spraken. De Stadhouder verzocht daarin ontslag voor zijn beide zonen en betuigde plechtig, dat hij steeds 't welzijn van het lieve vaderland bedoeld had. Ook nu wilde hij zijn eigen belangen aan die van 't land ten offer brengen en geen struikelblok zijn tegen den algemeen gewenschten vrede. Daarom zou hij 't vaderland verlaten.

En nu begeven wij ons andermaal naar 't strand te Scheveningen op den 18den Januari.

„Weet je ook, hoe laat zijne Hoogheid zal vertrekken?" vroeg CORNELIS aan een Scheveningsche vrouw.

„Wel, ons Prinsje, mien je, niet waer?" antwoordde zij. „Ze wachten 'em teugen twie uur, kaik, de bom is al klaer. Men man, JAN ROOS is er stuurman op. 't Is een hiele ier, zoo'n hoog personnage te vaeren."

„En de Princes, gaat die niet mee?" vroeg CORNELIS.

„Wel nien," antwoordde de vrouw. „De Princes is van morgen om acht uur al schiep 'egaen. Ze kwam met ien 'iel gevolg van drie koetsen 'ier op het durp aen, en is met twaelf bommen vertrokken."

„Met twaalf pinken? En Harer Hoogheids gevolg kwam met maar drie koetsen."

„Wel nou. Je begrijpt toch wel, dat ze hun goed moesten mienemen. Den 'ielen nacht zijn onze visscherlui bezig 'eweest, met de goederen in de bommen te laeden. Want als zoo'n 'oog persoon 't land uitgaet, zonder dat ie wiet, of ie er ooit in terug zal komen, dan 'eit ie nog al wat mie te nemen."

„Zoo, en heb je ze zien vertrekken?"

„Nou, dat zou ik mienen. Ze ging in de bom van MICHIEL DE HEIJER. Ze was mit 'eur schoondochter, de erfprinces en die 'eur zeuntje [1]). O, ze kiek zoo sip, ons WILLEMIJNTJE. Jae, ze 'ad zoo'n 'aest om in de pink te kommen, dat ze maer fermiljaer mit 'er voeten tot aen de enkels in 't water liep. En dat mit zoo'n kou. Ze zel er wel pijn in 'eur buik van 'ekregen hebben."

„'t Is wat te zeggen," zei CORNELIS. „dat zoo'n braaf man zijn land moet verlaten."

„Nou, 't is ook ook een schande veur ons land," hernam de Scheveningster. „Maer ze zullen 't zich beklaegen, die 'em nou 't land uitsturen. Kijk, meneer, ik weet niet, of ik 't zel zien. Maar je bint nog jong, en je zult misschien nog den dag beleven, dat ze dien zelfden Prins of zen zeuns in glorie terug'aelen."

„'t Is te hopen, vrouwtje," hernam CORNELIS. „Want zonder Oranje is er voor Nederland geen heil. Oranje en Nederland zijn zoo innig aan elkander verbonden, dat ze niet te scheiden zijn. En daarom, al moet nu Oranje vertrekken; er zal een tijd komen, dat ze 't aloude stamhuis weer binnen zullen halen."

„Kijk, meneer! nou praet je naer mijn 'art," hernam de Sche-

[1]) Later WILLEM II.

veningster. „As alle menschen in ons land waren, zooals jij, dan zou 't nooit zoover 'ekommen zijn."

Op dit oogenblik ontstond er een beweging onder de menigte. Drie koetsen met 's Prinsen liverei kwamen op het strand. Vrouw Roos verliet Cornelis, om toch maar dicht bij haar Prinsje te zijn. Deze trad uit zijn rijtuig met zijn beide zoons. Uit de andere rijtuigen kwamen de Prins van Hessen-Darmstadt, de kamerheer van Heert, zijner Hoogheids adjudanten Bentinck en van Bijlandt, zijn kamerdienaar Oostheim en zijn chirurgijn Schenk.

Indien de Prins slechts de helft der sympathie gevonden had, welke hij aan 't Scheveningsche strand ondervond, zeker zou hij nooit gedwongen zijn geweest, den grond te verlaten, door zijn voorvaderen met hun bloed verdedigd en bewaard. En toch waren al die trouwen zoo innig bedroefd, dat niemand er op lette, hoe de vloed den vorst zou noodzaken tot aan de knieën door 't zeewater te waden. 't Was Bentinck, die er hen 't eerst opmerkzaam op maakte.

„Zult ge uw Prins zóó door de zee laten gaan?" vroeg hij.

Als een elektrieke schok werkte deze taal op de Scheveningers. Terstond bood een stoere kerel den Prins zijn schouders aan, twee andere de hunne aan zijn zonen, ja, zelfs zijn gevolg vond gedienstige geesten, om 't voor natte voeten te bewaren. Den volgenden dag vertrokken er nog twee personen met een aantal goederen naar Engeland.

De pink, waarop zich zijne Hoogheid bevond, stak echter niet terstond in zee. De Prins wilde, eer hij 't land verliet, weten, of zijn verwijdering noodzakelijk was voor 't sluiten van den vrede. 's Namiddags te vier uren kwam de gewachte tijding met een brief voor den stadhouder en een anderen voor de Staten-generaal. Terstond werd de eerste hem gezonden. Hij bevatte de tijding, dat de Stadhouderlijke familie 't grondgebied der

Republiek moest verlaten, eer er sprake kon zijn van vredesonderhandelingen.

Nu gaf de Prins last, om af te varen. De Oostenwind bracht hem spoedig uit het gezicht van de zich aan 't strand bevindenden. Reeds den volgenden morgen kwam hij behouden te Yarmouth aan, waar hij spoedig bericht kreeg van de behouden aankomst zijner gemalin.

Zoo was het einde van den strijd, tusschen aristocratie en democratie begonnen, een strijd, waarbij de eerste zich kantte tegen 't huis van Oranje, omdat de laatste dat tot haar bondgenoot koos. En toch, juist die strijd tegen het vorstenhuis zou den val dierzelfde aristocratie ten gevolge hebben. Zoo ziet men meermalen in de wereld, dat allen, die het zwaard nemen, door het zwaard zullen vergaan. Doch dit behoort niet meer tot het tijdvak hetwelk ik gekozen heb: een tijdvak van

DE REPUBLIEK IN WOELING EN STRIJD.

INHOUD.

Blz.

I. WAARIN DE ZONDERLINGE COMBINATIE VAN EEN BEESTENSPEL, EEN KEIZER EN EEN MOSSELVROUW VOORKOMT . . 7.

II. IN HETWELK WE EEN GESPREK AFLUISTEREN, DAT ONS OP DE HOOGTE BRENGT, WAAR WE ZIJN MOETEN OM HET VOLGENDE GOED TE VERSTAAN . . . . 25.

III. WAARIN WE EEN LIEVE FAMILIE BEZOEKEN, MET WIER LEDEN WE REEDS KENNIS HEBBEN GEMAAKT. . . . . 45.

IV. WAARUIT WE ZIEN ZULLEN, DAT ER NOG HELDENBLOED IN DE ADEREN DER NEDERLANDERS STROOMDE . . . . 66.

V. HETWELK ONS ZAL DOEN ZIEN, HOE BEIDE PARTIJEN ELKANDER OVERLAST AANDOEN. . . . . 81.

VI. KAAT MOSSELS TOCHT NAAR 'S GRAVENHAGE EN ZIJN GEVOLGEN . . . . 103.

VII. HOE DE PATRIOTTEN AAN DEN SCHELDNAAM VAN KEEZEN KWAMEN . . . . 121.

VIII. WAT ER IN AMSTERDAM, IN DE EERSTE HELFT VAN 1787 ALZOO VOORVIEL. . . . . 136.

IX. WAARIN VERHAALD WORDT, WAT ER TE VREESWIJK GEBEURDE. . . . . 163.

X. EEN AANHOUDING, DIE GROOTE GEVOLGEN HAD. . . . 178.

XI. HOE DE UTRECHTSCHE PATRIOTTEN EIEREN VOOR HUN GELD KOZEN . . . . 196.

XII. HOE DE AMSTERDAMMERS TOONDEN, DAT ZIJ NOG WAT DURFDEN . . . . 214.

XIII. EEN OOM EN ZIJN NEEF . . . . 228.

XIV. HET EINDE VAN DE WOELING EN DEN STRIJD VAN DE REPUBLIEK DER ZEVEN PROVINCIEN. . . . . 244.